

LUND UNIVERSITY

Samverkan blir kamp

En sociologisk analys av ett projekt i ungdomsvården

Basic, Goran

2012

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Basic, G. (2012). *Samverkan blir kamp: En sociologisk analys av ett projekt i ungdomsvården*. [Doktorsavhandling (monografi), Sociologi]. Lund University.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

SAMVERKAN BLIR KAMP

En sociologisk analys av ett projekt i ungdomsvården

GORAN BASIC

Lunds universitet

SAMVERKAN BLIR KAMP

Samverkan blir kamp

En sociologisk analys av ett projekt i ungdomsvården

Goran Basic

Lund Dissertations in Sociology 102

En komplett förteckning över
Sociologiska institutionens utgivning
finns sist i boken, och på
www.soc.lu.se/info/publ

COPYRIGHT ©
Goran Basic 2012

GRAFISK DESIGN
Kjell E. Eriksson

SÄTTNING
Ilgot Liljedahl

OMSLAG ILLUSTRATION
Emil Cosovic

TRYCK
Media-Tryck, Lunds universitet, Lund, Sverige 2012

ISBN 91-7267-346-X
ISSN 1102-4712

**KLIMATKOMPENSERAT
PAPPER**

Innehåll

Förord	9
KAPITEL 1	
Inledning	11
Bakgrunden till avhandlingen	15
Projektet: "Motverka våld och gäng"	15
Samordnarrollen i projektdokumenterna och myndighetstidningar	17
Sammanfattning av processutvärderingen av projektet	19
Sammanfattning av effektutvärderingen av projektet	22
En forskningsorientering	28
Om samverkan	28
Om vårdkedjeprosjekt	32
Samordnarrollens ursprung och diffusa beskrivningar	35
Ett kontrakt för livet – en lyckad satsning?	37
KAPITEL 2	
Metod	39
Intervjuer	40
Fältobservationer	40
Att träffa intervjupersoner – via portvakter	41
Genomförande och forskarroll	43
Citat och transkribering	44
Anonymitet	46
Överskottsinformation	47
Forskarroll och förtroenhetskunskap	48
KAPITEL 3	
Analytiska inspirationskällor	51
Symboler, presentationer, identiteter och diskurser	51
Kontext, kategori och moral	56
Konflikt som genomgående tema	58
Förhållande till empiri	60
Analysens ursprung och begränsningar	61
Analytiska nivåer	62

KAPITEL 4	
Mellanorganisatoriska konflikter	67
Motsättningar mellan socialtjänst och Statens institutionsstyrelse	68
”Problemet ligger i monopolet som SiS har”	70
Observerade motsättningar	71
Konfliktämnen	75
Intressestrider och organisationsmoral	76
Kamp om samarbete	78
Kamp om ekonomiska medel	91
Kamp om möten	99
Kamp om dokument	102
Sammanfattande kommentarer	106
 KAPITEL 5	
Ungdomars och föräldrars beskrivningar av konflikter	109
Alliansens lättföränderlighet	110
Ungdomsinkluderande allians	111
Anhöriguteslutande allians	114
Rollväxlande allians	116
Samordnaruteslutande allians	120
Anhöriginkluderande allians	121
Sårbar dyad	124
Förväntade (o)uppfyllda allianser	127
Samordnarinkluderande allians	130
Ungdomsuteslutande allians	133
Tillskrivna samordnarroller	137
Den inkompetent samordnaren	137
Rollförändringar – administrativ samordnare blir träkarl	139
Spänningen mellan olika samordnarroller	140
Sammanfattande kommentarer	142
 KAPITEL 6	
Möteskonflikter	147
Möte 1: Samordnarna mot sektionscheferna	151
Möte 2: Samordnarna mot institutionscheferna	158
Möte 3: Samordnare: med chefer – mot samordnare	161
Möte 4: Tidigare konflikter slätas över – nya synliggörs	166
Möte 5: Samordnare mot enhetschefer	170
Möte 6: Samordnaren mot socialsekreteraren, enhetschefen och avdelningsföreståndaren	172

Möte 7: Mamman mot/med myndighetspersoner	174
Möte 8: Allianssökande ungdomar	177
Möte 9: Allianssökande samordnare	179
Sammanfattande kommentar	181
KAPITEL 7	
Förklarande jämförelser av konflikter	187
Exempel 1: Isolering	189
Susanna och isoleringen	190
Frederica och isoleringen	191
Exempel 2: Möten	196
Safet och mötet	196
Freja och mötet	197
Exempel 3: Vardagssysslor på institutionen	200
Ranas offerskap	201
Adams offerskap	202
Safet, matlagningen och etnisk nedvärdering	205
Freja och institutionens oroliga vardag	208
Implicit och explicit moraliskt rätt handlande	210
Sammanfattande kommentarer	212
KAPITEL 8	
Avslutande diskussion	215
Samverkan blir kamp	217
Samordnarnas passiva agerande	221
Skiftande allianser	225
Appendix	229
Goran Basics intervjuer	230
Var genomfördes intervjuerna?	231
Resor	233
Joakim Thelanders intervjuer	235
Vem observerades?	236
Metodologiska omständigheter och problem	236
Svårigheter inför kontakten med informanter	236
Dilemman under fältarbetet	243
Summary	253
Conflicts between organizations	254
Juveniles' and parents' description of conflicts	257
Portrayal of various coordinator roles	259

Meeting conflicts	260
Accounting for conflicts through comparison	264
Concluding remarks	266
When collaboration becomes a struggle	267
Coordinators' passive behaviour	271
Shifting alliances	273
Referenser	277

Förord

Vilka vändpunkter i ett människoliv möjliggör författandet av en akademisk avhandling? När jag tänker på mitt liv i Jugoslavien före kriget existerade det ingen plan om en akademisk karriär. Då var jag jugoslavisk mästare i kickboxning och tillhörde landslaget – jag drömde om en proffskarriär som kickboxare. Det efterföljande kriget tog mig till Sverige där jag landade som en vilsen själ utan några tydliga drömmar.

Efter några år började jag läsa på universitetet. Jag blev antagen till en kurs i socialpsykologi vid Lunds universitet och tänkte ”jag ska testa det okända och det främmande, jag gör första tentamen, om jag kuggar då lägger jag ner universitetsprojektet”. I min första tentamen skrev jag om vändpunkter i Josip Broz Titos liv. Examinator var Eva Kärfve och jag fick en ström av uppmuntrande kommentarer och beröm. Denna märkliga upplevelse (att en lärare ger respons och är trevlig) påverkade mig förmodligen, och jag stannade kvar på universitetet och började mer och mer känna mig som hemma. Tack för det Eva!

Under mina studier på grundnivå korsades mina vägar flera gånger av David Wästerfors och Malin Åkerström. De var mina lärare, handledare och examinatorer. Ett särskilt tack riktas till David och Malin för deras ständiga engagemang, först under mina studier på grundnivå, senare under de två års tid då jag skrev tiotals ansökningar till forskarutbildningen och slutligen under de senaste fem årens avhandlingsarbete. Dessa två änglar, Malin i rollen som handledare och David i rollen som biträdande handledare, har verkat som pådrivande krafter och bistått med skarpögd läsning samt värdefulla och uppmuntrande synpunkter.

Utan rösterna från ungdomsvårdens verklighet hade denna text inte funnits. En lång rad personer i ungdomsvården har engagerat sig och varit mycket hjälpsamma och tillmötesgående. Jag vill därför rikta ett stort tack till medverkande ungdomar, föräldrar, samordnare, socialtjänstpersonal och personal på särskilda ungdomshem för att de ställt upp på ett förtroendefullt sätt.

Ett kollektiv tack vill jag rikta till all personal på Sociologiska institutionen vid Lunds universitet samt medlemmarna i Kriminal- och socialvetenskapligt nätverk. En lång rad av personer har läst, kommenterat och diskuterat olika delar av mina manuskript. Därför vill jag tacka Anette Bolin, Joakim Thelander, Berit Anderson, Veronika Burcar, Anna Rypi, Agneta Mallén, Robert

Emerson, Katarina Jacobsson, Amy Denissen, Maria Selvarajah-Martinsson, Vesa Leppänen, Azra Adžajlić-Dedović, Catherina Kohler Riessman, Olle Frödin, Halima Sofradžija, Terese Anving, Susanne Boethius, Sanela Ljevo Šadić, Eva Andersson, Klas Gustavsson, Emir Mehmedović, Anna Isaksson, Ann-Mari Sellerberg, Elisabet Apelmo, Magnus Karlsson, Daniel Görtz, Kerstin Svensson, Axel Fredholm, Henriette Frees Esholdt, Johan Vaide, Claes Levin, Elma Huruz, Anders Persson, Charlotta Zettervall och Denis Frank.

Föreliggande avhandling är baserad på ett utvärderingsarbete som finansierats av Statens institutionsstyrelse under åren 2007 och 2008. Jag vill tacka medlemmarna i Forsknings- och utvecklingsenheten vid Statens institutionsstyrelse som har kritiskt granskat en del av mina empiriska exempel och analyser. Ekonomisk hjälp under mitt arbete fick jag även av Crafoordska stiftelsen.

Slutligen vill jag tacka min viktigaste inspirationskälla, min hustru Edit och mina tre barn Denis, Irma och Ena. Utan deras förståelse, enorma tålamod, moraliska stöd och gränslösa kärlek hade det varit mycket svårare att genomföra denna avhandling.

*

Och som svar på min inledande fråga kan jag säga att vändpunkter i ett människoliv skapas i mellanmännsliga möten – att jag träffade alla dessa nämnda individer möjliggjorde författandet av denna avhandling.

Helsingborg i september 2012
Goran Basic

Inledning

Safet är en institutionsplacerad pojke. I en intervju återberättar han sina minnen från en konflikt som uppstod på ett möte där hans vård och behandling skulle diskuteras. Citaten som följer ger en bild av en konflikt som inte tycks handla om Safets framtid utan snarare om mötesfrågor, beslutsgång och en samordnare:

Safet: De ((avdelningsföreståndaren Freja och socialsekreteraren Conny)) har sagt till Carita ((samordnaren)) "varför alltså, är det du som håller i mötet?", du vet MVG ska hålla i mötet för att de skickar ut blanketter och sånt, sen, min soc, hon sa till Carita "är det du som ska hålla i mötet" och "vem har gett dig klartecken att du får göra det" och sånt. Så du vet, det blev lite tumult där. /.../ Min soc sa till Carita "du bestämmer inte nånting eller så, du är bara med eller?", Carita sa "ja, för det mesta är jag bara med, jag skriver upp och sånt" sen så sa hon "du fattar inga beslut" så det blev lite så, du vet. De- de- de ville att de ska bestämma. Goran: Okej, kan du komma på någonting annat som Carita och socialen diskuterade förutom detta, om vem som ska hålla mötet? Typ permissionsfrågor eller någonting sånt?
Safet: Inte vad jag kommer på så. Inte riktigt.

Upprinnelsen till konflikten handlar, som vi kan utläsa ovan, om frågor som vem som ska hålla i mötet och vem som ska fatta beslut i fallet. Konflikten handlar inte om praktiska frågor rörande Safets vistelse på institutionen såsom exempelvis permission eller vård. Det verkar som att konflikten inte handlar om Safets framtid – men gör den inte det ändå? På ett sätt blir det tydligt att det handlar om framtiden – att framtiden försummas.

Freja är avdelningsföreståndare på avdelningen där Safet är placerad och under en intervju ger hon en annan bild av samma konflikt utan att jag specifikt frågar henne om denna händelse. Under berättandet är hon upprörd, hon pratar högt och tappar ord flera gånger när hon beskriver och kritiserar samordnarens handlingar. Hon säger att konflikten spred sig vidare till chefsnivå och resulterade i att cheferna beslutade sig för att samordnaren Carita inte längre skulle vara samordnare för Safet. De inblandade cheferna är, enligt Freja, kommunens socialtjänstchef (Alva), institutionschefen på det särskilda ungdomshemmet där Safet är placerad och projektledaren (Sten). Sten administrerade projektet "Motverka

Våld och Gång” (MVG) där ett antal samordnare anställts för att bland annat underlätta ungdomarnas rehabilitering efter institutionsvistelsen.

Fallet kan vi följa vidare med hjälp av Joakim Thelanders¹ fältanteckningar efter telefonsamtalen med Carita, Alva och Sten:

Carita menar att Conny (socialsekreteraren) kritiserade henne och signalerade att hon inte var kompetent nog att leda mötena. Efter deras meningsutbyte hade Conny gått till sin chef (Alva), som i sin tur hade kontaktat Sten. Han beslutade då i samråd med Alva att avsluta ärendet vad gäller MVG och att den unge Safet alltså inte längre skulle ha någon samordnare. Detta motiverades enligt Sten med att eftersom Conny och Carita har en konflikt så bör man bryta innan detta går ut över den unge. När jag ringer Alva för att få hennes kommentar säger hon: ”Är detta verkligen sådant som utvärderingen ska undersöka?” Jag säger att eftersom sådana händelser är en del av processen så är det intressant. /.../ Alva säger att de haft en del problem med Carita som samordnare, och både Conny och andra handläggare har enligt Alva känt det som att de blivit ”mästrade” av Carita. /.../ Jag har sökt Conny ett par gånger via telefon och lämnat meddelande, men hon har inte ringt tillbaka. (Joakim FA 2008)

I många avseenden handlar den här avhandlingen om praktiska problem i vården av samhällsomhändertagna ungdomar i dagens Sverige. Ett relativt typiskt drag i dagens ungdomsvård är att en rad olika myndigheter och aktörer är engagerade i de placerade ungdomarna² samt att dessa aktörer förespråkar korta vistelser på institution som åtgärd, ofta med hänvisning till tidigare forskning³. Dessutom förespråkas placering nära hemkommunen för att skapa möjlighet till kontakt med familjen och ”bra kompisar”.

Handlingslinjen hos ungdomsvårdens aktörer präglas ofta av temporära lösningar. Gunvor Andersson (1995: 68-82) tecknar en bild av en ”institutionsvandring” för samhällsomhändertagna ungdomar. Det är inte ovanligt att olika incidenter leder till förflyttningar till annan institutionsvård eller till att frivillig vård omvandlas till sluten vård. Förflyttningar mellan olika vårdformer innebär ibland också förflyttningar mellan olika myndigheter, som förväntas samverka med varandra. Sådan samverkan mellan organisationer kan utmana professionsgränser, rutiner och traditioner⁴.

1 Gruppen som utförde processutvärderingen av projektet ”Motverka Våld och Gång” som behandlas i denna avhandling bestod av sociologer verksamma vid Lunds universitet: professor Malin Åkerström samt forskarna Joakim Thelander och Goran Basic. Under några perioder deltog också doktoranden Markus Hansson i utvärderingsarbetet.

2 Björk och Mörner (2009: 29-31).

3 Dogdge, Dishion, Lansford (2006); Andreassen (2003).

4 Bolin (2011); Johansson (2011); Germundsson (2011); Anell och Mattisson (2009); Lindberg (2009); Dacin, Reid och Ring Smith (2008); Huxham och Beech (2008); Schruijer (2008); Lotia och Hardy (2008); Lomi, Negro och Fonti (2008); Hibbert, Huxham och Smith Ring (2008); Axelsson och Bihari Axelsson (2007); Willumsen (2007); Seemann (2007); Eriksson, Lindencrona, Olsson och Puskeppeleit (2007); Hjortsjö (2006); Danermark (2005); Huxham och Vangen (2005); Hardy, Lawrence och Grant (2005); Bergmark och Lundström (2005); Danermark och Kullberg (1999); Reitan (1997;1998).

I ett försök att förbättra ungdomsvården har olika satsningar gjorts. En av satsningarna är vårdkedjeprojekt och vissa av dem handlar om att förbättra samverkan mellan inblandade aktörer. Ofta kopplas en samordnare till dessa projekt. Den utbredda förekomsten av vårdkedjemodeller, samordnare och projekt berättar sannolikt något om vårt samhälles fragmenterade, specialiserade karaktär. En sökning via Google.se ger 72 400 träffar på ordet "samordnare", 15 300 på orden "samordnare+samverkan" och 1230 på orden "samordnare+samverkan+vårdkedja"⁵.

Så varför behövs vårdkedjor? Ett möjligt svar är att det som redan finns – socialtjänsten, Statens institutionsstyrelse (SiS)⁶, HVB-hem⁷ med flera – i praktiken inte tycks fungera. När ungdomar skrivs ut från ett behandlingshem ska de i teorin tas emot av en skola, en öppenvårdsverksamhet, socialförvaltningen samt någon form av familj. Detta har fungerat dåligt och därför behövs en integrerande länk mellan dessa institutioner och myndigheter. Är samordnare lösningen på problemet?

Sociologiska institutionen vid Lunds universitet utförde 2009 en processutvärdering av ett samverkansprojekt i ungdomsvården kallat "Motverka våld och gäng" och föreliggande avhandling baseras på det insamlade och analyserade intervjumaterialet i denna utvärdering. Intervjupersonerna utgörs av de olika aktörerna i ungdomsvården: ungdomar, föräldrar, samordnare, socialsekreterare, enhetschefer inom socialtjänsten och personal på de särskilda ungdomshemmen⁸. Utöver detta material använder jag fältanteckningar från organiserade möten samt från informella samtal under resor, före och efter intervjuer, vid besök på institutioner och socialtjänstkontor.

Min avhandling är en undersökning av hur samverkan utspelas på fältet och i både intervjuer och observationer upptäckte jag ett oändligt antal konflikter mel-

5 Sökningen gjordes den 6 mars 2012. Samma dag gjorde jag sökningar via Google Chrome som gav 2 080 000 träffar på ordet "samordnare", 223 000 på orden "samordnare+samverkan" och 9970 på orden "samordnare+samverkan+vårdkedja" Det är inte bara inom missbrukarvården som samarbeten och vårdkedjor poängteras. Psykiatri är ett närbesläktat område där olika försök genomförs med uttalade syften om bättre vårdkedjor (se i SOU 2006:100). Samarbete och utvecklade vårdkedjor är också honnörssord inom den övriga sjukvården, bland annat i vården av bröstcancer (Stockholms läns landsting och Landstingsstyrelsen, 2004) och stroke (Mannerö, 2005).

6 Enligt Statens institutionsstyrelses hemsida ansvarar SiS för vård och behandling av ungdomar som utsätter sig själva för risken att skadas genom missbruk, kriminalitet eller annat destruktivt beteende. De ansvarar för 25 särskilda ungdomshem (SiS-institutioner) med drygt 600 platser (de flesta låsbara). (Siffrorna grundas på statistik för år 2012.) Platserna riktar sig till ungdomar som tvångsomhändertas enligt LVU, lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, och till ungdomar som placeras frivilligt med stöd av SoL Socialtjänstlagen som exempelvis ungdomar med en utsatt situation i hemmet. Vid de särskilda ungdomshemmen vårdas även ungdomar som av allmän domstol dömts till sluten ungdomsvård enligt Lagen om verkställighet av sluten ungdomsvård (LSU). Socialtjänsten placerar mer än 20 000 unga utanför deras hem varje år och av dessa kommer drygt 1000 till SiS.

7 Hem för vård eller boende, det vill säga institutioner i privat regi.

8 Behandlingsassistenter, avdelningsföreståndare, utredningssekreterare och olika slags terapeuter.

lan de inblandade aktörerna. Det övergripande syftet i avhandlingen är att analysera beskrivna och observerade konflikter, allianser och förklarande jämförelser⁹. För att uppnå detta syfte belyser jag empirin från tre olika håll. För det första beskriver och kartlägger jag *hur* och *när* aktörerna¹⁰ inom ungdomsvården framställer samordnarrollen och projektet genom de kategoriseringar som framträder. För det andra uppmärksammar jag hur och när dessa kategoriseringar markeras, formas och används av aktörer i den språkliga diskursen och hur den egna identiteten formas och upprätthålls genom sådana markeringar. För det tredje analyserar jag olika diskursiva och interaktiva mönster som medverkar i konstruktionen av samordnarrollen och projektet samt urskiljer hur aktörernas moral träder fram i dessa mönster.

Mina frågeställningar är:

1. Hur och när framställs samordnarrollen och projektet av de inblandade aktörerna?
2. Hur och när aktualiseras konflikter, allianser och förklarande jämförelser i framställningen av samordnarrollen och projektet?

I avhandlingen beträder jag två marker. Den ena marken är av den empiriska där råvaran (intervjuer och observationer) hämtas från ett samverkansprojekt. Den andra marken är ett sociologiskt territorium där teoretiska utgångspunkter hämtas för att analysera empirin. I slutet av avhandlingen sätter jag in mina resultat i en mer övergripande "samverkanskontext" som representeras av tidigare forskning om samhällsfenomenet "samverkan" (se kapitlet *Avslutande diskussion*).

Inspirerad av Jaber F. Gubrium och James A. Holstein (1997, 1997/1998) försöker jag i denna avhandling finna svaret på *vad* det är som händer men också *hur* detta händer.¹¹ Detta gör att min analys är dynamisk i det avseende att den rör sig mellan interaktionistiska och diskursiva ansatser med en särskild blick för konflikter. Med det sistnämnda menar jag att avhandlingen på ett övergripande plan även berör frågan om vem eller vilka som definierar projektets praktiska genomförande där samordnarrollen utformas samt vilka som tillåts att styra denna process. Viktigt att poängtera är att jag inte vill positionera mig som bunden av

9 Min tolkning av begreppen konflikter, allianser och förklarande jämförelser baseras på Simmel (1908/70); Simmel (1950/1964); Simmel (1908/1965); Goffman (1959/2002); Caplow (1968) samt Scott och Lyman (1968). Dessa begrepp kommer att utvecklas och utmanas i analyskapitlen *Mellanorganisatoriska konflikter*, *Ungdomarnas och föräldrarnas beskrivningar av konflikter*, *Möteskonflikter* och *Förklarande jämförelse av konflikter*.

10 I analysen betecknas de observerade, intervjuade och kommenterade personerna som "aktör", "medlem" och "deltagare".

11 Gubrium, Jaber F. och Holstein, James A (1997); Holstein, James A och Gubrium, Jaber F (1997/1998).

en viss analytisk inriktning – jag är helt enkelt intresserad av social interaktion och detta intresse kommer till uttryck i analysen av det empiriska materialet¹².

Bakgrunden till avhandlingen

Mitt val att studera samordnarrollen och omgärdande konflikter var av rent praktisk natur. I april 2007 fick jag anställning i den grupp som skulle utvärdera projektet ”Motverka våld och gäng” och med denna anställning fick jag även mitt framtida forskningsfält serverat. Professor Malin Åkerström var utvärderingsledare och förutom jag själv arbetade även Joakim Thelander med projektutvärderingen.

Intresset för konflikter, allianser och förklarande jämförelser vaknade under den första analysen av det empiriska materialet, den analys som utgjorde grunden för utvärderingen av projektet¹³. Under arbetet växte detta intresse fram; jag blev mer och mer fascinerad över hur aktörer strider *med* och *mot* varandra, hur de jämför sig med varandra och hur moraliskt ”rätt” handlande konstrueras i dessa strider. Förutom insamlingen av empiri blev jag förmodligen sporrad till mina nuvarande intressen genom mina tidigare erfarenheter. Jag har arbetat inom Kriminalvården (på en anstalt och ett häkte) samt upplevt kriget i Bosnien och Kroatien. Dessutom har jag efter kriget gjort fältarbeten i Bosnien och skrivit om krigets sociologi¹⁴. Intresset för konflikter och moraliska strider i stort och smått har alltså en viss upprinnelse i mina tidigare arbeten och min personliga bakgrund.

Projektet: ”Motverka våld och gäng”

Enligt ett regeringsbeslut den 29 juni 2006 fick Statens institutionsstyrelse i uppdrag att utveckla och pröva en förstärkt vårdkedja inom ungdomsvården.¹⁵ Projektet genomfördes från första juli 2006 till och med sista december 2008 och det finansierades med tilldelade medel om 230 miljoner kronor, varav 223

12 Se även Thelander (2006: 12).

13 Basic, Thelander och Åkerström (2009); Basic (2009a, b, c, d, e, f, g); Basic och Åkerström (2009); Thelander (2009); Åkerström (2009a, b); Basic (2010); Åkerström (2011).

14 Basic (2005); Basic (2007).

15 Regeringskansliet, Socialdepartementet (2006).

miljoner kronor förbrukades.¹⁶ Projektets målgrupp var de ungdomar som riskerade att skada sin hälsa och sitt liv genom kriminalitet, missbruk, deltagande i kriminella gäng eller annat socialt nedbrytande beteende, och som var placerade vid de särskilda ungdomshemmen. Uppdragets genomförande skulle, enligt regeringsbeslutet, öka kvalitén på vården vid de särskilda ungdomshemmen samt på de efterföljande insatserna i femton särskilt utsedda kommuner¹⁷. Projektet fick namnet "Motverka våld och gäng", förkortat MVG.¹⁸

Bakgrunden till projektet var att man funnit vissa brister i det dåvarande systemet. Undersökningar har visat att återfallsfrekvensen är hög och att tiden på behandlingsinstitutionen ofta inte leder till permanenta förbättringar¹⁹. Efter tiden på ungdomshemmet återvänder ungdomarna inte sällan till ett sammanhang som liknar det som var orsaken till att de från början hamnade inom samhällets vård.²⁰

En målsättning för det praktiska arbetet var, enligt projektdokumentationen, att de ungdomar som ingick i projektet skulle uppnå positiva och bestående förändringar i sin livssituation samt att de skulle bryta umgänget med kriminella kamrater. En annan målsättning var att familjens och nätverkets möjligheter att fungera skulle stärkas och att det även skulle ske en förbättring avseende den unges skolgång och/eller chanser till arbete. Slutligen skulle projektet bidra till att skapa ett bättre samarbete mellan Statens institutionsstyrelse och socialtjänsten.²¹

Projektets ledning bestod av tre representanter som var placerade vid Statens institutionsstyrelsens huvudkontor i Stockholm. Dessa tre aktörer och en referensgrupp ansvarade för övergripande policyfrågor medan tre regionala arbetsgrupper (syd, väst och öst) ansvarade för lokala verksamhets- och samarbetsfrågor.

Projektet bestod av två huvuddelar. Dels subventionerade Statens institutionsstyrelse vårdavgifterna med 40 procent²² för de ungdomar som blev placerade, dels anställdes 24 samordnare som var en relativt ny yrkeskategori i ungdomsvården. Samordnarna anställda i MVG-projektet kallades för MVG-samordnare eller Ungdomssamordnare. En majoritet av de anställda samordnarna hade sin

16 Statens institutionsstyrelse (2009, Bilaga I).

17 De kommuner som deltog i MVG-projektet var: Huddinge, Botkyrka, Haninge, Stockholm, Södertälje, Falun, Borlänge, Gävle, Göteborg, Malmö, Burlöv, Landskrona, Trelleborg, Bjuv och Helsingborg.

18 Statens institutionsstyrelse (2009).

19 Sallnas, Vinnerljung, Westermarck, Kyhle (2004); Armelius, Bengtzon, Rydelius; Sarnecki, Söderholm (1996: 13); Arneng (2006: 3, 25).

20 Brottsförebyggande rådet, Statens institutionsstyrelse och Socialstyrelsen (2002: 120).

21 Regeringskansliet, Socialdepartementet (2006); Statens institutionsstyrelse (2009).

22 Subventionen justerades från och med den 1 april 2008 till 30 procent av den fakturerade dygnsavgiften. Under december 2008 höjdes den återigen till 40 procent.

bakgrund som socialarbetare.²³ Under projekttiden subventionerades vårdavgifter för 982 ungdomar och 363 ungdomar tilldelades en samordnare²⁴.

Samordnarnas uppgift var att fungera som en länk mellan den unge, familjen, socialtjänsten och institutionen. Samordnarna skulle ta ett särskilt ansvar för att säkerställa kontakter med öppenvård, skola och organisationer knutna till fritidsaktiviteter. En dokumenterad planering, kallad en ”överenskommelse”, skulle upprättas mellan den unge, föräldrarna, socialtjänsten och ungdomshemmet avseende vistelsen på ungdomshemmet och den efterföljande frivårdsinsatsen. Ungdomarna kunde inte välja om de skulle ha en samordnare eller inte, utan var tvungna att ha en.

Samordnarrollen i projektdokumentet och myndighetstidningar

Projektet ”Motverka våld och gäng” kan ses som en ny idé som implementerades i ett omfattande och komplext socialpolitiskt-administrativt landskap i Sverige. De anställda samordnarna representerade också en relativt ny och inte helt definierad yrkeskategori. Deras uppdrag handlade framför allt om att följa ungdomar placerade på skilda institutioner i landet i deras kontakt med olika myndigheter under och efter institutionsvistelsen. Framförallt skulle de underlätta övergången däremellan. Detta innebär att projektets arbetsorganisation och samordnarnas arbetsuppgifter inte alltid var helt förutsägbara.

Hur gestaltas då samordnarrollen i olika dokument? Med inspiration från Thelanders (2009: 20-27) analys beskrivs i nedanstående lista gestaltningar av samordnarrollen som lämnar utrymme för olika tolkningar.

I projektdokumentet *Samordnarrollen inom Vårdkedjeprojekt ungdom – MVG* (SiS 2006: 1-3) nämns bland annat att samordnaren ska:

1. vara ett ”stöd för den unge”;
2. vara ”en länk mellan den unge, socialtjänsten och institutionen”;
3. ha ett ”gränsöverskridande arbetssätt”;
4. ”säkra att ungdomshemmet och socialtjänsten tillsammans med den unge och dennes föräldrar samt övriga nätverk så tidigt som möjligt enas om planering”;
5. ”ha särskilt fokus på övergången mellan SiS institutionsvård och vård i andra former”;

23 I början av projektet anställdes 16 samordnare, resterande anställdes under och efter våren 2008. Under projektets gång anställdes sammanlagt cirka 30 samordnare men antalet verkssamma samordnare efter våren 2008 var för det mesta 24.

24 Statens institutionsstyrelse (2009: 14-16); Andersson, Lundström och Sallnäs (2009: 7); Lundström, Sallnäs och Andersson Vogel (2012: 8).

6. vid möten ”fokusera på frågor till mötesdeltagarna snarare än på krav och påståenden”;
7. ”delta i de möten där tiden efter SiS-placeringen diskuteras /.../ under förutsättning att socialtjänsten respektive institutionen ger sitt mandat fungerar samordnare som ordförande på dessa möten”;
8. ”följa upp de insatser som gjorts”;
9. ”värdera resultatet utifrån vårdplanen och behandlingsplanen”;
10. ”bör visa ett genuint intresse för den unge och hans/hennes familj och försäkra sig om att den unges behov inte får stå tillbaka för de vuxnas”;
11. ”granskar innehållet och resultatet av insatserna”;
12. ”kvalitetssäkra vården”.

I dokumentet ovan, som är tre sidor långt, finns stort utrymme för en mängd olika tolkningar. De ord som är mest framträdande i dokumentet är ”samordnare” (21 gånger), ”ungdom” (12 gånger) och ”vårdkedja” (sex gånger). Orden ”projekt” och ”övergång” nämns två gånger och ”samarbete” och ”MVG” en gång. Detta kan tolkas som att projektledningen ville markera att fokus för samordnarnas arbete är ungdomar.

Även andra beskrivningar av samordnarrollen aktualiseras vid diskussioner mellan samordnarna och projektledningen såsom ”helikopterperspektiv” och ”språkrör för de unga”. Uttrycken ”stöd för stressade socialsekreterare”, ”katalysator” och ”diplomatiska spindlar i nätet” är ytterligare varianter som återfinns i Statens institutionsstyrelses interna tidningar SiStone och SiS i Fokus²⁵.

En kortfattad beskrivning av samordnarnas uppgifter finns i samverkansavtalet mellan Statens institutionsstyrelse och de deltagande kommunerna. I detta dokument sägs att samordnarna ”utgör länken mellan de olika aktörerna i vårdkedjan” och att samordnarna ska ”följa respektive ungdom genom de olika faserna i vårdkedjan och delta i behandlingsplanering, nätverksmöten, motiverande samtal m.m.”²⁶

I foldern som delades ut till projektdeltagande ungdomar benämns samordnare som ”ungdomssamordnare”. Rollen beskrivs här på följande sätt:

Han eller hon ((samordnare)) har till uppgift bland annat att bidra till att din vårdplan håller och att alla inblandade i ditt nätverk faktiskt deltar på bästa sätt. Det som planeras för dig för tiden efter institutionen ska verkligen genomföras. /.../ Samordnaren står inte på den ena eller den andres sida utan ska se till att alla i ditt nätverk samarbetar så bra som möjligt för ditt bästa.²⁷

25 Statens institutionsstyrelse (2007a: 14-16), Statens institutionsstyrelse (2008: 10-13).

26 Statens institutionsstyrelse (2009, Bilaga II).

27 Statens institutionsstyrelse (2007b).

Åkerström (2009a) lägger märke till de bilder av närhet och personlig interaktion mellan samordnare och ungdomar som formuleras i Statens institutionsstyrelses tidning. Det aktuella reportaget kretsar kring ett exempel på gott samarbete mellan aktörerna samordnare, ungdom och pappa. I reportaget rapporteras exempelvis att: "Projektet startade för drygt ett år sedan och sedan dess har samordnaren haft kontakt med ungdomen. I dag påminner de om två gamla kompisar som avspänt gnabbas med varandra."²⁸

*

Samordnarrollen gestaltas komplex men i den interna utvärderingen slätar projektledningen ut samordnarrollen genom att banalisera den. Samordnarrollen utmejslas med hjälp av att samordnarens "huvudsakliga uppgift" uppmärksammas: "att följa den unge och hans/hennes föräldrar, vårdplanering på institutionen och i öppenvård samt att verka för att de planerade insatserna fullföljts"²⁹.

Sammanfattning av processutvärderingen av projektet

I de forskningsrapporter som studerat processer i projektet "Motverka våld och gäng" analyseras bland annat hur de involverade aktörerna upplever, definierar och tolkar projektet och de i projektet anställda samordnarna.³⁰

Den officiella idén med att införa samordnare i projektet var att de skulle medverka vid möten rörande ungdomen och där ställa frågor till mötesdeltagarna samt uppmärksamma eventuella felaktigheter. Samordnare hade inte något officiellt beslutsmandat utan skulle istället utnyttja sig av "frågans makt"³¹ och genom denna påverka socialtjänsten och institutionerna. Samordnaren skulle fungera som ordförande på dessa möten under förutsättning att socialtjänsten respektive institutionen gav sitt tillstånd.³²

Samordnarnas neutrala ställning var emellertid inte oladdad. Redan i de tidiga förhandlingarna med kommunernas socialtjänst, möttes medlemmar i projektledningen av en stark misstro mot projektet; institutions- och socialtjänstanställda uppfattade samordnarna som en kontrollfunktion.³³ Regeringsuppdraget innebar bland annat att samordnarna inte kunde ställa krav på institutionsanställda om

28 Åkerström (2009a: 225-226); Statens institutionsstyrelse (2008: 10-13).

29 Statens institutionsstyrelse (2009: 10).

30 Basic, Thelander och Åkerström (2009); Basic (2009a, b, c, d, e, f, g); Basic och Åkerström (2009); Thelander (2009); Åkerström (2009a, b); Åkerström (2011).

31 FA 0725; FA 0726; FA 0729, FA 0730; Joakim FA 2007/2008; Malin FA 2007/2008.

32 Basic, Thelander och Åkerström (2009); Basic (2009a, b, c, d, e, f, g); Basic och Åkerström (2009); Thelander (2009); Åkerström (2009a, b); Åkerström (2011).

33 Ibid.

exempelvis behandlingen av ungdomarna eller på socialtjänsten om exempelvis den eftervård som var tänkt följa med subventionen. En del myndighetspersoner ifrågasatte samordnarnas ansvarsområde. Dessa myndighetspersoner hävdade sin organisations mandat att äga såväl möten som kunskap och samverkanskompetens beträffande ungdomarna.³⁴

En del socialtjänstanställda upplevde att projektet kommit ”uppifrån”, från staten, som en konsekvens av att socialtjänsten utpekats som inkompetent att hantera ungdomsvården. Satsningen gestaltas som felaktig på grund av att den gynnar ”tvångsvård”, en verksamhet som man ansåg ska undvikas.³⁵ En del institutionsanställda kände inte till eller var osäkra på samordnarens roll och projektets syfte. De ifrågasatte exempelvis projektets namn och påpekade att det inte inkluderade den problematik som många av ungdomarna som var knutna till projektet hade.³⁶

Det finns en stor variation i hur samordnarna uppfattas av de olika inblandade aktörerna, allt från hård kritik till stor uppskattning. Uppdraget som samordnare och det sammanhang i vilket samordnaren agerar förefaller tillräckligt tänjbart för att en enskild individ ska kunna spela rollen på många olika sätt.³⁷

Institutionspersonalen använder ibland jämförelser där de balanserar mellan positiva och negativa beskrivningar av samordnarna. Det vanliga är att en negativ beskrivning av dåtiden neutraliseras genom en positiv beskrivning av nutid och framtid.³⁸ Motsättningar i beskrivningen av samordnare frammanar bilden av samordnarna som störande, stresskapande, obetydliga och kontrollerande. Den gestaltade samordnarkompetensen konstruerar samordnaren som en strukturbärrare, idégivare, möteshållare, medlare och advokat.³⁹

För ungdomarna har den enskilde samordnaren en chans att få betydelse först när den väljer en aktiv, pådrivande, självständig, personlig och relativt stark rollframställning.⁴⁰ En liknande uppfattning framförs av de intervjuade mammorna. De samordnare som beskrivs i positiva termer är engagerade och kämpar för ”sina” barn. Det tar sig till exempel uttryck i att de ofta ringer till mammorna och deras barn, och är framgångsrika i att engagera frånvarande pappor.

Den personliga aspekten i relationen mellan ungdomar och samordnare gestaltas som viktig och det verkar som om den fyller en funktion i behandlingen. Ett gott samspel mellan samordnare och ungdom kan stärka samordnarens förutsätt-

34 Ibid.

35 Basic (2009a); Basic och Åkerström (2009).

36 Basic (2009c, g).

37 Basic, Thelander och Åkerström (2009); Basic (2009a, b, c, d, e, f, g); Basic och Åkerström (2009); Thelander (2009); Åkerström (2009a, b); Åkerström (2011).

38 Basic (2009c, g).

39 Basic (2009a, b, c, d, e, f, g); Basic och Åkerström (2009).

40 Basic (2009b, e).

ningar att påverka andra aktörer i vårdkedjan, under förutsättning att samordnaren accepteras av socialsekreteraren i fallet. Om samarbetet mellan samordnare och socialsekreterare är bristande kan socialsekreteraren uppfatta ungdomens uppskattning av samordnaren som en allians mellan ungdom och samordnare mot socialsekreteraren. Allianser framställs också av de kritiska mammorna – i de fall där samordnaren kritiserats återges bilder av allianser som skapats som motpol till samordnaren.

Åkerström (2009a; 2011) uppmärksammar den administrativa hållningen hos de involverade tjänstemännen vilka engagerar sig starkt i möten och dokument, recenserar och bedömer varandra samt använder sig av ett byråkratiskt språkbruk. Ungdomarna hamnar i bakgrunden, i intervjuer och fältobservationer befinner de sig i en diskursiv skugga. Åkerström pekar på att det i projekt av denna typ med samverkande tjänstemän och kringgärdande byråkrati finns en risk att möten blir målet snarare än medlet. Trögheten i händelseförloppen under de möten som bevisades var, enligt Åkerström (2009b), uppseendeväckande. Saker som borde ha kunnat klaras av mellan möten var inte avklarade och brister i åtgärderna följdes inte upp av en ansvarstillskrivning.

I Basic (2010) analyseras etnicitetsmarkörer i det empiriska material som samlats in under intervjuer och möten med aktörerna i MVG-projektet. Etnicitet används vanligast som en förklaring och som ett verktyg i samspelet, det vill säga det används för att betona eller framhäva en önskad bild. Myndighetspersonerna i denna studie använder etniciteten när de förklarar ungdomars agerande. De jämför sig med varandra om vem som visar störst etnisk hänsyn eller vem som kan mest om etnicitet. Etniciteten bildar här en arena för självpresentation: man gestaltar sig som ”kulturellt kompetent” i relation till andra. Ungdomarna använder också etnicitet när de berättar om till exempel placeringar, den sociala kontrollen på institutionen, diskriminering, kärleksrelationer och matpreferenser. Etnicitet är en omstridd markör och därmed ett potentiellt vapen i samspelet. Detta förtydligas särskilt genom etniskt färgade svordomar och tilltal vilka ungdomarna upplever som ett instrument för nedvärdering.

Samordnarrollen i projektet

Thelander (2009) menar att samordnarna fick lägga ner mycket av sin arbetstid på att diskutera sin yrkesroll, dels vid teammöten i respektive region, dels vid gemensamma ”Samordna samordnarna”-möten.⁴¹ Tiden ägnades åt diskussioner om hur samordnarrollen skulle mejslas ut och hur det dokument man skulle använda, ”överenskommelsen”, skulle utformas, etc. Oklarheterna beträffande samordnarrollen var som mest frustrerande i början av projektet, vilket inte är särskilt

41 Thelander (2009: 21).

förvånande. Däremot löstes inte frågan om arbetsrollens konkreta utformning slutgiltigt under projektets gång. Det exakta innehållet i arbetsrollen diskuterades bland samordnarna ända fram till slutskedet av projektet.

Otydligheten i rollbeskrivningen är sannolikt ett resultat av att frågan om ansvarsfördelning mellan samordnare och andra aktörer varit en delikat fråga. Thelander lägger märke till att samordnarna har trätt in i redan etablerade rutiner, bland redan starka professionella yrkeskollektiv.⁴² De har dessutom vid somliga tillfällen uppfattats som kontrollanter vilket gjort att deras insatser kunnat ses som konfliktskapande.

I detta utarbetande av sin egen yrkesroll är det rimligt att tala både om möjligheter för samordnarna att forma sin roll och en strävan att ”stänga”⁴³ rollen så att den blir klarare definierad. Detta uttrycktes på olika sätt och gav upphov till konstruktionen av olika samordnarroller, något jag ska återkomma till i min analys.

Sammanfattning av effektutvärderingen av projektet

Effekterna av MVG-projektet utvärderades både externt och internt. Den externa effektutvärderingen utfördes vid Institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet. En delrapport publicerades i februari 2009 och slutrapporten skrevs färdig och skickades till Statens institutionsstyrelses huvudkontor i september 2010 (publicerades i maj 2012). En egen intern effektutvärdering utfördes av medlemmar av projektledningen och en rapport publicerades i april 2009.

Andersson, Lundström och Sallnäs (2009: 6-7) upptäckte att projektets effektiva tid, i betydelsen den tid samordnarna arbetat med ungdomarna, var begränsad till drygt ett år, trots att projektet varade i två och ett halvt år. Tiden mellan regeringens beslut i juni 2006 och starten för samordnarnas arbete i januari 2007 användes till att rekrytera samordnare och utarbeta en arbetsmodell. Samordnarnas arbete pågick sammanlagt två år men det första halvåret gick åt till att utforma vilka konkreta uppgifter samordnarna skulle ha, att pröva ut arbetsmodellen praktiskt och att revidera modellen.⁴⁴ Thelander (2009: 9, 18) påpekar att det i början av projektet också fanns en del praktiska problem som måste lösas, såsom att förbereda samordnarkontor, datorer, telefoner och fax samt skaffa fram informationsmaterial, innan samordnarna kunde börja sitt arbete med ungdomarna. Under projektets sista halvår upptogs tiden, enligt Andersson, Lundström

⁴² Ibid.

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Även i Lundström, Sallnäs och Andersson Vogel (2012: 8) och Basic, Thelander, Åkerström (2009).

och Sallnäs, av att avsluta projektet. Samordnarna avslutade arbetet med de gamla ungdomarna och de tog inte emot nya ungdomar.⁴⁵

I Andersson, Lundström och Sallnäs rapport jämförs ungdomar som har haft samordnare med ungdomar från samma kommuner som utskrevs från särskilda ungdomshem året innan projektet startades och som följaktligen inte har haft samordnare. Både grupperna studerades ett år efter deras respektive utskrivning från de särskilda ungdomshemmen. Ungdomar med samordnare jämförs också med den aktuella statistiken från Statens institutionsstyrelse.

Författarna påvisar att MVG-ungdomarnas medelålder är lägre än medelåldern hos de placerade ungdomarna i hela Sverige. Genomsnittsåldern för pojkar i projektet är 15,7 år, och för flickor 15,4 år. Enligt SiS statistik är medelåldern för ungdomar vid särskilda ungdomshem i hela riket 16,8 år för pojkar och 16,3 år för flickor.^{46 47}

Andersson, Lundström och Sallnäs uppmärksammar också att ungdomar som har haft samordnare i huvudsak inte avviker från andra ungdomar som placeras vid särskilda ungdomshem. Här menas att dessa ungdomar är belastade när det gäller missbruk och kriminalitet, att de har en problematisk skolsituation och att många rapporteras ha psykologisk eller psykiatrisk problematik av olika slag.⁴⁸ Författarna indikerar även att prissubventionerna för deltagande kommuner medfört att en del ungdomar som annars kanske placerats i öppen vård, under projekttiden placerats vid särskilda ungdomshem⁴⁹.

Först i Lundström, Sallnäs och Andersson Vogel (2012: 64) slutrapport undersöks effekten av projektet ”Motverka våld och gäng”, det vill säga om insatserna i projektet inneburit någon skillnad för de placerade ungdomarna. Forskarnas samlade slutsats är att projektet och samordnarnas insatser inte har fått effekten att de ungdomar som tagit del av projektet fått en bättre situation än jämförbara ungdomar som tagit del av ”vanliga insatser”.

Ett år efter utskrivning från särskilda ungdomshem vistades drygt hälften av MVG-ungdomarna större delen av tiden på någon institution (SiS, HVB-hem, familjehem)⁵⁰. 40 procent av dessa ungdomar hade återplacerats på SiS-institutionen vilket är en lika stor andel som i jämförelsegruppen som inte fått några extra insatser⁵¹. Paradoxalt nog betydde eftervården för dessa ungdomar

45 Andersson, Lundström och Sallnäs (2009: 6-7).

46 Dahlström, Krüger (2007: 8).

47 Andersson, Lundström och Sallnäs (2009: 12).

48 Ibid: 29.

49 Andersson, Lundström och Sallnäs (2009: 29); även i Lundström, Sallnäs och Andersson Vogel (2012: 67).

50 Lundström, Sallnäs och Andersson Vogel (2012: 53).

51 Ibid: 63.

återplacering bakom låsta dörrar. Projektiden om eftervård på hemmaplan efter vistelse på institution tycks ha fallit bort i många fall.

När effekten av MVG studeras via registrerad brottslighet kan Lundström, Sallnäs och Andersson Vogel inte hitta några signifikanta skillnader mellan MVG-ungdomar och ungdomar som fått ”vanliga insatser”. Omkring 60 procent av ungdomarna i båda grupperna har blivit ”lagförda två år efter utskrivning”⁵². När man frågar ungdomarna själva om deras situation ett år efter utskrivning uppger närmare 60 procent av MVG-flickorna att de upplevt allvarlig depression året efter utskrivning, och nära 80 procent av MVG-pojkarna säger att de begått någon typ av brott⁵³.

Den mest påtagliga effekten av projektet är, enligt Lundström, Sallnäs och Andersson Vogel, att antalet institutionsplacerade ungdomar på särskilda ungdomshem drivna av Statens institutionsstyrelse steg med 46 procent under 2007 och med 40 procent under hela projektiden i de 15 projektdeltagande kommunerna. 81 procent av det totala anslaget för projektet har utgått som subventioner till kommunerna. Med andra ord fick kommunerna billigare placeringar vilket ökade andelen ungdomar placerade vid låsta och låsbara avdelningar i relation till annan dygnsvård.⁵⁴

Enligt Lundström, Sallnäs och Andersson Vogel (2012: 64) talar man idag ”ofta om eventuellt negativa effekter av interventioner”. I deras effektutvärdering förekommer dock inte några sådana resultat, menar författarna. Vilka de negativa effekterna är specificeras (eller förklaras) inte av författarna ovan. I samma formulering konstrueras samordnarna som ansvarsbefriade för eventuella negativa effekter: ”det är för övrigt svårt att på teoretisk grund tänka sig att samordnarnas arbete skulle haft negativa effekter”. Jag hävdar däremot att man teoretiskt skulle kunna tänka sig en modell där socialpsykologiska effekter kan bli negativa effekter. Detta återkommer jag mer till i kapitlet *Avslutande diskussion*.

Den interna effektutvärderingen

Den interna effektutvärderingen genomfördes av medlemmar av projektledningen och detta dokument användes till att återrapporera till uppdragsgivarna, det vill säga regeringen. Dessutom användes dokumentet till en utåtriktad marknadsföring.⁵⁵ Redan på andra sidan i dokumentet uppmärksammas att resultaten är osäkra (”För att kunna dra säkra slutsatser utvärderas MVG externt av två olika forskningsprojekt”⁵⁶). En medlem av Forsknings- och utvecklingsenheten

⁵² Ibid.

⁵³ Ibid.

⁵⁴ Ibid: 5, 10-11, 67.

⁵⁵ Statens institutionsstyrelse (2009).

⁵⁶ Ibid: 2.

vid Statens institutionsstyrelse beskrev under ett seminarium denna rapport som "inte direkt vetenskaplig". Skribenternas osäkerhet härstammar förmodligen från det låga antalet ungdomar (90 stycken av samtliga 363) som följs upp samt det faktum att projektets effekter på ungdomarna började mätas redan under projektets gång. Ändå presenteras procenttalen vilket ger en retorisk bild av den interna effektutvärderingen som ett tydligt och säkert underlag för en lyckad insats.

Utåtriktad marknadsföring

Trots den statistiska osäkerheten i den interna effektutvärderingen var Statens institutionsstyrelse snabb att proklamera projektets effekter som framgångsrika. I slutet av 2008 och under första halvan av 2009 publicerades bland annat dessa tre titlar och undertitlar på Statens institutionsstyrels hemsida:

"Samverkan mot våld och gäng ger resultat – SiS projekt Motverka våld och gäng, MVG, för 500 ungdomar har varit lyckosamt. Sju av tio är fria från alkohol och droger sex månader efter utskrivning. Lika många har slutat begå brott."⁵⁷

"Projektet Vårdkedja Ungdom – MVG – På uppdrag av regeringen har SiS till utgången av 2008 drivit projektet Motverka våld och gäng, MVG. Satsningen har varit mycket framgångsrik. Sju av tio är fria från alkohol och droger sex månader efter utskrivning. Lika många har slutat begå brott."⁵⁸

"Fler utsatta barn och ungdomar fria från missbruk och kriminalitet när myndigheter samverkade – Det går att kraftigt korta behandlingstiden på institution för barn och ungdomar som tvångsvårdas på grund av kriminalitet och missbruk. En förutsättning är att instanser som socialtjänst, skola och särskilda ungdomshem förmår samarbeta bättre. Samtidigt visar det sig att fler ungdomar än tidigare känt har så allvarliga problem att de behöver kvalificerad tvångsvård. Det är några av resultaten när MVG-projektet presenteras i en rapport till regeringen från Statens institutionsstyrelse, SiS."⁵⁹

De osäkra resultaten från den interna effektutvärderingen levde sitt eget liv i myndighetsvärlden. I Lukécs, Mossler och Reitan (2010: 3, 14) används dessa resultat för att propagera för fördelarna med vårdkedja och samverkan. Några av de fördelar som lyfts fram är att samhällsomhändertagna ungdomar och vuxna klienter⁶⁰ mår bättre och stannar längre i behandlingen med en väl fungerande vårdkedja samt att väl utförd samarbete i vårdkedjor är ekonomiskt fördelaktigt för kommunerna (som bekostar behandlingen). Skriften vänder sig i första hand till politiker och chefer inom kommunen, det vill säga till aktörer som fattar

57 <http://www.stat-inst.se/zino.aspx?articleID=7888,100217>. (Publicerat i november 2008.)

58 <http://www.stat-inst.se/zino.aspx?articleID=6918,100217>. (Publicerat i januari 2009.)

59 <http://www.stat-inst.se/zino.aspx?articleID=7978,100219>. (Publicerat i april 2009.)

60 Se vidare i avsnittet *Om vårdkedjeprojekt*. Här diskuteras Vårdkedjeprojektet och Ett kontrakt för livet, två vårdkedjeprojekt för vuxna missbrukare.

beslut om placeringar (eller som tilldelar placeringsdelegation till enhetscheferna inom socialtjänsten).

Med utgångspunkt i dokumentet ovan diskuterades fördelarna med vårdkedja och samverkan på fyra regionala konferenser som arrangerades av Statens institutionsstyrelse och Sveriges Kommuner och Landsting våren och sommaren 2010. Konferenserna vände sig till tjänstemän och politiker i kommun och landsting och till institutionsanställda.⁶¹ Konferensernas huvudbudskap var att nära samarbete ger bättre resultat i vården och behandlingen:

”Uppföljningarna av Vårdkedjeprojektet, Ett kontrakt för livet och MVG-projektet – Motverka våld och gäng, har alla visat att nära samarbete mellan ungdomarna/de vuxna klienterna, SiS och socialtjänsten leder till bättre resultat i vården och behandlingen. Både vuxna klienter och ungdomar mår bättre och stannar längre i behandling med en väl fungerande vårdkedja.”⁶²

Sammanfattningen är intressant mot bakgrund av den vetenskapliga effektutvärderingen som istället sammanfattade resultat av projektet som en ”nolleffekt”.

Svårutvärderade resultat

Det finns flera svårigheter i effektutvärderingarna. Det gäller bland annat brister under insamlingen av materialet för den interna effektutvärderingen och det faktum att samordnarna fick genomföra två enkätundersökningar som inbegrep utvärdering av dem själva.

Det empiriska materialet för effektutvärderingarna var svar på strukturerade enkätfrågor som samlats in av samordnarna. Under ett seminarium på Statens institutionsstyrelsens huvudkontor diskuterades samordnarnas sätt att samla in materialet. Anledningen var att en flicka påpekat att varken hon eller hennes föräldrar förstått innebörden av begreppet ”pro-sociala beteenden” i den interna enkäten som de fått av en samordnare⁶³.

Enligt medlemmar av projektledningen fick samordnarna direktivet att i muntlig och förenklad form ställa enkätfrågorna till ungdomar och föräldrar och sedan fylla i enkäten själva. Tanken var att samordnarna skulle förklara svåra begrepp, såsom till exempel ”pro-sociala beteenden” så att ungdomar och föräldrar kunde förstå innebörden. Här kan vi lägga märke till ett metodologiskt problem i den interna effektutvärderingen. Om föräldrar och ungdomar fick begreppen förklarade av olika samordnare är det högst sannolikt att begreppens stabilitet i mättingsförsöket påverkades och att resultatet därmed blir osäkert. Medlemmar

61 <http://www.stat-inst.se/zino.aspx?articleID=8317,100406>. (Publicerat i april 2010.)

62 Ibid.

63 Basic (2009b: 80); Basic (2009e: 115).

i projektledningen säger under samma seminarium att en av samordnarna inte följde direktiven utan skickade enkäten till de berörda per post. I det empiriska materialet för denna studie ser jag att flera samordnare utmanade direktiven, det vill säga de skickade enkäten per post eller gav den personligen till föräldrarna och ungdomarna. I det empiriska materialet framträder också flera samordnare som kritiserat att de fick i uppdrag att delta i utvärderingen av sig själva. Dessa samordnare menade att de kan ha påverkat svaren i enkäten och att arbetet med enkäten tog mycket av deras arbetstid.

Min ståndpunkt är att effekterna av detta projekt sannolikt är svårutvärderade. För det första har vi i Andersson, Lundström och Sallnäs (2009: 6-7) sett hur samordnarnas arbete varit begränsat till drygt ett år, trots att projektet på pappret varade i två och ett halvt år⁶⁴. För det andra har samordnarnas förutsättningar att delta i vårdkedjan skilt sig åt mellan olika kommuner, och alla aktörer har inte välkomnat samordnarna⁶⁵. För det tredje har samordnarna genomfört sitt arbete på en mängd olika sätt. Vissa samordnare gav ett mer personligt stöd till ungdomarna i början av projektet för att sedan allt mer inrikta sig på en administrativ samordning (som exempelvis att skicka kallelser till möten och agera mötesordförande) i andra halvan av projektet. Andra samordnare drev från början linjen att administrativ samordning var deras primära arbetsuppgift.⁶⁶ För det fjärde har subventionen inneburit att institutionsplaceringen av ungdomar har ökat påtagligt under projekttiden⁶⁷. Sannolikt borde det innebära att de nya placerade ungdomarna har mindre omfattande erfarenheter av kriminalitet än genomsnittet på SiS. Trots det påstås i effektutvärderingarna att MVG-ungdomarna inte var mindre belastade⁶⁸. Det går att ifrågasätta trovärdigheten hos detta resultat. Denna bedömning vilar på undersökningsinstrument där det finns ett begränsat antal variabler dokumenterade. En socialsekreterare som rekommenderar institutionsplacering har ju så oändligt många fler variabler, som hon/han känner till och tar hänsyn till i sitt beslutsfattande. I dessa utvärderingar är det tydligt att ekonomin har spelat en roll vid placeringar och man kan fråga sig om det inte skapats ett dilemma då valet för socialtjänstens representanter stått mellan en billig låst avdelning som erbjöds inom projektramen och en dyr öppen.

64 Även i Lundström, Sallnäs och Andersson Vogel (2012: 8) och Basic, Thelander, Åkerström (2009).

65 Basic, Thelander och Åkerström (2009); Basic (2009a, b, c, d, e, f, g); Basic och Åkerström (2009); Thelander (2009); Åkerström (2009a, b); Åkerström (2011).

66 Ibid.

67 Statens institutionsstyrelse (2009: 18); Andersson, Lundström och Sallnäs (2009: 31); Lundström, Sallnäs och Andersson Vogel (2012: 11).

68 Statens institutionsstyrelse (2009: 15, 19-20); Andersson, Lundström och Sallnäs (2009: 29).

En forskningsorientering

I detta avsnitt redogörs för forskning om två olika tidigare projekt som utgått från idén om ett förbättrat samarbete mellan olika myndighetspersoner i en så kallad vårdkedja eller ett förbättrat samarbete mellan myndighetspersoner, klient och anhöriga. Referat och reflektioner om det sociala fenomenet "samverkan", tillsatta projekt och tillhörande utvärderingar fyller flera funktioner i min studie. För det första ger dessa en överblick och en bakgrund inför min analys. För det andra utgör de ett jämförelsematerial som visar att det finns paralleller mellan tidigare utvärderingar och mina resultat. Det tydligaste exemplet finns i analysen av olika samordnarroller där mina resultat är i linje med tidigare utvärderingar.

Om samverkan

"Samverkan" framställs oftast som något fördelaktigt för myndigheter och organisationer och tendensen att försöka samverka över organisationsgränser är ett återkommande fenomen i dagens samhälle, både i Sverige och internationellt. Flera forskare har uppmärksammat de problem som uppstår i samband med samverkan.

Lindberg (2009: 45-51, 99) konstaterar att samverkan mellan organisationer och myndigheter vanligtvis framställs som fördelaktig för de parter som ska samverka och att samverkan genomförs trots osäkerhet om vad den leder till. Flera studier har visat på samverkansproblem. Danermark och Kullberg (1999: 164-168) betraktar samverkan som präglad av motsättningar när de exempelvis benämner sitt avslutnings kapitel "Samverkan – att leva med motsättningar"⁶⁹. Danermarks (2005) studie genomsyras av olika samverkansproblem som kan sammanfattas som interpersonella, organisatoriska och juridiska. Axelsson och Bihari Axelsson (2007: 22-24) skriver att tidigare forskning ger bilden att samverkan är svårt att frambringa på de flesta fält där det har prövats. Liknande resultat presenterar Anell och Mattisson (2009: 78-81, 85-87) som studerat samverkan i vård och omsorg, genom överenskommelse och avtal, genom kommunalförbund, genom gemensam nämnd och genom gemensamma aktiebolag. De konstaterar att forskningen visar att samverkan är svårt att åstadkomma, och att forskningsresultaten präglas av osäkerhet avseende effekterna för klienten i människovårdande organisationer. En liknande osäkerhet angående samverkans effekter framhävs av Huxham och Vangen (2005: 13) som skriver:

69 Se även Forkby (2005: 255).

"The overwhelming conclusion from our research is that seeking collaborative advantage is a seriously resource-consuming activity so it is only to be considered when the stakes are really worth pursuing. Our message to practitioners and policy makers alike is *don't do it unless you have to*."⁷⁰

Anell och Mattisson (2009: 80) menar att urskiljande av samverkansframgångsfaktorer som präglar en del vetenskaplig litteratur om samverkan är "negationen av gjorda empiriska fynd"⁷¹ och att "samverkan i praktiken karakteriseras snarast av att intressenter *inte* medverkar".

Att samverkan mellan organisationer emellanåt tar mycket tid i anspråk vilket kan gå ut över arbetet med klienterna är något som framhävs både av Danermark och Kullberg (1999: 160), Bergmark och Lundström (2005), Hjortsjö (2006: 194) och Axelsson och Bihari Axelsson (2007: 23). I tidigare forskning beskrivs samverkan som något som äger rum mellan organisationerna, och inte som något klienten direkt involveras i, trots att klientens bästa retoriskt placeras i centrum när en verksamhet startas.

Reitan (1997; 1998) skriver att relationsetablering och relationsunderhållande med andra organisationer alltid innebär kostnader för en enskild organisation. Enligt henne finns det en strukturell ovillighet mot att samverka med andra organisationer. Denna ständiga samverkansbarriär är särskilt synlig i människovårdande organisationer där exempelvis klienten ligger utanför organisationens kontroll. Enligt Reitan betraktas klienten i människovårdande organisationer som verksamhetens råvara när behandling praktiseras på henne eller honom, som produktionsverktyg när hon eller han förväntas delta i behandlingen och slutligen som konsument av tjänsten. Människovårdande organisationer använder sig av oklar teknologi och kunskapsbas samt diffusa syften vilket ger stort utrymme för ideologi- och professionsmotsättningar och försvårar samverkan mellan organisationer (Reitan 1997; 1998).⁷²

Danermark och Kullberg (1999: 33-57, 164-168) och Anell och Mattisson (2009: 57-75, 92, 109-112) menar att det saknas forskningsstöd för att den sam-

70 Även i Anell och Mattisson (2009: 80).

71 Även i Johansson (2011: 76) och Germundsson (2011: 55).

72 Exempelvis visar Bergmarks och Lundströms (2011) studie att socialarbetare och mellanchefer inom socialtjänstens individ- och familjeomsorg å ena sidan är allmänt positiva till "evidensbaserat socialarbete", å andra sidan har låg kontakt och förtrogenhet med den vetenskapliga litteratur som är relevant för evidensbaserat socialarbete (se även Forkby, 2005: 87). I en annan artikel visar Bergmark och Lundström (2007) att det dominerande sättet att organisera socialt arbete är genom "funktionell specialisering", det vill säga verksamhetsuppdelning av barnavård, socialbidragshantering och socialt arbete med missbrukare. En sådan verksamhetsorganisering gestaltas som en institutionaliserad strategi för att hantera sociala problem och förväntningar från omgivningen. Studien målar upp en bild av socialtjänsten som en ostadig myndighet, påfrestad av omgivningens hårda vindar, tryck och kritik (se även Forkby 2005; Forkby 2006; Forkby 2007).

verkan som motiveras utifrån skulle vara lyckosam, oavsett om det handlar om samverkan för klientens bästa, samverkan i syfte att reducera dubbelarbete och bättre utnyttja resurser eller samverkan där flera mål kombineras⁷³. Trots det är det en utbredd uppfattning bland professionella att samverkan har positiva effekter. En anledning till detta kan, enligt Reitan (1997; 1998), vara att syftet med verksamheten inte alltid kan uppnås av den enskilda organisationen själv och att medlemmarna således behöver varandras resurser och insatser. Hjortsjö (2006: 3) antyder, inspirerad av Bergmark och Lundström (2005), att organisationer både utifrån och inifrån uppmanas att samverka för att detta ses som någonting som främjar verksamheten och hjälper klienten. Samtidigt verkar samverkan vara svår att genomföra i den dagliga verksamheten.

Kolb och Putnam (1992: 16-17) lyfter fram att organisationsförändringar och strävan efter samverkan kan ackumulera konflikter. Huxham och Beech (2008: 555-579) konstaterar att det inte är häpnadsväckande att kamper ideligen utspelas i mellanorganisatoriska relationer där medlemmar vill påverka, kontrollera, eller stå emot de andras aktiviteter. Samverkan mellan organisationer går hand i hand med konflikter, menar Schruijer (2008: 432) och upprinnelsen till konflikterna är vanligtvis motsägelser mellan organisatoriska mål, intressen och identiteter.

Lotia och Hardy (2008: 379) antyder med utgångspunkt i Hardy, Lawrence och Grant (2005) att gestaltning av de mellanorganisatoriska samverkansidentiteterna är en grund för en framgångsrik samverkan. De menar att mellanorganisatoriska samverkansidentiteter produceras och reproduceras i diskursiva praktiker genom vardagliga rutiner, konflikter, alliansbildningar och gemensamma insatser. Dessa aktiviteter kan ge en känsla av tillhörighet som emellanåt gestaltas som motsatser till samarbetspartners (Lotia och Hardy 2008: 366-389). Samtidigt påpekar Schruijer (2008: 433) att försöken att minska konflikter mellan organisationer inte i sig förbättrar eller entusiasmerar samarbetet mellan dessa organisationer, ”conflict-reducing interventions can never in themselves stimulate collaboration”.

Tidigare forskning om samverkan visar alltså att mellanorganisatoriska konflikter mellan organisationer och myndigheter som förväntas samarbeta samt interpersonella konflikter mellan samverkande aktörer är vanliga⁷⁴. Sådana resultat kan utläsas på flera konkreta fält i olika svenska nutida samverkansprojekt. Detta resultat återfinns i Hjortsjös (2006: 176-177, 190, 194) undersökning av samverkan mellan en familjecentral (bemannad av barnmorskor, barnsjuksköterskor,

73 Även i Johansson (2011: 74-75).

74 Anell och Mattisson (2009: 93-95); Lindberg (2009: 59, 98); Axelsson och Bihari Axelsson (2007: 19-21); Willumsen (2007: 191-192); Seemann (2007: 287-288, 294-299); Eriksson, Lindencrona, Olsson och Puskeppeleit (2007: 114-115); Huxham och Vangen (2005: 61, 156-157).

förskolepersonal, socionomer, administrativ personal, läkare, psykologer och familjerådgivare) och barnfamiljer. Germundsson (2011: 128, 131, 136-139), som studerat de uppfattningar som de samverkande parterna lärare och socialsekreterare har om varandra, har också kommit fram till detta resultat, liksom Johansson (2011: 209, 217-220) som studerat samverkan mellan inblandade organisationer och de professionella kring sex barnahus där utredningar av misstänkta brott mot barn genomförs. Likaså lyfter Bolin (2011: 110, 130, 156, 172-177) fram liknande resultat i sin analys av samverkansprocesser mellan lärare och socialarbetare i en så kallad resursskola.

Hur förklaras dessa samverkanskonflikter? Exempelvis beskriver Hjortsjö (2006: 176-177) att en konflikt som uppstått mellan två myndighetspersoner från landsting respektive socialtjänst beroende på "bristande tillit" mellan dessa aktörer. Huxham och Vangen (2005: 31-32, 66-68, 153-172) anser att en nödvändig – men inte tillräcklig – förutsättning för samverkan är *förtroende* mellan samverkande aktörer. En annan vanlig konfliktförklaring tycks, enligt Hjortsjö (2006: 190), vara de professionellas strävan att bevara sin organisations särart vilket blir särskilt tydligt när olika organisationstillhörigheter närmar sig varandra. Ytterligare en intressant konfliktaspekt som Hjortsjö (2006: 194) uppmärksammar är att samverkan och medföljande konflikter ibland tycks ske "på bekostnad av patient- och klientarbete".

Germundsson (2011: 128-139), lägger märke till negativa bilder som lärarna har om socialsekreterare samt att strävan efter samverkan kan skapa nya mellanorganisatoriska och interpersonella konflikter mellan inblandade aktörer. Han (2011: 139) konstaterar: "man samverkar inte med en part man inte litar på" och betonar, likt Hjortsjö, vikten av förtroende mellan samverkande aktörer.

Ytterligare en forskare som undersökt fenomenet samverkan är Johansson (2011: 209) som uppmärksammar "latenta spänningsförhållanden" som skapar mellanorganisatoriska och interpersonella konflikter mellan inblandade aktörer. Enligt flera författare i Kolb och Bartunek (1992) genomsyras organisationslivet av gömda konflikter – konflikter som många gånger utspelas bakom kulisserna (Goffman, 1959/2002: 101-103). Dessa konflikter kan ha sin upprinnelse i aktörernas yrkesutövande men de kan även handla om privata angelägenheter som inte har med organisationen att göra. Johansson (2011: 217-218) skriver att ambitionen att samverka bidrar till spänningsförhållanden, normkonflikter och dilemmen som ofta osynliggörs av inblandade aktörer. Osynliggörande här handlar om att "konflikterande institutionella intressen och värden neutraliseras, undviks eller helt och hållet döljs".

"Samverkan" har vidare undersökts av Bolin (2011: 110) som lägger märke till *perspektivkonflikter* mellan exempelvis barnets rätt att leva med sina föräldrar och barnets behov att av samhället skyddas från sina föräldrar. Vidare uppmärk-

sammar Bolin (2011: 156) möjliga konflikter i vardagsinteraktion mellan lärare, socialarbetare, föräldrar och elever. Ytterligare en vanlig konfliktform i Bolins (2011: 130, 172-177) studie är de professionellas yrkesrollkonflikter, som handlar om olika meningsskiljaktigheter om de professionellas agerande. Ett exempel är socialarbetarnas negativa reaktioner på arbetsuppgifter som de ålades att utföra men som inte ingick i en vanlig arbetsarsenal för en socialarbetare, såsom att vara med på lektioner med elever, förbereda frukost för elever, duka bord vid lunch, delta vid elevernas fritidsaktiviteter och ta hand om konflikter i skolan och under fritidsaktiviteter (Bolin 2011: 176).

Axelsson och Bihari Axelsson (Red. 2007) och Anell och Mattisson (2009: 58-67) visar att det i Sverige initierades flera försök med ekonomisk samordning mellan socialtjänstens, hälso- och sjukvårdens och socialförsäkringens resurser under 1990-talet, inte sällan genom så kallade vårdkedjor. Idén var att samverkan i vårdkedjor skulle ge snabbare insatt rehabilitering och kortare väntetider och samtidigt minska utgifterna. En sådan samordning skulle också gynna klienterna. Liknande tendenser kan uppmärksammas i relationen mellan Statens institutionsstyrelse och socialtjänsten mellan 2004 och 2009, där vårdkedjor i projektform var ett vanligt förekommande fenomen⁷⁵. Även i dessa projekt framställdes klientens bästa som en viktig utgångspunkt.

I kapitlet *Avslutande diskussion* återkommer jag till det övergripande perspektivet på fenomenet samverkan och återknyter till vissa resultat från ovanstående studier.

Om vårdkedjeprojekt

Idén om ett förbättrat samarbete mellan olika inblandade aktörer genomsyrar en rad forskningspublikationer från Statens institutionsstyrelse. En hos författarna återkommande iakttagelse är behovet av att förbättra samarbetet mellan olika myndigheter⁷⁶ likväl som att engagera klienter och deras anhöriga i behandlingen⁷⁷. I dessa rapporter kan man spåra idéer om administrativ samordning av insatserna med hjälp av en samordnare, om vikten av full finansiering vid verksamhetens start, om så kallade samverkansavtal, överenskommelser och klientperspektiv.

75 Fäldt, Storbjörk, Palm, Oscarsson, Stenius (2007); Hajighasemi (2008); Basic, Thelander och Åkerström (2009).

76 Se till exempel i: Devillaz och Martinsson (2005); Wärmegård (2005); Aronsson (2005).

77 Se till exempel i: Kindel och Kultti (1995); Bangura Arvidsson och Åkerström (2000); Hermodsson och Hansson (2005).

Behovet av vårdkedjor i narkomanvården nämns redan 1969 i narkomanvårdskommitténs slutbetänkande. Hilde (1990: 20-34) uppmärksammar likheter mellan betänkandet och ett förslag om ett projekt som lades fram 1977 i Malmö. Även här handlar det om samverkan i en vårdkedja som består av socialvård, uppsökandevård, öppenvård, slutenvård och eftervård. Den öppna vården har en central position i kedjan. Kedjan uppfattas inte som statisk utan en klient kan komma in varsohelst och utnyttja olika delar. Terapeutiska relationer omnämns som ett positivt alternativ till anstaltsmiljön. En annan viktig princip är frivillighet så långt det är möjligt.⁷⁸

Synen på missbrukarvården har förändrats sedan 1969. Vistelse på institution anses numera som en godtagbar behandlingsform vilket skiljer sig från tidigare synsätt. Sviktande ekonomi och en vilja att minimera kostnaderna nämns som en förklaring till varför vistelse på institution blivit mindre vanligt förekommande. Frivillighet gäller fortfarande men detta uppmärksammas inte på samma vis som tidigare.⁷⁹

Med tiden föddes idén om att skapa en extra resurs i form av en samordnare eller Case-manager som skulle se över arbetet och se till att delaktiga parter tog sitt ansvar. Denna idé har fått starkt genomslag bland annat inom psykiatri i Storbritannien där man startat projekt som till sitt innehåll överensstämmer väl med vårdkedjeprosjekt⁸⁰. Dessa idéer som framförs i några SiS-publikationer kan ses som en referensram för *Vårdkedjeprosjektet* och *Ett kontrakt för livet*, två projekt för vuxna missbrukare, som startades parallellt vid Statens institutionsstyrelse några år före MVG-projektet.

Vårdkedjeprosjektet startades i april 2004 och pågick till december 2006. Syftet var, enligt Statens institutionsstyrelsens hemsida, att pröva en förstärkt vårdkedjemodell inom missbrukarvården och utveckla fungerande modeller för samarbete mellan socialtjänsten och LVM-hemmen⁸¹. Målet med eftervården var att skapa bestående förändringar i klienternas livssituation. Tanken var att klienten, socialtjänsten och institutionen skulle göra en gemensam vårdplanering för de följande tolv månaderna. En skriftlig överenskommelse skulle upprättas och de kommuner som ingick i projektet skulle få en rabatt på § 27-placeringen. Dessutom slapp den placerande kommunen den administrativa avgiften på 450 kronor per dygn. Utgångspunkten i projektet var att någon form av samordnare skulle anställas.⁸²

I den externa utvärderingen av Vårdkedjeprosjektet uppmärksammar Fäldt (2007: 47-48) de problematiska aspekterna med projekt som arbetsform. Han

78 Se även Fäldt, Storbjörk, Palm, Oscarsson, Stenius (2007: 11).

79 Fäldt, Storbjörk, Palm, Oscarsson, Stenius (2007: 11).

80 Fäldt, Storbjörk, Palm, Oscarsson, Stenius (2007: 11-12); Watts och Priebe (2002).

81 LVM står för: Lagen om vård av missbrukare i vissa fall.

82 <http://www.stat-inst.se/zino.aspx?articleID=5843,091230>.

konstaterar att Vårdkedjeprojektet var tidsbundet, medan man i målformuleringar och genomförande förutsatt långsiktighet och planering.⁸³

Oscarsson och Stenius (2007: 261-263) poängterar i samma utvärdering att den kontraktstanke som fanns inbyggd i Vårdkedjeprojektet var motsägelsefull. För det första var projektet till sin natur tidsbundet, medan man i kontraktet förutsatte långsiktighet och planering. För det andra grundar sig kontraktstanken, avtalet, på en idé om fria, oberoende parter. I Vårdkedjeprojektet handlade det om tvångsomhändertagna individer. Tanken att en tvingad part skriver ett fritt, obundet avtal är paradoxal i sig.

I Storbjörk (2007: 144-145) uppmärksammas att klientperspektivet är ett högaktuellt begrepp både i missbrukarvården och i behandlingsforskningen men att mycket tyder på att begreppet används retoriskt i högre grad än praktiskt. Det verkar, skriver Storbjörk, som att Vårdkedjeprojektet inte lyckades attrahera den klientkategori som var i störst behov av samordnad vård och sociala insatser. Denna kategori består av klienter som inte är motiverade att förändra sitt alkohol- eller drogbruk under tvång samt äldre klienter som gett upp hoppet om att vården kan ge dem den hjälp de behöver. De tror inte att Vårdkedjeprojektet gör någon skillnad och de uppfattar samordnarna som ytterligare en kontrollant.

Den klientkategori som valde att delta i Vårdkedjeprojektet var ofta yngre och personer med en besvärlig social situation. De lockades av löftet om att fokus skulle läggas vid till exempel boende, ekonomi och sysselsättning. Klienterna var ofta positivt inställda till samordnaren. Samordnaren beskrevs som en som lyssnar till deras önskemål och klienterna betonade att kontakten med socialtjänsten förbättrades när samordnaren var med. Den uppskattade samordnaren hjälper klienter med en rad olika uppgifter. Spektrat är brett: allt från att vattna blommor och hämta post, ta hand om husdjur och ge skjuts till behandlingsinstanser, till att ge råd, hjälpa till vid myndighetskontakter, vara ett stöd och ibland en vän (se mer om samordnare i vårdkedjan i nästa avsnitt).⁸⁴

I implementeringsanalysen av Vårdkedjeprojektet fokuserar Palm (2007: 258-259) på deltagarnas varierande syn på projektet som helhet och sättet på vilket det genomförts. Syftena med projektet framställs av aktörerna som *uttalade syften*, så som bättre samarbete, höja kvaliteten på vården och så vidare och *mindre uttalade syften* som att höja kommunernas förtroende för tvångsvården, sätta fokus på gruppen ”de allra tyngsta missbrukarna”, få kommunerna att använda tvångsvården i större utsträckning och sätta fokus på eftervården.

Palm uppmärksammar även att projektet bär med sig en mängd positivt laddade begrepp som eftervård, samarbete, struktur, evidensbaserade metoder och

83 Fäldts analys är inspirerad av Ingrid Sahlins analys av projektets paradoxer (se vidare i Sahlin 1996).

84 Storbjörk (2007: 145).

brukarperspektiv. Samtidigt är ökat samarbete och struktur inte någon garanti för en human behandling, en behandling som leder till positiv förändring eller att behandling överhuvudtaget verkligen sker.⁸⁵

Samordnarrollens ursprung och diffusa beskrivningar

I Vårdkedjeprojektet anställdes samordnare vars uppgift var att samordna vården som skulle erbjudas klienterna samt att samordna de aktörer som skulle involveras i klienternas liv. Enligt Palm (2007: 179-188) var samordnarfunktionen det centrala och bärande inslaget i Vårdkedjeprojektet. De deltagande myndighetspersonernas beskrivningar av funktionen är dock diffusa. För dessa aktörer var det oklart vad samordnare ska/inte ska göra samt vad det överhuvudtaget innebär att samordna.

Samordnarfunktionen beskrivs av aktörer på många olika (ibland motsägelsefulla) sätt. Samordnarna framställs som både kontrollanter av andras arbete och aktörer som står klienten nära. Det mest positiva med samordnarnas arbete är att de utför uppgifter som annars kanske inte hade blivit utförda. Samordnarna framställs även som centrala för ett ökat samarbete mellan institutioner och socialtjänsten. Många har även kritiska synpunkter på samordnarna. I några fall sägs samordnarnas övertagande av socialtjänstens uppgifter lett till minskad kontakt mellan behandlingsinstitutioner och socialsekreterare.⁸⁶

I Palms analys jämförs samordnarrollen med en närliggande, men ändå anorlunda yrkesroll som producerats inom psykiatrin, nämligen *case-manager* eller *personligt ombud*.⁸⁷

I ett utvärderingsdokument publicerat av Socialstyrelsen (2005) beskrivs det personliga ombudets yrkesroll. Ombudet presenteras som en som arbetar mycket intensivt med sin klient. Deras kontakter framställs som täta, kanske dagliga. Ombudet konstrueras som en person med lång erfarenhet av arbete med personer med psykiska funktionshinder (utbildade inom socialt arbete, beteendevetenskap eller liknande). Klienten framställs som en uppdragsgivare för sitt ombud och ombudet beskrivs av klienten som mycket tillgänglig. Enligt beskrivningen ingår i ombudets yrkesroll att påpeka brister i välfärdssystemet om de upptäcker sådana i arbetet med klienterna.⁸⁸ Detta gör att klienterna ofta beskriver sitt ombud som advokat.⁸⁹

85 Palm (2007: 258-259).

86 Ibid.

87 Ibid: 179-180.

88 Socialstyrelse (2005: 22-28); Björkman (2000).

89 Socialstyrelse (2005: 23).

I Socialstyrelsens rapport gestaltas ombudets arbetsuppgifter som svåra att klart definiera. Att arbeta på klientens uppdrag inbegriper ett brett spektrum av möjliga insatser som ibland krockar med andras yrkesroller, exempelvis boendestödjärens, kontakt- eller stödpersonens och god mans.⁹⁰

Dessa tankar spårar Palm (2007: 179-180) till ett projekt som bedrevs av Statens institutionsstyrelse och flera andra myndigheter innan Vårdkedjeprojektet ("ESS- projektet. Eftervård i SiS södra region"). I det projektet anställdes en *eftervårdssamordnare* som sades arbeta enligt *case-manager* modellen med mycket intensiva kontakter med klienter (dagligen) under övergången från sluten- till öppenvård. Eftervårdssamordnarna framställs som stödjande för sina klienter och de hjälpte bland annat till att lösa de praktiska problem som klienten mötte inför utskrivningen.⁹¹

Samordnare ska inte...

I Palms analys (2007: 179-188) uppmärksammas myndighetspersonernas användning av metaforer och liknelser när samordnarrollen beskrivs. Det vanliga var att olika inblandade i Vårdkedjeprojektet skiljde ut och definierade samordnarrollen genom att berätta vad samordnare *inte är*.

Samordnarna i Vårdkedjeprojektet arbetade likt personliga ombud, i övergången, men deras roll verkar skilja sig från ombudets genom att de inte arbetar lika nära klienten (de träffas inte dagligen).⁹²

Palm (2007: 180) uppmärksammar att det, i den första beskrivningen av Vårdkedjeprojektet, står att samordnarrollen kan jämföras med psykiatrins "personliga ombud" samt att samordnarna själva också nämner att de ibland agerar som ombud. Andra myndighetspersoner framhäver dock att samordnarna inte ska fungera som personliga ombud då den rollen "bara" innehåller uppdraget att föra klientens talan i dennes kontakt med myndigheter. Samordnaren är, enligt detta resonemang, anställd av Statens institutionsstyrelse och har en mer komplicerad roll. En del myndighetspersoner undrar vems talan samordnarna ska föra – klientens eller myndighetens.

Myndighetspersoner har även kritiserat samordnarna för att i för hög grad ha antagit rollen som "personliga ombud". En socialtjänstchef använde metaforen "försvarsadvokat" för att beskriva samordnarens roll. Enligt Palm är det en intressant metafor eftersom den innebär att det finns något eller någon som klienten måste försvaras mot och i detta fall är det socialtjänsten.⁹³

90 Ibid: 24-25.

91 Berglund och Larsson Kronberg (2004).

92 Palm (2007: 179).

93 Ibid: 180.

Vidare ska samordnare inte agera som socialsekreterare. En del samordnare har en bakgrund som socialsekreterare och kritiska röster i Palms analys anser att detta gör att de lätt intar en socialsekreterarroll. I en del fall kan det handla om att socialtjänsten lämnar över ansvar till samordnaren som sedan för socialtjänstens talan gentemot både institution och klient. Även samordnarna uttryckte att de ibland intar socialsekreterarens position och att det är lätt för dem att glida in i en socialarbetarroll på grund av sin bakgrund inom socialtjänsten.⁹⁴

Samordnarens yrkesroll ska inte heller krocka med institutionspersonalen, som ser behandling som sin uppgift. Samordnare ska med andra ord inte vara behandlare. Samordnarens täta kontakt med klienterna kan dock uppfattas som en form av behandling, menar Palm. Att syssla med behandling uppfattas som prestigefyllt, vilket kan vara en anledning till att institutionerna vill se det som sin uppgift – avskilt från samordnarna.⁹⁵

Samordnare ska...

I sin analys konstruerar Palm (2007: 184) en beskrivning av samordnarrollen som testades på några av de intervjuade aktörerna i Vårdkedjeprojektet. Enligt Palm var det ingen som motsade sig denna beskrivning. Poängen i beskrivningen är att samordnarens uppgifter, det vill säga att samordna vården och olika aktörers insatser samt vara en "spindel i nätet" och stödja klienten, från början varit socialtjänstens uppgifter. Socialtjänsten ska se till att individens behov tillgodoses och att andra vårdgivare (om vård är inköpt) utför sina uppdrag. Socialtjänsten ska se till att insatserna är välplanerade och samordnade och de ska vara ett stöd för sina klienter. Samordnarna ska träda fram när behov uppstår, det vill säga när socialtjänstens insatser inte fungerar i praktiken.

Ett kontrakt för livet – en lyckad satsning?

Ett kontrakt för livet pågick under åren 2005-2009 och var en regeringssatsning på 300 miljoner kronor inom ramen för LVM-vården. Syftet med satsningen var att ge socialnämnden ekonomiskt stöd för den vård som bedrevs enligt 27 § LVM samt förstärka missbrukarvården och skapa bättre förutsättningar för fler kvalificerade och långsiktiga vårdinsatser. Kontraktet formulerades gemensamt av klienten, socialtjänsten och Statens institutionsstyrelse och skulle innehålla en beskrivning av hur vården skulle se ut. I utbyte mot garanterade eftervårdsinsat-

94 Ibid: 180-182.

95 Ibid: 183-184.

ser fick kommunerna rabatt på den vårdtid klienten prövade i öppnare former. I detta projekt anställdes inga samordnare.⁹⁶

Inspirerad av Vedung (1998: 94-96) uppmärksammar Fäldt (2007: 48-49) hur förekomsten av konkurrerande projekt kan inverka hindersamt på implementeringen. "Ett kontrakt för livet" startades samtidigt som Vårdkedjeprojektet pågick och de som deltog i båda projekten upplevde att projekten konkurrerade om deltagarnas tid och intresse.

Detta uppmärksammas inte av Hajighasemi (2008: 73) som utvärderade "Ett kontrakt för livet", trots att han citerar en institutionschef som påpekade att *Ett kontrakt för livet* förstörde möjligheterna att utvärdera Vårdkedjeprojektet.

Utvärderingen av *Ett kontrakt för livet* bygger på två datakällor som används inom Statens institutionsstyrelse (klientadministrativa system, KIA och dokumentations- och uppföljningsinstrument, DOK) och en enkät som skickades till socialsekreterare och klienter inom projektet.⁹⁷ Presentationen av projektresultaten konstruerar en lyckad satsning:

Utvärderingen ovan visade att 67 procent av de klienter som deltagit i *Ett kontrakt för livet* sex månader efter avslutad LVM-vård inte missbrukat alls eller att de missbrukat en dag i veckan eller mindre. Samtliga klienter i projektet hade en dokumenterad eftervårdsplan för tiden efter institutionen och knappt 60 procent av dessa påbörjade sådan eftervård. En tredjedel genomförde den planerade eftervården helt och en fjärdedel till viss del.⁹⁸

Kommunernas deltagande i *Ett kontrakt för livet* ökade kraftigt mellan det första och det andra projektåret och höll sedan i sig under det tredje året. Socialtjänsten och klienterna såg mycket positivt på satsningen. Socialsekreterarna uttryckte att satsningen hade lett till en mer långsiktig planering. Det nära samarbetet mellan Socialtjänsten och Statens institutionsstyrelse hade bidragit till en mer positiv syn på LVM-vården.⁹⁹

96 <http://www.stat-inst.se/zino.aspx?articleID=8216>, 091230.

97 Hajighasemi (2008: 19-20).

98 Ibid: 35-62.

99 Ibid.

Metod

Denna avhandling baseras på olika typer av empiriskt material, framför allt inspelade samtalsintervjuer och fältobservationer. Det kan röra sig om på förhand planerade intervjuer med projektdeltagare och observationer av organiserade möten i projektet men också om observationer under mer informella träffar före och efter intervjuer eller möten, samt vid besök på institutioner, socialtjänstkontor, Statens institutionsstyrelses huvudkontor och MVG-kontor. De informella mötena ägde rum på tågstationer, i bilar och på caféer. 147 projektdeltagarna intervjuades och 119 observationstillfällen genomfördes. Materialet har samlats in av mig, Joakim Thelander och Malin Åkerström (se *Appendix*, där materialet presenteras närmare).

I denna studie görs ingen värderande åtskillnad mellan intervjuer och observationer¹⁰⁰. Jag lyssnade på vad som sades och fältantecknade både före, under och efter varje intervju. Jag strävade efter att betrakta och reflektera över det som iakttoogs. Även fältarbeten där jag i huvudsak observerade genererade intervjuer, så kallade fältintervjuer. För att underlätta för läsaren presenterar jag i en viss mån intervjuer och fältanteckningar separat.

Det som skildras i intervjuer och fältanteckningar kan ses som beskrivningar som bidrar till att konstruera en viss upplevd social verklighet. De intervjuades egna förklaringar till skeenden och händelser under projektets gång är således intressanta, men dessa förklaringar kan inte tas för givna utan har i sin tur tolkats under analysarbetet.

Nedan följer en redogörelse för hur det empiriska materialet samlats in, en beskrivning av de iakttagelser som gjorts under fältarbetet samt en redovisning av de metodologiska principer som följts under materialinsamlingen. I detta kapitel redogörs även för överskottsinformation som samlats in och förtrogenhetskunskap som informanter visat mig som forskare.

100 Jag driver inte stådpunkten att det ena angreppssättet är bättre än det andra eller att det ena kommer före det andra.

Intervjuer

I denna studie har jag genomfört kvalitativt orienterade intervjuer med 109 aktörer i ungdomsvården (resterande 38 intervjuer genomfördes av Joakim Thelander). Intervjugruppen utgjordes av ungdomar samt deras föräldrar, institutionspersonal, socialtjänstens företrädare samt samordnare och projektledning. Uppföljningsintervjuer genomfördes med 23 av dessa. Tretton ungdomar, fyra mammor och sex samordnare uppföljningsintervjuades efter tre till tolv månader. Min tanke med uppföljningsintervjuerna var att uppmärksamma eventuella skillnader och likheter i aktörernas berättelser om samordnarna och projektet. (För en mer detaljerad beskrivning, se *Appendix*.)

Fältobservationer

Enligt Emerson, Fretz, Shaw (1995: 2-16) bygger en fältobservation på antagandet att det för vissa syften är bäst att iakttäta det som händer när det händer. Detta betyder att forskaren kan samla in data i reella situationer och i deras naturliga omgivningar. Detaljbeskrivningar av det sociala livet är en av grunderna för sociologiskt kunskapssamlade.

Skilda situationer som upplevts och observerats i denna studie har nedtecknats i fältanteckningar. Dessa skrevs ned medan intervjuerna genomfördes och under organiserade möten inom projektets ramar men även vid samtal som fördes under resor, före och efter intervjuer samt vid besök på institutioner och socialtjänstkontor.

Jag brukade skriva ned korta iakttagelser på papper eller på min hand, och dessa använde jag senare för att ytterligare utvidga respektive anteckning.¹⁰¹ Detta gjorde jag oftast redan samma dag (när jag satt på tåget) och med hjälp av det nedtecknade och mina minnesbilder från observationstillfället skapades fältanteckningarna som en text.¹⁰² Under analysen kodades fältanteckningarna¹⁰³ för att skydda aktörernas identitet.

101 Dessa korta iakttagelser skrev jag vanligtvis på svenska och emellanåt på bosniska. Utvidgning av en kort fältanteckning till en längre text gjordes bara på svenska.

102 Emerson, Fretz, Shaw (1995: 17-65). För att underlätta läsningen av avhandlingen presenteras en del av referenserna i fotnoter. Jag har strävat efter dels att underlätta läsningen genom att flytta parenteser till fotnoter, dels att presentera min *kunskapsinhämtningsväg* genom att emellanåt noggrant visa i vilken publikation jag hittade en viss information och hur jag sen följde informationen fram till den tidigaste publikationen.

103 Datum och månadsnamn togs bort och kodnummer (01-99) lades till. Året (07 eller 08) stämmer överens med den ursprungliga versionen.

En del av mina fältanteckningar har jag skaffat genom så kallad "go-alongs" som, enligt Kusenbach (2003), går ut på att producera en mer grundad kunskap genom att forskaren följer dem man studerar i det dagliga livet. Resonemanget här är att minnen, erfarenheter och synpunkter som inte alltid aktualiseras i en vanlig samtalsintervju framkommer genom att forskare kommenterar individer han eller hon möter, situationer som uppstår och så vidare. Samtidigt är, enligt exempelvis Carpiano (2009), fältintervjun någonting som rekommenderas i samband med fältarbetet¹⁰⁴. Genom att kombinera dessa två angreppssätt kan forskare få en mångfacetterad bild av det undersökta fenomenet.

Jag följde samordnarna från en stor stad under en arbetsvecka (på heltid) med ambitionen att på något sätt "fånga" deras arbete. Min metod var att intervjua dessa samordnare i början och i slutet av projektet samt att genomföra fältobservationer av deras konkreta arbete och fältintervjuer under fältarbetet. Observationerna kunde handla om att iaktta samordnarnas interna möten och diskussioner, telefonsamtal med aktörerna i ungdomsvården, samt samordnarnas konkreta möten med såväl ungdomar och föräldrar som institutionspersonal och socialsekreterare.

Liknande metoder användes av Joakim Thelander och Malin Åkerström under deras fältarbeten. Malin Åkerström har utfört några intervjuer och observationer, som inte redovisas närmare i denna studie. Joakim Thelander har, förutom fältobservationer av samordnarnas konkreta arbete även observerat samordnarnas arbete med sex ungdomar. Han observerade samordnarnas arbete med dessa ungdomar genom att följa möten på särskilda ungdomshem och socialtjänstkontor där dessa ungdomar närvarade och diskuterades. Dessutom var han närvarande vid flera interna möten mellan samordnare samt deltog på nationella konferenser. (För en mer detaljerad beskrivning av de olika grupper som intervjuats och observerats, se *Appendix*.)

Att träffa intervjupersoner – via portvakter

Mitt inträde till fältet skedde med hjälp av samordnarna och projektledningen. Det första jag gjorde när jag fick tjänst som utvärderare av MVG-projektet var att kontakta en samordnare och boka tid för en intervju. Därefter kontaktade jag en person från projektledningen och fick information om tid och plats för ett arbetsgruppsmöte som jag skulle observera. Första kontakten med personerna

104 I denna studie undersöks grannskapets betydelse för individens hälsa och välbefinnande.

inom socialtjänsten skedde på de möten som jag observerade. Först träffade jag enhetschefer, sen ringde jag till olika kontor och så småningom träffade jag socialsekreterare som arbetade med "MVG-ungdomar" och därmed hade kontakt med samordnarna.

Kontakten med de första fyra ungdomarna och deras föräldrar förmedlades av samordnarna. Detta upplevde jag som tidskrävande och ansträngande både för samordnarna och mig och därför valde jag hädanefter att kontakta institutionschefer och socialsekreterare för att komma i kontakt med ungdomar och föräldrar (se vidare i avsnittet *Svårigheter inför kontakten med informanter*).

För att komma i kontakt med institutionspersonal och placerade ungdomar brukade jag ringa institutionschefen med en förfrågan om han eller hon kunde hjälpa mig att komma i kontakt med någon från de grupper som berördes av projektet, närmare bestämt institutionspersonal som under sitt yrkesutövande träffade samordnarna och placerade ungdomar som var med i projektet. Efter den inledande kontakten brukade institutionschefen kontrollera om det fanns någon som var med i projektet på institutionen och därefter förmedlades kontakten med den avdelning där ungdomar och personal som träffade samordnarna fanns.

Det var en naturlig ingång till fältet att kontakta en samordnare och en representant från projektledningen eftersom det i utvärderingsuppdraget fanns ett utvärderingsmandat som gjorde min förfrågan giltig. Ibland öppnades dörrarna först när jag släpptes förbi portvakten, en metafor som till exempel används av Fangen (2005: 72-75) när hon beskriver nyckelpersoner på fältet som har tillgång till information och som kan förmedla viktiga kontakter och invitera forskare till möten eller andra sammankomster.¹⁰⁵ *De tydliga portvakterna* i denna studie var de institutionschefer som förmedlade kontakten till de placerade ungdomarna och personal som hade kontakt med samordnarna under sitt yrkesutövande. Miljön där informanterna befann sig förutsatte att jag kom förbi dessa "vakter" för att komma i kontakt med ungdomar och institutionspersonal. *De diffusa portvakterna* var många: samordnarna som förmedlade kontakten till de fyra första ungdomar som intervjuades, en socialsekreterare som förmedlade kontakt med en mamma och en institutionsanställd som förmedlade kontakt med en av sina kollegor och en placerad ungdom. De diffusa portvakterna kan både ses som portvakter och som mina tidigare etablerade kontakter som tipsade mig om nya kontakter och som i sin tur ledde mig till ytterligare nya, ett metodologiskt angreppssätt som liknar ett så kallat snöbollsurval¹⁰⁶.

105 Se även Whyte (1943/1981: 290-299).

106 May (2001/1997: 122); Gullestad (1984).

Genomförande och forskarroll

De flesta av intervjuerna genomfördes enskilt, och några i grupp. Gemensamma intervjuer utfördes exempelvis med enhetschefer och socialarbetare, några utredningssekreterare på institutioner, en mor och hennes son, samt med samordnare både i Malmö, Göteborg och Stockholm. Joakim Thelander gjorde även en intervju med en mamma och hennes dotter under ett hembesök som inte bandades utan redovisades som en fältanteckning.

Jag genomförde en del uppföljningsintervjuer per telefon. Även under telefonintervjuerna samtalade jag med den berörda på ett informellt sätt. Under samtalet nedtecknade jag det sagda i citatform, vilket senare sammanfattades i ett dokument.

Diktafon användes vid alla intervjuer där intervjupersonen och intervjuaren träffades personligen (diktafonen användes även vid en del möten som bandades). Inspelat material transkriberade jag inte direkt utan några dagar eller några veckor efteråt. För att minska den negativa effekten av tidsglappet skrev jag fältanteckningar i samband med intervjuerna. I dessa beskrevs den sociala kontexten där intervjuerna utspelades, de iakttagelser och reaktioner som jag upplevde som väsentliga under intervjun samt intervjuens innehåll (i en kort sammanfattande text).

Före mötet med mina intervjupersoner utformades en intervjuguide där olika tematiska intressen som jag ville beröra under själva intervjun fanns noterade. Under själva intervjun brukade jag inte använda guiden så mycket utan vanligtvis repeterade jag guidens innehåll strax före intervjun och strävade efter att beröra samtliga teman under samtalet. Med andra ord har intervjuerna varit av samtalskaraktär, det vill säga semistrukturerade samtal med ett antal relevanta teman.

Enligt Silverman (1993/2006: 109-152) utnyttjar och förmedlar intervjudeltagarna under en intervju sin vardagsförnuftiga kunskap om den sociala kontexten. Jag hade detta i åtanke när jag under intervjuerna strävade efter att ge de intervjuade utrymme att ta upp närliggande ämnen som de själva fann relevanta. Mitt mål var att själva intervjun skulle utspelas i en samtalsorienterad stil där jag som intervjuare tog på mig rollen som samtalspartner snarare än utfrågare. Detta sätt att intervjua, där intervjuaren uppträder i rollen som samtalspartner, benämns av Holstein och Gubrium (1995, 1997, 1998) som en *aktiv intervju*¹⁰⁷. Rent praktiskt betyder detta att jag intog rollen som intresserad åhörare som ville veta mer om ungdomsvården, projektet och samordnarna.

107 Gubrium och Holstein (1997: 123); Holstein och Gubrium (1997/1998: 113-129); Holstein och Gubrium (1995).

Wetherell och Potter (1992) kritiserar forskare som intar rollen som passiva åhörare och som bara ställer frågor till informanter på precis samma sätt i varje intervju och inte alls kommenterar svaren under intervjun. En sådan passiv åhörarroll bidrar till skapande av en formell situation som inte främjar samtalet.¹⁰⁸ I kontrast till detta deltog jag aktivt i det informella samtalet genom att kort säga ”mm”, ”ja” eller att ibland ge längre kommentarer. Dessa instämmanden var ibland problematiska för mig att hantera, till exempel vid de tillfällen då jag var kritisk till mina informanternas agerande utan att uttrycka det¹⁰⁹. Anledningen till att jag höll tillbaka kritiken var att jag ville undvika att informanterna hamnade i försvarsposition¹¹⁰ (se vidare i avsnittet *Dilemman under fältarbetet*).

Att samtalen med aktörerna utfördes på ett informellt sätt fick följden att vissa ämnen inte berördes i alla samtal samtidigt som andra ämnen aktualiserades utan att jag planerat detta (till exempel etnicitet, klass och kön). Att etnicitet, klass och kön användes som förklaringar i en del tidigare samtal gjorde att jag under andra halvan av år 2008 ställde en del direkta frågor kring dessa ämnen.

Detta sätt att samla information kan kritiserar av forskare som utgår från att det inom informanten finns en bestämd sanning som genom rätt intervjuteknik går att locka fram. I denna studie undersöks inte sanningsvärdet hos det sagda. I Holstein och Gubriums (1995, 1997, 1998) anda stimuleras, när det behövs, samtalet och därmed meningsproduktion kring områden av särskilt forskningsintresse.

Citat och transkribering

I avhandlingens analysdel förekommer direkta citat från intervjuer och fältanteckningar. Deras funktion är dels att ge näring till mitt analytiska resonemang, dels att underlätta läsarens förståelse för det som analyseras. De citat som valts ut illustrerar och utmanar de bilder som jag ser i materialet.

Citaten som ursprungligen kommer från en bandinspelning transkriberas med den noggrannhet som krävs för den analys jag genomfört. Transkriptionens detaljrikedom bör i första hand styras av studiens analytiska intresse¹¹¹. I andra hand ska transkriptionen underlätta för läsaren att dra egna slutsatser utifrån materialet¹¹². Jag har försökt ta hänsyn till båda dessa synvinklar.

108 Se även Fangen (2005: 194-195).

109 Några exempel på oenighet mellan mig och mina informanter nämns i avsnittet *Svårigheter inför kontakten med informanter*.

110 Se även Wetherell och Potter (1992: 98-100).

111 Burcar (2005: 36); O'Connell och Kowal (2009).

112 Potter (1996/2007: 8-9, 233-234).

Som jag tidigare nämnt påverkade begränsningar i tid och resurser det praktiska arbetet men jag strävade efter att uppnå en tillfredställande nivå av noggrannhet¹¹³. En del av utdragen är mer detaljerade än den påföljande analysen fordrar, vilket ger utrymme för läsaren att prova mina tolkningar och analysera exemplen vidare¹¹⁴. Fördelen med noggrann transkribering är, enligt Potter (1996/2007: 8-9, 233-234), att analysen synliggörs för läsaren då tillgängligheten till intervjupersonernas tal ökar – syftet här är att öppna dörrar för vidare tolkning av materialet och studiens resultat. Det finns också nackdelar med en alltför noggrann transkribering. Förutom att transkribering är tidskrävande, och exempelvis stjälar tid från analysen, kan den enligt Ochs (1979: 44) försvåra läsbarheten. Många tecken i citaten kan förvirra läsaren¹¹⁵.

Överföring av ljud till text i denna studie präglas av en balansgång där noggrannhet, analytiskt mål och tid påverkat. Mina primära intervjuutskrift (och delar av fältanteckningarna) var mer basala än de som används i denna studie. Ofta har jag haft möjlighet att gå tillbaka till mina ljudupptagningar och transkribera utvalda sekvenser noggrannare. Vissa av citaten har redigerats något för att underlätta läsningen. Sex av mina intervjuer transkriberades av Markus Hansson, en medarbetare som under en kort tid var anställd i utvärderingsgruppen. Somliga intervjuer gjorda av Joakim Thelander var inte transkriberade så dessa lyssnade jag på och transkriberade relevanta sekvenser. Att transkribera allt hade varit alltför tidskrävande och praktiskt omöjligt att hinna med.

Den noggrant genomförda transkriptionen i min studie är inspirerad av det så kallade Jeffersonsystemet¹¹⁶ som jag delvis anpassade för min analys. I praktiken använde jag mig av ett urval ”Jeffersonska” transkriptionssymboler av vilka några har modifierats¹¹⁷. Exempel på modifieringar har vi i borttagna satsnumreringar och i pauser som betecknas som kort/lång tystnad som mäts i ungefärligt antal sekunder. Följande transkriptionstecken har använts:

- ? Frågande
- . Avslutande
- , Fortlöpande
- /.../ En del av citat utesluten för att korta ned
- (.) Kort tystnad (upp till cirka 2 sekunder)
- (3) Lång tystnad (cirka 3 sekunder eller längre)
- vi Eftertryck eller betoning på det sagda (i en del av ordet eller hela ord)

113 Se även Silverman (1997: 28).

114 Se även Wästerfors (2004: 28).

115 Se även Burcar (2005: 37).

116 Burcar (2005: 36-39); Potter (1996/2007: 8-9, 233-234); Jefferson (1985); Sacks, Schegloff, Jefferson (1974).

117 Se även Burcar (2005: 36).

- VI Högre tal än omgivande
 °vi° Tystare tal än omgivande
 (()) Förklarande kommentar, till exempel betyder ((samordnare)) att aktö-
 ren i fråga är samordnare och ((skratt)) att talet ackompanjeras av skratt
 ”aldrig” Informant som citerar eller härmar någon annan eller sig själv

I likhet med all transkribering måste min transkribering betraktas som ett av flera tänkbara sätt att överföra tal till text. Vanligtvis citerar jag enbart ett par formuleringar från ett utdrag eller en viss sekvens av ett uttalande.

Valet av dessa citat präglas av studiens övergripande tema, nämligen konflikter. I praktiken har jag noggrant granskat (läst om och om igen) det empiriska materialet med ett fokus att upptäcka sekvenser som handlar om konflikter. En uppställning av dessa konfliktsekvenser analyseras vidare med utgångspunkt i relevanta sociologiska teorier (se kapitlet *Analytiska inspirationskällor*).

Anonymitet

I en studie av denna typ är det viktigt att garantera enskilda individer anonymitet. Intervjupersonerna och andra deltagare som jag träffade under fältarbetet informerades om syftet med studien samt garanterades anonymitet och möjlighet att när som helst avbryta sin medverkan. Jag garanterade att namn liksom andra uppgifter som skulle kunna användas för att identifiera de berörda skulle avlägsnas i publikationer och presentationer av undersökningens resultat¹¹⁸. Jag försökte i alla mina kontakter betona att studiens intresse rör erfarenheter och upplevelser avseende generella sociala fenomen som aktualiseras under projektets gång och att det därför inte fanns någon avsikt att dokumentera personuppgifter.

Det var betydelsefullt för mig att förmedla denna information tydligt till alla aktörer men särskilt till de placerade ungdomarna. Ofta fick de informationen två gånger muntligt och en gång skriftligt. För att komma i kontakt med ungdomarna brukade jag, som tidigare nämnts, ringa institutionschefer med en förfrågan. Jag informerade institutionschefen om studiens syfte och deltagarnas anonymitet och bad denne vidarebefordra informationen till eventuella intervjupersoner. När jag sedan träffade ungdomarna personligen berättade jag åter om syftet, anonymiteten och att deltagandet var frivilligt samt att de när som helst kunde avbryta

¹¹⁸ Detta gäller alla namn som nämns.

sitt deltagande. Slutligen förmedlades denna information även i form av en samtyckesblankett som samtliga ungdomar undertecknade¹¹⁹.

Den konventionella synen på anonymitet upplevde jag som problematisk men även intressant. Varför? Å ena sidan är anonymiteten någonting grundläggande som en forskare lovar sina intervjupersoner. Å andra sidan är fallbeskrivningar och personliga upplevelser där flera individer deltar ofta nödvändiga för att förstå och åskådliggöra vad som sker inom ungdomsvården. Detta kan ses som en motsättning mellan utlovad anonymitet och behovet av detaljerade fall. Jag har försökt lösa denna motsättning genom att behålla detaljrikedomen från materialet men ändrat vissa detaljer, i syfte att skydda anonymiteten.

När jag träffade ungdomarna rapporterade dessa ofta om negativa erfarenheter av samordnare, socialarbetare och institutionspersonal. Dessutom kritiserade myndighetspersonerna ofta varandra. På så sätt fick jag tillgång till känslig information som måste hanteras. Därför var det viktigt för mig att informanter inte kan utläsa vem som sa vad i materialen. I min analys har jag tagit bort eller förändrat personernas namn, namn på länder, landsdelar, kommuner och stadsdelar samt transportsätt och annat som skulle kunna förknippa individer med olika fall. Vid några intervjuer och några möten som bandades har jag inte använt samma fingerade namn för samma person för att minimera risken för igenkänning. Tanken med detta tillvägagångssätt är att minska risken för att en person spåras genom de analyserade sekvenserna.

Överskottsinformation

Inspirerad av anvisningar som Becker (1998/2008: 87) gav sina studenter beträffande observationer, har jag under mitt fältarbete försökt dokumenterat "alla relevanta tilldragelser", det vill säga en bred uppsättning av iakttagelser, intryck, händelser och upplevelser. Att teckna ned allt är, enligt Becker och även Emerson med flera (1995), en sund inställning men naturligtvis fullkomligt omöjlig – att skriva fältanteckningar är en selektiv process.¹²⁰ Det som jag strävade efter var att försöka dokumentera så mycket som möjligt, med ett antal fokuspunkter som jag försökte komma ihåg.¹²¹ Huvudfokus låg på samordnarna, projektet och andra aktörer i ungdomsvården men förutom detta observerade jag och talade med informanter även om andra områden.

119 Se även Fangen (2005: 210); Kvale (1997: 113).

120 Becker (1998/2008: 82-87); Emerson, Fretz, Shaw (1995: 3).

121 Se även Hammersley och Atkinson (1991/1983: 156).

Jag antecknade, vid de flesta tillfällen, iakttagelser om aktörernas yttre attribut, såsom deras kön, om de talade svenska med eller utan brytning, om de var ljusa eller mörka i ansiktet och om de var mörkhåriga eller ljushåriga (se vidare i Basic 2010: 33). Jag strävade efter att ge förutsättningar för en aktörsorienterad bild, där aktörernas framträdanden kan betraktas som nyansrika och öppna för tolkning. I mina fältanteckningar skildrar jag ofta var aktörer sitter eller står under samtalet och hur de är klädda samt hur inre och yttre miljöer ser ut. En miljöbeskrivning kan handla om stadsdelscentrum, lokaler, institutioner, kontor och expeditioner, och kan exempelvis innefatta detaljer som hur tavlor ser ut.

Fältantecknande i samband med intervjuerna skapade överskottsinformation i det empiriska materialet vars konkreta fördelar kunde urskiljas först under analysen. För det första aktualiserades, som jag tidigare nämnt, ämnet etnicitet utan att jag planerat detta och för det andra hittade jag ett analytiskt utrymme att levandegöra aktörerna i denna studie.

Enligt Gubrium och Holstein (1997) kan verkligheten ses som mångsidig. Varje tolkning av det empiriska materialet är i grunden oavslutad och materialet kan vidaretolkas – tolkningen ses alltid som ofullständig enligt deras perspektiv.

I denna studie öppnade mina fältanteckningar dörren för vidaretolkning då anteckningar om ungdomarnas utseende och accent gav näring till en nyfikenhet om etnicitetens betydelse i ungdomsvården¹²². Genom fältanteckningarna har jag också levandegjort de aktörer som intervjuats. I studier där aktörerna ses i skuggan av siffror och procenttal blir de lätt objektifierade och denna fälla har jag försökt undvika i min framställning¹²³. De kan också lätt bli offer för enkla psykologiska tolkningar. Exempelvis har jag försökt undvika att ensidigt utgå från bilden av placerade ungdomar som psykologiskt traumatiserade.

Forskarroll och förtrogenhetskunskap

Analysen av det empiriska materialet fick mig att reflektera över det som Karen Davies (1999: 133, 136, 141, 143) beskriver som förtrogenhetskunskap, vilket betyder att informanten anser att forskaren är pålitlig nog att få dennes information om det fenomen som undersöks. En stor del av myndighetspersonerna i denna studie såg mig som en myndighetsperson och detta underlättade mitt

122 Basic (2010).

123 Se till exempel i Arneng (2006).

tilltråde till fältet – myndighetspersonerna visade på så sätt förtrogenhet till mig som forskare.

Forskare som intervjuar ungdomar som omhändertagits av sociala myndigheter och myndighetsansvariga kan ibland stå inför dilemman. Många gånger underlättas forskarens tillträde till fältet av att forskaren ses som en myndighetsperson. Samtidigt ska man i viss mån utforska (utvärdera) verksamhet som bedrivs av myndighetspersoner.¹²⁴ Detta dilemma aktualiserades ofta vid mina besök på institutioner och socialtjänstkontor. Jag brukade berättade för institutionspersonal och socialtjänstanställda om mitt tidigare arbete inom Kriminalvården och detta underlättade mitt tillträde till fältet. Några gånger fick jag institutionsnycklar och friheten att själv följa ungdomarna från avdelningen till den administrativa delen av institutionen där intervjuerna genomfördes och sen följa ungdomarna tillbaka till avdelningen. Med andra ord visade vissa myndighetspersoner stort förtroende för mig, att få tillgång till institutionsnycklar har ett stort symboliskt värde på en sluten institution.

Liknande tillit visade även ungdomar och föräldrar. Visserligen såg kanske ungdomarna och föräldrarna mig ibland som en myndighetsperson men jag avvek ändå från den vanlige samordnaren, socialsekreteraren eller behandlingsassistenten. Jag presenterade mig som en som ville ta del av deras perspektiv men som ändå inte kunde utöva någon makt över dem.

Dessa informanter uppmärksammade exempelvis etnicitet i sina beskrivningar och det verkade som att det var jag själv som "triggade" fram etnicitet med min blotta närvaro. Jag är inte född i Sverige (kommer från Bosnien), jag är varken ljushårig eller har ljus hy och jag talar svenska med brytning. I det empiriska materialet finns till exempel ungdomar som själva aktualiserar min bakgrund och en mamma och två ungdomar som använder sig av sydslaviska kraftuttryck blandat med svenska under intervjun. I deras fall var sannolikt denna förtrogenhet knuten till min etnicitet. Hade man skickat en forskare med en annan bakgrund hade informanter möjligen inte visat samma avslappnade inställning (som till exempel möjliggör användning av svordomar).

Frågan är om den visade förtrogenhetskunskapen kan ha påverkat datainsamlingen och mina tolkningar på olika sätt. Svaret på den frågan är sannolikt ja. Den negativa påverkan är kanske att en del informanter inte ville berätta allt: de tog möjligen för givet att jag redan kände till vissa saker eller antog att vissa åsikter eller teman var känsliga eftersom jag uppenbarligen inte är född i Sverige. Den positiva påverkan blir tydlig när man tänker på min möjlighet att förstå vissa av de intervjuades ursprungsspråk och dess konnotationer. Dessutom kan min härkomst också ha uppmuntrat till berättelser då vissa informanter (särskilt ungdomar) identifierade sig med mig.

124 Ryen (2004: 162-163); Habberstad och Repstad (1998).

Ytterligare ett exempel som visar hur min forskarroll i viss mån integrerats med resultatet är att jag redan under materialinsamlingen kanske i någon mån "drev" den framtida analysen mot ämnet konflikt (förmodligen influerat av mina tidigare erfarenheter från kriget i Bosnien och Kroatien, efterföljande fältarbeten i Bosnien samt arbetet inom Kriminalvården). Detta kan tydligt ses i fältanteckningarna från ett av de första möten som jag observerat. Under mötet kritiserar en samordnargrupp som sägs ha "tagit över socialsekreterarens roll" och skapat konflikter på institutioner. En institutionschef säger under mötet:

"OM vi tar det från institutionens sida så kan man säga så här. För de eleverna är det viktigt att veta vem är de vuxna personer i närmaste fronten..." Jag reagerar på begreppsvalet "fronten" och antecknar: "Är det krig som pågår här? Vem är fiende? Vem är offer? Vem är profitör?". (FA 0726, inspelat möte)

Även under intervjuer ställde jag följdfrågor och var emellanåt på "förhand" intresserad av ämnet konflikt. Det finner jag inte vara särskilt problematiskt, eftersom det i materialet som helhet finns goda belägg för att det finns konflikter i ungdomsvården. Dessa konflikter har inte aktualiserats av mina frågor utan hör snarare samman med projektens tillkomst. Det verkar som att samordnarnas och "överenskommelsens" framträdande på scenen resulterar i att dessa dels blir ämnen för konflikter, dels aktualiserar redan etablerade konfliktmönster. Dessa och liknande sociala fenomen upptäcks och utmanas med hjälp av sociologiska glasögon som jag lånar bland annat av Georg Simmel (1950/1964), Theodore Caplow (1968) och Erving Goffman (1959/2004), (se vidare i kapitlen *Mellanorganisatoriska konflikter*, *Ungdomarnas och föräldrarnas beskrivningar av konflikter*, *Möteskonflikter* och *Förklarande jämförelse av konflikter*).

Analytiska inspirationskällor

Studiens allmänna utgångspunkt finns i ett interaktionistiskt perspektiv avseende människors interagerande genom språk, handlingar och gester. Jag är också inspirerad av ett etnometodologiskt perspektiv på människors muntliga beskrivningar. Undersökningen ansluter sig i huvudsak till de diskursiva traditioner inom sociologin där beskrivningar betraktas som både erfarenhetsgrundade och narrativa¹²⁵.

I detta kapitel skall jag redogöra för de analytiska utgångspunkterna som har inspirerat mina kommande analyser¹²⁶. Jag kommer för det första att redovisa studiens allmänna analytiska utgångspunkter och här fokuserar jag särskilt på olika symboler som används, hur individen presenterar sig och hur individen skapar och bevarar sina identiteter. För det andra undersöker jag kategoriseringar och kategoriernas moraliska innehåll och kontextbundenhet. För det tredje redogör jag för min analytiska syn på begreppet ”konflikt” som står för ett genomgripande socialt fenomen som analyseras genom alla analytiska kapitel. Slutligen diskuteras analysens nivå och förhållande till empiri samt studiens begränsningar.

Symboler, presentationer, identiteter och diskurser

Den klassiska interaktionismen intresserar sig bland annat för hur individen definierar situationen, hur individen presenterar sig i olika situationer, hur olika situationer sammanfogas med andra situationer för att skapa sociala ritualer samt hur individens identitet skapas, bevaras och återskapas. Vidare undersöker inter-

125 Riessman (1993); Potter (1996/2007).

126 Analysarbetet för denna avhandling påbörjades i tidigare rapporter och utvärderingar, se Basic (2009; 2010) och Basic, Thelander, Åkerström (2009). Delar av det material som analyserades i dessa texter omanalyseras nu med nya analytiska glasögon. Även delar av analysen i de publicerade texterna kommer att återanvändas och vidareutvecklas.

aktionisterna hur sociala objekt (symboler så som språk och dokument) medverkar vid skapandet av kulturell kontext.

Symbolerna är, enligt Blumer (1969/1986) och Charon (2001), sociala objekt som ges en viss mening. Meningen behöver inte vara samma för alla, olika individer tolkar varandras symboler och försöker därmed ge dem en innebörd. Olika symboler skapar kulturell gemenskap men kan också frambringa konflikter. Symbolerna kan ses som byggstenarna för situationens (kontextens) fortbestånd och utveckling, men också som ett näringsämne för konflikter.¹²⁷ Perspektivet har inspirerat mig att uppmärksamma olika konflikter under exempelvis möten och analysera dessa.

För interaktionisterna är självet (eller jaget) ett fundament för individens identitetsskapande och återskapande.¹²⁸ Individerna i ett samhälle spelar under sitt liv en mängd olika roller inför olika publikar som resulterar i att självet formas och förändras i varje social situation. Man kan formulera det så här: att erkännas i våra roller är att erkännas i våra identiteter.¹²⁹

Identiteten ses i det här sammanhanget som ett dynamiskt fält och inte som någonting statiskt. Identiteten är inte klart definierad, den kan förhandlas och även ligga på gränsen mellan olika kategorier. En och samma individ kan använda sig av flera olika identiteter på samma gång, till exempel sin yrkesidentitet, sin könsidentitet och sin etniska identitet. Identiteten kan ses som det namn vi ger oss själva, och då den är socialt konstruerad kan den faktiskt ändras.¹³⁰ Interaktionisternas syn på roller och identitet har inspirerat urskiljande av olika samordnarroller och myndighetspersonernas identitetsarbete.

En av de sociologer som inspirerats av interaktionistisk tradition och som varit en av de teoretiska inspirationerna för denna studie är Erving Goffman. Han (1959/2004: 18) såg världen som en scen där individer förväntades spela sina roller med hjälp av en rad "lämpliga" gester, yttranden, rekvisita och rörelser. Som han såg det så skulle interaktionen mellan rollinnehavarna på världens scen verka till att upprätthålla tillfälliga tillstånd av konsensus mellan aktörerna.

En komponent i Goffmans dramaturgiska perspektiv är *individens presentation* av sig själv. Goffman studerade ingående hur individer i sitt dagliga liv umgås med andra människor, han studerade en rad olika situationer och i olika omgivningar så som i hemmet och på arbetet. Han fann att vi som individer definierar alla dessa olika situationer för att veta hur vi ska agera. När två individer möts måste de först göra klart för varandra vilka de är, eller vill vara, i den aktuella situationen. Med andra ord *presenterar sig* individer i olika sammanhang när de

127 Charon (2001: 41-70, 149-166); Blumer (1969/1986: 10-15, 68-70).

128 Charon (2001: 72-94); Blumer (1969/1986: 62-100).

129 Charon (2001: 109-122); Blumer (1969/1986: 9-10).

130 Charon (2001: 81-88, 160-166, 209-216, 221-222); Blumer (1969/1986: 10, 101-116).

möter andra människor.¹³¹ Varje definition av situationen har en moralisk karaktär – den talar om för oss det vi borde göra. Definitionen av situationen är även beroende av aktörernas agerande – här avses både deltagarnas och publikens agerande.¹³² Det dramaturgiska perspektivet har påverkat mig genom att jag under materialinsamlingen och senare under analysen la märke till hur individen presenterade sig under våra samtal och strävade efter att övertyga publiken med sina argument.

Enligt Goffman utspelas en social interaktion genom att aktörerna spelar sina roller inför *publiken* med hjälp av ett *manuskript* och olika *rekvisita*. Många situationer leder till att individer agerar gemensamt i likhet med en grupp skådespelare som spelar en pjäs. För att genomföra spelet krävs samarbete, exempelvis *att rädda en situation*, och rädda den scen som utspelas. Genom samarbetet bevaras den sociala ordningen och spelet kan fortsätta.¹³³ Individernas samspel kännetecknas enligt Goffman av något som han kallar medveten och omedveten intrycksstyrning (*impression management*) – vilket innebär att individer försöker styra och kontrollera de uppfattningar andra bildar sig om dem.¹³⁴ I denna studie är aktörernas presentationer ett genomgående tema.

En annan komponent i Goffmans dramaturgiska perspektiv kallas för *teamframträdande*. Vad han menar är att i en viss situation kan flera deltagare komma att försöka övertyga sin publik och framhäva en viss definition av situationen på samma sätt som en enskild individ. Exempelvis kan ett par individer i en situation komma att stödja varandras framträdanden och därmed bilda en gemensam front gentemot publiken.¹³⁵ (Se vidare i kapitlet *Mellanorganisatoriska konflikter* och *Möteskonflikter*.)

Etnometodologi är, enligt Harold Garfinkel (1967/1984, 2002), ett perspektiv med ett starkt intresse för det vardagliga och det praktiska. Som etnometodolog är forskaren inte i huvudsak intresserad av *vad* en social värld är utan *hur* den blir till och *hur* den sociala världen konstrueras. Med andra ord anser etnometodologerna att tal och interaktion i själva verket skapar den sociala världen istället för att bara vara exempel på vad den sociala verkligheten är. Själva betydelsen av världens utformande utifrån dess medlemmars interaktion betonas särskilt av etnometodologer liksom tolkningen av medlemmarnas interaktion. Etnometodologerna betonar att människor i varje situation försöker förstå den givna situationen och de använder denna förståelse när de sedan utformar sitt eget handlande.¹³⁶ Medlemmarnas yttranden får enligt det etnometodologiska

131 Goffman (1959/2002: 15-16).

132 Heidegren, Wästerfors (2008: 62); Goffman (1959/2002: 21).

133 Goffman (1959/2002).

134 Ibid: 71.

135 Ibid: 73-96.

136 Garfinkel (1967/1984: 1-34); Garfinkel (2002: 91-198).

perspektivet olika meningar beroende på kontexten där saker och ting uttalas beroende på vilken individ som yttrar sig¹³⁷. Perspektivet har inspirerat mig att, när jag granskade innehållet av medlemmarnas beskrivningar, jämföra olika kontexter där det sagda uttalas. Där kan man se innehållsskillnader och liknelser i verklighetsbeskrivningar som medlemmar levererar om projektet och de andra medlemmarna i kontexten.

Diskursanalys brukar ofta förknippas med Michel Foucaults analys av relationen mellan makt och kunskap där själva begreppet syftar på breda och stabila historiska processer.¹³⁸ En annan inriktning inom diskursanalysen kallas ”lingvistisk” och denna inriktning representeras av bland andra Jonathan Potter. Tanken med den lingvistiska diskursanalysen är att i detalj analysera samtal där aktörernas lokala och specifika förståelse av interaktionen sätts i relation till den studerade kontexten.¹³⁹

Det som kännetecknar diskursanalys är att forskare tar hänsyn till möjligheten att berätta om en och samma händelse på mer än ett sätt. Det beror inte bara på att människor tolkar olika upplevelser och händelser olika utan att människor deltar i ett verkligt liv som gör att de förväntar sig någonting från sin omgivning och att omgivningen i sin tur förväntar sig någonting av dem.¹⁴⁰ Frågan som av vissa uppfattas som relevant är: Om en och samma händelse kan beskrivas på olika sätt, innebär inte det en svårighet att bedöma om den är sann eller inte?

Diskursanalytiker ser på en berättelse som en egen bit av verkligheten. Istället för att göra bedömningen om en berättelse är sann eller inte, utgår man från att berättaren konstruerar en verklighet i sin berättelse.¹⁴¹ Enligt det synsättet ska forskare inte ställa sig frågan om det sagda är sant eller falskt, han skall i stället fråga: Hur gör aktören sin beskrivning? Vad gör han eller hon med sin berättelse? I vilket syfte gör aktören just detta?

Diskursanalytiker uppfattar mänsklig verklighet som en socialt konstruerad verklighet där verklighetens etablering ofta är ”självklar” och att det är viktigt att studera de processer genom vilka verkligheten blir till. Detta kan man göra genom att studera social interaktion, särskilt språklig sådan.¹⁴² Enligt detta synsätt så uppfattas språkliga definitioner av verkligheten som centrala i frågan om

137 En viktig term inom etnometodologin är indexikalitet, se vidare i Garfinkel (1967/1984: 4-6, 10-11, 34, 181); Garfinkel (2002: 112-113, 125, 129, 138, 204, 247).

138 Börjesson (2003/2007: 34-39); Jacobsson (2000: 29-30); Potter (1996/2007: 85-88); Cameron (2001/2007: 15-18).

139 Börjesson (2003/2007: 69-74); Jacobsson (2000: 28-32); Potter (1996/2007); Cameron (2001/2007).

140 Börjesson (2003/2007: 19-24); Jacobsson (2000: 40); Potter (1996/2007: 97-98); Cameron (2001/2007: 13-15).

141 Börjesson (2003/2007: 53-56); Jacobsson (2000: 40); Potter (1996/2007: 97-98); Cameron (2001/2007: 13-15).

142 Potter (1996/2007: 105).

hur vi uppfattar denna verklighet.¹⁴³ Språket används i social interaktion inte enbart som ett verktyg för att beskriva och genom det konstruera verkligheten, språket används även för att få saker gjorda. Språkliga beskrivningar av verkligheten är sällan bara beskrivningar av verkligheten utan de fyller andra praktiska funktioner för den som ger beskrivningen.¹⁴⁴ Exempelvis kan presentationer av verkligheten innefatta retoriska aktiviteter från de sociala aktörerna som kan leda till att vissa "fakta" eller "sanningar" blir till, bevaras eller modifieras vid en senare presentation av andra fakta.¹⁴⁵

Potter (2007/1997: 162-173) menar att konkretiseringar är viktiga som retoriska verktyg. Nämnandet av konkreta detaljer är ett sätt att göra en beskrivning övertygande som en faktisk rapport från verkligheten.¹⁴⁶ Enligt Wästerfors och Holsanova (2004: 38) består konkretiseringar ibland av exemplifierande med ett typfall.

"The functions of examples are numerous. They specify things but restrict them at the same time. They may serve as objectifications of an argument, providing a rhetorically powerful quality of "out-there-ness". They may also be used to mobilize associations, display attitudes, or indicate "types" of persons or items. Some examples are "virtual"; they exemplify what could happen, or what never happened."

Genom användningen av exempel ges i samtalen en slags kortfattad induktion, där man härleder det allmänna ur det enskilda fallet. Exempel kan användas i förhållande till något som är allmänt, vagt eller abstrakt och därmed försöka tydliggöra detta. Retoriskt brukas exemplen alltså för att sammanfatta och illustrera en vald del av en åsikt.¹⁴⁷

Den retoriken som används när ett typexempel beskrivs innehåller metaforer och känslouttryck, man betonar vissa ord, man citerar sig själv och andra, man talar orytmiskt och använder långa pauser. Detta sätt att tala kan indikera konflikter. Poängen här är att berättarna genom att hävda detaljkunskap och insyn dels visar upp en effektivitet i användningen av retoriska vapen i den verbala kampen, dels en form av strategi i sina framträdanden med målet att övertala publiken.

143 Börjesson (2003/2007: 53-56); Jacobsson (2000: 40); Potter (1996/2007: 97-98); Cameron (2001/2007: 13-15).

144 Börjesson (2003/2007: 86-106); Jacobsson (2000: 41-43); Potter (1996/2007: 106-108).

145 Börjesson (2003/2007: 86-106); Jacobsson (2000: 30-43); Potter (1996/2007: 106-108).

146 Även i Thelander (2006: 116).

147 Wästerfors och Holsanova (2004).

Kontext, kategori och moral

En ytterligare komponent i Goffmans sociologi benämns som *regioner* och *region-beteende*. Regionen kännetecknar den plats där en handling utspelas och som kan avgränsas av aktörernas iakttagelse- och hörselförmåga. Regionen består egentligen av tre olika beståndsdelar. Den *främre regionen* avser den plats där själva framträdandet äger rum. Den *bakre regionen* (bakom kulisserna) är den plats dit publiken (omgivningen) inte har tillträde. Där kan de agerande forma sina framträdanden och reflektera över sina gamla framträdanden, förbereda sig eller koppla av. Goffman intresserar sig särskilt för vad som händer när en aktör lämnar den bakre regionen för att träda in i den främre, hur aktören då exempelvis förändrar sin hållning eller rättar till sina kläder. På så sätt blir regionerna förknippade med aktörernas interaktion.¹⁴⁸ Exempelvis kan de olika kontoren – enhetschefernas, socialsekreterarnas, avdelningsföreståndarnas och samordnarnas – fungera som både det ena eller det andra. Regionerna blir bakre eller främre beroende på individens särskilda framträdande samt den funktion som regionerna råkar ha vid tidpunkten för framträdandet¹⁴⁹.

Till den främre respektive bakre regionen tillkommer en tredje, nämligen *utsidan*. Denna region representerar allt annat som inte tillhör den främre eller bakre regionen. De individer som verkar på utsidan kallar Goffman för *utomstående*.¹⁵⁰ Dessa individer kan skapa rollkonflikter. Goffman analyserar också det som sker när den utomstående kliver in på scenen. Fokus här ligger på frågan: hur vi gör för att undvika rollkonflikter? Vanligen undviker vi dessa konflikter genom att försöka hålla isär våra publikar. Vi väljer (växlar) mellan olika roller utifrån vad vi vet om de olika individerna i den givna situationen, det vill säga: vi agerar på ett sätt hemma och på ett annat bland kollegor, vänner, främlingar och så vidare. En utomstående som kliver in på scenen skapar en tillfällig förvirring genom att störa den sociala ordningen och framtvinga en omdefinition av situationen.¹⁵¹ Goffmans regionresonemang väckte min undran om vad det är som händer i olika situationer i ungdomsvården. Med denna undran som utgångspunkt upptäcktes exempelvis att vissa av samordnarna presenterar sig olika beroende på situationen och regionen där de befinner sig. En viss bild levereras till ungdomar (och ibland till mig) och en annan till myndighetspersoner. Dessutom levereras olika bilder till olika chefsgrupper inom socialtjänsten och Statens institutionsstyrelse (se i kapitel *Möteskonflikter*).

148 Goffman (1959/2002: 101-103).

149 Ibid: 114.

150 Ibid: 120.

151 Heidegren och Wästerfors (2008: 67); Goffman (1959/2002: 122); Goffman (1967/1982: 108).

En annan teoretisk inspirationskälla för denna studie är Harvey Sacks som grundlade ett interaktionistiskt och originellt sätt att förstå samtal. Sacks (1992/1998: 716-721, Vol. I) studier byggde på inspelade telefonsamtal som han spelade upp, transkriberade noga och analyserade flera gånger om. Han visade genom sitt arbete att individernas tal inte kan förstås som en samling isolerade yttranden utan som sekvenser av yttranden. Det som Sacks påvisar är att våra repliker inte hänger fritt utan hakar tag i varandra – vi binder våra yttranden till föregående yttrande och ger implicita anvisningar för nästkommande. Enligt Sacks byter vi inte ämne hur som helst utan anknyter till något som sagts tidigare, alternativt markerar vi frånvaron av en sådan anknytning.¹⁵² Perspektivet har inspirerat mig (i kombinationen med det dramaturgiska perspektivet) exempelvis när jag granskat ett bandat möte och uppmärksammat tystnaden i samtalen efter en fråga som ställts två gånger till en mötesdeltagare och som besvaras av en annan mötesdeltagare som därmed med Goffmans vokabulär räddar situationen.

Förutom att analysera konversationer ägnade sig Harvey Sacks också åt att analysera hur kategorier används i samtalet samt hur samtalet genererar kategorier. Genom kategoriseringar skapar människan mening i det den ser och gör. Dessa meningsskapande aktiviteter möjliggör för människan att driva, utveckla och avsluta ett samtal.¹⁵³ I min analys granskas bland annat kategorier som aktualiserats av deltagarna och som laddas med särskild betydelse. Här finns bland annat kategorierna: "stat", "projekt", "subvention", "samordnare", "ungdom", "möte" och "överenskommelse".

Innehållet i en kategori är kulturbetingat, det som är känt beror på det sociala sammanhang (kontext) som vi befinner oss i. En samling av kategorier består inte bara av sig själv utan också av regler för hur den ska appliceras¹⁵⁴. Genom kategoriseringar övervakar samtalsdeltagare de moraliska innebörderna av det som sägs.¹⁵⁵ Poängen här är att individer inte talar enbart för att överföra information till varandra utan att de utformar sitt tal även utifrån hur det tas emot av en publik (eller lyssnaren).

Att kategorier är kontextbundna är en ståndpunkt som har påverkat min analys. Länken mellan en viss kategori, såsom exempelvis "subvention" eller "möte", och kontexten där kategorin skapas möjliggör flera analytiska ingångar under analysen. Här kan urskiljas deltagarnas moralproduktion när de berättat om kategorin, konflikter i kontexten och aktörernas identitetsarbete.

152 Se mer om begreppet "tying mechanisms" (Heidegren och Wästerfors, 2008: 76; Silverman, 1998: 117-118).

153 Heidegren och Wästerfors (2008: 83); Silverman (1998: 91); Sacks (1992: 205-222, Vol. I).

154 Ibid.

155 Heidegren och Wästerfors (2008: 84); Silverman (1998: 91); Sacks (1992: 205-222, Vol. I).

Konflikt som genomgående tema

Utöver de allmänna utgångspunkter som presenterats ovan har jag i analysen fokuserat på begreppen "allianser", "triader" och "förklarande jämförelser". Dessa begrepp är särskilt relevanta komponenter i de specifika konflikter jag undersökt. Att dessa komponenter upptäckts är förmodligen resultatet av de analytiska glasögon som jag använt under analysen, inspirerad av Georg Simmels (1908/70; 1950/1964) syn på konflikter och relationer i grupper.

Simmel menar att, i kontrast till slentrianmässiga uppfattningar att konflikter innebär söndring i parternas relation, kan konflikterna istället ses som förenande för parter¹⁵⁶. Han skriver att konflikter är ett uttryck för aktörernas starka involvering i en situation och att de uppfyller en integrerande funktion mellan aktörer¹⁵⁷. Konflikterna i relationen ser Simmel som *sammanhållande*, *integrerande* och *enande* istället för splittrande, men för att uppnå detta krävs en växling mellan konflikter och samförstånd, mellan stridslust och strävan efter lugn och harmoni i relationen mellan aktörer.¹⁵⁸

När Simmel skriver om konflikter menar han konflikter mellan individer, organisationer och stater där det i själva konflikten finns element som förenar dessa aktörer, några gemensamma nämnare som parter i konflikten har.¹⁵⁹ Det betyder dels att konflikter är häftigare och djupare ju större likheten mellan aktörerna är, dels att konflikter är intensivare i små grupper.¹⁶⁰

Konflikter kan hålla kämpande parter koncentrerade på en intressepunkt, menar Simmel (1908/70: 90). Han skriver:

"Vårt språk erbjuder en utomordentligt träffande formulering för det väsentliga i dessa immanenta förändringar: den kämpande måste "ta sig samman", alla hans krafter måste liksom koncentreras till en punkt, så att de i varje ögonblick kan användas i den just då nödvändiga riktningen."

Intressepunkter möjliggör strider mellan kämpande aktörer och saknas det fokus på ett stridsobjekt så dämpas kampen.¹⁶¹

En kritik som kan riktas mot Simmels syn på konflikter är att alla konflikter inte behöver bli sammanhållande utan att de också kan ses som uppriivande för den mellanmännsliga interaktionen och samhällsstrukturen. Simmel (1908/70: 21) uppmärksammar de gränsfallskonflikter som kan vara svåra att analysera med

156 Simmel (1908/70: 10-21; 41-43, 117-118).

157 Ibid: 12-16; 41-43.

158 Ibid: 10-15, 117-118.

159 Ibid: 21.

160 Ibid: 41-43.

161 Ibid: 90, 110-113, 118.

hjälp av hans syn på konflikter i relationen. Ett exempel är konflikter som ”går ut på förintelse” av den andra, som exempelvis lönnmordet, där ”andelen av förenade element” mellan mördaren och hans offer ”har blivit lika med noll”. Ytterligare en kritik formuleras av Simpson (1955: 183-184) som menar att Simmel analytiskt pendlar mellan mellanmänsklig-interaktiv och samhälls-strukturell nivå. Simpson antyder behovet av att empiriskt testa bärkraften hos Simmels konfliktteori i analysen av olika nivåer. Jag analyserar mina empiriska exempel med hjälp av Simmels konfliktteori och gör analytiska upptäckter både på mellanmänsklig och organisatorisk nivå. Dessa av Simmel inspirerade analytiska poänger sätter jag med framgång in i en mer övergripande ”samverkanskontext” (se *Avslutande diskussion*).

Som jag nämnde tidigare går framgångsrik samverkan mellan organisationer och konflikter hand i hand (Schruijer 2008: 432-433). Källan till konflikter (och därmed till framgångsrik samverkan) är ofta motsägelser mellan organisatoriska mål, idéer, identiteter och intressen. Försöken att minska konflikter mellan organisationer stimulerar inte samarbetet mellan dessa organisationer, påpekar Schruijer.

När jag skriver om konflikter, i den efterföljande analysen, syftar jag på de *verbala strider* mellan aktörer i ungdomsvården som ibland också kan bli fysiska (observerade och återgivna). Ett exempel har vi i fallet med en behandlingsassistent på institutionen som slår med knytnäven i bordet när han argumenterar för sin sak (se kapitlet *Mellanorganisatoriska konflikter*). En del av de konflikter som finns i det empiriska materialet och som analyseras handlar om stridigheter där de enda aktörerna i situationen är myndighetspersoner. I den andra delen av de empiriska utdragen framträder ungdomar och föräldrar som huvudroller och här uppmärksammas bland annat exempel på psykisk och fysisk misshandel på institutionen (se kapitlet *Förklarande jämförelse av konflikter*).

Georg Simmel (1902: 40-46, 1950/1964: 135-136) analyserar även relationerna mellan aktörer i en triad. Han menar att interaktionen mellan aktörerna i triaden medför att en allians mellan två aktörer ofta skapas som en motpol mot den tredje och att en av aktörerna därmed lätt hamnar utanför. Caplow (1968), som vidareutvecklar Simmels tankegångar, menar att relationerna i triaden är instabila och lättföränderliga – att allianskonstellationer kan skifta under interaktionen. Det vanliga är, enligt Simmel, att alliansbildning uppstår i kampsituationer och att stridsaktörer i dessa situationer kan handla strategiskt. Särskilt intressanta alliansväxlande situationer som uppmärksammas i min studie är dessa då ungdomar och föräldrar är inblandade, det vill säga när en allians mellan en myndighetsperson och en aktör utanför organisationen genereras. (Se vidare i kapitlen *Ungdomarnas och föräldrarnas beskrivningar av konflikter* och *Möteskonflikter*.)

En annan analytisk utgångspunkt är det av mig myntade begreppet *förklarande jämförelse*. I det empiriska materialet är det vanligt förekommande med förklarande redovisningar av aktörernas agerande i en konflikt (Scott & Lyman 1968). Här menas ageranden som avviker eller bryter mot aktörernas förväntningar. Förklaringar av dessa ageranden, liksom klander av andra, återfinns både i ungdomarnas, föräldrarnas och myndighetspersonernas verbala framställningar. Dessa förklaringar analyseras vidare med utgångspunkt i begreppet sociala jämförelser¹⁶². Genom att föra samman begreppen "förklarande redovisningar" och "sociala jämförelser" visar jag att de beskrivningar av konflikter som jag studerat kretsar kring förklarande jämförelser. I de förklaringar som jag analyserar gestaltar aktörerna tre former av förklarande jämförelser, nämligen distinktionsskapande, identitetsskapande och moraliska fördömanden. Dessa tre former flyter delvis in i varandra empiriskt men i analysen visar jag att de kan särskiljas analytiskt. (Se vidare i kapitlet *Förklarande jämförelse av konflikter*.)

Förhållande till empiri

Denna studie baseras på olika sorters empiriska material: intervjuer och observationer. Resultatet av detta blir de olika konstruktivistiska analyser som används: analys av interaktion och diskursiv analys. Interaktionsanalysen är förknippad med olika situationer som nedtecknats i fältanteckningarna och som senare analyserats. Ett tydligt exempel finns i kapitlet *Möteskonflikter* där allianser som observerats analyseras.

Den diskursiva analysen används vid granskning av olika beskrivningar som presenterats under intervjuerna, allt ifrån enstaka ordval och fraser till längre skildringar. Ett tydligt exempel finns i kapitlen *Mellanorganisatoriska konflikter*, *Ungdomarnas och föräldrarnas beskrivningar av konflikter* och *Förklarande jämförelse av konflikter* där olika konflikter uppmärksammas och analyseras.

Olika analytiska ansatser sammanfaller i förhållande till empirin. Å ena sidan antecknas intervjupersoners ageranden och yttre attribut under intervjun samt sociala miljöers rumspecifika egenskaper (exempelvis aktörernas placering vid bordet under ett möte), å andra sidan har intervjuer spelats in och några av mötena för senare transkribering och analys i mer renodlat diskursiv anda.

162 Åkerström (2004: 85); Åkerström och Jacobsson (2009: 54); Scheler (1992: 122-124); Simmel (1908/1965: 136-140).

Ambitionen har varit dels att förstå och beskriva hur de involverade aktörerna har upplevt projektet, dels att i analysarbetet reflektera kring dessa upplevelser med hjälp av analytiska glasögon. På så sätt vill jag bidra med ett forskningsanknutet perspektiv samt sätta in upplevelserna i ett större socialt och kulturellt sammanhang.

Analysens ursprung och begränsningar

En del av det empiriska materialet som analyserades i denna studie är särskilt känslig. Aktörerna framställer sig ofta som ifrågasatta och kontrollerade samtidigt som de ifrågasätter de andra aktörerna. Detta aktualiserade behovet att vara extra tydlig i analysen. Trots risken att läsare upplever att det redan sagda upprepas valde jag att satsa på denna tydlighet i analysen och försöker ge läsarna en klarare bild av den verkligheten som analyserats.

Analysen utgår från empiriska material och inte från ett på förhand konstruerat perspektiv. Olika konflikter och allianser som analyseras samt aktörernas användning av jämförelse när de förklarar en viss situation, är exempelvis något som upptäcktes genom intervjuerna och observationerna, och inte något som jag letade aktivt efter.

En sådan analytisk hållning medför till exempel att begreppet ”kontroll” inte används enbart i förhållande till hur ungdomarna kontrolleras inom ungdomsvården utan även om hur myndighetspersonerna ömsesidigt kontrollerar varandra.

Samtidigt är varje analys influerad av forskarens teoretiska skolning. Att olika konflikter, allianser och förklarande jämförelser analyseras, och att jag i analysen använder begrepp som till exempel kamprekvisita, har sitt ursprung i mina personliga samtal med mina handledare, som vidare resulterade att jag läste mig in i sociologiska klassiker som Georg Simmel, Herbert Blumer, Harold Garfinkel, Erving Goffman och Harvey Sacks.

Denna studie har sina begränsningar, den ger inte en heltäckande och generell bild av ungdomsvården. Saker och ting kan vara annorlunda på andra institutioner och socialtjänstkontor än de som besöktes. Samtidigt visar denna studie åtminstone en del av konfliktverkligheten i ungdomsvården.

En kvalitativ studie kan bedömas efter dess förmåga att analysera fenomen och tendenser på ett sådant sätt att läsaren lätt kan testa analysens bärkraft genom att applicera den på andra och liknande fält, som inte inkluderats i den aktuella studien. Med andra ord kan en kvalitativ studie bedömas efter dess *överförbarhet* snarare än traditionell generaliserbarhet.¹⁶³

163 Fangen (2005: 276-277); Mathiesen (1965).

I denna studie skildras vissa situationer och berättelser som sannolikt inte skulle uppmärksammas i kvantitativa studier eftersom jag var närvarande under förhållandevis lång tid på fältet och hade uppnått en viss förtrogenhet med fältet. Detta blir synnerligen relevant i ett känsligt ämne, såsom konflikter i ungdomsvården.

Analytiska nivåer

Analysen i Basic (2009; 2010) och Basic, Thelander, Åkerström (2009) var i huvudsak fokuserad på frågan: Vad är det som händer? Dessa rapporter är deskriptiva i viss mån, författarna beskriver det praktiska skeendet under projektets gång och försöker sätta det i ett större kulturellt sammanhang.¹⁶⁴

I denna avhandling besvaras förutom frågan *vad* även frågorna *när* och *hur*. Samma material som analyserades i rapporterna ovan omanalyseras nu med nya analytiska glasögon. Även en del nytt empiriskt material analyseras. Den nya analysen tillför en ny nyans till den gamla analysen. Ett exempel är analysen av samordnarroller. I tidigare analyser i Basic (2009b, d) och Basic, Thelander, Åkerström (2009) framträder samordnare som inte ringer ungdomarna och föräldrarna, som lovar ungdomarna saker som senare inte uppfylls, som bara sitter på mötet när andra myndighetspersoner är närvarande och som inte kan påverka händelseförloppet kring ungdomarna. Dessa samordnare kallade jag ursprungligen för ”rolllösa”. I denna avhandling utvecklar jag detta resonemang med utgångspunkt i Goffmans (1959/2002) syn på roller (se vidare i kapitlet *Ungdomarnas och föräldrarnas beskrivningar av konflikter*). Min poäng här är att dessa samordnare vid närmare eftertanke inte kan kallas för rolllösa, eftersom det bakom ungdomarnas och föräldrarnas kritik mot dessa samordnare finns en förväntan som faktiskt ger denna samordnarroll ett innehåll. I denna avhandling får alltså dessa ”rolllösa” samordnare ett rollinnehåll och rollen benämns: *Rollen som passiv deltagare*. I analysen utmanas vidare rollinnehållet med empiriska exempel och nya nyanser av de passiva samordnarna aktualiseras. *Den inkompetenta samordnaren* är en hjälplös aktör och framställs som förvirrad och lam i sitt agerande; *Träkarlsamordnaren* är uppenbart svag och kan eller vill inte påverka (även om de till synes är kompetenta); och *Papperstigersamordnaren* framställer sig själv som stark men fungerar inte så, den lovar exempelvis ungdomarna saker som sedan inte uppfylls.

164 Basic, Thelander och Åkerström (2009); Basic (2009a, b, c, d, e, f, g); Basic och Åkerström (2009); Thelander (2009); Åkerström (2009a, b); Basic (2010); Åkerström (2011).

Man kan undra vad skillnaden är mellan mina analyser. Finns skillnaden i analysernas analytiska nivå? Låt mig besvara den frågan genom en hänvisning till Fangen (2005: 224-250). Fangen beskriver tre analytiska nivåer. *Tolkning av första graden* inkluderar att forskaren bara konstaterar det han eller hon ser och hör och eventuellt analyserar det med begrepp som aktörerna själva använder. Med andra ord uppmärksammar forskaren det explicita i sammanhangen.¹⁶⁵ *Tolkning av andra graden* inbegriper beskrivningar av vad aktörerna kan ha menat med det de gjorde eller sa, vilka förklaringar aktörerna själva gav, samt forskarens egen tolkning av det. I tolkningen av andra graden jämförs olika kontexter och det implicita tolkas.¹⁶⁶ *Tolkning av tredje graden* inkluderar tolkning av det implicita, aktörernas olika dolda intressen, drivkrafter bakom samt forskarens kritiska tolkning. Forskaren tolkar inte bara aktörernas förklaringar, forskaren förhåller sig också kritiskt till dessa och letar efter exempelvis dolda agendor.¹⁶⁷

Förutom dessa tre analytiska nivåer uppmärksammar Fangen även *Analytisk induktion*, det vill säga en kontinuerlig pendelrörelse mellan material och tolkning, eller bort- och omval på grund av negativa fall, med syfte att steg för steg skärpa den teoretiska analysen med hjälp av empiriska exempel. Här handlar det inte om att samla så många empiriska exempel som möjligt och på så sätt exemplifiera sina slutsatser utan om att successivt förbättra sin tolkning med hjälp av ett exempel i taget. Här ska forskaren vandra fram och tillbaka mellan empiriska exempel och en mer och mer förfinad tes. I en sådan analys är det inte säkert att forskaren behöver särskilt många empiriska exempel, men forskaren behöver variation i sina exempel.¹⁶⁸ Exempelvis finns det i Katzs (1999) studie om ilska bland bilister i Los Angeles ett varierande empiriskt underlag om när, hur och varför bilförare blir arga och det varierande underlaget komplicerar en framväxande förklaring av ilska och ilsket agerande i trafiken. Varierande informationer finns även om bilförarnas etnicitet, ålder, yrke och andra bakgrundsfaktorer eller personliga omständigheter, men det begränsar inte förklaringen till vissa sociala kategorier utan tvärtom, i studien föreslås förklaringar tvärsöver sådana kategorier. Katz bekymrar sig inte över empirisk variation, han drar istället fram den i ljuset och drar nytta av den för att skapa en alternativ begreppsapparat.

I analysdelen, både i mina tidigare studier och i denna studie, rör jag mig mellan ovannämnda analytiska nivåer. I denna studie stöds min analys ibland på ett

165 Fangen (2005: 224-227). Å ena sidan kan vi med kritiska glasögon ställa oss frågan om Fangens *Tolkning av första graden* – att återberätta aktörernas perspektiv med aktörernas egen begreppsapparat – är någon tolkning alls. Å andra sidan kan vi konstatera att urvalet av intervjuцитat och fältanteckningar är en del av analysen och därmed kan inte göras utan tolkning.

166 Ibid: 228-240.

167 Ibid: 240-250.

168 Fangen (2005: 264); Wästerfors (2008: 78-80); Becker (1998/2008: 207-228); Katz (2001).

mindre antal empiriska exempel som utmanas med negativa exempel. Detta är exempelvis synligt i analysen av myndighetspersonernas beskrivning av olika konflikter som utmanas med ungdomarnas och föräldrarnas perspektiv på desamma. Detta sätt att analysera medför att tolkningen omformuleras under analysen. På ett sådant sätt utforskar jag de empiriska exemplen, omdefinierar fenomenet och omformulerar tolkningen så att nya frågor och problem definieras för fortsatt forskning. För att tydliggöra den analytiska rörligheten kan vi låna det inledande intervjuutdraget som i en mer noggrann transkriberad form analyseras i kapitlen *Ungdomarnas och föräldrarnas beskrivningar av konflikter* och *Förklarande jämförelser av konflikter*:

Safet ((en institutionsplacerad pojke)): De ((avdelningsföreståndaren Freja och socialsekreteraren Conny)) har sagt till Carita ((samordnaren)) "varför alltså, ÄR det du som håller i mötet", du vet MVG ska hålla i mötet för att de skickar ut blanketter och sånt, "sen", min soc, hon sa till Carita "ÄR det du som ska hålla i mötet" och "vem har gett dig klartecken att du får göra det" och sånt. Så du vet, det blev lite (.) tumult där. /.../ Min soc sa till Carita "du bestämmer inte nånting eller så, du är bara med eller?", Carita sa "ja, för det mesta är jag bara med, jag skriver upp och sånt" sen så sa hon "du fattar inga beslut" så DET blev lite så, du vet. De- de- DE ville att de ska bestämma.

Goran: Okej, KAN du komma på någonting annat som Carita och socialen (.) diskuterade förutom detta, ((suckar)) om vem som ska hålla mötet? (.) Typ permissionsfrågor eller någonting sånt?

Safet: "Inte" vad jag kommer på så. "Inte riktigt".

I en tolkning av första graden kan vi konstatera att en institutionsplacerad pojke, Safet, beskriver en konflikt som kommit upp under ett möte. Konflikten handlar inte om några praktiska frågor rörande Safets vistelse på institutionen som exempelvis permission, utan om frågan om vem som ska hålla i mötet och vem som ska fatta beslut i fallet.

I en tolkning av andra graden kan vi försöka oss på att tolka intervjusekvensen. Den implicita innebörden av samordnarrollen kan exempelvis utläsas som att hålla i möten och skicka kallelser till de inblandade. Vi kan också uppfatta att Safet är kritisk till Frejas och Connys bemötande av Carita och att han målar fram konflikten genom att återberätta händelsen.

I tolkning av tredje graden går vi ännu djupare in i analysen. Här kan vi lägga märke till att Safet betonar förkortningen "MVG" som pekar på att han lägger en särskild betydelse på denna kategori. Han framställer också en allians mellan avdelningsföreståndaren Freja och socialsekreteraren Conny och att detta framställda förhållande kan antyda myndighetspersonernas dolda intressen – så som strävan till att arbeta under ordnade förhållanden, stillhet och arbetsro – att arbeta utan förändringar i rutinerna.

För en analytisk induktion behövs variation i nya empiriska exempel som ska bekräfta eller utmana det analytiska resonemanget ovan och komma att nyansera min analytiska poäng. En passande sekvens kan hämtas från samma intervju där samordnarrollens innebörd nyanseras. Samordnaren sägs ha hjälpt Safet under en konflikt med institutionspersonalen:

Safet: Alltså, alltså hon, (.) HON ((samordnaren Carita)) har hjälpt mig innan med en sak till exempel. Jag polisanmälde en av personalen här för eee kränkning och misshandel, sen (.) förklarade hon, du vet, för mig, reglerna som finns på "institutionen". DU vet, de höll, höll inte reglerna.

Den implicita innebörden av samordnarrollen som aktualiserades under tolkningen av andra graden – att hålla i möten och skicka kallelser till de inblandade – utmanas här. Samordnarens aktörskap i kontexten uppmärksammas genom betoningar i framställningen, "hon, (.) HON". Samordnaren framställs nu även som en aktör som i praktiken hjälpte Safet under konflikten med personalen på den aktuella institutionen. Hjälpen specificeras också – Safet får rättslig hjälp av samordnaren som därmed konstrueras som kompetent (se vidare i kapitlet *Förklarande jämförelser av konflikter*).

För att återknyta till min tidigare fråga "Finns skillnaden i analysernas analytiska nivå?" kan man säga att i Basic (2009; 2010) och Basic, Thelander, Åkerström (2009) har författarna i huvudsak rört sig mellan tolkning av första, andra och tredje grad. I denna studie finns, i en viss mån, samma analytiska rörlighet, men en del av analysen inspirerats av det som ovan benämns som analytisk induktion. Med Johan Asplunds (1970: 11-12) terminologi försöker jag i nästkommande analyser dels att ge ett svar på frågan vad konflikter kan *betyda*¹⁶⁹, dels att tolka konflikter som sociala fenomen genom att se dem som något annat än konflikter (som till exempel *allianssökande*).¹⁷⁰

Analysen i kapitel fyra, fem, sex och sju är skriven på en sådan sätt att läsaren kan läsa dessa kapitel separat. Detta gör att en del empiriska exempel återkommer i flera kapitel men att dessa då analyseras med olika analytiska utgångspunkter. Mitt försök att underlätta för läsare som utifrån sitt intresse enbart vill läsa ett kapitel har medfört att en del analytiska verktyg (teorier) upprepas tvärsigenom i de olika analyserna.

169 Även i Wästerfors (2004: 13).

170 Asplund (1970: 11-12, 53-54).

Mellanorganisatoriska konflikter

I detta kapitel analyserar jag konflikter i vilka kategorierna "samordnare", "projekt" "möte", "överenskommelse" och "subvention" framträder. Dessa kategorier används av aktörer som kamprekvisita för att framhäva sin organisatoriska kompetens och försvara sitt organisatoriska revir. Framställningarna är gjorda av de anställda inom socialtjänsten (socialsekreterare och enhetschefer), anställda på de särskilda ungdomshemmen (avdelningsföreståndare, behandlingsassistenter och utredningssekreterare) samt anställda i projektet (samordnare och medlemmar av projektledning).

Min analys kretsar kring följande frågor: (1) Vilka konflikter finns i det empiriska materialet? (2) Vad handlar dessa konflikter om? (3) Hur visar sig dessa konflikter? (4) Hur skapas dessa konflikter?

Jag för en diskussion kring dessa frågor genom att analysera utvalda sekvenser från det empiriska materialet. Utgångspunkten här är att retoriken i beskrivningen såsom betoningar av ord, citerande av sig själv och andra, orytmiskt tal, långa pauser samt användning av metaforer och känslor, kan indikera konflikter.

En utgångspunkt i analysen är Georg Simmels (1908/70: 12-16) syn på konflikter. Konflikter är enligt honom relationsbetingade och striden i sig uppfyller en integrerande funktion. Oenighet behöver inte ses som en relationssplittring och söndring utan kan istället ses som sammanhållning och integration¹⁷¹. Att starta en strid kan också vara lockande, enligt Simmel, och anledningarna behöver inte vara betydande, bagateller fungerar ibland utmärkt som upphov till stridigheter.¹⁷² Viktigt att påpeka är att Simmel inte anser att sammanhållning enbart skulle vara beroende av konflikter. Tvärtom skriver han om en växling mellan konflikter och samförstånd, mellan stridslust och strävan efter lugn och

171 Simmel (1908/70: 10-12).

172 Ibid: 26-27.

harmoni.¹⁷³ Han beskriver också olika former för konflikters slut, såsom kompromiss, seger, försoning och oförsonlighet.¹⁷⁴

I detta kapitel ska jag beskriva olika stridslinjer som används av myndighetspersoner när de strider om sina organisatoriska revir.

Motsättningar mellan socialtjänst och Statens institutionsstyrelse

Det framträder tydligt i det empiriska materialet att en del av socialtjänstens och Statens institutionsstyrelses anställda var starkt ifrågasättande under projektets gång. Dessa hävdade sin organisations mandat och beslutsrätt i att äga såväl möten som kunskap och samverkanskompetens beträffande ungdomarna.

Motståndet mot projektet uttrycktes särskilt starkt av en del socialtjänstansställda. I dessa formuleringar framträder en fientlighet i relationer mellan kategorier: "socialtjänst" och "stat". Ibland var staten liktydig med Statens institutionsstyrelse, i exempelvis synpunkter på projektet som en ekonomisk felsatsning samt ett ifrågasättande av tvångsvård. I dessa fall blir Statens institutionsstyrelse en tredje kategori i relationen.

Simmel (1908/70: 13) menar att konflikter kan ge näring åt relationer även i de relationer som vi är tvingade till, där en individs motstånd rentav kan vara det enda möjliga medel som möjliggör samvaro. Motståndet gentemot de andra kan också verka lockande då motståndet kan ge en känsla av att inte vara helt underkuvad i relation till de andra eller en känsla av "inre tillfredsställelse"¹⁷⁵.

När samordnarna bedrev kampen för mandat på mötena, brukade de säga att projektet kommer "från regeringen"¹⁷⁶. I intervjuer med representanter från socialtjänsten kan man utläsa motstånd mot samordnarna och projektet, samordnarna är inte något som socialtjänsten önskat sig och projektet anses ha kommit till dem "uppifrån". I ett samtal om varför projektet startats berättar en enhetschef och en socialsekreterare följande:

Petra ((enhetschef)): Det hela handlar om en attitydkonflikt mellan stat och kommuner och det är synd att socionomer på låg nivå är tvungna att gå med den bördan ((konflikten)).

173 Ibid: 13-15, 117-118.

174 Ibid: 120-131.

175 Ibid: 14.

176 Se exempelvis i Thelander (2009:35).

Ewa ((socialsekreterare)): Och de ((de som startade projektet)) säger att vi gör ett dåligt jobb... det är en dålig inledning av projektet.

Staten, i form av regeringen, startade projektet genom praktiska insatser som genomfördes av Statens institutionsstyrelse. Enhetschefen Petra talar på ett sådant sätt att kategorin "stat" uppmärksammas trots frånvaron av regeringsrepresentanter i projektet. Statens representanter är inte aktiva och när Petra säger "stat" tycks hon mena Statens institutionsstyrelse (eller projektledningen). Staten i sekvensen ovan verkar inte uppträda som en aktör skild från Statens institutionsstyrelse, men den uppträder som en kontrast till "kommuner".

Triader kan, enligt Simmel, förekomma i olika konstellationer. Tre individer eller tre grupper av individer utgör olika triadkonstellationer.¹⁷⁷ Simmel menar att relationerna mellan grupperna i triaden medför att en av medlemmarna i triaden kan hamna utanför sammanhanget – en allians mellan två medlemmar skapas som en motpol mot den tredje.¹⁷⁸ Theodore Caplow (1968) undersökte i sin studie om koalitioner i en triad relationen mellan olika organisationer¹⁷⁹. Han menar att en konkurrenssituation ofta skapas i interaktionen mellan medlemmarna där två ingår i en allians och ställer den tredje utanför.¹⁸⁰

Petra och Ewa konstruerar Statens institutionsstyrelse (som styrs av staten) explicit och implicit som statens allianspartner. Kommunen konstrueras som den tredje i relationen och kategorin "socionomer på låg nivå" framställs som offerkategori i denna kamp, det är de som ska släpa projektet framåt ("tvungna att gå med den bördan").

Något förenklat och statiskt kan projektets idé, som det beskrivs i olika projektdokument, illustreras med en triad (bild 1):

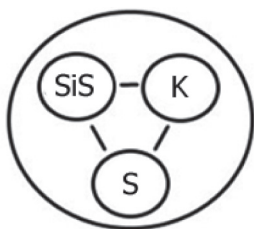

Bild 1

Förkortningar: SiS – Statens institutionsstyrelse; S – Staten i form av regeringen; K – Kommuner.

177 Simmel (1950/1964: 135-136).

178 Simmel (1950/1964: 135-136); Simmel (1902: 40- 46); Simmel (1908/70: 107).

179 Organisationer är för Caplow (1968: 49) inte bara stater, statliga byråer och företag utan även familjer, gäng, fängelser, med mera.

180 Sallerberg (1973: 86-87); Caplow (1968).

Nästa bild visar hur Petra och Ewa ser på förhållanden i triaden:

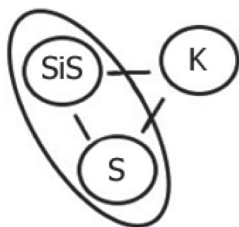

Bild 2

Koalitionen mellan Statens institutionsstyrelse och staten aktualiseras genom definieringen av den tredje i triaden, kommunen, som en sorts motståndare. Genom att avbilda motsättningen som en "attitydkonflikt mellan stat och kommuner" klargörs socialtjänstens motståndarposition i triaden. Detta är sannolikt en naturlig inställning. De två parterna, regering (staten) och Statens institutionsstyrelse, var de drivande i projektet. Sådana samarbeten har studerats av andra och i dessa studier visas att parterna uppfattas som mer eniga och samverkande än de själva uppfattar sig. Dacin, Reid och Ring Smith (2008: 90-117) menar exempelvis att två organisationer som genomför "gemensamma insatser" eller samverkar kan upplevas som allianspartners av omgivningen. Det är detta som Petra och Ewa gör, de framställer en mellanorganisatorisk allians mellan Statens institutionsstyrelse och staten genom att allianspartnernas produkt "projektet" används som redskap i framställningen. Petra och Ewa tycks även anse att socialtjänsten genom projektets tillkomst pekats ut som inkompetenta avseende den vård som ungdomarna ges efter institutionsvistelsen.

"Problemet ligger i monopolet som SiS har"

Det ovannämnda citatet uttalades av Lina (en enhetschef inom socialtjänsten) inför ett möte då vi pratade om ungdomsvården i allmänhet. Under detta samtal uttryckte Lina sin kritik mot den behandling som erbjuds ungdomarna på Statens institutionsstyrelsens särskilda ungdomshem och mot personalens bemötande av ungdomar på dessa institutioner. Lina också kritiserar restriktionen av konkurrensmedel. Ett avskaffande av "monopolet" kunde enligt hennes perspektiv medföra billigare placeringsplatser och bättre behandling och bemötande av ungdomar på institutionen. (FA 0729)

”Konkurrensmedel” som en kategori uppmärksammas även av en av socialtjänstens enhetschefer när han bortser från att besvara en fråga som jag ställde. Jag frågade honom ”hur kommer projektet att påverka samverkan mellan socialtjänsten och olika SiS-institutioner?” Han sa då:

Kent: De som driver privata institutioner, i privatregi (.) de tycker att detta är, alltså (.) att detta är ju ett trist konkurrensmedel ((Kent menar att projektet är ett trist konkurrensmedel)), alltså jag menar att... Här- här- här dumpar man ju marknaden på det viset att man sänker priset på placeringar på SiS-institutioner och då kan de privata institutionerna ((Kent menar HVB-hemmen)) inte konkurrera. Så nu är de oroliga för att de inte ska få placeringar överhuvudtaget.

Goran: Ja visst, mmm...

Kent: Man snedvrider konkurrensen på detta viset genom att dumpa priserna.

Potter (1996/2007) menar att tyngd åt en argumentation ges när aktören säger vissa ord med eftertryck, betoning samt högre och lägre röst. Kent betonar vissa begrepp (”De”, ”privatregi”, ”dumpar”, ”snedvrider konkurrensen”) och han lyckas med att lyfta upp *konkurrens* på intervjuens agenda (se vidare i avsnittet *Strid om ärenden*).

Observerade motsättningar

Motsättningar mellan Statens institutionsstyrelse och socialtjänsten levandegjordes även i observerad interaktion, inte bara i samtalen. Vid olika sammankomster formerades ibland myndigheternas representanter synligt och konkret. Denna tendens kan illustreras med skeendet under en lunch och ett efterföljande möte som skulle handla om hur kommunerna använder subventionspengar.

...vid lokalen står cirka sju enhetschefer från olika kommuner. /.../ Mötesvärderna kommer och visar oss restaurangen där lunchen ska intas. Två bord är reserverade av SiS. Vi som har kommit i tid (klockan 12.00) sitter vid ett bord och äter. Det är representanterna från socialtjänsten och jag. En person från Socialdepartementet tillkommer. Ingen från SiS är närvarande. /.../ Att mötets organisatörer uteblivit diskuteras flitig av de närvarande vid bordet. Diskussionen är präglad av att man skämtar på SiS bekostnad. Någon säger: ”har de kört vilse”, ”vi klubbar besluten så kan de skriva under när de kommer”. /.../ 12.15 kommer två personer från MVG-projektets ledning och tre institutionschefer från SiS. ”SiS-gänget” hälsar på oss och sätter sig vid det andra bordet. Tvärs över, på andra sidan av restaurangen, sitter en samling människor, cirka 20 stycken vid två hopsatta bord. Flera vid mitt bord diskuterar detta och Vanja ((enhetschef)) kommenterar ”om de ville så kunde vi sitta tillsammans, som de på andra sidan”. (FA 0729)

Fältanteckningen från restaurangen ger en bild av motsättningar mellan Statens institutionsstyrelse och socialtjänsten. Enhetscheferna som satt vid bordet under lunchen talade om *de andra* innan och efter att de kom till restaurangen. Distansen mellan grupperna kommenterades när representanter från Statens institutionsstyrelse påstods vara lätt ointresserade av en gemensam lunch. Vanja kommenterar: ”om de ville så kunde vi sitta tillsammans, som de på andra sidan” och hon tycks visa en interaktiv längtan efter att umgås med medlemmar av den andra organisationen. Detta kan tolkas som en möjlig invitation till försoning efter de lätta motsättningar som aktualiserats vid detta bord. Georg Simmel (1908/1970: 124-125) betraktar försonlighet som en känslouttryck som syftar till att avsluta en konflikt.

Även fältanteckningarna i samband med mötet efter lunchen visar på motsättningar – men även på samarbete mellan mötesdeltagarna. Placeringen upprätthålls även där via de skilda organisationskategorierna. Möteslokalen vi sitter i är ganska stor och vi sitter i tre rader, som i en skolklass, på följande sätt:

En från projektledningen (vid tavlan)

En från SiS	Tomt bord	En projektled (SiS)
En från Soc	Två från Soc	En Socialdep.
Två från Soc	En Friv. Org.	Två Friv. Org.
Två från SiS	Två från Soc	Tomt bord
Tomt bord	Jag	Tomt bord

(FA 0729, inspelat möte)

Bilden från mötet visar upp att om någon har sällskap vid bordet är det av en medlem av sin egen organisation. Under mötet verkar de olika personalkategorierna vara samtrimmade i sitt framträdande. Aktörerna (i de olika personalkategorierna) kritiserar inte varandra utan stödjer snarare varandras redogörelser, de framträder som allianspartner. Brister och fel som diskuteras placeras hos ”dom andra”, medan ”vi” jobbar bra och professionellt.

Angående mötets huvudämne, subventionspengarna, kunde enhetscheferna bara knapphändigt rapportera om de medel som skulle ha sparats genom subventionen. Denna ”rabatt” skulle användas till öppenvårdsverksamhet. En kommuns representant berättade att de hade tillsatt två tjänster inom ”familj- och behandlingsenheten” och övriga kommuner definierar sina insatser som ett ”försök att svara upp mot individen”. Projektledningen å sin sida hade i intervjuer berättat att de var tveksamma till om verkligen subventionen användes till det den var tänkt eller om den bara försvann inom den allmänna kommunala verksamheten.

Interaktionen mellan mötesdeltagarna verkade vara ansträngd, stämningen på mötet var laddad, vilket delvis kan ha berott på att frågan om hur kommunerna använt de medel som var tänkta att sparas in genom subventionerade placeringar var känslig – eller lätt minerad.

Trots att mötesämnet var just subventionen, förändrades diskussionsämnet under mötets gång och samtalen fokuserade mer och mer på samordnarna som egentligen hade marginell betydelse för användningen av subventionen i kommunerna men som nu gemensamt kritiseras av enhetschefen Lina (som tidigare under dagen kritiserade ”SiS”) och institutionschefen Glen:

Lina inleder med att beskriva hur de försöker att ”individualisera verksamheten” på hemmaplan och berättar hur de i den aktuella kommunen förbereder placeringar, gör en bra eftervårdsplanering och har familjen med ”i den här vårdkedjan” genom ”de här samordnarna”. Men sedan lägger hon till att det ”ibland är vissa svårigheter” då samordnarna kommer med förslag till bland annat eftervård. Glen upprepar något han sagt tidigare, att det är ”frågans makt” och ”ingenting annat” som samordnarna ska uttala sig om angående vård eller eftervårdsinsatsen. Lina deklarerar nu att det inte är socialtjänsten som ska påtala för samordnarna hur de ska göra. Glen säger ”DÅ ÄR DET VI som måste påtala dem ((samordnarna))”. (FA 0729, inspelat möte)

Här kan vi se att Linas motstånd mot Statens institutionsstyrelse, som uppmärksammas i avsnittet *”Problemet ligger i monopolet som SiS har”*, är nedtonat, eller till och med försvunnet. Hon är nu, tillsammans med Glen, kritisk mot samordnarnas inblandning i planering av insatser för ungdomen efter vistelse på institutionen.

Här kan vi ställa oss två frågor: Varför ändrar sig Lina? Varför släpper hon sin tidigare verklighetsframställning, med andra ord sin kritik mot SiS? Jag finner två spår i försöken att förklara situationerna ovan, nämligen: (1) Linas typifieringsschema förändras från situation ett till situation två, det vill säga från situationen då Lina och jag samtalar inför mötet till situationen då Lina framträder under mötet tillsammans med institutionschefen Glen, (2) Lina försöker strategiskt undvika konflikter.

Berger och Luckmann (1966/2007: 41-51) menar att typifieringar uppfyller en viktig social funktion i aktörernas hantering av vardagsinteraktion. Att typifiera individer och händelser är nödvändigt för att ta sig runt i myriaden av vardagliga interaktioner. Dessa typifieringar är inte statiska utan kan förändras från en situation till en annan situation. Förändringar i typifieringsscheman blir särskilt synliga i ”face-to-face-situationen”, då aktörer möts, i jämförelse med de ”avlägsnare former av interaktion” då den andra inte är närvarande i situationen¹⁸¹.

181 Berger och Luckmann (1966/2007: 43).

I sekvensen ovan då Lina och jag samtalar inför mötet är hon fördomsfull mot Statens institutionsstyrelse, hon generaliserar och visar upp en stereotyp bild av institutionerna. Senare på mötet när Lina träffar Statens institutionsstyrelses representanter händer någonting intressant – stereotyperna om Statens institutionsstyrelse suddas ut. Det verkar som att situationen blir mer verklig och övertygande för Lina i det personliga mötet, och att Statens institutionsstyrelses representanter nu uppfattas som trevliga eller som *vi* andra medan samordnarna framställs i de-termerna. Linas typifieringsschema har förändrats och Lina identifierar sig med de övriga deltagarna på mötet.

Ett annat sätt att förklara situationerna ovan är att problematisera om enhetschefen Lina strategiskt försöker undvika konflikter med övriga mötesdeltagare. Situationen under mötet ger i stunden bilden av en *vi*-relation mellan Lina och institutionschefen Glen i kontrast till samordnarna som avbildas som uteslutna. Här ser vi att en allians snabbt skapats.

Goffman (1959/2002: 73-96) menar att parter brukar stödja varandras framträdande och bilda en gemensam front gentemot publiken – parter samarbetar. På samma sätt som individen försöker övertyga sin publik, definiera situationen och presentera definitionen för publiken kan flera deltagare göra samma sak. Samarbete mellan teammedlemmar som har som mål att stundvis uppnå konsensus ingår i det vardagliga teamskådespeleriet. Men konsensus i teamet finns, likt konsensus mellan den enskilda och publiken, tillfälligt i stundens interaktion. Det är själva samarbetet som bildar teamet, inte grupptillhörigheten bortom samarbetet. Dynamiken i de oförutsebara situationerna gör att medlemmarna i de olika sociala grupperna kan förenas i ett av många tillfälliga team.

Lättföränderlighet i relationerna och samarbetet som bildar ett team kan utläsas i fältanteckningarna ovan. Lina var före lunchen och mötet starkt kritisk mot den behandling som erbjuds till ungdomarna på Statens institutionsstyrelses särskilda ungdomshem och mot personalens bemötande av ungdomar på dessa institutioner. Senare söker Lina en koalition – när hon påpekar att socialtjänsten inte kan påtala för samordnarna hur de ska göra olika saker. Glen som är institutionschef, träder då fram och bekräftar med hög röst Statens institutionsstyrelses ansvar för samordnarna ("DÅ ÄR DET VI som måste påtala dem"). I denna situation ger han sitt stöd till Lina, och bilden av *en tillfällig allians* mellan Lina och Glen träder fram där "samordnare" framstår som en part som man gemensamt placerar utanför sin allians. Något förenklat och statiskt kan vi rita upp situationen ovan (bild 3) och jämföra den med projektidén om förbättrat samarbete mellan myndighetspersoner (bild 4):

Tillfällig allians

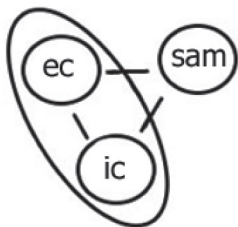

Bild 3

Förkortningar: ec – enhetschef; ic – institutionschef; sam – samordnare.

Projektidé

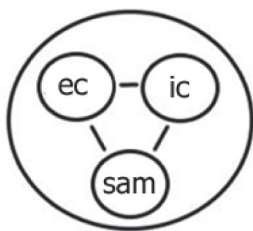

Bild 4

Konfliktämnen

Enligt Simmel (1908/70: 90) kan konflikter hålla kämpande parter koncentrerade på en intressepunkt. Han menar att fokus på dessa ”gemensamma intressepunkter” möjliggör motsättningar på samma sätt som avsaknad av fokus eller bortfall av stridsobjekt dämpar motsättningar.¹⁸²

Liknande tankar kan spåras hos Randall Collins (2004: 34), som i sin analys vidareutvecklar Émile Durkheims¹⁸³ syn på det sociala livet med hjälp av Goffmans teori om situationens betydelse. Collins anser att det sociala livet utformas av en

¹⁸² Simmel (1908/70: 110-113, 118).

¹⁸³ Émile Durkheim (1897/1983: 203-214) menar att den moraliska ordningen i ett samhälle har ett fundamentalt värde eftersom individer är både integrerade i och reglerade av samhället. Integration såg Durkheim som ett sätt att knyta individen till samhället genom sammanhållning, solidaritet och ritualer. Reglering såg han som en tvingande kraft som binder individen till normer genom lag och sanktioner.

serie ritualer där individer sammanlänkas genom att en gemensam intressepunkt väcker deras uppmärksamhet. När människor förflyttar sig mellan olika situationer kan de inte bortse från upplevelserna från tidigare situationer. Med andra ord sammanfogas tidigare situationer med nya.¹⁸⁴ Collins analyserar de interaktioner som följer på varandra där inblandade individer visar respekt och aktning för objekt som kommit att betraktas som särskilt viktiga, "heliga objekt". En lyckosam medverkan i dylika ritualer skapar och återskapar känslan av samhörighet och uppkomst av andra kulturella symboler som i sin tur nyttjas i nästkommande ritualer.¹⁸⁵

Fokus på dessa gemensamma intressepunkter eller heliga objekt kan ge oss inblick i de viktiga intressen som organisationen har och som ibland förmedlas genom den enskilda myndighetspersonen. I dessa beskrivningar framträder dels mellanorganisatorisk konkurrens om exempelvis samverkan, ekonomiska medel, dokument och möten, dels medlemmarnas moral när de håller vakt vid sina gemensamma intressepunkter (exempelvis när de kämpar om ekonomiska medel, möten eller dokument eller när de vill hålla samordnarna utanför).

Intressestrider och organisationsmoral

Myndighetspersonernas argument mot projektet tycks vara präglade av intressen som den egna organisationen har. Dessa argument kan ses som intressestrider och genom dessa argument tycks organisationsmoral produceras och reproduceras. Exempel på argument mot projektet hittar vi i en intervju med en behandlingsassistent, Klas.

Klas, som jag träffade på en behandlingsavdelning, var inte så pratsam under intervjun. Hans beskrivningar var korta och han verkade vara trött. Han berättade emellertid att samordnaren Patricia gjorde ett bra arbete men att det var "överflödigt" men tanke på att behandlingsavdelningen redan arbetade enligt den modell som Patricia använder sig av. (FA 0713) I slutet av intervjun frågar jag: "Har du någonting mer som du vill tillägga innan vi avslutar? Någonting som är värt att nämna men som vi missade?". Behandlingsassistenten gör följande tillägg:

Klas: Ja, alltså det är ett projekt, det här, och jag blev lite granna tagen. Vad händer sen? Den eleven är inskriven hos oss kanske till 2009, vad vet vi? (3) Projektet är slut innan dess, så det var (.) en märklig upplevelse.

Goran: Mmm, då fattas det en som var med i spelet ((samordnaren)).

Klas: Jaaa och VARFÖR (.) har den personen ((samordnaren)) varit med? "Till vilken nytta?"

184 Collins (2004: 109).

185 Ibid: 79-101, 150-151, 183-222.

Potter (2007/1996: 112-113) menar att aktörer, i syfte att underminera riktigheten i en verklighetsbeskrivning, tillämpar en mängd tekniker. En verklighetsbeskrivning kan avfärdas som lögn, "villfarelse, löst smicker, självbedrägeri"¹⁸⁶ etc. Således är det inte märkligt att motresurser utvecklats i syfte att bygga upp en versions giltighet och därmed lägga hinder i vägen för eventuella angrepp.¹⁸⁷ I citatet ovan river Klas ner en verklighetsversion genom att bygga upp en ny. Tidigare argument avfärdas genom en vändpunkt i beskrivningen, när han ställer fråga "Vad händer sen?". Efter detta kommer ett ifrågasättande av samordnarens närvaro ("VARFÖR"). Bygget av den nya versionen grundas på kritiken mot projekt som arbetsform och argumentationen förstärks med hänvisning till många drabbade projektoffer:

Klas: Men det är det lite grann med projekt, OCH många klienter har varit utsatta för det, rätt många projekt. NU kommer nånting som kommer att bli väldigt bra och det blir inte för alltid. OCH SEN försvinner de personerna, när pengarna tar slut (4) så det är en sådan tanke som jag har haft i detta ärende ((där samordnaren Patricia är inkopplad)).

Ovan kan vi se att intressepunkten ligger på kategorin "projekt" som förklaras med hjälp av kategorierna "klient" eller "elev" (en institutionsplacerad ungdom) som gestaltas som en utsatt kategorin. Loseke (2003/1999) menar att individer och organisationer som har ett intresse av att försöka övertyga allmänheten om att en speciell omständighet är problematisk och behöver bekämpas ofta hänvisar till allomfattande offerskap, det vill säga att ett stort antal individer är drabbade. Att hänvisa till många drabbade ger tyngd åt argumentationen.¹⁸⁸ Placerade ungdomar, som är "många" enligt Klas gestaltas i uttalandet ovan som en utsatt kategori, de är utsatta för "rätt många projekt" och därigenom utsatta för många nya personer som träder in och ut ur vårdkedjan. Denna beskrivning av ungdomarna som offer gestaltas genom den nya aktörens närvaro, eller rättare, försvinnande från vårdkedjan. Klas berättar att med ett projekt och nya aktörer skapas förutsättningar för någonting "väldigt bra" som vid projektets slut försvinner. De som drabbas vid projektets upphörande är ungdomarna vilket den intervjuade behandlingsassistenten markerar sitt ogillande för.

Potter (2007/1996) anser att andra kan tolka uttalanden som produkter av någons intresse – vilket talaren ofta hanterar i sin framställning. Ett sätt att hantera är att hitta strategier för att andra inte ska tro att man talar utifrån sin position.¹⁸⁹ Det innebär att individens framställningar kan vara präglade av intressen som omgivningen har (i fallet ovan kan organisationen ses som Klas omgivning). Klas

186 Jacobsson (2000: 132).

187 Även i Jacobsson (2000: 132).

188 Även i Burcar (2005: 48).

189 Potter (2007/1996: 15, 110-111, 113-117, 122-132, 145-150, 215-216).

argumentering kan enligt detta perspektiv ses i det att han inte talar för sig själv – han talar för sin organisation. Statens institutionsstyrelse har långt tid tillbaka investerat i sin verksamhet och Klas tycks försvara sin organisation när en olägenhet uppstår. Så när Klas argumenterar produceras och reproduceras organisationsmoral – genom att projektet undermineras ("VARFÖR (.) har den personen varit med?") och genom att ungdomarnas offerskap aktualiseras.

Kamp om samarbete

"Samarbetsformerna mellan SiS och socialtjänsten skall förbättras. Utbyte av erfarenhet och kunskap mellan socialtjänsten och SiS skall leda till att insatserna för ungdomar och deras familjer och nätverk blir mer effektiva."¹⁹⁰

Citatet är taget från den text där regeringen gav Statens Institutionsstyrelse uppdraget att utveckla en förstärkt vårdkedja inom ungdomsvården. Samarbete och samverkan är två ord som inom det sociala arbetsområdet laddats med en viss betydelse och det framhålls ofta som något värdefullt och nödvändigt – som en intressepunkt med Simmels (1908/70) terminologi eller ett heligt objekt med Collins (2004) vokabulär.

I detta avsnitt ska jag visa hur begreppet "samarbete" används av projektdeltagare när de, å ena sidan, vill beskriva konflikter och påvisa svårigheter med mellanorganisatoriskt samverkan, å andra sidan vill uppmärksamma och beskriva det lyckade samarbetet. När begreppet används ges samordnarna en huvudroll. Antingen så återges de ha samarbetssvårigheter med de övriga deltagarna eller så beskrivs de som bra på att samarbeta.

Tidigare analyser har visat att när samordnarna sägs ha samarbetssvårigheter med de övriga deltagarna beskrivs de som ett störningsmoment i arbetet, någon som skapar stress eller som engagerar sig för mycket, till exempel för ungdomarna. I de här beskrivningarna synliggörs aktörernas individuella och kollektiva yrkesidentiteter.

Lotia och Hardy (2008: 366-389) menar att mellanorganisatoriska samverkansidentiteter produceras och reproduceras i diskursiva praktiker genom särskilda kunskaps-, språk- och arbetsformer. Vardagliga rutiner, motsättningar, allianser och gemensamma insatser ger en känsla av tillhörighet som ofta gestaltas som motsatser till samarbetspartners. Det vanliga är enligt författarna att samarbetspartner moraliserar om andra som då framställs i dikotomiska termer som exempelvis passiva(offre)/aktiva eller som vänner/fiender. Produktionen av

190 Regeringskansliet, Socialdepartementet (2006).

de mellanorganisatoriska samverkansidentiteterna är, enligt Lotia och Hardy, en grundkonstruktion för bygget av en framgångsrik samverkan¹⁹¹.

I denna studie framträder inte så ofta gestaltningar av mellanorganisatoriska samverkansidentiteter beträffande socialtjänsten och Statens institutionsstyrelse. I samtalen om samverkan mellan socialtjänsten och Statens institutionsstyrelse är det snarare vanligt att medlemmar tillhörande en yrkeskategori presenterar sig själva som samarbetsvilliga i kontrast till dem som tillhör en annan yrkeskategori. Ofta anges att andra yrkeskategorier försvårar samarbetet. I vissa fall växlar berättaren då mellan identiteterna genom att använda sig av pronomen ”jag” eller ”man” i sina beskrivningar (jag återkommer till detta i analysen).

I de berättelser där samordnarna återges ha lyckats skapa ett bra samarbete lyfts tidigare samarbetsbrister inom ungdomsvården fram och samordnarnas närvaro välkomnas. Samordnarna själva beskriver ett lyckat samarbete genom att exempelvis betona vissa ord, tala med högre röst i vissa sammanhang och genom att överdriva sin framställning. På detta sätt skapar de en förstärkt bild som syftar till att övertala och få med publiken i att anamma deras perspektiv. Det verkar som att den kraftfullare beskrivningen hänger samman med de tidigare uppgivna samarbetssvårigheter – för att etablera en ny verklighet som innehåller ett lyckat samarbete krävs en förstärkning i argumentationen.

Ett lyckat samarbete konstrueras också genom att samordnare visas upp som ”en allierad i ärendet”. I de här situationerna gestaltas olika perspektiv på samordnaren beroende på vilken publik som är mottagare – ungdomar eller tjänstemän.

Beskrivning av samarbetssvårigheter

Reitan (1997; 1998) har i sin doktorsavhandling granskat relationen mellan kommuner och landsting inom missbrukarvården i Norge. I hennes studier kan vi utläsa att organisationer strävar efter autonomi och kontroll inom sina gränser samt att de har ett behov av att definiera vad som är innanför och utanför dessa gränser. Att etablera och underhålla relationer med andra organisationer innebär alltid kostnader för en enskild organisation. Som jag beskrev i forskningsorienteringen, menar Reitan att det finns en strukturell motvillighet att ingå relationer med andra organisationer och detta kan ses som en ständig barriär mot samverkan. Denna utmaning är särskilt synlig i människovårdande organisationer där många påverkansfaktorer ligger utanför organisationens kontroll, bland annat klienten själv. Reitan skriver också att människovårdande organisationer använder sig av oklar teknologi och kunskapsbas vilket ger stort utrymme för ideologi- och professionsmotsättningar. Verksamheter präglas av diffusa syften och inriktningar

191 Lotia och Hardy (2008: 379).

samt svårigheter att mäta insatser och utfall vilket försvårar samverkan mellan organisationer.

Hjortsjö (2006: 189-196) uppmärksammar att fördelar av en samverkan ofta accepteras okritiskt samtidigt som många verksamheter visar att resultaten av samverkan inte alltid blivit som förväntat. Den empiriska utgångspunkten för Hjortsjös analys är en familjecentral där samverkan är en bärande del av verksamheten¹⁹². En av tankarna med samverkan på familjecentralen är att integrera samlokaliserade yrkesgrupper med varandra i det gemensamma arbetet med barn och familjer. Samtidigt visar Hjortsjö att olika yrkeskategorier tenderar att visa aktning för de egna moderorganisationerna och dess regelverk och en samlokalisering verkar inte påverka denna tendens. De professionella verkar på ett sådant sätt skydda sitt organisatoriska revir och sin egen kompetens och yrkesidentitet.

Samarbetsbristerna i denna studie påtalades bland annat genom att samordnarna, av en del myndighetspersoner, beskrevs som ett störningsmoment i deras arbete och som stresskapare. Dessa myndighetspersoner ansåg att det var negativt om samordnarna engagerade sig för mycket. Deras synpunkter medförde ofta en varning om att det kunde röra sig om ett arbete som skulle utföras av en annan aktör eller att det kunde ha negativa konsekvenser. Ett exempel på att "göra för mycket" tycks vara när samordnaren kontaktar ungdomarna på egen hand eller alltför starkt tar ungdomarnas parti. I något fall utvecklades en märkbar konflikt kring samordnarens engagemang i en viss ungdom.

I denna studie är det samspelet mellan myndighetspersoner som ofta beskrivs eller omtalas i konflikttermer. Detta är något som avspeglar hur integrerade dessa relationer varit om man följer Simmels (1908/70) analys – som vi nämnde tidigare är konflikten, enligt Simmel, nämligen ett uttryck för stark involvering i varandra.

Motståndet från socialtjänsten

Motståndet mot projektet kom framförallt från socialtjänsten (motståndet fanns även hos institutionspersonalen). När samarbetssvårigheter kommer på tal så handlar det sällan om att samordnarna har gjort för lite. Det som uppmärksammas är sådant som samordnarna faktiskt gör. Flera av de intervjuade myndighetspersonerna har sagt att samordnarna skapade merarbete. Det kunde handla om att rutiner stördes, exempelvis för att fler skulle bokas in till möten eller fler skulle informeras. En del socialsekreterare exempelvis verkade helt enkelt undvika

192 Barnfamiljer är verksamhetens målgrupp och personalen utgörs av barnmorskor, barnsjuksköterskor, förskolepersonal, socionomer och administrativ personal. Dessutom finns tillgång till läkare, psykologer och familjerådgivare. Syftet med den praktiska verksamheten är att främja god hälsa hos barn och föräldrar samt erbjuda stöd och professionella insatser. (Hjortsjö, 2006)

det ”stresskapande” som samarbetet med samordnarna kunde medföra. En intervjuad socialsekreterare avhöll sig från att ta kontakt med samordnaren igen efter den första kontakten¹⁹³. Under en gruppintervju med några samordnare som jag utförde i slutet av projektet återberättades erfarenheter som ”att inte bli insläppt i ärenden”:

Det är det tysta motståndet också ((skratt)) där man inte får (.) nån respons på sina mail, sina telefonsamtal... Det var tyst från socialtjänsten, man försöker och försöker och försöker ((skratt)) till slut så får man liksom hitta nån annan väg så man försöker att prata med dem på ett MÖTE ((skratt)) då knasar man det på mötet ganska oförberedd liksom så då blir inte heller bra. Jag har suttit på några möten där man har varit öppet jättekritisk mot MVG. Nu sitter man där liksom jaha ((skratt)) (3) ”vad ska jag göra här” ((skratt)). Den inställningen liksom som socialtjänsten har, vilken förutsättning har man då att göra nånting vettigt överhuvudtaget just i ärendet? ((skratt))

I citatet ovan aktualiserar samordnaren Eva ”det tysta motståndet” från socialtjänsten som kan tyda på *interaktionsavsaknad*. Konflikter är ett uttryck för stark involvering, enligt Simmel (1908/70). En sådan involverings förutsättning är att interaktion mellan medlemmar finns. Involvering kan väl finnas, men uttrycks genom att man inte har kontaktats (trots att man borde ha kontaktats). Det Eva noterar är en utebliven interaktion, som då hon påstår att socialsekreterarna inte svarar på mail och telefonsamtal. Eva tycks markera en förväntning om interaktion.

En annan tolkning är att Eva söker sig till situationer där konflikter kan spelas upp, ”man försöker och försöker och försöker”. Hon kräver involvering av de andra, i detta fall av socialsekreterarna. Stridstillfällen uppstår under möten där bilden av samarbetssvårigheter träder fram. Eva beskriver hur hon kämpar för att få igång interaktionen med socialsekreterarna och när tillfället ges framträder hon ”ganska oförberedd” och när projektet ”öppet” kritiserar frågar hon sig beklagande ”vad ska jag göra här”.

I avsnittets inledande citat kan utläsas att projektet också hade som mål att förbättra samverkan mellan socialtjänsten och Statens institutionsstyrelse med syftet att effektivisera insatserna för ungdomar och deras familjer. I mitt empiriska material ser jag att en del av socialtjänstens anställda berättar att samordnare stöter på svårigheter i samarbetet med institutionspersonal och att en del av personalen från de särskilda ungdomshemmen berättar att samordnarna stöter på svårigheter i samarbetet med socialsekreterare.

Två utredningssekreterare berättar exempelvis att tanken med MVG-projektet är bra, att ett sådant samverkansprojekt behövs. Utredningssekreterarna vet inte vad MVG-samordnarna gör men de uppmärksammar den dåliga kontakten mel-

193 Basic (2009a: 27); Basic och Åkerström (2009: 206-207).

lan socialtjänsten och MVG-samordnarna som ett tydligt tecken på att samarbetet som projektet ska främja inte fungerar. (FA 0724) Utredningssekreterarna berättar så här om samarbetssvårigheterna mellan en socialsekreterare och en samordnare:

Melina: Jag pratade med en socialsekreterare och då, då hamnade socialsekreteraren och MVG-samordnaren, hamnade i en rätt så hetsig diskussion här efter ett möte ((djupt andetag)) där JAG var med ((skratt)) och TÄNKTE varför står jag här? ((skratt)) MVG-samordnaren menade att de skulle boka mötet, eee, längre fram, efter tiden här och socialsekreteraren ville inte detta ((djupt andetag)).

Majdel: Som ett uppföljningsmöte?

Melina: JA. (3)

Majdel: Mmm.

Melina: Och där så försökte... Det var en man ((samordnaren Stefan)) och han försökte säga, "ja, men vi behövde gå igenom vad ska hända framöver och så". Socialtjänsten säger "NEJ nu vet du, du har varit här, nu ska vi genomföra detta och vi kommer att ha mötet sen och då får du komma med", men han ville boka ett möte och hon ville inte boka ett möte ((djupt andetag)), så hon blev rätt så irriterad och mer eller mindre bara satt så.

Majdel: Det blev inget möte?

Melina: Nej. /.../

Majdel: Det är prestige det hela.

Melina: Aaa, lite så.

Goran: Det kan gå till på så sätt också?

Melina: Ja, jaa, jag tycker att motståndet finns hos socialtjänsten inte hos MVG-samordnarna för jag tycker att de är väldigt vänliga, trevliga och (3) positiva i kontakten. /.../ men NEJ samarbetet fungerar inte så jättebra, kan man säga.

Att neka till ett möte i ungdomsvården är som att säga att ingenting blir gjort, att samarbete uteblir. Melina och Majdel beskriver utifrån sina roller som observatörer att samarbetet mellan socialtjänsten och samordnarna inte är friktionsfritt. De pekar också ut varifrån motståndet kommer: "motståndet finns hos socialtjänsten", parallellt med detta påvisar de samordnarnas vilja till samarbete genom att säga: "de är väldigt vänliga, trevliga och positiva i kontakten". Genom denna framställning visar Melina och Majdel upp sig själva som samarbetsvilliga gentemot samordnarna till skillnad från socialtjänsten som konstrueras som samverkanshinder.

I deras beskrivning framträder också organisatoriska intressestrider när Majdel exempelvis betonar organisatoriskt "prestige" hos socialtjänsten och när Melina citerar samordnaren och socialsekreteraren. Intressestrider blir mer synliga om vi detaljerat tittar på hur beskrivningarna görs av samordnaren Eva och utredningssekreterarna Melina och Majdel. Nedan följer en sådan analys av hur de retoriskt framställer samarbetets svårigheter. Dels skildras citeringstekniken, dels beskrivs pronomenanvändning.

Citerande av de andra

...han ((samordnaren)) försökte säga, ”ja, men vi behövde gå igenom vad ska hända framöver och så”. Socialtjänsten säger ”NEJ nu vet du, du har varit här, nu ska vi genomföra detta och vi kommer att ha mötet sen och då får du komma med”... (Utredningssekreteraren Melina)

Citerandet av andra och sig själv tjänar, enligt Bakhtin (2000/1981: 337-338), som talarens representation av den andre. Denna representation ses som föremål för värdering och tolkning genom det sätt på vilket det gestaltas. Med andra ord präglas citatet av den aktuella talarens syfte och uttryckssätt.¹⁹⁴ Utifrån det synsätt kan citatet ovan också förstås som ett retoriskt uttryck för att beakta de andre – samordnare och socialsekreterare – att arrangera och spela upp deras agerande och därmed markera att det, oavsett hur det värderas, är betydelsefullt.

Holmqvist och Holsanova (1996: 10) använder citat som ett bredare begrepp för framställning av andras tal eller ljud. Genom att citera någon annan distanserar sig, för det första, talaren från den citerade – talaren behöver inte själv bära ansvaret för sina yttranden. För det andra, uppnår talaren ofta att de citerade personerna tycks komma objektivt till tals, trots att det är talaren som lägger orden i citerades munnar. För det tredje ingår citerande i engagerat berättande, det ger liv åt berättelsen att rollfigurerna får tala för sig själva. Slutligen kan citat vara ett effektivt sätt att karaktärisera andra.

Genom att citera och för ett ögonblick överlåta sin beskrivning till någon annan, kan en berättare både vitalisera sin beskrivning och presentera retoriskt effektiva karaktäriseringar av den andre utan att fördenskill själv kunna klandras eller ifrågasättas – ”citaten antas tala för sig själva”^{195, 196} I ovanstående exempel konstrueras intressestrider mellan aktörer genom att samordnaren Eva citerar sig själv (”vad ska jag göra här”) och genom att utredningssekreteraren Melina citerar samordnaren Stefan och socialsekreteraren. Kategori ”socialsekreterare” tillskrivs en särskild karaktär: en aktör som kontrollerar situationen (”NEJ nu vet du, du har varit här, nu ska vi genomföra detta”) och som inte är flexibel för samarbetet.

Utredningssekreteraren Melina attribuerar sig själv som en samarbetsglad aktör och projektets representanter, samordnarna, tillskrivs en karaktär som en samarbetsvillig aktör som inte får något samverkansgehor från socialtjänsten.

Intressestrider åskådliggörs genom att socialsekreteraren framställs som en järnhandsstyrande aktör – en som kontrollerar situationen, medan institutionspersonalen beskrivs som samverkande och samordnaren som ett stridsoffer – genom att inte få samverkansgehor från socialsekreteraren.

194 Även i Wästerfors (2004: 252-253).

195 Wästerfors (2004: 99).

196 Wästerfors (2004: 99); Potter (2007/1997: 160-162); Sacks (1992: 310, vol. II).

Användning av "jag/man"-pronomen

Utredningssekreteraren Melina refererar till sig själv i den ovan återgivna beskrivningen genom att använda sig av pronomenet "jag". Hon säger "Jag pratade med en socialsekreterare", "JAG var med", "varför står jag här", "Ja, jaa, jag tycker att motståndet finns hos socialtjänsten" och "jag tycker". När hon sedan aktualiserar kategorin samarbete använder hon sig i stället av pronomenet "man". Melina säger inte "samarbetet fungerar inte så jättebra, kan jag säga", det hon säger är "samarbetet fungerar inte så jättebra, kan man säga".

Adelswärd (1997: 225) menar att med "man"-formuleringen påtalas det allomfattande och principiella i uttalande samt att "man" kan verka distansskapande. Samtidigt som "jag" ligger nära berättaren pekar "man" ofta på att skildringen är generell, att andra i samma situation förväntas ge liknande beskrivningar.¹⁹⁷

Ett komplext resonemang kring samarbetet byggs stegvis upp av Melina. Hon exemplifierar konflikten genom att använda pronomenet "jag". När hon sedan går över till kategorin samarbete så sker det med ett distansskapande där hon undviker att tala om "jag" utan växlar till att använda pronomenet "man".

Genom att växla mellan olika typer av pronomen presenterar Melina sina olika identiteter där hon ser på sig själv både med sina egna och med andras ögon. Den reflekterande bilden av henne själv blir en annan mot bakgrund av denna speciella synvinkel. "Jag"-pronomenet ger bilden av en individualiserad identitet där en aktiv deltagare framträder i kontrast till "man"-pronomenet som framställer en kollektiv organisationsidentitet där Melina blir en del av den stridande gruppen som tycker att "samarbetet fungerar inte".

Samordnaren Eva likt utredningssekreteraren Melina målar upp bilden av en organisatorisk identitet genom att använda sig av pronomenet "man". I den ovan citerade sekvensen (i avsnittets inledning) uttalar Eva "man" åtta gånger men "jag" vid bara ett tillfälle och det är när hon berättar om den kritik som riktats mot projektet under några möten. I detta "jag"-exempel citerar Eva sig själv och genom detta växlar hon från en kollektiv organisatorisk identitet till en individuell identitet. Den uppvisade organisatoriska identiteten kan skildras som kategori "samordnare" som socialtjänstens personal inte vill samarbeta med. I den gestaltade individuella identiteten visar Eva upp sig själv som en aktiv stridande aktör trots de samarbetssvårigheter som hon möter på sin resa. Genom att uppmärksamma sin egen närvaro på mötet framhäver hon sitt agerande som viktigt och tillskriver sig själv en särskild yrkesidentitet: en ovälkommen samordnare på ett svårt uppdrag.

197 Även i Burcar (2005: 121) och O'Connor (2000: 75-117).

Beskrivning av lyckat samarbete

Reitan (1997; 1998) menar att trots de samarbetshinder som nämndes i det förra avsnittet så uppstår ändå relationer mellan organisationer. En anledning till detta kan vara att syftet med verksamheten inte alltid kan uppnås av den enskilda organisationen själv. Deltagarna behöver således varandras resurser och insatser.

En socialsekreterare är exempelvis medveten om att det finns brister i ungdomsvården och välkomnar att samordnaren "går in och tittar på" det man gör. Bilden av samarbetet mellan socialtjänsten och institutionerna beskrivs genom de "rutiner" som utvecklats tillsammans. De felaktigheter som uppkommer under hanteringen av "ärendena" fördelas mellan socialtjänsten och institutionerna. Ansvaret blottläggs genom att specifikt peka på var felet finns, som en socialsekreterare uttryckte: "vi kanske inte är tydliga med uppdragen till dem" och genom att kritisera att behandlingar inte förklaras, att "institutionen inte beskriver" det som görs under ungdomens tid på institutionen. Genom att påpeka dessa felaktigheter visar socialsekreteraren på de samsarbetsbrister som hon anser finns inom ungdomsvården och samordnarnas närvaro välkomnas därmed.¹⁹⁸

Enligt Thelander (2009) och Åkerström (2009a, b) kunde frågan rörande samarbetet med socialtjänsten utlösa långa och engagerade svar. Samordnarna kunde exempelvis jämföra olika kommuners enhetschefer inom socialtjänsten. De talade gärna om sina erfarenheter huruvida "man kommit in" eller "fått tillgång" till "ärendena". Ett annat tema handlade om hur många möten som krävdes innan socialsekreterarna insåg värdet av deras medverkan och huruvida man fått agera mötesordförande eller inte. I dessa beskrivningar visar aktörerna upp "samarbete" – som ett heligt objekt – och som ett objekt som aktörerna strider om. Under en gruppintervju svarade exempelvis samordnaren Sandra på följande frågor: "Kan ni berätta lite om samarbetet med socialtjänsten?" och "Kan ni ta fram något exempel?":

Sandra: Jag har en där det gick väldigt BRA och där har jag varit väldigt, väldigt länge för att hon har velat det, så jag har varit där från april och jag är fortfarande med och under tiden har "hennes" ((harklar)) socialsekreterare blivit sjukskriven så hans eller aaa socialsekreterarens enhetschef har varit inne några månader då och nu på sista mötet var en ny socialsekreterare med och DET GÅR väldigt bra. Jag fick vara med under den tiden. (.)

Goran: Mmm.

Sandra: För kontinuiteten och så där. Alltså det har funkade BRA men det var två socialsekreterare bytte och en enhetschef emellan.

Goran: Mmm, mmm.

Sandra: Det har varit bra, jag har varit med hela "tiden" som jag sagt hela tiden. Och nu är det dags att AVSLUTA. Och vi har använt överenskommelsen som vi reviderade MASSOR av gånger, och nu har jag sagt till socialsekreteraren ((skratt)) om ni ska använda det framö-

198 Basic (2009a: 30-34); Basic och Åkerström (2009: 209-214).

ver så får °du° göra det själv. Så det är lite grann att planera, man måste förbereda så att nånting inte försvinner ja.

Goran: Mmm, mmm.

Sandra: Det har funkad jättebra faktiskt, både vad det gäller samarbetet och °överenskommelsen°. (3) OCH det går också bra för flickan.

Min analys av intervjuerna med myndighetspersoner visar att det mesta talutrymmet ägnas åt relationerna dem emellan¹⁹⁹. Ungdomarna hamnar på andra plats som ovan då "flickan" nämns först i slutet av sekvensen och det största utrymmet upptas av Sandras retoriska återgivning av ett lyckat samarbete med flera aktörer inom socialtjänsten.

Den retoriska framställningen kan framföras med olika grad av intensitet. Drew och Holt (1988) uppmärksammar att medlemmars beskrivningar som är särskilt kraftfulla skapar en färgstarkare bild eftersom den metaforiska karaktären ger sådana framställningar mer intensitet än en "blekare" version²⁰⁰. Sandras retorik visar upp samarbete och stridskraft i beskrivningen. Hennes uttalanden ovan kan ses som särskilt kraftfulla. Kategorin "samarbete" relateras i Sandras beskrivning till uttryck som: "våldigt BRA", "våldigt, våldigt länge", "DET GÅR våldigt bra", "det har funkad BRA". När Sandra använder sig av överenskommelsen i sin beskrivning, som enligt hennes perspektiv tycks vara ett exempel på lyckat samarbete, så kopplas den ihop med uttryck som: "reviderade MASSOR av gånger", "funka jättebra faktiskt både vad det gäller samarbetet och °överenskommelsen°". När Sandra talar om samarbetet så ser vi att hennes betonande och röstläge ("våldigt, våldigt länge") används till att skapa en färgstark bild som syftar till att övertyga publiken.

En sak är säker i den situation som analyseras ovan. Sandra är inte ensam i det berörda sammanhanget, hennes kollegor, de övriga samordnarna, och även jag är närvarande. Frågan som uppstår är: hur påverkar Sandras kraftfulla framträdande publiken? Blir de andra närvarande samordnarna övertygade? Jag får tillägga att Sandra var den enda samordnaren under denna intervju som gav uttryck för ett lyckat samarbete, de övriga var i huvudsak kritiska.

Ibarra och Kitsuse (1993: 29-38) menar att retorik har två syften. Det är dels att bevara övertygelsen hos de redan övertygade, dels att övertyga och väcka sympati hos resterande²⁰¹. Det är svårt att veta om de andra närvarande blev övertygade av Sandras framträdande men det verkar som att en färgstark bild hänger samman med de samarbetssvårigheter som diskuterats tidigare. Att etablera en ny verklighet som står i kontrast till den konfliktfyllda verklighet som oftast beskrivs

199 Se även Åkerström (2009a: 225-266).

200 Även i Jacobsson (2000: 98-99).

201 Även i Jacobsson (2000: 102).

i projektet kräver sina speciella verktyg. I detta fall handlar det om en förstärkt argumentation som skapas genom den starka bilden.

En ifrågasatt allians

Det är inte bara under intervjuerna som kategorin "samarbetet" aktualiseras. Emellanåt beskrev socialsekreterarna samordnaren som en "allierad i ärendet"²⁰². Detta belystes bland annat under ett inspelat möte som handlade om samarbetet mellan samordnarna och socialtjänsten i några kommuner. De som medverkade på mötet var några samordnare och enhetschefer, en socialsekreterare, en person från MVG-projektets ledning och en anställd på ett särskilt ungdomshem (FA 0721, inspelat möte). Den interaktion som utspelade sig under mötet gav oss bilden av ett pågående samarbete mellan en socialsekreterare och en samordnare. Bland annat sades följande på mötet:

Presentationsrunda cirka kl 9, Gertrud ((socialsekreterare)): "Anledningen till att jag är här idag, det var att Erica ((samordnare)) och jag skall prata lite om hur gott samarbete (.) har varit, så att säga." /.../

Runt 9.20 säger Gertrud som fram tills nu för det mesta varit tyst: "JAG vet om vi skulle säga alltså, (.) jag vet inte om jag ska va med alltså utifrån de frågorna, att vi ska prata lite om hur Erica och jag samarbetar."

Marcus ((mötesordförande, samordnare)): "Aaa".

Gertrud: "Eller? ((skratt)) Erica och jag har två ärenden ihop och vi har jobbat ganska länge ihop nu eee faktiskt, sen tidigt i..."

Erica: "TIDIGT i våras, ja".

I ovanstående inspelning ser vi hur berättelser om samarbete mellan yrkesgrupperna initieras under mötets interaktion. Efter tjugo minuters väntan lyfter socialsekreteraren Gertrud fram frågan om samarbete på det pågående mötet. En gemensam historia tas fram som kan användas för att skapa förutsättningar för samarbete ("vi har jobbat ganska länge ihop"). Eventuella konflikter tonas ned och intressen som visas upp är "samarbete". Gertrud fortsätter berättelsen under mötets gång:

"...vi jobbar så tätt ihop, vi gör besök tillsammans på institutionerna. Vi planerar också eee alltså behandlingsalternativ eee överenskommelser med familjer /.../ vi är alltså överens om vad som ska stå, vi överlappar varandra under uppdrag /.../ när jag fattar beslut då pratar jag alltid först med Erica så vi är informerade om vad vi sysslar med."

Samordnaren Erica fortsätter berätta om samarbetet med socialsekreteraren i liknande termer som Gertrud gjorde.

202 Basic (2009a: 37-39); Basic och Åkerström (2009: 216-219).

Erica: "Vi är överens om planeringen /.../ hur vi ska JOBBA eller hur vi tänker /.../ vi är ganska "lika" /.../ jag går inte in i dina ärenden, i ditt jobb, men vi diskuterar planeringen." Gertrud: "DET GÅR SÅ BRA. /.../ För mig är Erica ett oerhört bra komplement alltså om man kan säga så eee som är en bra viktig person som har jobbat länge eee vi diskuterar mycket och så... är det här rimligt, hur kan vi få familjen på tåget. /.../ Vi hörs i telefon vi ses inte varje dag men vi ses på alla uppföljningsmöten, det gör vi. Nästa vecka ska vi till Lappland till exempel."

I de ovanstående avsnitten dramatiseras samarbetet mellan yrkesgrupperna genom att Gertrud och Erica beskriver det praktiska genomförandet av jobbet. "Vi /.../ planerar /.../ behandlingsalternativet" och " Vi är överens om planeringen /.../ hur vi ska jobba eller hur vi tänker " skapar bilden av ett starkt Vi, ett samarbete, en allians. Senare under det fortsatta mötet är en enhetschef lite undrande och alliansen ifrågasätts:

Anki ((enhetschef)) frågar Gertrud: "Har det gett dig bättre kontakt med institutioner det att Erica finns, om du tänker tillbaka?"

Gertrud: "(3) "jag vet inte, svårt att säga". (.)"

Anki: "Har det blivit bättre samarbete mellan institutionen och socialtjänsten i och med samordnare?"

Gertrud: (2)

Erica svarar: "Det har blivit fler MÖTEN, tror jag."

Gertrud: "Aaa det kan hända."

Anki: /.../ "ett bra resultat av projektet är bara om samarbetet mellan socialtjänsten och institutioner förbättras".

I detta sammanhang kan det vara svårare att prisa samarbetet (alliansen): socialsekreteraren Gertrud kan tänkas vara medveten om sin chefs skeptiska inställning till projektet. Anki reflekterar ovan över projektets mål. Att förbättra "samarbetet mellan institutionen och socialtjänsten" lyftes upp och på så sätt verkar hon vilja neutralisera bilden av ett starkt *Vi* från tidigare – och ett bra samarbete på golvnivå. Bilden av det övergripande målet, organisatorisk samverkan, skapas i kontrast till det perifera i form av ett starkt *Vi*.

Ankis neutraliseringsförsök skapar obalans i mötes talflöde ("Har det gett dig bättre kontakt med institutioner det att Erica finns"). Frågan om samordnarens betydelse i kontakten med institutionen resulterar i tre tystnader i sekvensen ovan.

Samtalsanalytiker har funnit att tolkning av tystnader under samtalen är kontextbunden. Under en nyhetssändning kan exempelvis en korrespondents tystnad på 0,6 sekunder vara en besvärande tystnad i jämförelse med ett vardagligt samtal under lunch där en så kort tystnad kan passera obemärkt. Tystnaden tillskrivs också egenskaper, den *tillhör* ofta någon medlem i interaktionen. Exempelvis

kan tystnaden efter en ställd fråga tillhöra den medlem som fick frågan.²⁰³ Enligt Sacks (1992: 310-311, Vol. I) kan tystnaden ha moraliska konsekvenser. När tystnaden kommer efter en fråga kan den ses som en markering så att frågan har skapat en reaktion som kommer till uttryck i tystnad. Det viktiga i sammanhanget är, förutom pausens längd, vilken fråga som har ställs och om eller vilket svar som följer efter pausen. Att den svarande äger en tystnad efter en fråga kan ha betydelse i en domstol, exempelvis, där jurister kan använda antaganden om tystnaden i sina bedömningar. Tystnaden efter en fråga, särskilt i korsförhör, kan innebära antaganden om tvivel i sanningsvärdet av det sagda efter tystnaden.²⁰⁴ Cameron (2001/2007) menar att tystnad i samtal kan ses som ett uttryck för en eller flera medlemmars osäkerhet eller tvekan²⁰⁵. Holstein (1993) har skrivit om besvärande tystnad under samtalen mellan psykiatriker och patienter. Här handlar det om patienter som reagerar på besvärande tystnad under samtalen med psykiatern och börjar tala. Den beskrivna interaktionen ger en bild av tystnaden som *krävande*, psykiatern låter patienterna "hang themselves".²⁰⁶

Socialsekreteraren Gertruds framträdande i sekvensen ovan kan ses som osäkert, hon verkar pausa på grund av att hon inte kommer på ett bra svar till enhetschefen Anki. Andra närvarande märker detta, tre pauser på cirka tre, två och en och halv sekund är långa tystnader när man lyssnar på ljudupptagningen. På denna ljudupptagning finns det sällan långa pauser. Deltagarna är mycket prat-samma och verkar ha mycket att lansera på mötes agenda. Tystnaderna tillhör socialsekreteraren Gertrud, deltagarna förväntade sig svar på den ställda frågan. Den besvarande situationen räddas till slut av samordnaren Erica som svarar på frågan som ställts till Gertrud. Hennes inlägg i samtalet tycks emellertid enbart vara en momentan interaktionsmässig hjälp. Ericas bidrag handlade om att rädda ansiktet på Gertrud. De teman som blir brinnande under resterande delen av mötet är inte det lyckosamma samarbetet mellan Gertrud och Erica utan vikten av att förbättra "samarbetet mellan socialtjänsten och institutioner".

Anledningen till ovannämnda tystnad verkar vara Ankis fråga om samarbetet mellan socialtjänsten och institutionerna blivit bättre. Erica och Gertrud verkar vara glada över sitt *dyadsamarbete* men utifrån Ankis perspektiv är det inte deras individuella samarbete som ska prisas (eller ifrågasättas), utan organisationernas – socialtjänstens och Statens Institutionsstyrelses.

*

203 Leppänen Vesa (personlig kommunikation). Wilson och Zimmerman (1986); Bilmes (1994); Carlin (2003); Mushin och Gardner (2009).

204 Även i Silverman (1998: 9-10).

205 Cameron (2001/2007: 29-33, 135-136, 150-152, 186, 188-190).

206 Holstein (1993: 103-105, 110, 218-220).

Två dagar tidigare berättade samordnaren Erica under en kaffepaus att socialsekreterarna i den kommun där Gertrud arbetar ”förväntar sig en allierad i ärendet” och att hon ”inte går i denna fälla” (FA 0716). Denna kommentar kan innefatta en viss distans och kritisk hållning i relation till den socialarbetare hon framträtt med under mötet som beskrevs ovan. Sådana här synpunkter luftas självfallet inte inför publik, istället framställer man sig som ett team. I kontakten med ungdomar vill Erica inte ingå i den tidigare nämnda alliansen, men det blir något annat när hon framträder inför en publik som består av tjänstemän. Situationen visar hur samordnaren presenterar sig beroende på den publik som följer framträdandet. Inför ungdomarna spelas en scen upp och inför tjänstemännen en annan.

Produktion av mellanorganisatoriska samverkansidentiteter

Av vissa myndighetspersoner beskrivs samordnarna som erfarna och kunniga, särskilt i relation till ungdomarna och deras föräldrar. Den gestaltade kompetensen hos samordnarna och deras samarbete med andra myndighetspersoner ser ut att underlättas om det finns en personlig relation dem emellan. En socialsekreterare berättar exempelvis om ”många träffar”, telefonsamtal och samåkning med samordnaren, en rad av kontakter som verkar skapa en personlig relation dem emellan²⁰⁷, en relation som tycks underlätta samarbetet. Liknande kan sägas om personal på en institution som bjudit in en samordnare på grillfest med institutionspersonal, placerade ungdomar och deras föräldrar.

Hjortsjö (2006: 189-196) menar att gränser mellan professioner kan brytas ned när det finns arbetsuppgifter som alla, oavsett yrke, kan utföra. Ett annat exempel är när de anställda blir känslomässigt berörda eller där de kan vara mer personliga, såsom i lunchrummet. Ytterligare ett exempel är när ett problem uppstått i den enhet inom familjecentralen som Hjortsjö studerat. Personalen tenderar då att släppa på sitt organisatoriska revir och underordna sig en faktisk hjälpinsats. Samtidigt är dessa hjälpsamma insatser begränsade, vilket gör att öppnandet av organisatoriska revir endast är tillfälligt. Det verkar som att aktörerna i den undersökta familjecentralen är segregerade professionellt, men integrerade personellt. Att samarbete är både integrerande och särskiljande kan förklara varför det ofta okritiskt accepteras, enligt Hjortsjö.

Den personliga interaktiva aspekten i samarbetet mellan myndighetspersoner i ungdomsvården konstrueras som viktigt av några myndighetspersoner och den aspekten tycks ha betydelse för producerande och reproducerande av mellanorganisatoriska samverkansidentiteter. När myndighetspersoner framställer lyckade samarbetet flaggas ibland vikten av att aktörerna accepterar varandra och är personliga i det framträdande.

207 Basic (2009a: 30-34); Basic och Åkerström (2009: 209-214).

Men bilden här är inte entydig. För det första har vi vanligt förekommande allianser och konflikter i mellanmännsliga och mellanorganisatoriska interaktioner. Om samarbetet mellan samordnare och socialsekreterare är bristfälligt kan socialsekreteraren uppleva ungdomens uppskattning av samordnaren som en allians mellan ungdom och samordnare mot socialsekreteraren, vilket kan få negativa effekter på samarbetet mellan samordnare och socialsekreterare²⁰⁸.

För det andra medför framgångsrikt producerande och reproducerande av mellanorganisatoriska samverkansidentiteter uteslutning av den tredje (eller den utomstående). Om Lotias och Hardys (2008) och Reitans (1997; 1998) perspektiv sammanfogas är poängen att klienten i människovårdande organisationer löper en risk att hamna utanför alliansen. Myndighetspersonernas upplevelse av bra samarbete kan grunda sig på interaktionen dem emellan, under telefonsamtalen, bil eller tågfärden och före/under/eller efter mötet men det upplevda samarbetet behöver inte bli någon garanti för framgångsrik behandling av ungdomar.

Kamp om ekonomiska medel

Tanken med en subvention, som en del av projektet, var att ge kommunerna en ekonomisk reduktion av kostnaden för ungdomar placerade vid de särskilda ungdomshemmen inom Statens institutionsstyrelse. Den besparing av kostnaden som gavs skulle ge kommunerna en möjlighet att satsa mer på den vård som redan fanns i kommunen eller att bygga upp en helt ny vård.

Lundström, Sallnäs, Andersson Vogel (2012) uppmärksammar att 81 procent av den ekonomiska satsningen i projektet har fördelats till de deltagande kommunerna. Andelen unga från projektkommunerna som med tvång placerats vid låsta eller låsbara institutioner har ökat med cirka 40 procent under projekttiden. Med tanke på att liknande förändring inte skett i de kommuner som står utanför MVG, bör ökningen förklaras av subventionerna.²⁰⁹

De ekonomiska medlen återgavs som viktiga i diskussionerna med deltagarna i projektet vid våra allmänna samtal om ungdomsvården. Granskningen av materialet för denna studie visar att ekonomiska medel aktualiseras som en viktig intressepunkt för medlemmarna. Det vanliga är att den bristande ekonomin sägs kunna sätta käppar i hjulen för verksamheten och dess genomförande.

I detta avsnitt vill jag visa fyra saker: För det första framställdes regeringens satsning av en del myndighetspersoner som felaktig, någonting som främjar den verksamhet som ska undvikas – tvångsvård. För det andra relaterades subvention

208 Basic (2009b: 83); Basic (2009e: 117).

209 Andersson, Lundström, Sallnäs (2009: 20); Lundström, Sallnäs, Andersson Vogel (2012: 5, 10-11, 67).

oftast till de tuffa ekonomiska förutsättningarna i kommunerna, eller till ökande antal placerade ungdomarna efter projektets start. För det tredje beskrivs förstärkningen av öppenvårdsinsatserna som beroende av kommunernas vilja att investera de sparade pengarna och klart definiera vem som individuellt får pengarna eller insatsen. För det fjärde kunde en konkurrens om de ekonomiska resurserna som investerats i projektet utläsas i materialet. I Basic (2009c, g) återopade en behandlingsassistent exempelvis att resurserna som satsats i projektet borde vara legitima för användning på de särskilda ungdomshemmen. Den intervjuade menade att det merarbete som uppkommit i och med projektet medfört en nedskärning av behandlingstiden vilket påverkar arbetet med ungdomarna negativt.²¹⁰ (Samtidigt var denna korta behandlingstid ett uttalat mål i projektet, enligt en idé om att korta behandlingstider är mer effektiva.)

Om kommunernas resurser

Myndighetspersonernas synpunkter, framförallt enhetschefernas inom socialtjänsten, är präglade av en ekonomisk argumentering. Denna är retoriskt inriktad på att åskådliggöra socialtjänstens problematiska situation: kommunernas bristande ekonomi är ett genomgående tema, pengar som fattas samt politiker som sparar. De intervjuade argumenterar mot denna bakgrund för vikten att satsa ekonomiska medel på bland annat förebyggande arbete. Socialtjänstens betydelse lyfts fram genom att meningen med projektet ifrågasätts samt genom återopande av en ekonomisk förlust för samhället då man inte istället investerar i förebyggande behandling eller i vård i kommunen.

Stadsdelspolitikerna i kommunerna beskrivs av en del enhetschefer inom socialtjänsten som att de anser att de kan använda rabatten som det passar dem och att det är svårt att följa upp hur de använts. Stadsdelspolitikerna konstrueras som en aktiv kategori med makt, medan socialtjänstens personal gestaltas som en cyniskt genomskådande kategori, men utan dessa maktbefogenheter. Andra enhetschefer förklarar politikernas handlande genom att framhålla svårigheterna med att binda subventionen till en viss individ. Detta kan ses som ett retoriskt knep eftersom rabatten inte är ämnad att följa en viss individs eftervård.

Även ungdomar konstrueras i ekonomiska termer genom att några nämns som de som redan "kostar ((kommunen)) tre-fyra tusen kronor dygnet" kontra de många ungdomar som finns runt omkring i frihet och behöver "bara lite grann" för att få det "bättre". En enhetschef förklarar rabatten med hjälp av en tänkt ungdom, "Pelle", när vi pratar om besparingar i kommunen:

210 Basic (2009c: 21); Basic (2009g: 164).

Mona: Det är °en° ständig brist på pengarna här vilket så klart retar folk SÅ. Det finns inga pengar för grundläggande behov så. Det är liksom ständigt prat om att det får du inte göra, det får du inte göra, det får du inte göra, det får du inte göra, ha ((kort sagt med styrka i rösten)) /.../ Nu har vi sparat till Pelle tvåtusen kronor per dygn under si och så lång tid, JAHA då blev det (.) hundranittontusen. Vad kan vi göra med hundranittontusen som är bäst för Pelle? Det funkar inte så (.) utan det blir så här att de hundranittontusen de har man KANSKE inte ens sparat, utan det blir lite mindre underskott, men det går inte direkt till Pelle och hans familj.

Mona, som är enhetschef inom socialtjänsten indikerar i sin framställning att arbetets kärna är beroende av ekonomiska medel genom att kvantifiera det hon berättar om, "hundranittontusen". Kvantifiering förekommer i många situationer då någon vill argumentera för eller emot en viss ståndpunkt. Detta gäller även den organisatoriska kontexten. Jacobsson (2000: 188-191) uppmärksammar att betoning på kvantitet (antal och siffror) kan bli till effektfulla argument för eller mot en viss verklighetsbeskrivning. Sallerberg (1993: 76-82) poängterar den vanliga förekomsten av kvantifieringar bland handikapporganisationer. Kvantiteten kan avse en uppskattning av hur många som lider av en viss sjukdom eller handikapp, likaväl som hur många föreningsmedlemmar man lyckats attrahera²¹¹.

Motsättningar om de ekonomiska medlen genomsyrar enhetschefen Monas återgivning och "pengarna" framställs som en bristvara ("Det finns inga pengar för grundläggande behov"). Lomi, Negro och Fonti (2008: 322-324) menar att lågstatusorganisationer ofta har begränsade ekonomiska resurser som kontrolleras av externa aktörer. Då kan konkurrensen om dessa ekonomiska resurser bli särskilt minerad. Mona uttalar att "det är °en° ständig brist på pengarna här" och aktualiserandet av positioneringen "här" synliggör även positioneringen *där* som innefattar medlemmar som förfogar över och kontrollerar ekonomiska medel. Senare under samma intervju nämner Mona andra medlemmar, kommunpolitiker, som enligt hennes perspektiv har makt att fördela pengar.

Intressestrider och moralisk produktion

Berättelser om hur bristande ekonomi styr vården och eftervården som ungdomarna får är synnerligen framträdande under intervjuerna. Deltagarnas beskrivningar tycks vara påverkade av organisatoriska intressestrider och med sina beskrivningar verkar aktörerna upprätthålla en viss normativ och moralisk ordning. På så sätt bli projektets konstruktion också beroende av aktörernas sociala och moraliska produktion där retoriken används flitig.

211 Även i Jacobsson (2000: 188).

Berättelser om ekonomi relateras oftast till de finansiella medel som regeringen satsade i projektet. En enhetschef, Petra och en socialsekreterare, Ewa ger sin bild av projektet:

Petra: JAA så tänker jag att det blir på nån sätt felaktigt, att vi är på fel sida, man förstärker tvångsvård, SiS-vård och de delarna som ALLA ska jobba ifrån alltså. Hitta andra sätt att jobba, inte behöva hamna där. Man förstärker i fel ända.

Ewa: GE oss rabatten att jobba mer förebyggande istället, det skulle bli mer stimulerande och uppiggande ((skratt)). Så då tar vi smällen, sen när vi måste placera.

Goffman (1959/2002: 21) menar att involverade aktörer strävar efter att förmedla ett önskat intryck gällande sig själv. Individen gör anspråk på att presentera sig själv på ett visst sätt genom att uppmärksamma vissa saker och dölja andra. Goffman menar vidare att även omgivningens intressekonflikter, kontroll och sanktioner tenderar att införlivas i individens framträdande. För att leva upp till de förväntningar som finns på en person eller exempelvis på en yrkeskategori måste normer för uppträdande och uppförande upprätthållas och handlingar som riskerar att gå emot normerna avstyras.²¹² I Qvarsells, Edebalks, Egerös, Levins och Swärds artiklar (i Swärd och Egerö, Red. 2008) kan vi utläsa att socialtjänsten historiskt präglats av intressekonflikter som återspeglas i personalens berättelser om institutionsvård kontra öppenvård samt statlig styrning kontra kommunalt självstyre.

Intervjun med enhetschefen Petra och socialsekreteraren Ewa kan ses som påverkat av sådana intressekonflikter. Petra framställer regeringens satsning som felaktig. Detta är en satsning som främjar den verksamhet som ska undvikas – tvångsvård. Möjliga satsningar kreeras här som två separata verkligheter, *sluten vård och förebyggande arbete*. Den ena verkligheten gestaltas som ekonomiskt stabil men som felaktigt förstärkt, "tvångsvård, SiS-vård och de delarna som alla ska försöka jobba ifrån". Den andra verkligheten framställas som ekonomiskt instabil, där det råder "en ständig brist på pengar" som innan nämnda enhetschef, Mona, uttryckte, men den förklaras dock av Ewa som, "stimulerande och uppiggande".

Att projektet framställs som en felaktig satsning kan tolkas som att innehållet i kategorin "projektet" berör aktörernas sociala och moraliska produktion. Ovan har vi diskuterat socialtjänstanställda Petras och Ewas perspektiv. Andra aktörer kan framställa projektet som en positiv åtgärd och även här aktualiseras ekonomiska medel.

En avdelningsföreståndare som jag träffade på en behandlingsavdelning hade klara synpunkter om MVG-projektet och om MVG-samordnarna. Han ansåg att idén med projektet är bra och att en sådan insats behövs. De flesta samordnarna

212 Goffman (1959/2002: 71).

som han träffat är ”duktiga och pålästa” men på grund av att ett bra samarbete ”redan finns” mellan hans institution och olika socialtjänstkontor ”behövs de inte”. Han beskrev hur två av de tre samordnare som han träffat försökt vara ordförande på mötet men att han till slut fick ”ta över mötet” eftersom mötet handlade om ”ungdomens behandling”. Den tredje samordnaren beskrevs av avdelningsföreståndaren som ”så pass smart” att hon inte krävde ordförandeskapet under mötet. (FA 0705) Han är uppenbarligen inte helt förtjust i samordnarnas tillkomst i den så kallade vårdkedjan, däremot anser han att rabatten kan ”användas till något vettigt”:

Oskar: I MIN roll så anser jag att MVG-projektet och samordnarens roll är att se till så den rabatteringen som kommunen får, att de pengarna ska användas till nånting vetligt. Inte bara för denna unge, utan för flera ungar och att MVG-samordnarna kan bli behjälplig och jobba med det (3). Men det ser vi inte mycket av.

Det som efterfrågas ovan är en aktiv samordnarroll som ska ”trycka på” kommunerna att använda de pengar som blir över efter rabatten. Oskar framhåller svårigheterna med att använda rabatten till ungdomarnas eftervård och ger själv en förklaringsmodell till hur rabatten skulle kunna användas med hjälp av samordnarnas påverkan. Detta kan ses som ett retoriskt knep eftersom hanteringen av rabatten inte ligger inom samordnarnas uppdrag.

Vi kan urskilja två kategorier och därmed två verkligheter som konstrueras här, nämligen: ”subvention” (”rabatt”) som ritas som en allmänt positiv åtgärd och ”samordnare”, en medlem som inte genomför sitt arbete. En retorisk finess ovan är att Oskar aktualiserar en alternativ samordnareuppgift och tillskriver samordnarna ett ansvar för att arbetsuppgiften *inte* genomförs, ”att se till så den rabatteringen som kommunen får /.../ användas till nånting vetligt”.

Ansvarstillskrivning blir i detta fall ett verktyg för moralisk övertalning i förhållande till intervjuaren – Oskar uppmärksammar och beklagar det som inte görs och det uttrycks i form av indirekt kritik mot en annan tjänsteman som inte är närvarande under vårt samtal. Med sin framställning strider Oskar för den moraliskt rätta verkligheten som även producerat det rätta projektmålet, att subventionen ”ska användas till nånting vetligt”. Allt detta sker på bekostnad av kategorin ”samordnare”.

Strid om subvention

Mitt allmänna intryck är att kommunerna har valt att investera de subventionerade kostnaderna på att öka placeringen av ungdomar på de särskilda ungdomshemmen. Faktum är att projektkommunerna kunde placera fem rabatterade ungdomar för fullpriset (utan subventionen) av tre.

Jag undrade under mitt intervjuarbete om det funnits några insparade medel överhuvudtaget i de deltagande kommunerna eftersom kommunerna har köpt fler placeringar. De intervjuade menade att sådana tillskott inte går att följa: "de går bara in i kommunens budget" eftersom pengarna inte var öronmärkta.

Under samtalen med projektdeltagare skapades bilden av "subventionen" som en insats som slår fel och som underlättar placeringen av ungdomar som kanske inte behöver placeras. När deltagarna talar om subventionen använder de ofta metaforer och uttalar sig försiktigt, osäkert och med orytmskt talflöde.

Under intervju med enhetschefen Petra och socialsekreteraren Ewa frågar jag hur en stadsdel med många placerade ungdomar använder sina insparade medel:

Petra: Men det är inga pengar de får, vet du? De betalar bara mindre ((skratt)) och ändå ligger de på minus. ((flera skrattar)) För budgeten ändå inte räcker till. (3)

Goran: Så man vet redan nu att det blir minus?

Petra: Det blir alltid ((flera skrattar)). Vi får inte mer pengar än vi °absolut måste ha°...

Goran: OK.

Ewa: Som sagt en, en, en rabatt är inga pengar man får. ((otydligt ord)) noll kostnaden och sen skicka tillbaka på en postutbetalning, en tusenlapp per °unge°. Det är inga pengar som är utbetalda.

Petra: DET är samma resonemang som husmoder som går och köper tio burkar hudkräm ((skratt)), för att den är så billig

Ewa: Aaa.

Petra: just nu, hon fick tio kronor rabatt på varje

Ewa: Precis.

Petra: men hudkräm behövde hon inte, lite åt det hållet om man är satirisk ((skratt)).

Enhetschefen Petra förklarar subventionen med hjälp av en liknelse, "Husmoder som går och köper tio burkar hudkräm". Denna husmoder likställs av Petra med kommunen som placerar ungdomar bara för att det är billigt. Genom en sådan skildring skapas bilden av en subvention som slår fel – underlättar placeringar fast de kanske inte behövs – och indikerar en bristfällig insats.

Men det är långt ifrån alla intervjuade som ser subventionen som en bristfällig insats. Exempelvis uppmärksammade en avdelningsföreståndare ökningen av antalet placerade ungdomar efter projektets början och subventionen som uttryck för "att staten tar större ekonomiskt ansvar". Avdelningsföreståndaren var både kritisk och uppskattande till samordnarnas arbete men ville gärna påpeka att fokus för deras jobb ska ligga på tiden efter ungdomens placering på SiS-institutionen (FA 0706). I början av intervjun, när jag frågade honom: "Har du några spontana tankar om MVG-projektet?" berättade han följande:

Jan: Den spontana tanken är ju att staten tar större ekonomiskt ansvar för, för ungdomarna (.) i och med de ger (3) en rabatterad avgift till kommunerna. Så vi har ju märkt att vissa kommuner går in och °omhändertar° fler ungdomar nu (3) och, eee, jag tror att det är eee

en av skillnaderna, att de har fått det rabatterat. Och JAG tycker att det är nödvändigt, som till exempel Fenix ((en kommun)). (.)

Goran: Mmm (5). Detta med ekonomin, du menar att detta har styrt lite grann hur kommunerna har placerat...

Jan: HELT klart, "absolut". ((suckar)) Tveklös är det så. (.) Det är lustigt, man ser till exempel en stor kommun som Fenix här i närheten, (.) de har omhändertagit helt klart fler ungdomar nu än de gjorde innan /.../ Jag, jag kan inte säga att det är så, men, men man behöver inte vara påläst för att förstå att det handlar om ekonomi.

I den korta sekvensen gör Jan sju stycken korta och långa pauser, vissa ord uttalar han med en högre röst eller med eftertryck. Han avbryter sig själv och mig. Han gör omtagningar och suckar. Jans tal kan med andra ord ses som orytmiskt.

Chase (1995) menar i sin studie av kvinnliga rektorer i USA att när individer talar om sina upplevelser använder de sig av de perspektiv som den specifika kontexten kräver att man ska använda. Orytmiskt tal kan vara följden av att olika motsägelsefulla tankesätt sammanstöter. Chases exempel är kvinnliga rektorer som berättar om erfarenheter av könsdiskriminering. De kontextuella förväntningarna på rektorn som besitter en mansdominerad maktposition kan skapa motsättningar som bland annat kan visa sig genom orytmiskt talflöde. Chases poäng här är att en presentation av sig själv med utgångspunkt i två perspektiv (ett makt- och ett diskrimineringsperspektiv) kan komma att påverka talet.²¹³

Avdelningsföreståndaren Jan beskriver subventionen genom att nämna andra kategorier: "stat", "kommuner" och "ungdomar". Kommunerna har fått subventionen från staten vilket gjort det billigare att placera vilket resulterat i att en del kommuner omhändertagit fler ungdomar. Jan bejakar å ena sidan att "det är nödvändigt" *att staten tar större ekonomiskt ansvar* vilket pekar på att han bejakar fler placeringar och att subventionen är en accepterad åtgärd. Å andra sidan kan vi ana att han även är influerad av enhetschefen Petras perspektiv, det vill säga att kommunerna placerar nu för att det är billigt och att man idémässigt avviker från principen att låst avdelning ska vara en sista utväg.

Frågan som är viktig här är om kategorin "subvention" är delikat för Jan. Silverman (1997: 61-108) menar, i sin studie av rådgivningssamtal angående HIV-test, att beskrivningar av potentiellt delikata ämnen såsom sexualvanor kan ge upphov till en oönskad bild av berättaren (såsom exempelvis promiskuös). De deltagande parterna i en rådgivningssituation utgår från att den som söker råd stegvis ska framställas på ett positivt sätt. Tanken här är att gå försiktigt fram i samtalen och formulera sig diskret. Detta i sin tur markerar att det som diskute-

213 Även i Jacobsson (2000: 103) och Burcar (2005: 79).

ras är delikat, det vill säga en fråga som ställs till den rådsökande kan eventuellt komma att inverka negativt på bilden av den rådsökande.²¹⁴

Det har visat sig i materialet för denna studie att den kategorin "subvention" för många aktörer varit känsliga. Den har gett upprinnelse för konflikter, bråk och upprörda känslor. Om vi ser på Jans berättelse så kan vi anta, med uttalad försiktighet, att kategorin "subvention" tycks vara delikat.

Frågan som Jan fick av mig om han har "några spontana tankar om MVG-projektet", verkar omöjlig att besvara med ett enkelt ja eller nej. Jans svar kräver en utveckling och expansion vilket verkar skapa en osäkerhet kring det som i den givna situationen är *rätt* att säga avseende projektet. Fokus i framställningen skiftas till ekonomi som medför att ett orytmiskt talflöde uppstår i samtalet.

Strid om ärenden

Konkurrensen om att få placerade ungdomar placerade på sin egen institution, som delvis berörts i avsnittet "*Problemet ligger i monopolet som SiS har*", verkar vara viktig för Hakon, en anställd på ett HVB-hem. Han förväntar sig få placerade ungdomar till sin institution genom samordnarnas insatser. Hakons framträdande under intervjun innefattar flera längre och kortare tystnader och en nedtonad mening som indikerar att han tycks beklaga att ungdomsvården framställs som en företagsverksamhet. En viss moral produceras och reproduceras i talarens beklagande.

Hakon har tidigare haft en chefsposition inom Statens institutionsstyrelse. Nu är han chef för ett HVB-hem. Informationen om projektet fick han av en person från projektledningen och av samordnarna som var på besök och "informerade om projektet". Han beklagar ekonomins betydelse för placeringar (FA 0708). Under en stor del av intervjun talade Hakon om förväntningar som han har av projektet och samordnarna:

Hakon: Mina förväntningar är (.) att få in ärenden genom deras ((samordnarnas)) (.) förmedling, om man kan säga så. (3) "Det" är faktiskt "så".

Goran: Så er kontakt grundar sig på en tanke att skapa nån form av nätverk som...

Hakon: Aaa, eller också marknadsföring, att marknadsföra resurser till de som kan tänka sig att förmedla (3) placeringar hos oss, så att vi kan få in ärendena.

I sin återgivning betonar Hakon begrepp "ärenden", "marknadsföring", "resurser" och "placeringar". Här får ungdomsvården en dimension av företagsverksamhet, Hakon verkar för stunden glömma att det är en verksamhet som sägs hjälpa ungdomar. Åkerström (2009a: 264) uppmärksammar ett byråkratiskt språkbruk

214 Även i Burcar (2005: 78). Se även i Silverman (1997: 65-72, 75- 76, 215) om begreppet "uttalad försiktighet" (expressive caution).

av myndighetspersonerna i projektet där till exempel ungdomarna sällan omtalades i särskilt konkreta termer: ”de blir sällan till människor av kött och blod, med vanor, viljor, personligheter under våra intervjutillfällen. De förblir ”ärenden””.²¹⁵ Ovanstående citat går ett steg längre från det byråkratiska språkbruket. Hakon verkar strida för ”ärenden”, han verkar vilja ha, med hjälp av samordnarna, placeringar till sin institution – som i sin tur ger institutionen en vinst och konkurrensmedel att konkurrera med de övriga på marknaden.

Men i den korta sekvensen kan vi även lägga märke till två längre tystnader. Som jag nämnde tidigare kan tystnaden ha moraliska konsekvenser i ett samtal²¹⁶. Tystnaderna i citatet ovan kan den ses som Hakons markering att ämnet som diskuteras skapar hans reaktion som kommer till uttryck med tysthet. Genom tystnaderna kan vi utläsa moraliska markeringar och eventuellt beklagande över situationen där ungdomsvården konstrueras som en företagsverksamhet. Simmel (1908/70: 87-89) menar att moral skapas och träder fram ur kampen och konkurrensen mellan medlemmar.

Konkurrensmedel verkar vara viktiga för Hakon, de skaffas genom placeringar, som ger Hakons institution en vinst. I kontrast till det perspektivet har vi den besvarande tystnaden på tre sekunder och den nedtonade meningen efter (”Det° är faktiskt °så°”) som tycks ha en beklagande innebörd och kan tolkas som ett uttryck för moral.²¹⁷

Kamp om möten

Åkerström (2009a: 227-242) menar att de yrkesverksamma deltagarna i projektet inte är motvilliga och distanserade gentemot möten. Möten omfamnas; de ses som nödvändiga och självklara; aktörerna kämpar om vem ska styra möten. Det finns inte särskilt mycket klagomål, irritation eller påpekanden om att man skulle se möten som onödig tidspillan. Möten är myndighetspersonernas hemvist – en arena eller ett verktyg för att utarbeta sin yrkesroll.²¹⁸

Huxham och Beech (2008: 555-579) menar att det inte är överraskande att maktstrider ofta utspelas i mellanorganisatoriska relationer där medlemmar

215 Även i Åkerström (2011).

216 Sacks (1992: 310-311, vol. I).

217 Denna infallsvinkel, om hur de privata institutionerna påverkas av projektet, är emellertid inte så framträdande i det empiriska materialet för denna studie. Detta beror sannolikt på att det var få av de privata hemmens företrädare som intervjuades. Myndighetspersonerna som jag talade med kritiserade vanligtvis inte projektets inverkan på konkurrensen. Socialtjänsten fick billiga placeringar och särskilda ungdomshemmen blev fyllda med placerade ungdomar. Myndighetspersonerna aktualiserade inte heller de privata HVB-hemmen.

218 Även i Åkerström (2011).

i en organisation vill påverka, kontrollera, eller stå emot de andras aktiviteter. Eftersom mellanorganisatoriska relationer delvis tar form via möten så är det kanske naturligt att maktstrider utspelas kring och vid dessa sammankomster.

Myndighetspersonernas fokusering på kategorin "möte" kan med Collins vokabulär tolkas som att "möte" fick status som ett "heligt objekt" i denna värld som skapas och återskapas i myndighetspersonernas ritualiserade verklighet.

I detta avsnitt ska jag visa tre motsättningsspår där en avdelningsföreståndare försvarade sina revir, närmare bestämt angående (1) tidpunkter för möten, (2) vem som sköter kontakterna med den unge och (3) vem som leder mötena. Vid samtliga motsättningsspår formuleras avdelningsföreståndares yrkesidentitet i kontrast till andras (som ifrågasätts).

Avdelningsföreståndaren beskriver tanken med projektet som bra, men urvalet av MVG-samordnare och det praktiska genomförandet som dåligt (FA 0731). När han framfört att han uppskattar projektets idé, exemplifierar han dess konkreta problem. Här talar han om en samordnare som ville förändra en mötestid:

Claes: När han ((samordnaren Stefan)) ringer (.) så att säga och vill ändra tiden så går det inte att ändra tiden för att, först och främst ((djupt andetag)) mötet är (.) eee, dagen efter.

Goran: Mmm.

Claes: ((skratt)) Och det går inte att änd... Det är flera, eee, personal som är (.) inblandade. Socialtjänsten är inblandad och det är det som jag förklarade för honom (.) att han måste diskutera det med socialtjänsten och komma överens med dom om tiden. /.../

Den borttagna sekvensen innehåller ett intensivt angrepp på samordnaren Stefans person som jag har lyft bort den av anonymitetsskäl. Claes berättar vidare att samordnaren Stefan inte var nöjd med förklaringen, utan fortsätter att ställa krav på att mötestiden ändras. Claes förstärker sin argumentation genom att citera sig själv:

Claes: Då vill han att det mötet ändras och dååå säger jag "det, det är en tid som eee vi har ((djupt andetag)) kommit överens om med socialtjänsten och du ska kolla med, med socialtjänsten, om socialtjänsten kan ändra sin tid °då° kan vi ändra den."

Claes tycks ha velat ha en mer ödmjuk samordnare, en som inordnar sig i gällande mötesstruktur och fullbokade kalendrar. Den intensiva kritiken handlar dock inte bara om tidskraven utan också om samordnarens svårigheter att hantera "befälsordningen" beträffande kontakter med den unge:

Claes: Trots att jag hade förklarat för honom så ringer han till avdelningen och säger: "jag vill prata (.) med ungen" och personalen hänvisar till avdelningsföreståndaren (.) men (.) han... TROTS att jag hade pratat med honom innan.

Goran: Mmm.

Claes: Då ringer han återigen till avdelningen. Så det skapar en så att säga (3) en, eee, stämning av ovilja till samarbete.

Den mjuka linjen, som förespråkades av projektets ledning, avseende samordnarens initiativ i relationerna med andra aktörer går inte att utläsa i ovanstående citat. Samordnaren Stefan beskrivs av Claes som en aktör som tagit olika initiativ men utan samordning med de andra aktörerna. Sekvensen ovan skapar bilden av en tydlig konflikt kring samordnarens engagemang i en viss ungdom vilket enligt Claes skapade en "stämning av ovilja till samarbete". Till samordnarnas alltför många krav på deltagande adderades dessutom deras krav på att vara mötesledare. Claes berättelse fortsätter, men nu handlar det om en annan samordnare:

Claes: Denna samordnare hade skickat en så att säga dagordning för mötet, att HON ska leda "möter" och det är nånting som inte hade förankrats eller blivit diskuterat. Det är så att VI leder (.) dom här mötena, det är inte någon annan.

Själva sättet att tala kring samordnarna eller att presentera sig själv kan också vara en strategi för att bevaka sin organisations särskilda kompetens ("VI leder (.) dom här mötena").

Intensiteten i den framförda kritiken ovan är intressant. Berättarna i denna studie redogör ofta för historierna som om de utspelades dagen före, de detaljbeskriver samt citerar sig själva och andra. För att vara effektiva vapen i revirkampen måste historierna upplevas av lyssnarna som verkliga rapporter – de måste trovärdiggöras av berättaren. Claes skapar i berättelsen ovan en trovärdighet inför sin publik genom att hävda insyn och detaljkunskap.

Med sin berättelse visar Claes att han själv och den organisatoriska kontexten i vilken han verkar skapar den moraliskt rätta verkligheten – det vill säga att på hans institution bedrivs rutinmässigt kompetent och administrativt korrekt vård av ungdomar. Hans berättelse aktualiserar också bilden av pågående kamp mellan olika deltagare (i detta fall samordnare) för att skaffa sig resurser och inflytande.

En annan anledning till intensiteten i de kritiska rösterna kan vara ungdomsvårdens storlek; denna värld är rätt liten och begränsad. Simmel (1908/1970) menar, som jag nämnde tidigare, att konflikterna är intensivare i små grupper, ju fler band mellan människor desto intensivare konflikter. Myndighetspersonerna i denna studie känner ofta varandra eller känner åtminstone till varandra, och denna kännedom kan ge upphov till mer intensiva motsättningar än om de hade varit främlingar inför varandra. I materialet för denna studie finns det få berömmade berättelser förutom då berömmet är riktat mot berättaren själv. De kritiska rösterna om den andre är dominerande. (Den andre kan här vara en samordnare men också en socialsekreterare, enhetschef, behandlingsassistent eller avdelningsföreståndare.)

Kamp om dokument

Förutom kategorin ”möte” laddas olika dokument som används under möte – vårdplanen, behandlingsplanen och ”skriftliga överenskommelsen” – med en särskild betydelse och därmed framställs de som särskilt viktiga. Åkerström (2009a: 246-256) påvisar att dessa dokument konkurrerar med varandra i myndighetspersonernas samspel.

Ett arbetsverktyg för de myndighetspersoner som är delaktiga i ungdomsvården är olika skriftliga dokument. Socialtjänstpersonalen använder sig av ”vårdplanen”, personalen på de särskilda ungdomshemmen arbetar med ”behandlingsplanen” och projektet har tagit fram den så kallade ”skriftliga överenskommelsen”. I detta avsnitt ska jag visa hur denna skriftliga överenskommelse kom att fungera som kamprekvisita i aktörers försvar av sin yrkesstatus.

I samverkansavtalet mellan Statens institutionsstyrelse och kommunerna står det att ”vårdplaneringen regleras i en skriftlig överenskommelse mellan den unge/vårdnadshavare, socialtjänsten och det särskilda ungdomshemmet”²¹⁹. Tanken med samordnarnas ”skriftliga överenskommelse” har varit att de berörda parterna kommer överens om en mer långsiktig planering för den unges framtid, antecknar detaljer, skriver på dokumentet och uppdaterar det med tiden. Såldes var dokumentet tänkt som ett levande sådant, i och med man planerade att uppdatera det frekvent.

Användandet av dokumentet har inte varit helt problemfritt. En fråga som skapat diskussion vid projektets lokala arbetsgruppsmöten var vilken status överenskommelsen skulle ges. Man har både från socialtjänsten och från institutionerna framfört farhågor om att överenskommelsen skulle krocka med befintliga dokument som behandlingsplaner och vårdplaner som redan används i arbetet med ungdomarna.

Somliga myndighetspersoner exempelvis kritiserade enstaka samordnare för att de försökte ”ta över ett möte” med hjälp av överenskommelsen. Ett scenario som beskrivits av två behandlingsassistenter är att en samordnare, utan att informera de inblandade mötesaktörerna, tog över ordförandeklubban under mötet. Detta mötesövertagande beskrevs genom att samordnarnas arbetsverktyg, den *skriftliga överenskommelsen*, konstruerades som särskilt viktigt och jämfördes bland annat med ADAD-intervjuer²²⁰.

219 Statens institutionsstyrelse (2009, Bilaga II: 2).

220 Se i Söderholm, Carpelan och Hermodsson (2004) om ADAD (Adolescent Drug Abuse Diagnosis) som är ett utvärderings- och dokumentationssystem inom Statens Institutionsstyrelse. Tanke med systemet är att ge en gemensam grund för bedömning av ungdomars problematik. ADAD bygger på intervjuer med ungdomarna vid inskrivning, utskrivning och efter behandling.

I slutet av en intervju berättade en behandlingsassistent om en annan behandlingsassistent som upplevt samordnarens agerande under ett möte ”på ett ganska negativt sätt”. Den aktuella behandlingsassistenten arbetade dagen då jag besökte institutionen och han visade sig villig att samtala med mig. När han berättade om hur MVG-samordnaren ”tog över hans möte”, var han klart upprörd. Behandlingsassistenten ville vid detta möte diskutera med socialtjänsten om de hade ordnat skola och fritidsaktiviteter för pojken Fadil, som snart skulle flytta till ett familjehem. Samordnaren ville i stället diskutera punkter som fanns på överenskommelsen. Denna överenskommelse är samordnarnas arbetsverktyg som enligt behandlingsassistenten redan används i andra vårdmodeller så som BBIC²²¹ och vid ADAD-intervjuer. Under intervjun är behandlingsassistenten upprörd flera gånger, han blir röd i ansiktet och höjer rösten när han berättar om möteshändelserna. Enligt honom var samtliga mötesdeltagare förutom samordnaren Tobias, det vill säga behandlingsassistenten själv, socialsekreteraren, pojken Fadil och hans mamma, alla negativa till samordnarens agerande under mötet. (FA 0708) Vidare berättade behandlingsassistenten om överenskommelsen och en stridslysten samordnare:

Allan: Egentligen ska vi diskutera formaliteterna runt hans ((Fadils)) utflytt, när ska han flytta, eee (.), hur ska det gå till (.) eee, hur känner mamman och så vidare, och så vidare.

Goran: Mmm.

Allan: Men då kommer Tobias med sitt papper ((skriftliga överenskommelsen)) och säger ”NEJ”. Då tar han över hela mötet, nu är det detta som gäller idag ((slår med handen tre gånger i bordet)) och (3) jag blir jävligt frustrerad över det. Jag tänkte ”FAN, det har inte med saken att göra”. /.../ Han tog över hela mötet, allting kretsade runt detta liksom. (3) Och nu, nu... Det är min upplevelse, måste jag säga. Och jag, jag blev så jävla sur för det /.../ Jag var helt oförberedd, jag satt där som ett frågetecken. ”Va fan?” När ska han börja skolan i Sigtuna, vem ska ta i DET och hur ska det gå till och så vidare. Det var viktigt för mig, inte hans jävla papper det var helt ”oviktigt för mig”. Men HAN, han tog över hela mötet och det, eee (3) eee, tyckte jag var, eee (4) ”inte bra”.

Under berättelsen är behandlingsassistenten Allan engagerad och upprörd. Han citerar samordnare som var inblandad i Fadils fall. Allans framträdande förstärker bilden av ett engagerat berättande, han ger liv åt berättelsen genom att dels låta rollfiguren ”samordnare” få tala högt – för sig själv (”NEJ”), dels citera sina egna tankar (”Jag tänkte ”FAN, det har inte med saken att göra.”). Genom att citera den involverade samordnaren distanserar Allan sig från dennes handlande och

221 Se i Rasmusson (2009) om Barns behov i centrum (BBIC) som är tänkt som ett dokumentsystem som ska utrusta handläggare i den sociala barnvården med olika verktyg, i form av frågeformulär, för att utreda barns behov, föräldrars förmåga och faktorer i familj och miljö.

därmed träder bilden av en särskild samordnarebild fram – en byråkrat som övertog mötet och som strider för ett administrativt verktyg och inte för ungdomen.

Här är det intressant att se hur en särskild identitet presenteras av Allan genom att han framställer sig själv som känslomässigt engagerad men även hur bakomliggande kontextuella konventioner kan påverka användning av dessa känslouttryck.

Collins (2004: 109) menar att tidigare upplevda situationer ”fyller på” människorna med en viss emotionell energi. När människorna förflyttar sig mellan olika situationer eller är särskilt aktiva i sitt handlande har de med sig denna laddning från tidigare förhållanden. Enligt Hochschild (1983/2003) formas och produceras känslor inom givna kontextuella ramar. Hon vidareutvecklar bland annat Goffmans (1959/2002) begrepp intrycksstyrning (*impression management*) och menar att människor utför ”emotionshantering” eller ”emotionellt arbete” i förhållande till ”uttrycksregler” och ”känsloregler” det vill säga normer som deklarerar vad som är ”rätt” känsla och ”rätt” känslouttryck i en given situation. Det finns en mängd, allmänt accepterade rätta och felaktiga, sätt att visa och använda sina känslor. När våra emotioner aktualiseras utgår vi ofta från den sociala kontext i vilken vi ingår. Känslor kan anses vara lämpliga i vissa kontexter men olämpliga i andra och förmågan att visa eller använda dessa avslöjar hur väl orienterad individen är i den specifika emotionella kontexten.²²²

Hochschild menar att när vi väl interagerar med våra känslor kan vi å ena sidan presentera en specifik bild av oss själva, vi kan måla fram en identitet²²³. Å andra sida kan vi också angripa den andras identitet under vår presentation²²⁴. Ibland simulerar eller maskerar vi känslor på grund av kontextuella konventioner²²⁵. Detta kan tolkas som en form av emotionell intrycksstyrning, det vill säga att utifrån de bjudna känslorna styra vad andra individer framför om ens egen person så att man visar sig på det sätt man önskar²²⁶.

Viktigt att observera här är att det inte fanns någon anledning att ifrågasätta om Allan verkligen var känslomässigt engagerad medan han delade med sig av sin berättelse under intervjun. Detta varken behövs eller kan analyseras närmare – det räcker med att konstatera att Allans beskrivning och hans uppvisade upprördhet fungerar som en förklaring till samordnarens handlingssätt. Genom att Allan kritiserar samordnarens handlingssätt och delar med sig av sina känslor visar han upp sin särskilda identitet som en behandlande praktiker. Den praktiska hjälp

222 Även i Starrin, Wettergren och Lindgren (2008: 18-19) och Heidegren och Wästerfors (2008: 158-164).

223 Hochschild (1983/2003: 132-133, 213).

224 Ibid: 225.

225 Ibid: 35, 85, 128, 189.

226 Starrin, Wettergren och Lindgren (2008: 18-19); Heidegren och Wästerfors (2008: 158-164); Hochschild (1983/2003).

som pojken behöver vid övergången aktualiseras av Allan som viktigare i jämförelsen med samordnarens överenskommelse, denna ses mer som ett exempel på en onödig rekvisita ("då kommer Tobias med sitt papper"). I fortsättningen av intervjun utkristalliseras detta i jämförelsen mellan två dokumentverktyg. Allan beskriver utgångspunkten i samordnarnas yrkesutövande:

Allan: DET är så här att MVG-samordnarna arbetat utifrån ett papperskoncept ((skriftliga överenskommelsen)), på papper med frågor som egentligen, eee, (.) vi redan använder idag i form (.) eee ett frågeformulär som går under namnet ADAD.

Goran: Mmm.

Allan: /.../ Och där är det precis likadant upplagt som i ADAD /.../ och nu kommer MVG-samordnaren med ytterligare ett dokument som bygger precis på samma SAK och då säger jag först "det här är ju ADAD, du kan läsa i ADAD sen" eller "du kan titta i våran... så här jobbar vi, fast vi har det inte här".

Goran: Mmm.

Allan: Men då så fort sa han "eee men det här är viktig, det här är en annan sak", aaa men det är samma saken, "aaa men det här har vi tagit fram". Han ville verkligen strida för det, att det är nånting som MVG-samordnarna har tagit fram som arbetsredskap.

Allan beskriver överenskommelsen som ett dokument som redan används inom ungdomsvården och därmed banaliseras betydelsen av samordnarnas arbetsverktyg. Samordnaren framställs som en stridslysten aktör som driver fram användningen av överenskommelsen och därmed marginaliseras det viktiga kring ungdomens övergång till ett familjhem och skolplacering.

Överenskommelsen skildras som ett frågeformulär som institutionspersonalen redan använder vid ADAD-intervjuer. Härmed uttrycks institutionspersonalens arbetsverktyg som någonting positivt i motsats till samordnarnas som beskrivs som en kopia av ADAD-dokumentet, en kopia på något som redan finns. Det implicita i det ovanstående är budskapet att *vi* från de särskilda ungdomshemmen använder oss av kvalificerade arbetsverktyg jämfört med samordnarna, *de andra*, som dubblerar samma arbete.

Överenskommelsen och ADAD, får genom Allans berättelse en särskild betydelse och framställs därför som särskilt viktiga. De används av Allan som *kam-prekvisita* när han ska beskriva den egna yrkesstatusen. I Allans berättelse kan vi också utläsa inslag av en byråkratisk, principfast, men "tom" orientering i samordnarnas arbete med ungdomen Fadil och hans aktuella angelägenheter.

Motsättning kristalliseras

Socialtjänstspersonal kunde också utvärdera dokumentet "överenskommelsen". I dessa beskrivningar återges överenskommelsen ibland som ett dokument där berörda parter kommer överens om en mer långsiktig planering, för den unges

framtid, än den behandlingsplan som institutionerna använder. I samma beskrivningar framställs socialtjänstens vårdplan som övergripande och konkret, som en socialsekreterare sa: "...vårdplanen ska övergripa. Vi gör dom så konkreta som möjligt". Sålunda aktualiseras en verklighet där socialtjänstens vårdplan ses som någonting positivt i kontrast till institutionernas behandlingsplan som ses som något "traditionellt", enligt samma socialsekreterare, men som kan förbättras med hjälp av projektets överenskommelse. Det implicita, i det ovan sagda, är att *vi* från socialtjänsten redan gör det som *de andra* menar är nytt, och en motsättning kristalliseras fram.

Myndighetspersoner laddar de olika administrativa arbetsverktygen (vårdplanen, behandlingsplanen och överenskommelsen) med särskild betydelse och markerar därmed sin yrkesstatus.

Socialsekreterarnas arbetsverktyg som framställs som en "övergripande" vårdplan skapar bilden av socialsekreteraren som kvalificerade yrkesrepresentanter. Institutionernas "traditionella" behandlingsplan gestaltas som omodern, ett epitet som även tillskrivs personalen på de särskilda ungdomshemmen. Projektets "överenskommelse" beskrivs av vissa socialsekreterare som onödig, av andra socialsekreterare (och samordnare) som ett uttryck för modernitet som skulle behöva implementeras på de särskilda ungdomshemmen.

Överenskommelse kunde också skapa konflikter i direkt interaktion (inte enbart återberättad) mellan socialsekreterarna och samordnarna. Exempel finns i Joakim Thelanders fältanteckningar från slutet av ett möte då samordnaren undrar om socialsekreteraren kan revidera överenskommelsen så att den är uppdaterad till nästa möte:

Socialsekreteraren menar att hon inte kan ta på sig att revidera den, eftersom hon inte antecknat tillräckligt noggrant under mötet. Det är tydligt att detta irriterar samordnaren, som menar att detta bör vara socialsekreterarens uppgift och inte samordnarens: "Okej, men då blir det ingen plan då", säger samordnaren kort och börjar lägga samman sina papper. (Joakim FA 2008)

Sammanfattande kommentarer

Tanken med projektet "Motverka våld och gäng" var bland annat att främja samverkan mellan Statens institutionsstyrelse och socialtjänsten och på så sätt förbättra stödet till samhällsomhändertagna ungdomar och deras familjer. Paradoxalt

nog var det mest påtagliga resultatet av intervjuerna att motsättningar mellan dessa två organisationer kom upp till ytan.

I detta kapitel analyserar jag hur kategorierna "samordnare", "projekt", "möte", "överenskommelse" och "subvention" framträder i de beskrivna och observerade konflikterna. Dessa kategorier fungerar som kamprekvisita då aktörerna framhäver sin organisatoriska kompetens och försvarar sitt organisatoriska revir.

I dessa framställningar och situationer framträder konflikter i relationer inom dyaden: "socialtjänst" och "stat". Ibland sammankopplas staten med Statens institutionsstyrelse och det skapas i triaden "socialtjänst", "stat" och Statens institutionsstyrelse, en allians mellan å ena sidan Statens institutionsstyrelse och "stat" och å andra sidan "socialtjänsten". Relationerna mellan allianspartnerna och "socialtjänsten" återges ibland av aktörerna som antagonistiska. Allianspartnernas produkt "projektet" används som redskap i framställningen när en makt- och kontrollaspekt i relationen mellan alliansen och socialtjänsten aktualiseras. Alliansen mellan "stat" och Statens institutionsstyrelse gestaltas som överlägsen i relationen och socialtjänsten som underlägsen, men interaktivt framställs aktörerna som samverkande parter, som utför en gemensam insats – projektet.

Alliansformer som beskrivs i detta kapitel är *mellanorganisatoriska allianser*, som alliansen mellan stat och Statens institutionsstyrelse, och allianser mellan myndighetspersoner såsom *tillfälliga allianser* och *ifrågasatta allianser*.

Konflikter framställs ibland med intensitet och anledningen till de engagerade kritiska rösterna kan vara ungdomsvårdens storlek; denna värld är rätt liten och begränsad. Simmel (1908/1970) menar att konflikter är mer intensiva om individer känner varandra. De intervjuade myndighetspersonerna i denna studie känner ofta varandra och denna kännedom kan ge upphov till mer intensiva stridigheter än om de hade varit främlingar inför varandra. I materialet för denna studie är de kritiska rösterna om den andre dominerande. Berömmande berättelser finns framförallt då berömmet är riktat mot berättaren själv.

Samordnarna som kritiseras återges ibland som stridande aktörer som försöker ta över möten och alltför starkt driva användning av sitt arbetsverktyg, den skriftliga överenskommelsen, under mötena. Den interaktiva kampen om det organisatoriska reviret, mötet och olika dokument som används under mötet (vårdplanen, behandlingsplanen och skriftliga överenskommelser) konstruerar dessa kategorier som särskilt viktiga. I dessa berättelser presenterar aktörer sig själva och genom den presentationen tycks de bevaka sin organisations särskilda kompetens.

Att visa upp en konflikt är en form av social interaktion, som syftar till att övertyga de närvarande om sanningshalten i den framställda verkligheten. Själva verktygen är mångsidiga och retoriskt effektfulla. När en behandlingsassistent berättar om samordnarens mötesövertagande med hjälp av en skriftlig överenskommelse gör han det med stort engagemang. Han bjuder på sina känslor och

ger rollfiguren ”samordnare” liv genom att citera honom och dunkar knytnäven i bordet. Genom sitt framträdande visar han upp sin identitet som en behandlande praktiker.

Medlemmarnas konstruktion av gemensamma intresspunkter det vill säga samarbete, ekonomiska medel, möte och dokument, producerar dels mellanorganisatorisk konkurrens om dessa intressen, dels en medlems- och organisationsmoral som styr hur bevakningen av intressen går till. Denna bevakning kan handla om kamp om ekonomiska medel, möte eller dokument eller när de bevarar gränser och vill hålla samordnarna utanför. En viktig poäng här är att medlemmarnas skildringar avbildar de framträdande intressen som organisationen har. Medlemmarnas beskrivningar tycks vara påverkade av mellanorganisatoriska intressekonflikter och med sina beskrivningar verkar de upprätthålla den normativa och moraliskt rätta ordningen. Med andra ord är medlemmarna dels påverkade av den organisatoriska moralen, dels delaktiga i reproduktionen av denna moral.

Kategorin ”samarbete” laddas exempelvis med betydelse. Två nyanseringar kan urskiljas – samarbetssvårigheter och lyckat samarbete. I de beskrivningar där samordnarna framställs ha lyckats skapa ett bra samarbete gestaltas samordnare som en allianspartner. I dessa allianssituationer visas olika bilder av samordnaren upp beroende på vilken publik som är mottagare – ungdomar eller tjänstemän. I de här beskrivningarna aktualiseras myndighetspersonernas individuella och kollektiva organisatoriska yrkesidentiteter. Exempelvis är det vanligaste att medlemmar tillhörande en och samma yrkeskategori framställer sig själva som samarbetsvilliga i kontrast till dem som tillhör en annan.

Nu kan vi ställa oss frågan om myndighetspersonernas identitetsarbete är ett paradoxalt fenomen. Deras yrkesidentitet konstrueras både genom distinktion gentemot de andra och genom interaktion med de andra. De tar avstånd från kategorier som de på olika sätt är beroende av och knutna till.

Lotia och Hardy (2008) menar att produktionen av de mellanorganisatoriska samverkansidentiteterna är en grundkonstruktion för bygget av ett framgångsrik samverkan. Mellanorganisatoriska samverkansidentiteter framträder sällan i denna studie i dyaden socialtjänsten och Statens institutionsstyrelse. Medlemmar tillhörande en yrkeskategori gestaltar sig själva som samarbetsvilliga i kontrast till dem som tillhör en annan. Ofta utpekas andra yrkeskategorier försvåra samarbetet.

Den personliga interaktiva aspekten i samarbetet mellan myndighetspersoner i ungdomsvården konstrueras som viktig av några myndighetspersoner och den aspekten kan ha betydelse för producerande och reproducerande av mellanorganisatoriska samverkansidentiteter. När myndighetspersoner framställer ett lyckat samarbete läggs ibland vikt vid att aktörerna accepterar varandra och är personliga i sitt framträdande.

Ungdomars och föräldrars beskrivningar av konflikter

Ungdomarna och föräldrarna i denna studie intar en särställning eftersom de inte är en del av en byråkratisk organisation som exempelvis socialsekreterarna och behandlingsassistenterna (i den bemärkelsen att de skulle strida för sina organisatoriska intressen, se kapitlet *Mellanorganisatoriska konflikter*). Ungdomarna är föremål för den behandling som ges och förväntas förändras till det bättre. Föräldrarna antas i regel vilja sitt barns bästa och ge stöd till den behandling som de får. Men det vore förenklat att betrakta ungdomar och föräldrar som en enhetlig part, det finns nämligen tydliga exempel där de utkristalliseras till två parter i en konflikt.

En utgångspunkt i analysen är återigen Georg Simmels (1902, 1950/1964) och Theodore Caplows (1968) syn på relationerna mellan medlemmar i en triad. Simmel menar att relationerna mellan medlemmarna i triaden medför att en av medlemmarna lätt hamnar utanför – en allians mellan två medlemmar skapas som en motpol mot den tredje.²²⁷ Caplow beskriver relationerna i triaden som instabila och lättföränderliga. I en triad kan en medlem känna sig utanför men vid förändrade omständigheter kan en eller båda alliansparter känna sig som inkräktare.²²⁸ Denna lättföränderlighet gör att två medlemmar i en triad tenderar att *alliera sig* mot den tredje men de specifika allianserna kan variera.²²⁹

I mitt empiriska material finns inneboende ett oändligt antal allianskonstellationer. Dessa bygger på att den tredje aktören exkluderas. I detta kapitel analyseras tretton framställda allianskonstellationer.²³⁰ Vidare har jag analyserat olika allianskonstellationer i olika dimensioner, som exempelvis förväntande allianser som antingen blir uppfyllda eller ouppfyllda.

227 Simmel (1950/1964: 135-136); Simmel (1902: 40-46).

228 Sallerberg (1973: 87); Caplow (1968: 19).

229 Sallerberg (1973: 87); Caplow (1968: 2).

230 Med en mer tillspetsad analytisk blick kunde jag urskilja och analysera fler allianskonstellationer, såsom intensiva, ljumma, varaktiga, osynliga, övertygande, anfalls, försvars med mera.

I de återberättade konflikterna i ungdomsvården som jag undersöker här gestaltar ungdomar och föräldrar (1) olika allianskonstellationer och (2) olika roller i förändrade konstellationer. Det jag vill visa med dessa två teman är att en förändrad roll för samordnaren hänger samman med nya allianskonstellationer. I analysen som följer undersöks tvåpartsalliansens tidsmässiga utveckling i triaden²³¹, alliansens inkluderande och uteslutande funktion i triaden²³², alliansens påverkan på statusordningen i triaden²³³ och alliansens skyddande och rollväxlande effekter i triaden²³⁴.

Alliansens lättföränderlighet

”Ett visst mått av misshälligheter, inre splittring och yttre kontroverser är organiskt förbundet med det som håller ihop bandet och kan över huvud taget inte skiljas från den sociologiska strukturens enhet.”²³⁵

Konflikter är, enligt Simmel (1908/70: 12-16), relationsbetingade och striden i sig uppfyller en integrerande funktion mellan medlemmar. De intervjuade föräldrarna och ungdomarna synliggör i sina beskrivningar konflikter i förhållande till olika inblandade aktörer i projektet. Dessa konflikter kan exempelvis handla om en kamp att få en förlängd institutionsvistelse, få närvara på ett möte eller få upprättelse efter fysisk och psykisk misshandel på institutionen. Dessutom handlar konflikterna om att samordnare uppges ha brutit löften och uppträtt i rollen som passiv deltagare.

I dessa konfliktbeskrivningar synliggörs även allianser. Det kan exempelvis handla om en allians mellan ungdomen och samordnaren där institutionspersonal utesluts eller en allians mellan socialsekreteraren och samordnaren där i sin tur ungdomen avbildas som utesluten. Simmel (1902) och Caplow (1968) skriver:

”There is no relationship so complete between three that each individual may not, under certain circumstances, be regarded by the other two as an intruder, even if it is only to the extent of sharing in certain moods.”²³⁶

231 Relaterar till: förväntad allians, uppfylld allians och ouppfylld allians.

232 Relaterar till: anhöriginkluderande allians, anhöriguteslutande allians, ungdomsinkluderande allians, ungdomsuteslutande allians, samordnarinkluderande allians och samordnaruteslutande allians.

233 Relaterar till: konservativ allians och revolutionär allians.

234 Relaterar till: skyddande allians och rollväxlande allians.

235 Simmel (1908/70: 12).

236 Simmel (1902: 45-46).

”The most significant property of a triad is its tendency to divide into a coalition of two members against the third.”²³⁷

I tidigare rapporter (Basic 2009d, f) gav jag en glimt av vad de intervjuade och observerade mammor planerade, önskade och förväntade sig av tiden efter barnens vistelse på institutionen. Några mammor uppmärksammade vikten av att planera ungdomens framtid, den del i vårdkedjan som ibland förknippades med samordnarna. Mammornas beskrivningar visar oss hur de upplevde samordnarna samt övriga inblandade aktörer. Några av dem är inledningsvis positiva till samordnarens insats men blir besvikna efter utebliven hjälp. Den beskrivna tiden, som lett från förhoppning till besvikelse, tycks ha ackumulerat konflikter vilka sedan lett fram till ett kritikutbrott under intervjun. I den kritiken synliggörs olika allianser och förändringar i triadrelationerna.

Ungdomsinkluderande allians

Lida kom till Sverige för femton år sedan och hon är mamma till pojken Elvir som jag intervjuade på ett behandlingshem (FA 0727). Hon var nöjd med samordnarens insats och missnöjd med socialtjänstens insats. Hon berättade i positiva ordalag om behandlingshemmet där Elvir vistades. Om personalen på institutionen sa hon: ”mycket bra och duktig personal”. I sin berättelse relaterade hon också till en äldre son med missbruksproblem. Hon exemplifierade hur socialtjänsten sparar pengar, hur de inte ville placera ungdomar som behöver hjälp, genom att hänvisa till sina söners erfarenheter. Lida beskrev under intervjun hur socialtjänsten ville avbryta Elvirs tidigare institutionsplacering (innan MVG-projektet startade) efter bara en månad. Planen stoppades när hon ringde till den åklagare som varit ansvarig vid Elvirs senaste rättegång, och berättade om socialtjänstens plan som enligt henne avvek mycket från den planering som en socialsekreterare framfört under själva rättegången. När åklagaren pratat med representanter från socialtjänsten ändrade sig socialtjänsten och Elvir fick stanna kvar på institutionen. Under intervjun var hon upprörd flera gånger och hade tårar i ögonen. (FA 0735)

Vid den första intervjun i juni 2007 jämför Lida samordnarens insats med socialtjänstens felaktiga handlande. Hon berättade om en aktiv samordnare som satte press på socialtjänsten och hade en bra relation med hennes son. I dessa beskrivningar framställdes en allians i relationen mellan ungdomen och samordnaren. Hon berättade följande om samordnarens sätt att arbeta:

237 Caplow (1968: 2).

Lida: Han ((samordnaren Tomas)) sa "vi ((samordnarna)) jobbar för ungdomar och på en annan sätt och..." Du vet? (.) Jag träffade honom ((samordnaren Tomas)) fyra gångr och han visade mig hur (.) de ska jobba med min son till fra... framtiden alltså. Och jag märkte faktiskt att det är mycket bättre eftersom de planerar mycket, de har sån planeringsbok och de kan snabbt se vad mamma tycker, vad skolan säger, hur Elvir vill och sen vad socialen säger till planering alltså. Och också vad, vad Tomas tycker, och till sist vad blir av det alltså. Så de tänker mycket faktiskt.

Samordnaren Tomas framställs som den som representerar ungdomens röst, han är aktiv och ger praktisk hjälp samtidigt som han har en bra relation med Elvir. Han målas upp som effektiv och resultatinkriktad inte minst genom att en "planeringsbok" (överenskommelse) används i beskrivningen. Dessutom pekar Lidas utpekande av samordnaren på en uppföljning av förväntade insatser och ett ansvarshavande ("Och också vad, vad Tomas tycker, till sist vad blir av det").

Samordnarrollen som ungdomens röst aktualiserar en *ungdomsinkluderande allians*, en allians mellan samordnare och ungdom. Bild 5 visar förenklat (och statistiskt) den ungdomsinkluderande alliansen:

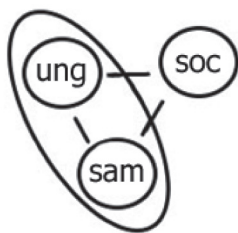

Bild 5

Förkortningar: ung – ungdom, sam – samordnare, soc – socialsekreterare.

Tiden går emellertid och för ungdomen som är placerad på institutionen blir konflikter en betydande del av många interaktioner. En lättföränderlighet i relationerna mellan medlemmarna i en triad gör att många olika allianskonstellationer blir möjliga. Konstellationer blir till, upphör, och återskapas på nytt.

Vid den andra intervjun kunde man utläsa en förändring i Lidas perspektiv. Samordnaren Tomas kritiserades liksom de andra myndighetspersonerna. Jag ringde upp Lida i mitten av september 2008. Hon kom ihåg mig och hon berättade så här om aktörerna i Elvirs vårdkedja (FA 0820): "Tomas och alla andra som var med på mötena har bara suttit och snackat skit, de har bara snackat, ingenting har hänt".

Elvir hade enligt Lida återvänt hem i början av 2008 och sedan dess hade det inte hänt någonting. Hon berättade att hon och hennes man hade fått kämpa för

att Elvir skulle få börja på "bilmekanikerutbildning" och att "socialen bara sa: ingen skola i kommunen vill ha Elvir". Han hade börjat sin utbildning i en annan kommun och enligt Lida svarade socialen dem: "ni har hittat skolplats själva, så Elvir är ert ansvar nu". (FA 0820)

Vi påminner oss om Lidas ursprungliga beskrivning då hon avbildar samordnaren i rollen som ungdomens röst, denne beskrevs som effektiv och resultatinriktad. Nu har det emellertid inte blivit så mycket av...

De löften som samordnaren avgett avseende planering och uppföljning har grusats. Dessutom kan vi i hennes beskrivning se ett kritikutbrott, "har bara suttit och snackat skit". Denna laddning avser inte bara samordnaren utan även de övriga myndighetspersonerna. Vägen som lett fram till konflikten tycks ha varit kantad av många små meningsskiljaktigheter. Lida beskriver ett utdraget tidsförlopp där missnöjet växer fram gradvis, valet av formuleringen "Tomas och alla andra som var med på mötena" antyder att det handlar om flera möten (över tid) där "ingenting har hänt". Vi kan även se hur Lida beskriver sin kamp avseende Elvirs skolgång och hur hon upplever att socialsekreteraren retirerar från ansvar ("Elvir är ert ansvar nu").

Kritiken ovan förpassar samordnaren Tomas från den ursprungliga rollen som ungdomens röst till rollen som passiv deltagare eller mer specifikt rollen som paperstigersamordnaren.²³⁸ Samordnare Tomas framställde sig själv som stark, enligt Lida, men det beskrivna händelseförloppet visade att det utlovade sedan inte uppfyllts.

Den nya samordnarrollen ger oss också en ny bild av relationen mellan de inblandade. Tomas framställs av Lida som icke-unik, alltså som en av de "alla andra som var med på mötena". Beskrivningen ger bilden av triadstillhet när vi framför oss ser att på Elvirs möten deltog förutom samordnaren även socialsekreterare och personal från institutionen där Elvir var placerad.²³⁹ Att samordnaren är en av "alla andra som var med på mötena" skulle schematiskt kunna avbildas som nedan (bild 6):

238 Min samordnarrollanalys är inspirerad av Joakim Thelanders (2009) samordnarrollanalysen i processutvärderingen av MVG-projektet. (Thelander, 2009: 20-27, 45-47)

239 Det är långt ifrån att bara samordnare, socialsekreterare och institutionspersonal (behandlingsassistenter, avdelningsföreståndare och utredningssekreterare) deltog på möten där ungdomarna diskuterades. Åkerström (2009, 2011) uppmärksammar att under dessa möten fanns ofta många andra kategorier representerade. Förutom socialsekreterare (ibland två personer) och kontaktpersoner från institutionerna närvarade ofta även intensivstödjare, drogterapeut, socialrådgivare, coach, lärare, familjeterapeut, psykolog, hemterapeut, skolkurator, familjehemsrepresentant, personal från öppenvårdsprojekt med namn som Ditt Val, Avanti eller Målet. (Åkerström, 2009a: 230-231; Åkerström, 2011: 189)

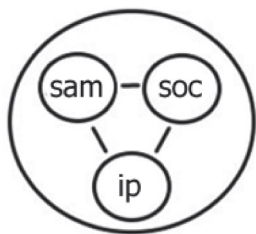

Bild 6

Förkortningar: sam – samordnare, soc – socialsekreterare, ip – institutionspersonal.

Bild 6 och Lidas framställning visar på en stillhet och möjlig brist på konflikter mellan de inblandade myndighetspersonerna. I denna situation verkar alla de inblandade myndighetspersonerna vara överens, de diskuterar i ”mötesstillhet” och ingenting händer, enligt Lida.

Anhöriguteslutande allians

Känslor är en given del i ett socialt samspel och därmed närvarande i alla sociala situationer. Antingen antyder känslorna ett avbrott eller en rubbning i interaktionen, eller också visar de att samspelen flyter friktionsfritt.²⁴⁰ Tidigare upplevda situationer har betydelse här, enligt Collins (2004: 109), för att dessa situationer ”fyller på” människorna med en viss emotionell energi. När människorna är aktiva i sitt handlande och förflyttar sig mellan olika situationer har de med sig denna laddning från tidigare förhållanden. Beroende på hur vi samspelar visas olika känslor upp och dessa uppfyller olika funktioner; exempelvis så kan talarens identitet målas upp²⁴¹ och andras identiteter kan angripas²⁴².

De intervjuade föräldrarna är ofta känslöengagerade under intervjun. Lida är upprörd när hon citerar socialsekreterarna i sekvensen som följer. Hon anser att subventionen på socialtjänstens placeringskostnad är något positivt för ungdomarna. Lida använder till exempel subventionen som ett argument mot besparingar inom socialtjänsten och därmed får subventionen en särskild betydelse i hennes berättelse. Genom sitt engagemang distanserar hon sig från socialsekreterarna och två identiteter aktualiseras – en snål byråkratidentitet och en bekymrad

²⁴⁰ Starrin, Wettergren och Lindgren (2008: 18-19); Heidegren och Wästerfors (2008: 158-164); Hochschild (1983/2003).

²⁴¹ Hochschild (1983/2003: 132-133, 213).

²⁴² Hochschild (1983/2003: 225); Starrin, Wettergren och Lindgren (2008: 18-19); Heidegren och Wästerfors (2008: 158-164).

men situationsmedveten mamma. Den gestaltade distansen mellan socialsekreterarna och Lida utmålar en allians där en anhörig utesluts.

Lida och hennes son vill, till skillnad från premissen i projektet om korta vårdtider, ha en förlängd institutionsvistelse. Lida beskrev hur två socialsekreterare letade efter en plats på institutionen för Elvir. Även samordnaren Tomas figurerar i beskrivningen:

Lida: De ((socialsekreterarna)) sa till mig att (.) vi måste kolla upp (.) detta med institutioner... "Vi ska kolla upp vad det kostar, vad det kommer att kosta socialen". /.../ De har ringt, alltså framför mig ((Lida menar att hon var fysiskt närvarande i situationen)), de ringde till olika institutioner och frågade "Vad kostar det hos er? Ja, 1500... Ja, 40 procent, vi har rabatt av Tomas". De tar 40 procent av det här projektet du vet.

Goran: Mmm.

Lida: "Vad kommer det att kosta? Chefen måste veta!" ((Lida är upprörd, talar snabbare)) /.../ Alltså jag mådde dåligt den dagen när jag kollat hur de ringer hit och dit om vilket behandlingshem är billigast.

Observera ovan att två socialsekreterare sägs söka institutionsplats för Elvir ("De"). Lida framställer ett triadliknande förhållande i relationen mamma – socialsekreterare – socialsekreterare där alliansen mellan de två socialsekreterarna verkar utesluta mamman. Scheman nedan visar *den anhöriguteslutande alliansen*:

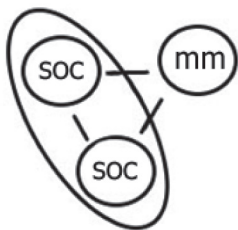

Bild 7

Förkortningar: mm – mamma, soc – socialsekreterare.

Lidas beskrivning av hur det gick till när en plats på en institution skulle sökas tillsammans med tidigare konflikter med socialsekreterarna tycks *ackumulera* fiendskap i relationen mellan Lida och de *alliansbundna* socialsekreterarna. Vi finner exempel på att sådana här *tidigare konflikter* finns bland annat genom att Lida uppmärksammar hur socialtjänsten planerat ta hem Elvir tidigare från institutionen än det från början var menat.

Den kamp som Lida för mot socialsekreterarna kräver strategier och redskap. Subventionen nämns ett flertal gånger. Å ena sidan jämförs samordnaren och projektet med subventionen ("40 procent, vi har rabatt av Tomas", "De tar 40

procent av det här projektet”), å andra sidan används subventionen som kampre-kvisita i Lidas argumentering. Lida demonstrerar att hon har kunskap om sub-ventionen men hon framhåller också kritik mot hur socialsekreterarna i sonens fall använde subventionen i sin kalkyl.

Under berättelsen är Lida engagerad, upprörd och känslösam. Hon citerar so-cialsekreteraren som varit inblandad i sonens fall. Wästerfors (2004: 99) skriver om citerande under ett samtal: ”citaten antas tala för sig själva”. Genom att citera kan en berättare presentera retoriskt effektiva karaktäriseringar av den andre utan att fördenskull själv kunna ifrågasättas eller klandras.²⁴³ Citerandet kan dels ses som ett retoriskt uttryck för att uppmärksamma den citerade individen, dels som ett sätt att tillskriva den citerade en särskild karaktär.²⁴⁴

Lidas framträdande förstärker bilden av ett engagerat berättande. Hon ger liv åt berättelsen genom att låta rollfiguren ”socialsekreterare” få tala för sig själv. Genom att hon citerar den involverade socialsekreteraren distanserar Lida sig från dennes handlande och därmed träder bilden av en särskild socialsekreterarkarak-tär fram – en snål byråkrat som tänker på myndighetens ekonomiska kalkyl och inte på individens behov.

Här är det intressant att se hur en särskild identitet presenteras av Lida genom att hon aktualiserar känslor men även hur bakomliggande kontextuella konven-tioner kan påverka användningen av dessa känslouttryck.

Genom att Lida kritiserar socialtjänstens handlingsätt och delar med sig av sina känslor visar hon upp sin särskilda identitet som en bekymrad och situa-tionsmedveten mamma. Lidas argument tonar ned den ekonomiska betydelsen; hennes målsättning är att få en så bra behandlingsplats för sin son som möjligt oavsett kostnaden för kommunen. Hon är kritisk till socialsekreterarnas tillväga-gångssätt och hon delar med sig av sina känslor i sin berättelse, ”jag mår dåligt den dagen”. Genom Lidas känsloladdade berättelse om det som hon betraktar som felaktigt produceras en distans mellan socialsekreterarna och Lida – en dis-tans som signalerar att det finns en allians där socialsekreterarna ingår men inte Lida.

Rollväxlande allians

Projektet betonade ungdomarnas och föräldrarnas delaktighet. De skulle till ex-empel delta i de möten där ungdomarnas behandling eller utbildning diskutera-des. Trots detta uppmärksammade flera intervjuade ungdomar att personalen på

243 Wästerfors (2004: 99); Potter (2007/1997: 160-162); Sacks (1992: 310, vol. II).

244 Wästerfors (2004: 99, 252-253); Bakhtin (2000/1981: 337-338); Holmqvist och Holsanova (1996: 10); Potter (2007/1997: 160-162); Sacks (1992: 310, vol. II).

en del särskilda ungdomshem haft som mötesrutin att endast tillåta ungdomarna att närvara under en del av mötet. Intervjuerna var informella så området berördes inte alltid. Ändå var det åtta ungdomar av 41 och fem av 26 anställda på särskilda ungdomshem som spontant berättade om den ovannämnda mötesrutinen som praktiserats på sju av de särskilda ungdomshemmen. Ungdomarnas närvaro på mötena varierade beroende på vilken institution det handlade om, det kunde handla om "sista kvarten" eller om "första halvtimmen" men det gemensamma draget i berättelserna var ungdomarnas kritik mot mötenas utformning.

Inte ens för föräldrar vars barn diskuterades under mötena var närvaron på mötena friktionsfri eller självklar. Ett exempel är en mammas beskrivning som berör frågan vem som närvarat vid mötena – här kan vi följa två konfliktspår. Det första spåret aktualiserades under det första intervjutillfället då mamman var kritisk till alla inblandades agerande (inklusive sin dotters). I sin beskrivning synliggjorde hon en *skyddande allians* mellan ungdomen och samordnaren där samordnaren skyddade sin allianspartner, (dottern) från mamman. Vid det andra intervjutillfället, cirka ett år senare, riktades nu kritiken specifikt mot samordnaren som sades prioritera administrativa uppgifter och prioritera bort ungdomen. Här konstrueras en allians mellan mamma och dotter i kontrast till samordnaren (en *rollväxlande allians*).

Intervjun med Vidia genomfördes i hennes lägenhet (september 2007) och dessförinnan samtalade jag med hennes dotter Mira som vid tillfället var sjutton år gammal och placerad på en institution. Vidia har bott i Sverige i 24 år och hon är förtidspensionär. Hon var mycket negativ till alla inblandade aktörer. Hon berättade allmänt kritiskt om socialtjänsten och institutionen och betonade att det var Mira, dottern, som fick igenom att Vidia förbjöds delta på mötena. Vidia framställde sin dotter som en manipulativ aktör som lurade de inblandade. Vidare berättade Vidia att hon inte visste vad samordnaren Patricia gjorde i vårdkedjan. Hon såg henne som ytterligare en myndighetsperson som "tror på teatern som Mira spelar". (FA 0736) Vidia kommenterade det faktum att hon utesluts från mötena som handlade om hennes dotter:

Vidia: Jag önskade att vara på mötet med Mira. De hade ett möte för några veckor sen, eee, på institutionen och jag sa till dem att jag vill vara med. Jag ville veta vad det är som gäller. (.) Vad de planerar, vad de tänker, vad Mira säger därför att hon manipulerar hela tiden och spelar teater. Så- så- så jag ville vara med, jag är mamma men Mira nej. /.../

Goran: Vad sa Patricia?

Vidia: Patricia sa "Mira, mmm, ville inte att du ska va' på mötet och för hennes skull är det bra att du inte är med".

Det verkar som att anledningen till den ovanstående kritiken kommer från myndighetspersonernas villighet att ge efter för ungdomens önsknings som i myn-

dighetspersonernas ögon främjar ungdomens behandling. Detta kan man utläsa i det Vidia berättar om samordnarens kommentar avseende anledningen till att hon inte fick medverka på mötena: "för hennes skull är det bra att du inte är med".

I fallet ovan prioriteras ungdomens önskemål och samordnaren tycks ge Mira praktiskt hjälp med att uppfylla dessa önskemål. Vidias beskrivning ger oss en bild av samordnarrollen som ungdomens röst eller till och med som ungdomens företrädare eller allianspartner, någon som skyddar ungdomens intresse och i detta fall utesluter mamman. En skyddande allians mellan ungdomen och samordnaren konstrueras där ungdomen i sin allians med samordnaren blir "skyddad" från sin egen mamma. Den skyddande alliansen kan förenklat avbildas på följande sätt:

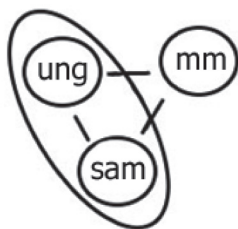

Bild 8

Förkortningar: ung – ungdom, sam – samordnare, mm – mamma.

Den skyddande alliansen framställer samordnaren som insatt, någon som ger praktisk hjälp till ungdomen och genom den uppkomna alliansen kan vinna över mamman. Vidia däremot framställer sig som isolerad, arg och missnöjd med alla inblandade. Ändå lyckas hon, med tiden, få tillträde till möten.

Under september månad 2008 intervjuade jag Vidia för andra gången och nu via telefon. Jag frågade henne om hur det gick med henne och dottern Mira. Vidia berättade att dottern nu var placerad på ett HVB-hem och att hon med tiden hade ändrat sig i frågan om mammans närvaro på mötena, "jag får närvara på mötena nu". Två av de fyra mötena, på vilka Vidia fått närvara, ordnades av MVG-samordnaren Patricia och två arrangerade personalen på HVB-hemmet. Vidia berättade att de som varit närvarande på det senaste mötet varit "soc, jag, Patricia, Mira och personalen" och att vid det tillfället diskuterade man "Miras missbruksproblem, skolgång, permissioner". Vidare får jag veta att Mira numera var hemma hos Vidia över helgerna och "det går bra" menade Vidia. (FA 0815) På min fråga: "Vad tycker du om Patricias insats i ert fall?" svarade hon:

Vidia: Ärlig talat så tycker jag att det är ingen hjälp av henne. Om man ringer henne så säger hon hela tiden "ring till soc".

Goran: Ok, men vad gör hon annars?

Vidia: Hon ordnar... Ringer runt och frågar vad jag vill säga under mötet, sen skickar hon kallelse, vad vi ska ha på mötet. Om det handlar om problem som min dotter har eller nån information som vi undrar över om institutionen till exempel så säger hon "fråga socialen, fråga institutionen". Hon kan inte eller vill inte säga till oss.

Vidia berättade vidare att samordnaren Patricia ringde henne bara inför mötena, aldrig utöver detta, samt att Mira delade mammans negativa syn på samordnaren Patricia. (FA 0815) Vi kan se i uttalandena ovan att grunden för Vidias kritiska beskrivning av samordnaren förändrades med tiden. Tidigare hade Vidia varit mer allmänt kritisk mot alla de inblandade medlemmarna på grund av att hon förbjudits att närvara på mötena men med tiden förändrades alltså detta. Efter att hon fått tillåtelse att vara med på mötena fick hon nu en inblick i vårdkedjans dynamik eller bristerna i denna. Nu blev samordnaren den enda som kritiken riktas mot och grunden för kritiken var den bristande service som Vidia upplevde från samordnarens sida.

I rollen som administrativ samordnare konstrueras samordnaren, enligt Åkerström (2009a: 225-266), som en som skickar kallelser till mötet, som är ordförande under mötet och strukturerar det. Samordnarens prioritering av administrativa uppgifter medför ofta att ungdomar prioriteras bort eller hamnar i diskursiv skugga. Samordnaren porträtteras här ovan som en som skickar kallelsen till mötet och strukturerar mötet men också som någon som inte vill eller kan ge mamman och dottern praktiskt hjälp. Samordnarens rollbeskrivning har under ett års tid skiftat från att ha beskrivits som ungdomens röst till att beskrivas som en administrativ samordnare. Det här skiftet från att ha varit ungdomens röst till att ha gått in i rollen som administrativ samordnare tycks ha resulterat i en uteslutning av samordnaren utifrån mammans perspektiv. När Vidia säger "Hon kan inte eller vill inte säga till oss" producerar hon en bild av ett starkt "vi" avseende sig själv och Mira medan samordnaren framställs i "de"-termer, alltså en triadmedlem som står utanför alliansen. Nedan kan vi se hur alliansen mellan Vidia och Mira kan avbildas:

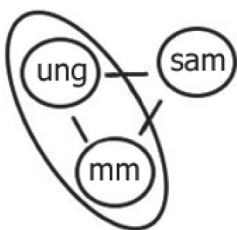

Bild 9

Förkortningar: ung – ungdom, sam – samordnare, mm – mamma.

Om vi jämför bilderna 8 och 9 så ser vi att mamman och samordnaren byter plats. Denna förändring kan ses som ett resultat av samordnarens rollskifte. I enlighet med detta kan alliansen mellan mamman och ungdomen där samordnaren utesluts kallas för en rollväxlande allians.

Samordnaruteslutande allians

Enligt projektbeskrivningen förväntades av samordnarna att de ibland skulle agera mötesordförande²⁴⁵. Titeln mötesordförande var ibland svår att uppnå av enstaka samordnare och deras försök att erövra denna titel kunde skapa konflikter. Samordnarens anspråk på titeln mötesordförande kunde skaka om situationen; det vanliga sättet att arbeta och aktörernas yrkesidentiteter kunde bli påverkade och detta kunde leda till att den situation som uppstår senare återges som en konflikt.

En institutionsplacerad pojke, Safet, beskriver en konflikt som uppstått under ett möte. På ena sidan står avdelningsföreståndaren Freja och socialsekreteraren Conny, på andra sidan finns samordnaren Carita. En diskussion mellan Carita, Conny och Freja återberättas i citatform och därigenom påvisar Safet en konflikt mellan dessa tre:

Safet: De ((avdelningsföreståndaren Freja och socialsekreteraren Conny)) har sagt till Carita ((samordnaren)) ”varför alltså, ÄR det du som håller i mötet”, du vet MVG ska hålla i mötet för att de skickar ut blanketter och sånt, ”sen”, min soc, hon sa till Carita ”ÄR det du som ska hålla i mötet” och ”vem har gett dig klartecken att du får göra det” och sånt. Så du vet, det blev lite (.) tumult där. /.../ Min soc sa till Carita ”du bestämmer inte nånting eller så, du är bara med eller?”, Carita sa ”ja, för det mesta är jag bara med, jag skriver upp och sånt” sen sa hon ”du fattar inga beslut” så DET blev lite så, du vet. Dom- dom- DOM ville att dom ska bestämma.

²⁴⁵ Statens institutionsstyrelse (2006).

Goran: Okej, KAN du komma på någonting annat som Carita och socialen (.) diskuterade förutom detta, ((suckar)) om vem som ska hålla i mötet? (.) Typ permissionsfrågor eller någonting sånt?

Safet: °Inte° vad jag kommer på så. °Inte riktigt°.

Den implicita innebörden av samordnarrollen kan utläsas ovan när det talas om att hålla i möten och skicka kallelser till de inblandade. I Safets beskrivning skapas en administrativ samordnarroll. Jag har också mina egna förväntningar på samordnarrollen och jag efterfrågar en samordnarroll som ungdomens röst ("KAN du komma på någonting annat som Carita och socialen (.) diskuterade /.../ Typ permissionsfrågor"). Konflikten handlade inte om praktiska frågor rörande Safets vistelse på institutionen såsom exempelvis permission utan om vem som skulle hålla i mötet.

Vi kan också utläsa att Safet är kritisk till Frejas och Connys bemötande av Carita och att han målar upp en konflikt genom att återberätta händelsen. Han framställer också en samordnaruteslutande allians mellan socialsekreteraren och avdelningsföreståndaren. En något förenklad skiss av förhållandet:

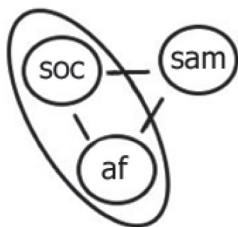

Bild 10

Förkortningar: sam – samordnare, soc – socialsekreterare, af – avdelningsföreståndare.

En allians som utesluter samordnaren kan tyda på myndighetspersonernas dolda intressen – så som strävan efter att arbeta under ordnade förhållanden, njuta av arbetsstillhet och arbetsro – att arbeta utan förändringar i rutinen. Carita är utanför eftersom hon skakade om situationen när hon gjorde anspråk på titeln mötesordförande.

Anhöriginkluderande allians

Elina (Adams mamma) beskrev konflikter med både personalen på institutionen där sonen tidigare varit placerad och med samordnaren, men gav samtidigt beröm till socialsekreteraren i fallet. Institutionspersonalen anklagas för att ha

fysiskt och psykiskt misshandlat sonen och samordnaren kritiserar för att denne antagit rollen av passiv deltagare. Beskrivningen ger å ena sidan bilden av en allians i relationen mellan mamman och socialsekreteraren, å andra sidan visas en motsättning i relationen till samordnaren och institutionspersonalen upp.

I mitten av september 2008 blev jag uppringd av en institutionschef som gav mig telefonnumret till den socialsekreterare som haft ansvar för pojken Adam. Jag ringde upp och lämnade mitt telefonnummer på socialsekreterarens telefonsvarare och hon ringde upp mig efter cirka två timmar. När jag förklarat varför jag ringde fick jag direkt Elinas mobilnummer. Att jag fick mammans telefonnummer direkt upplevde jag som ovanligt. Socialsekreterare och olika HVB-hem hänvisade vanligtvis till sekreessen när jag frågade efter ungdomar och deras föräldrar. (FA 0817) Möjligen fick jag telefonnummer så snabbt eftersom socialsekreteraren visste att Elina var positivt inställd till henne? Kanske ville hon också att Elinas berättelse och klagomål skulle spridas.

Elina var mycket kritisk mot institutionspersonalen på den institution där sonen varit placerad. Elina berättade om Adams vistelse på institutionen: (FA 0817)

Under de nio månader som Adam varit placerad utsattes han för fysisk och psykisk misshandel. Adam var chockad när han kom till institutionen. Att barn blir misshandlade där, att personalen är såna maktmissbrukare!²⁴⁶

Elina berättade att Adam kommit hem från institutionen för fyra månader sedan och att han arbetade på en praktikplats. Elina var positiv i sin berättelse om socialsekreteraren som varit "engagerad" och som ringde henne "ofta". Elina sa även "vi kommer så bra överens". Socialsekreteraren hade även hjälpt henne i hennes kamp mot institutionen då hon anmält den till länsstyrelsen. (FA 0817)

Samordnaren Sandra hade inte gjort så mycket i Adams fall sedan han kommit ut från institutionen, enligt Elina. (FA 0817) Hon beskrev Sandras uteblivna insatser: "Hon ((samordnaren Sandra)) bryr sig inte, hon ringer inte Adam, hon ringer inte mig. Vi har haft fyra möten sen Adam kom hem från institutionen, hon har inte varit på ett enda. /.../ Hon bryr sig kanske om projektet men inte om min son."

Under Adams placering på institutionen närvarade Sandra, enligt Elina, på nästan alla möten. Efter institutionsplacering – då samordnarna skulle vara som mest aktiva – tycktes hon emellertid ha försvunnit. På ett möte efter pojken institutionsvistelse frågade hon socialsekreteraren om samordnaren: "Vad har hänt med Sandra?". Ingen av de närvarande visste vad som hade hänt med henne. (FA 0817)

²⁴⁶ Elina gav mig även en sorglig berättelse om de andra placerade barnen: "Jag tycker synd om alla barn som är placerade på såna ställen. De rymmer för att de inte klarar tillvaron där! ((Elina är upprörd, hon pratar högt))." (FA 0817)

Den marginaliserande roll som samordnaren ges av Elina framställer samordnaren i rollen som passiv samordnare eller mer precist en träkarlsamordnare. Samordnare som har antagit träkarlsamordnarrollen kännetecknas av att inte kunna eller vilja påverka ungdomarnas tillvaro. Samordnaren Sandra ringer inte Adam. Hon vill inte eller kan inte påverka men hon framställs av Elina inte som inkompetent, hon gör sitt arbete under Adams institutionsplacering och utstrålar social kompetens. Elina och Sandra satt på möten ”under Adams placering på institutionen” det vill säga när myndighetspersoner från de särskilda ungdomshemmen var närvarande. Elina förmedlar bilden av att samordnaren Sandra själv väljer sin myndighetspublik och presenterar sig utifrån detta val. MVG-projektet administrerades av Statens institutionsstyrelse och samordnarna var anställda av SiS och hade därmed samma arbetsgivare som de övriga anställda på de särskilda ungdomshemmen. Att Sandra närvarar på möten med den myndighetspublik hon själv valt och att hon dessutom är angelägen om projektet (”Hon bryr sig kanske om projektet”) konstruerar henne som en aktiv och kompetent deltagare.

Att jag lite överraskande fick Elinas mobilnummer av socialsekreteraren liksom att Elina gav mig ovanstående berättelse ger en bild av alliansen som finns mellan Elina och socialsekreteraren. Den anhöriginkluderande alliansen kan ritas på följande sätt:

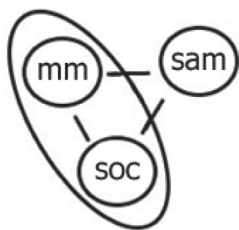

Bild 11

Förkortningar: mm – mamma, soc – socialsekreterare, sam – samordnare.

Elinas och socialsekreterarens relation till samordnaren och inte minst institutionspersonalen beskrivs som en *vi-* och *dom-dikotomi*. Elina framställer socialsekreteraren som en medlem som står på hennes sida, någon som är engagerad och ger stöd. På andra sidan finns samordnaren och institutionspersonalen.

Sårbar dyad

Naida är en mamma som går till ytterligheter när hon berättar om en serie konflikter med olika myndighetspersoner. I detta maximerande av beskrivningarna uppmärksammas bland annat en förbindelse mellan olika språk samt många dikotomier mellan Naida och olika inblandade myndighetspersoner som intensivt kritiseras.

Naida flyttade till Sverige för trettio år sedan och jag intervjuade hennes son på ett utredningshem (FA 0709). I slutet av projektet ville jag genomföra en uppföljningsintervju med pojken och trots att han sa att han ville träffa mig så lyckades jag inte med detta. Naida hade berättat för mig om hans dygnsvanor, något som även jag uppfattade, det vill säga att han sov på dagarna och var vaken på nätterna (FA 0819). Några dagar senare intervjuade jag Naida per telefon (FA 0815). I hennes berättelse framträdde ett missnöje med alla de inblandade myndighetspersonerna. Naida anförde en historik präglad av missnöje med alla de inblandade i behandlingen och därmed också med samordnaren. Hennes kritik framförs med styrka, hon höjer rösten och svär under telefonsamtalen. Potter (1996/2007: 187) skriver:

”... when people are attempting to justify, accuse or argue some conclusions they often draw on ‘extreme-case’ formulations. The use of such formulations is a common descriptive practice that involves using the extreme points on relevant descriptive dimensions.”

Naidas beskrivning görs med hjälp av en framställningsform som Potter (1996/2007: 187-194) och Pomerantz (1986) kallar extremiseringar, det vill säga framställningar där händelsebeskrivningar dras till sina ytterligheter²⁴⁷. I detta maximerande av beskrivningar kan också en förbindelse mellan två olika språk uppmärksammas (svenska och ett sydslaviskt språk). Dessutom skapas i framställningen bilden av en träkarlsamordnare, en samordnare som visserligen inte framställs som inkompetent men som ändå är ineffektiv.

Om tiden före pojkens placering på det utredningshem där jag samtalat med honom berättade Naida att sonen blivit misshandlad av en lärare i årskurs sex och att han hade börjat skolka från skolan när han gick i åttan eftersom han inte vågade gå till skolan på grund av en konflikt han haft med några andra barn. Naida berättade: ”I stället för att skolan springer efter honom sprang jag efter skolan”. När Naida sa att hennes son gärna ville byta klass då hade en lärare i skolan sagt: ”ni måste skriva ansökan”. Naida blev upprörd och pratade högljutt. (FA 0815)

Naida: JÄVLA HÄSTAR, ni tittar bara framåt! Sätt en stol där och låt honom gå till skolan!

247 Även i Forkby (2005: 102, 172).

I Basic (2010: 61-63) analyseras ord och meningar på andra språk än svenska som återfinns i studiens empiriska material. I dessa exempel synliggörs etniciteten; användning av icke-svenska uttryck aktualiserar även betydelsen av det svenska språket. Uttryck och meningar på andra språk än svenska kan i materialet ses i kombination med uttryck och meningar på svenska språket – en språklig förbindelse mellan olika språk skapas härmed av aktörerna.

Vanligt förekommande språk i materialet är förutom svenska och engelska de sydslaviska språken (bosniska, kroatiska och serbiska). När jag samtalade med ungdomarna och deras föräldrar uppmärksammade en del av dem min bakgrund. Naida framför sin kritik mot skolpersonal genom att extremisera sin framställning, hon är upprörd, pratar högljutt och svär ("JÄVLA HÄSTAR..."). Hon använder inte sitt sydslaviska språk men hon framför sin kritik genom att ordagrant översätta ett sydslaviskt uttryck till svenska. Att säga "Jävla hästar, ni tittar bara framåt" till någon är ett sydslaviskt uttryck som ordagrant översatts till svenska och i Naidas kultur betyder det ungefär "jävla dumskallar, ni är så fyrkantiga". Att förknippa en medlem med en häst som bara ser rakt fram antyder att skolpersonalen i detta fall inte var så flexibla avseende pojkens önskan om att få byta klass, man fastnade i stället i den byråkratiska mall som, i vanliga fall, skall följas då en elev vill byta klass.

Naida berättade vidare att det var efter det misslyckade skolbytet som sonen började röka hasch. När hon upptäckte detta kontaktade hon socialtjänsten och bad dem om hjälp. Pojken placerades i enlighet med LVU på det utredningshem där jag träffade honom. Efter denna placering flyttades han till ett SiS-skolhem. På skolhemmet var pojken "mycket aktiv i skolan" enligt Naida och de som närvarade på mötena berömde honom och sa att han var "duktig i skolan". Detta skolhem hade ingen matematikundervisning under den tiden och Naida påpekade flera gången under mötena att hennes son behövde ett betyg i matematik. "Ingen lyssnade på det" menade Naida. (FA 0815)

Samordnaren Clara hade ringt till Naida inför mötena på institutionen och frågat vad hon ville att Clara skulle ta upp. Naida sa att hon flera gånger sagt till Clara "att lyfta upp" detta om matematikundervisningen. Clara hade aldrig framfört detta enligt Naida utan hon fick själv ta upp det. (FA 0815)

I början av 2008 kom Naidas son hem från skolhemmet. Han fick inget skolbetyg från institutionen med motiveringen att skolan på institutionen inte kunde utfärda betyg mitt i terminen. Detta ledde i sin tur till att ingen gymnasieskola i kommunen kunde anta pojken. På det senaste mötet, som hölls tre veckor efter terminens början, berättar hon att personal från gymnasiet sagt att "vi ska ordna schema" för pojken men det hade inte hänt fram till den dagen vi samtalade. (FA 0815)

När jag telefonintervjuade Naida så hade hennes son varit hemma i cirka sex månader utan någon sysselsättning. Samordnaren Clara hade ringt fyra gånger

under de sex månaderna, det var inför mötena och hon frågade vad pojken ville säga på mötet. Jag frågade om Clara hade frågat Naida vad hon ville lyfta upp på mötet och Naida svarade: ”jag brukar lyfta upp luren och säga mitt ((när Clara och sonen pratar))”. Vidare berättade Naida att Clara ringt inför de fyra mötena men att hon bara närvarat på två av dem. En uppgift som Clara hade tagit på sig var att ordna fram betyg från skolhemmet och Naida sa att detta inte gjorts. Hon var upprörd över detta och sade: (FA 0815)

Naida: Om vi ber om nånting, ingen gör nånting. Vad är det för skoj? Helt ointelligent folk, använd hjärnan...

Naida beskrev även samordnaren Claras insats under mötena:

Naida: Hon bara sitter och skriver. Hon som samordnare ska göra mycket mer. Jag är inte bara missnöjd med henne ((samordnaren Clara)), jag är inte nöjd med någon annan.

Naida talar om en ineffektiv samordnare som ändå är aktiv. Samordnaren Clara ringer till sonen och talar med honom, hon tar också på sig olika uppgifter. Hon antecknar under mötet men sen händer det inget mer. Clara lyfte inte frågan om matematikundervisningen på institutionen under mötet, hon ordnade inte heller fram betyg från skolhemmet. Bilden av en träkarlsamordnare skapas ur denna strida ström, en uppenbart svag aktör som inte kan eller vill påverka men som ändå inte framställs som inkompetent.

Naida var även kritisk till de olika frivårdsinsatser som hennes son fick efter institutionsvistelsen. Om ART²⁴⁸ säger hon att ”den behandlingen” utförs av personal som inte är utbildad till att utföra behandlingen. Hon menade att personalen på ART lärde hennes son att ”svara artigt”, något som sonen redan kunde, men de hjälpte honom inte med hans aggressivitet. Vidare berättade Naida att socialtjänsten från kommunen köpte en tjänst av ”en grupp som skulle hjälpa” sonen. Om den gruppen sade hon: ”De gjorde ingenting, de bara tog pengar från socialen”, ”de bara kom några gånger och pratade med mig eller pojken en kvart”. Efter två månader avbröt Naida deras insats. Upprörd frågar hon sig: ”Är de galna i huvudet?”. (FA 0815)

Man har uppmärksammat ambivalenta känslor hos föräldrar inför institutionen och socialtjänsten även i andra studier. Bangura Arvidsson och Åkerström (2000: 51) menar att föräldrarna ofta upplever att de inte får den hjälp och det stöd som de önskade, varken från institutionen eller från socialtjänsten. Naida ansåg att hon inte fått hjälp av skolan när hon uppmärksammat sonens första problem. Den hjälp som hon senare fått av socialtjänsten bestod av att sonen

248 Aggression Replacement Training. (Läs mer om ART i Goldstein, Glick, Carthan och Blanco, 1994.)

placerades på en institution vars personal kritiseras i sitt yrkesutövande. Efter sonens vistelse på institutionen beskrevs de stödinsatser som kommunen betalat för som triviala. Samordnarens uteblivna hjälp i sonens fall demonstreras och en anvisning till samordnaren om hur denne borde genomföra sina insatser ges: "samordnare ska göra mycket mer". Naida tycks efterfråga en samordnare som ger praktisk hjälp, genomför sina uppgifter och inte bryter sina löften – en samordnare som har antagit rollen som ungdomens röst och som går i allians med henne och hennes son.

Simmel (1950/1964: 122-125) intresserade sig även för parrelationer. Ett dyad eller par utgörs av två individer och förutsättningen för dyadens överlevnad är medlemmarnas existens och interaktion mellan dessa. Denna konstellation är, enligt Simmel, mycket mer sårbar och flyktig än triader.²⁴⁹ Han (1950/1964: 123) skriver:

"The social structure here ((in a dyad)) rest immediately on the one and on the other of the two, and the secession of either would destroy the whole. The dyad, therefore, does not attain that super-personal life which the individual feel to be independent of himself. As soon, however, as there is a sociation of three, a group continues to exist even in case one of the members drops out."

Naida utmålar i beskrivningarna ovan bilden av en dikotomi där ett *jag-* och *dom-* perspektiv träder fram. Naidas kritik riktar sig till olika inblandade myndighetspersoner. Dikotomierna består av olika konstellationer: Naida – lärare i skolan, Naida – personalen på SiS-skolhem, Naida – samordnare, Naida – ART-behandlare, Naida – socialtjänst och Naida – ospecifiserade privata aktörer inhyrda av socialtjänsten. Myndighetspersonerna som Naida kritiserar porträtteras som överlägsna i relationen till den ensamma och missnöjda Naida. Hon porträtteras som underlägsen men även dynamisk och kompetent – trots olika status visar Naida sitt motvärn och därmed sin kompetens genom att kritisera de överlägsna, "Helt ointelligent folk, använd hjärnan". Det faktum att det finns många dyader i Naidas berättelse hänger ihop med det som Simmel skriver, att denna konstellation är så mycket mer sårbar och flyktig än triader.

Förväntade (o)uppfyllda allianser

Konflikter kan återges som närvarande och förväntade i vissa situationer (se exempelvis avsnittet *Ungdomsuteslutande allians*). Liknande tycks gälla allianser som ibland också kan gestaltas som förväntade. Dessa *förväntade allianser* är tidsmässigt avgränsade, ibland blir dessa *uppfyllda allianser* eller blir de *ouppfyllda*.

249 Även i Sellerberg (1973: 87).

På en utredningsavdelning samtalade jag med en pojke som heter Leonardo. Hans samordnare är Elisabet och han hade pratat med henne några gången per telefon. De träffades aldrig och enligt honom ska Elisabet komma på besök med hans socialsekreterare nästa vecka. Han berättar hur personalen på en annan SiS-institution kallade honom "blatte" och att han anmälde detta till institutionschefen där men att ingenting hände. Han berättar och skrattar samtidigt när han beskriver hur institutionspersonalen en gång på frågan om hans permission svarade: "kontakta socialsekreteraren för detta" och socialsekreteraren sa att det är "institutionspersonalen som fattar beslut om detta". (FA 0804) Då vi träffades under placeringen, hade Leonardo vissa förväntningar på den samordnare som han inte träffat. Förväntningarna innehåller bilden av en allians. Bilden kan urskiljas efter att jag ställer frågan: "Har Elisabet nån gång förklarat för dig vad det är hon ska göra?"

Leonardo: JAG snackade med henne en gång ((i telefon)) och då förklarade hon, skickade papper om MVG som jag skulle läsa.

Goran: Mmm. Vad sa hon, kommer du ihåg?

Leonardo: Att (3) hon är med på soc mötet typ, "jag hjälper och försöker...", såna grejer typ.

Goran: Hjälper...

Leonardo: Hon snackar med soc, hon är typ på min sida (.) inte på soc sida.

Om vi ska använda Caplows terminologi är det ett triadliknande förhållande som återberättas ovan, i relationen ungdom – samordnare – socialsekreterare. Leonardo framställer en förväntad allians mellan sig själv och samordnaren där betydelsen av socialsekreteraren marginaliseras (sin socialsekreterare beskriver Leonardo med skratt, som en fånig medlem). Något förenklat och statiskt kan situationen ovan ritas upp (bild 12):

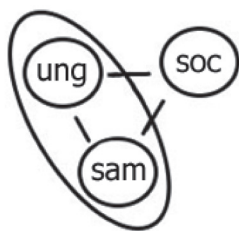

Bild 12

Förkortningar: ung – ungdom, sam – samordnare, soc – socialsekreterare.

Att samordnaren "är typ på" Leonardos "sida" kan som bilden visar innebära att socialsekreteraren är utesluten. Bilden av den förväntade alliansen ger också inblick i en förväntad samordnarroll, nämligen rollen som ungdomens röst.

Leonardo förväntar sig en samordnare som ”hjälper”, en samordnare som är hans allianspartner, som går utanför protokollet, som ”snackar med soc” men som ändå till slut står på Leonardos ”sida”, ”inte på soc sida”.

Hypotetiskt kan vi tänka oss att relationen mellan Leonardo och socialsekreteraren i fallet förändras genom uppkomsten av en tredje medlem i rollen som ungdomens röst. Triadens lättföränderlighet gör att många olika varianter av allianser kan skapas. I fallet ovan kan vi tänka oss fyra möjliga varianter. Variant ett är att den förväntade alliansen mellan Leonardo och samordnaren övergår till en *uppfylld allians*, det vill säga att det skapas en allians som har kommit till skott, som inte längre bara är förväntad. I denna triadrelation kan socialsekreteraren lätt hamna i utanförskap. Variant två är att den uppfyllda alliansen inte realiserar och att resultatet därmed blir en *ouppfylld allians*. Den existerande *triadstillheten* i relationen ungdom – socialsekreterare – samordnare förblir och ingen riskerar att uteslutas. Triadstillheten kan dels dämpa möjliga konflikter i relationen, dels göra det praktiska arbetet ineffektivt – risken finns att myndighetspersonernas åtaganden inte genomförs eller genomförs långsamt i triadens stillhet. I praktiken kan det betyda att ungdomen sitter inlåst på institutionen medan myndighetspersonerna arbetar i snigelfart. En uppfylld allians och den existerande *triadstillheten* i relationen ungdom – samordnare – socialsekreterare kan förenklat ritas upp (bild 13):

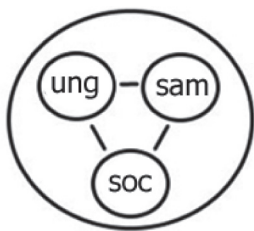

Bild 13

Förkortningar: ung – ungdom, sam – samordnare, soc – socialsekreterare.

Variant tre är att i den existerande triadstillheten i relationen ungdom – socialsekreterare – samordnare alla tre medlemmar är nöjda – att alla tre exempelvis arbetar för att ungdomen kommer ut från institutionen. Variant fyra är att två andra parterna i en uppfylld allians av en förväntad typ, på grund av alliansens lättföränderlighet, ingår i en allians (ungdom – socialsekreterare eller socialsekreterare – samordnare).

Om vi lämnar det hypotetiska tänkandet för stunden och återvänder till Leonardos fall och den förväntade alliansen så visar fallet paralleller med variant två som diskuteras ovan, att alliansen med samordnaren har blivit uppfylld.

Efter åtta månader är Leonardo hemma och vi pratar med varandra i telefon. I hans berättelse konstrueras en uppfylld allians. Leonardo berättar att han träffat MVG-samordnaren Elisabet på två möten, en gång på Badin (det särskilda ungdomshem där jag träffat honom första gången) och en gång på HVB-hemmet. De hade inte pratat innan eller efter mötet. Under sin tid inom MVG-projektet så hade samordnaren inte ringt honom en enda gång, varken under placeringen på SiS, HVB-hemmet eller senare när han flyttat hem (Leonardo var placerad från oktober 2007 till juli 2008). Leonardo uppger att han själv aldrig ringde Elisabet, han sa "det skulle kännas jättekonstigt om jag ringer henne". Enligt Leonardo så har Elisabet inte heller ringt hans föräldrar. (FA 0815) Leonardo svarar på frågan "vad gjorde Elisabet under de två möten där hon närvarade?

Leonardo: Hon ((samordnaren Elisabet)) bara satt där.

Goran: Sa hon nånting under mötet?

Leonardo: Nej, hon bara satt.

Den framställda uppfyllda alliansen synliggör en besvikelse över samordnarens uteblivna insats. När jag gjorde min uppföljningsintervju med Leonardo bodde han hos sina föräldrar och arbetade. På min fråga om han ville ha fortsatt kontakt med Elisabet svarade han "jag känner inte att Elisabet hjälpte mig nånting och jag vill inte ha henne i fortsättningen" (FA 0815).

Leonardo beskriver samordnarens passiva deltagande roll med implicit kritik. Enligt Leonardo agerade hans samordnare inte under hans vistelse på institutionen och därmed har hans förväntningar på alliansen med samordnare förblivit uppfyllda. Samordnaren Elisabet beskrevs som en *papperstigersamordnare*, en som vid första telefonsamtalen beskrivits sig själv som stark och antytt en allians med ungdomen mot socialsekreteraren. Leonardo är missnöjd – frågan är om detta då kan ses som en allians mellan socialsekreteraren och samordnaren även om en av parterna (samordnaren) är relativt passiv.

Samordnarinkluderande allians

"Each of the pair relationships in a triad may occur alone or in the presence of the third member. His presence, however passive, always modifies the relationship of the other two. The simpler catalytic effects follow sociological principles that we first discover for ourselves in nursery school – the presence of an antagonist increases one's affection for a friend and the presence of a friend increases one's hostility toward a common antagonist. /.../ Another type of catalytic effect modifies organizational status. Much of the world's work is accomplished

by hierarchical triads such as leader – lieutenant – follower, master – journeyman – apprentice, or manager – foreman – worker.”²⁵⁰

Relationen i triader präglas av att fiendskap i en relation kan öka sammanhållningen i en annan. Caplow (1968: 4-5) menar att antagonismen i en relation medvetet kan skapas och framhåvas av medlemmar vars mål är att öka solidariteten i en annan relation. Den typen av katalyserande verkan kan exempelvis göra att statusordningen hos medlemmar i en triad förändras.

En del ungdomar berättar att de ogillade samordnarna vid de första mötena men att relationen förbättrats efter en tid. Intervjun med en flicka på en behandlingsavdelning och hithörande fältanteckningar exemplifierar hur alliansen med samordnaren framställs med utgångspunkt i tidigare konflikter flickan haft med institutionspersonalen.

Om tiden före samordnaren, som Rana beskriver som en ljus punkt i hennes tillvaro, berättar Rana om institutionspersonalens bristande vilja att samtala med ungdomarna. Hon är tårögd när hon berättar om hur personalen på Dupan sa att de inte hade tid att prata med henne när hon ”behövde och ville prata” med dem (FA 0734).

Rana: ”Neej, jag har inte tid, jag måste göra det... Jag måste ringa”, så sa de hela tiden /.../
Det gäller inte bara mig det gäller alla ungdomar.

Goran: Det gäller alla. Ok. Men du har en samordnare?

Rana: Ja.

Goran: Vem är din samordnare?

Rana: Stefan.

Goran: Det är Stefan. Hur upplever du hans insats i ditt...

Rana: ALLTSÅ i början så tänkte jag, varför ska en person till vara in i beha... alltså i min behandling och såna grejer (.) och först tyckte jag illa om honom. Men sen började vi prata, jag fick honom när jag satt i Dupan.

Goran: Ok.

Rana: Så nu är han bra alltså, ja, han är inte så farlig faktiskt.

Goran: Mmm.

Rana: Och han ser till att allt blir som vi har bestämt på möten och (.) jag är rätt nöjd med honom. /.../

Goran: Vad är det som gjorde att det blev bättre senare ((i Ranas kontakt med samordnaren))?

Rana: Jag vet inte, när personalen ((på institutionen)) var för jävliga och så, jag hade problem med personalen så ringde jag honom och berättade vad de gör och hur de är och han lyssnade på en och jag har väldigt svårt att lita på en vuxen, det har hänt grejer och så. Och jag började lita på honom (3) /.../ han har lyssnat på mig.

Det paradoxala i sammanhanget är att det som haft betydelse vid det första fördomandet (av samordnaren) ligger senare till grund för ett accepterande. Ranas

250 Caplow (1968: 4-5).

tidigare konflikter med myndighetsutövare gör att samordnaren först ses som ”en farlig vuxen”, men senare konflikter med institutionspersonalen skapar en interaktion med samordnaren. Å ena sidan aktualiseras ett avstånd mellan medlemmarna genom de återberättade konflikterna (avståndsskapande konflikter) men å andra sidan används samma berättelser för att förklara närheten i relationen (närhetsskapande konflikter).

Den personliga aspekten i relationen mellan Rana och samordnaren Stefan aktualiserar närheten i relationen mellan dem. Tidigare och aktuella konflikter ges betydelse i beskrivningen och utifrån den konfliktdynamiken föds en bild av en *samordnarinkluderande allians*. Detta är en förenklad skiss:

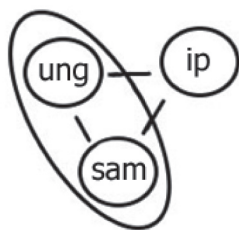

Bild 14

Förkortningar: ung – ungdom, sam – samordnare, ip – institutionspersonal

I den ovanstående beskrivningen visar Rana upp alliansens gemensamma framgångar och acceptans. De tidigare konflikterna med institutionspersonalen som hon beskriver ger ett incitament till att en allians uppstått mellan Rana och samordnaren. Rana framställer sig själv som en medlem som vunnit gehör i relationen med en myndighetsperson – samordnaren – ett gehör som annars inte varit självklart i den konfliktpräglade verkligheten på institutionen.

Samordnaren Stefans insats lovprisas på två nivåer. Dels är han en bra lyssnare (”han har lyssnat på mig”), dels kontrollerar han övriga myndighetspersoner (”han ser till att allt blir som vi har bestämt på möten”). Det spelar då ingen roll om samordnaren bedöms som trevlig eller med Ranas ord som ”bra /.../ han är inte så farlig”. Den personliga kontakt som Rana eftersträvar, där det också ingår att vara en bra lyssnare, innebär inte att hon har överseende med att ”ingenting händer” genom denna kontakt; tvärtom tycks Rana vara glad över en samordnare som kontrollerar de övriga myndighetspersonerna.

Det sätt på vilket Rana ovan beskriver nyttan av samordnarens insatser kan ses som ett erkännande av samordnarinkluderande allians mellan ungdomen och samordnaren. Hypotetiskt kan den beskrivna alliansen upplevas av myndighetspersonerna som det som Caplow (1968: 50) kallar för en *revolutionär allians*.

Han skriver: "revolutionary coalition, which is a winning coalition that dominates the superior member of an organizational triad".

Myndighetspersonerna kan se alliansen mellan ungdomen och samordnare som en interaktion som hotar den aktuella statusordningen i organisationen – i fallet ovan att samordnaren har tagit över institutionspersonalens plats i alliansen med ungdomen – någonting som kan försvåra behandlingen, enligt institutionspersonalens perspektiv.

Hill (2005) studerade allianser mellan institutionsplacerade ungdomar å ena sidan och behandlingspersonal (på två särskilda ungdomshem) och socialsekreterarna i de studerade fallen å andra sidan. Hill beskriver så kallade *skenallians* och *allianshaveri*:

"Skenallians är en allians som bygger på en outtalad överenskommelse om att undvika all form av kontakt som kan innebära påverkan, förändring och utveckling.²⁵¹ /.../ I den stund någon av parterna bryter samspelet av någon anledning uppstår en ny situation. I denna studie har ingen skenallians bestått, utan förr eller senare har ett allianshaveri skett. Ett skenallianshaveri definieras som ett tillfälligt eller permanent avbrott i kontakten. Genom att de tidigare implicit överenskomna strategierna inte längre vidmakthålls uppstår plötsligt en oförutsägbarhet i relationen."²⁵²

Samordnarinkluderade alliansen kan enligt Hills perspektiv betyda allianshaveri i en eventuell eftersträvad skenallians mellan behandlingspersonal och Rana. En sådan eftersträvan från behandlingspersonalens sida är inte synlig i intervjun ovan men den borde vara förväntad enligt behandlarnas perspektiv i Hills studie:

"... behandlarens uppgift är att lära eleverna ett gott uppförande och god moral. Detta lär man eleven främst genom att själv uppträda föredömligt. Man har ett slags uppfostrande och modellerande relation till eleven, där man betonar vikten av att ha kontroll. Reglerna får stor betydelse i såväl förhållningssättet som behandlingen. /.../ man betonar som sin uppgift att lära eleverna att bättre förstå och acceptera sina känslor och att återställa pojkarnas tro på det goda i andra människor. Det lär man eleven främst genom ett känslobaserat bemötande. Kontakten blir det centrala i förhållningssättet till eleverna."²⁵³

Ungdomsuteslutande allians

Samarbetet mellan samordnaren och övriga myndighetspersoner ses av vissa ungdomar som en allians mot dem själva. De ungdomar som tidigare upplevt en antagonism i relationen gentemot myndighetspersonerna beskriver sig själva som uteslutna.

251 Hill (2005: 185).

252 Ibid: 186.

253 Ibid: 119.

I den nedanstående intervjun beskriver en pojke hur han upplevt alliansen mellan samordnaren och socialsekreteraren. Alliansen tycks ha varit en produkt av en tidigare antagonism med myndighetspersoner. Pojken är placerad på det särskilda ungdomshemmet Luttbjör och han har en negativ syn på institutionspersonalen som "bara jävlas med ungdomarna", "sitter vid datorn" och "gör ingenting". Hans syn på socialsekreterarna och MVG-samordnaren är lika negativ. Han säger också att personalen på institutionen "spelar snälla" bara för att jag är på besök. (FA 0731) Han exemplifierar hur personalen på institutionen "jävlas" med ungdomarna:

Ado: Jag sitter med kompisar här inne (.) försöker ha kul, skämta och sänt, (.) skratta så tiden går snabbare så att man inte tänker... Så säger de till "det räcker" nåt sänt. Vi får inte skratta här inne, skrattar vi, då skickas vi in på rummet.

Goran: Mmm.

Ado: Vad är det för anledning att gå in på rummet? Man har inte gjort nånting, vi bara skrattar. Vi har inte slagit personalen eller sagt till dem något ord, fula ord. Det är alltid så.

Goran: Mmm.

Ado: Och de ((personalen)) gör ingenting särskilt, de tittar på data, dricker kaffe, läser tidning, ingenting mer. (.) Vad är det som de hjälper, de hjälper oss ingenting. (3)

I Ados beskrivning ser vi att konflikterna både finns och är förväntade. De närvarande konflikterna synliggörs i beskrivningen av de förbud som uppmärksammas, förbudet att skratta, förbudet att ha kul och förbudet att skämta. De förväntade konflikterna blir synliga om vi fokuserar på vilka konflikter som enligt Ado kan komma att utspelas. Det som ingår är bland annat att slå personalen ("Vi har inte slagit personalen"), säga "fula ord" och placeras på isoleringen.

Dessutom uppmärksammar Ado institutionspersonalens bristande engagemang ("de gör ingenting särskilt, de tittar på data, dricker kaffe, läser tidning, ingenting mer"). Det material som jag samlat in för denna studie rymmer flera sådana exempel. En flicka som är mitt i en pågående utredning berättar exempelvis att personalen på utredningshemmet inte gör sitt jobb, "de sitter bara framför datorn" och tittar på Internet, till exempel "möbler på IKEA", och det gör att hon är orolig för utredningsresultatet som egentligen skall grunda sig på de iakttagelser som personalen gör (FA 0724). Detta och liknande exempel ger en bild av att institutionspersonalen också observeras av ungdomarna, som senare använder sina iakttagelser kritiskt. Genom kritiken porträtteras en skenallians mellan de anställda på institutionen å ena sidan och ungdomen å andra sidan (som den tredje, uteslutna parten).

Hill (2005: 185) skriver om skenalliansens syfte på institutionen: "Skenalliansen syftar till överlevnad på arbetet eller under placeringstiden. Att överleva betyder att inte bli misshandlad fysiskt eller psykiskt, att upprätta ett förutsägbart lugn

och kontroll. Därmed kan man få en dräglig tid på institutionen, kanske till och med en trevlig tid”. De, av Ado beskrivna, institutionsanställda gestaltas som aktörer som har hittat en strategi att överleva på sitt arbete, de har upprättat ett ”förutsägbart lugn och kontroll” samt de har en ”trevlig tid” under sin närvaro på institutionen – allt detta i kontrast till ungdomarna som återges vara utanför. Frågan är om samordnarens tillkomst kan medföra förändringar.

Under den fortsatta intervjun med Ado frågar jag honom om MVG-projektet och hans samordnare. Ados okunskap ger en bild av bristande kontakt med samordnaren:

Goran: Vet du nånting om MVG-projektet?

Ado: Nej.

Goran: Projektet heter Motverka våld och gäng och de har anställt MVG-samordnare och du ska enligt informationen som jag har, du ska ha en MVG-samordnare. Och du vet inte...

Ado: Det är såna som hjälper, va?

Goran: Så är det tänkt. Det kan bli, om du kommer från Tranås, någon som heter Marcus, det kan bli någon som heter Lotta, det kan bli någon som heter Stefan...

Ado: Ja, Stefan har jag. (3)

I sekvensen ovan visar Ado en ytlig kunskap om samordnaren och projektet. Jag förklarar sammanhanget för Ado innan han snappar upp Stefans namn. Ados uttalande visar på att samordnaren uppfattas som ungdomens röst när han undrar ”Det är såna som hjälper, va?”. Men i hans beskrivning av en konkret samordnare ges en annan bild. Ado berättar om kommunikationen med sin samordnare:

Goran: Kan du berätta om dina kontakter med Stefan?

Ado: Ingenting, han, (7) han hjälper soc alltså. Så om jag frågar honom om hjälp han säger ”jag kan inte göra nånting”, ingenting. (5) /.../ Han är på socialens sida, Stefan. Han är inte på min sida.

Goran: Ok. Eee, kan du...

Ado: Om jag ber honom om hjälp att komma ut och sånt så säger han att han inte kan göra nånting och såna grejor. Det är klart att han kan göra... Socialen lyssnar på MVG. /.../ Han är på socialens sida. När vi har möte säger han: socialen säger så, så, så. Han är inte på min sida.

Ado är från början inte misstänksam på samma sätt som Rana varit innan hon övertygats om samordnarnas positiva inverkan. Istället är Ado, enligt sin egen berättelse, positiv inledningsvis men blir besviken efter utebliven hjälp. I beskrivningen som följer producerar Ado en papperstigersamordnare, det vill säga en samordnare som framställer sig själv som stark men inte är det:

Ado: Vi träffades och han sa att han ska hjälpa mig. Då tänkte jag, ja han ska hjälpa mig, första gången jag träffade honom.

Goran: Mmm.

Ado: Sen visade det sig att han inte hjälper. (3)

Goran: Ok. Har han varit på mötena?

Ado: Mmm.

Goran: Vad gjorde han under själva mötet?

Ado: Han pratade med soc och sånt. Han säger inte... han säger ibland "att när han kommer ut, hur ska hans framtid se ut?" och sånt, "vad har ni för planer?" och sånt. Det är det enda han säger.

Den förväntade hjälpen kan ha varit orealistisk men uppenbarligen räcker det inte med "frågans makt".²⁵⁴ Att ställa frågor om framtiden som "när han kommer ut" och "vad har ni för planer" räcker inte för att samordnaren skall vinna Ados uppskattning eller respekt. Ado tycks efterfråga en samordnarroll där denne fungerar som ungdomens röst genom att producera en motsats till detta. Den samordnarroll han beskriver är den av en papperstigersamordnare som lovar Ado saker som sedan inte uppfylls.

En papperstigersamordnare passar in att porträtteras som socialsekreterarens allianspartner. Ados beskrivning ovan kan förenklat skissas som i bilden nedan:

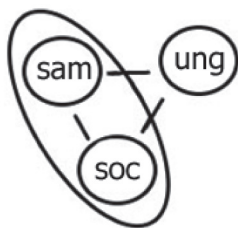

Bild 15

Förkortningar: ung – ungdom, sam – samordnare, soc – socialsekreterare.

Relationen i triaden som beskrevs ovan, (ungdom-samordnare-socialsekreterare) ger exempel på en ungdomsuteslutande allians mellan två medlemmar (samordnaren och socialsekreteraren) där den tredje (pojken) upplever att han lämnas utanför. Ado berättar att samordnaren "i början sa att han ska hjälpa" honom och hans resonemang går ut på att "socialen lyssnar på" vad samordnaren säger, eftersom Ado tror att samordnaren har makt. Med tiden upplevdes samordnaren i fråga som en aktör som stod "på socialens sida" och inte på Ados sida. Ado beskriver det som att samordnaren under mötet framför socialsekreterarens tankar, "han säger: socialen säger så, så, så". Ado förmedlar genom sin berättelse de upplevda positionerna i relationen. Det kan sammanfattas så här: om samordnaren

²⁵⁴ Statens institutionsstyrelse (2006). FA 0725; 0726; 0729, 0730; Joakim FA 2007/2008; Malin FA 2007/2008.

inte hjälper mig utan framför socialsekreterarens synpunkter, då är han är inte på min sida.

Den ungdomsuteslutande alliansen förändrar inte statusordningen i triaden som den revolutionära alliansen kan göra. Caplow (1968: 51) skriver om ”conservative coalition, which is a coalition that does not upset the prescribed status order in an organizational triad”. I enlighet med detta kan en ungdomsuteslutande allians ses som en konservativ allians – en sådan som inte påverkar statusordningen i triaden.

Tillskrivna samordnarroller

I Goffman (1959/2002, 1967/1982) kan vi utläsa att tillkomsten av en utomstående aktör i en situation kan skapa rollkonflikter. Goffman analyserar det som sker när den utomstående aktör kliver in på scenen och hur vi gör för att undvika rollkonflikter. Vanligen undviker vi dessa konflikter genom att försöka hålla isär våra publikker. Vi väljer (växlar) mellan olika roller utifrån vad vi vet om de olika individerna i den givna situationen.²⁵⁵

De intervjuade ungdomarna intar ibland en försvarsställning i sina framställningar som indikerar att konflikter är närvarande och förväntade. På ett liknande sätt indikeras också förväntningar om allianser mellan medlemmar. När förväntningar om konflikter och allianser framställs synliggörs samtidigt aktörernas roller. Dessa roller är inte statiska. Ovan har vi sett att ungdomar och föräldrar i en och samma beskrivning kan återge hur en samordnare växlar mellan olika roller och hur detta hänger ihop med allianskonstellationerna. I det som följer vill jag för det första beskriva en samordnarroll som inte beskrivits tidigare, nämligen *Inkompetent samordnare*. För det andra vill jag visa hur olika samordnarroller kan förändras. För det tredje vill jag visa hur rollförändringar hänger ihop med spänningar mellan olika samordnarroller.

Den inkompetent samordnaren

Samordnarna som besökte de särskilda ungdomshemmen och socialtjänstkontor och som träffade ungdomar, föräldrar och övriga deltagare brukade själva be-

255 Heidegren och Wästerfors (2008: 67); Goffman (1959/2002: 122); Goffman (1967/1982: 108).

skriva tanken bakom projektet och sitt arbetssätt. Beskrivningen förknippades ibland med projektets namn, "Motverka våld och gäng" och därigenom med ett (o)uttalat mål för projektet, att föra en kamp mot våld och gäng.

Reaktioner på projektets namn återfinns i några ungdomars intervjuer och i dessa fall intar ungdomarna en försvarsställning där de klart tar avstånd från samordnarna och kategorin "MVG-ungdom". Försvarsställningarna indikerar att ungdomarna är eller känner sig angripna av projektets associationer till "våld" och "gäng".

I sekvensen som följer uppmärksammar en pojke projektets namn när han berättar om sitt första möte med samordnaren:

Fadil: Först sa han "hej jag är Tobias" sen sa han efternamnet, jag glömde vad det är. Sen sa han "jag är din MVG-samordnare" då frågade jag "vad är MVG" och då sa han "motverkan av våld och gäng" (.) och då sa jag, frågade jag "vad är det för mening med det" "liksom", så sa jag att jag inte är med i något gäng inte håller med våld och sånt. DET gör jag inte!

I Fadils berättelse kan vi se att han inte vill placera sig i kategorin MVG-ungdom – han tar avstånd från projektets målgrupp och från samordnaren. Avståndstagande sker genom att Fadil citerar samordnaren Tobias och sig själv. Potter (1996/2007) menar att tyngd åt en argumentation ges när medlemmen säger vissa ord med högre och lägre röst, samt med betoning och eftertryck.

Genom citerande av samordnaren Tobias, representerar Fadil honom och hans agerande spelas upp och dramatiseras ("hej jag är Tobias"). Detta kan ses som retoriskt knep – genom att citera och för ett ögonblick överlåta sin beskrivning till någon annan presenterar Fadil retoriskt effektiva karaktäriseringar av samordnaren Tobias. Citerandet bidrar till att en av projektets representanter, samordnaren Tobias, tillskrivs en särskild karaktär: en aktör som genomför en felriktad insats och som träffat fel klient. En samordnare som genomför en felriktad insats och som träffat fel klient tvingas till passivitet i sitt rollutövande – han ska inte ge service till fel klient. Framställningen av en sådan samordnare aktualiserar också frågan om kompetens. När samordnaren genomför en felriktad insats indikerar det att samordnaren är inkompetent.

Fadils presentation kan sammanfattas så här: om samordnaren är "lam" i sitt agerande (genomför en felriktad insats och har träffat fel klient) då vill jag inte ingå relationen med honom. Presentationen utmålar bilden av en dikotomi där ett *jag*- och *dom* perspektiv träder fram. Fadils avståndstagande riktar sig mot projektet, samordnaren och en möjlig (förväntad) allians mellan Fadil och samordnaren.

Ett annat exempel på en inkompetent samordnare har vi i en intervju med en flicka, Frederica, som beskriver en sekvens från ett möte då en utredningssekreterare rapporterar utredningsresultatet. Frederica blir arg och springer ut från

mötet, tillbaka till avdelningen. Jag frågar Frederica om samordnaren Kristina frågat henne varför hon gjorde så:

Frederica: Nej.

Goran: Så detta bara passerade förbi på något sätt?

Frederica: Nja, hon kom ner ((till avdelningen)) efter mötet och sa: "GOD jul och gott nytt år, vi ses nästa år!" ((skratt))

Goran: Varför skrattar du? ((skratt))

Frederica: ((skratt)) Ja alltså, hon kom ju ner och sa "God jul och gott nytt år, vi ses nästa år!", då visste jag ju att jag skulle vara här längre. Det var ju en utredning som tog slut men då visste jag att jag skulle vara här under hela nyår och julafton.

Goran: Ok, och när var detta mötet, cirka?

Frederica: December, den 9 december hade ju min utredning tagit slut då.

Goran: Så det var en dålig signal som du kunde läsa ut?

Frederica: Men jag fattade ju, kommer hon ner till mig och "GOD jul och gott nytt år, vi ses nästa år!", jag bara – "VAD menar du, ska jag sitta här så länge?"

Goran: ((skratt))

Frederica: ((skratt)) Hon bara "JAG kan inte säga nånting, du får prata med dina socialsekreterare", jag bara "Ja, okej" så gick hon. (5)

Frederica beskriver en inkompetent samordnare. Kristina framställs som en frånkopplad medlem som får kännedom om olika saker av en slump. Hon beskrivs som lam i sitt agerande gentemot sin klient när hon inte tar ansvar och kommunicerar det fattade beslutet. Den retireringen från ansvaret placerar Kristina utanför triaden ungdom – samordnare – socialsekreterare. När Kristina sägs säga: "JAG kan inte säga nånting, du får prata med dina socialsekreterare" inbjuds Frederica till en allians med socialsekreteraren. I denna konstellation placeras samordnaren Kristina (och utredningssekreteraren som rapporterar utredningsresultatet) utanför.

Rollförändringar – administrativ samordnare blir träkarl

Exempel på konkretiseringar av rollväxling i samtalen finns i en flickas beskrivning av en samordnarens uteblivna insats. Flickan heter Mira och hon konkretiserar samordnarens uteblivna insats genom två typexempel.

Jag träffade Mira två gånger. Första gången var det på ett HVB-hem och andra gången, två och en halv månader senare, på akutavdelningen på ett särskilt ungdomshem. Miras berättelser, vid de olika tillfällena, ger oss en förklaring kring hennes osäkerhet på vad en samordnare ska, och inte ska, göra. Hon förmedlar dessutom sin känsla av att samordnaren inte tillför något. (FA 0706) Nedan följer Miras berättelser om samordnaren under placeringen på akutavdelningen:

Mira: ...det "hon" ((samordnaren Patricia)) gör, det är att hon skriver ner och sen frågar hon mig vad jag vill? Då skriver hon det och sen (.) så säger hon det till min soc men, men jag kan säga det själv, (.) alltså jag har inget problem att uttrycka mig, att prata om mina åsikter... (3) JAG blir inte upprörd på soc-mötet, jag kan själv säga vad jag liksom... (4)

Goran: Mmm.

Mira: Så att, aaa. Hon gör ju ingenting, hon kan ju liksom inte... JAG bad henne liksom att hon skulle ringa min advokat och hon sa att det inte är hennes roll, så att... (3) Jag förstår inte riktigt vad hennes roll är "alltså".

I berättelsen ovan framställs samordnaren Patricia som obetydlig och oanvändbar. För att försvara sin verklighetsbild ger Mira två exempel. I exempel ett (före "Goran: Mmm") framställer Mira en administrativ samordnarroll som utför ett byråkratiskt arbete utan hänsyn till hennes önskemål. Det som verkar vara viktig för en sådan samordnare är att schablonmässigt ställa frågor till sin klient och förmedla dessa frågor vidare till socialsekreterare. Ett sådant sätt att arbeta kritiserar av Mira genom att hon, för det första, uppmärksammar en möjlig konflikt under ett möte och distansera sig från denna konflikt ("JAG blir inte upprörd på soc-mötet"). För det andra dramatiserar Mira sin egen kompetens när hon säger: "jag har inget problem att uttrycka mig, att prata om mina åsikter /.../ jag kan själv säga".

I exempel två (efter "Goran: Mmm") berättar Mira om att den hjälp hon ber om avvisas av samordnaren Patricia. Det som Mira vill förmedla här är att hon vill lyfta fram en önskad samordnarroll, en roll som ungdomens röst som ger praktisk hjälp till ungdomar när det behövs. Avvisandet ger ett smakprov på en bristande yrkesmässig empatisk orientering från samordnarens sida. Patricia förflyttas från den administrativa samordnarrollen till rollen som passiv deltagare eller mer precis som *träkarlsamordnaren*.

Samordnare som har antagit träkarlsamordnarrollen kännetecknas av att inte kunna eller vilja påverka ungdomarnas tillvaro men den samordnaren framställs inte som inkompetent. Samordnaren Patricia vill inte eller kan inte påverka men hon framställs av Mira inte som inkompetent, hon gör sitt arbete och utstrålar kunskap. Patricia vet att telefonsamtal till en advokat inte ingår i hennes roll. Om vi tittar i exempel ett så ser vi att Patricia "skriver ner" och "frågar", hon framställs som aktiv av Mira.

Spänningen mellan olika samordnarroller

Något förenklat kan träkarlsamordnaren ses som en ögontjänare vis-a-vis myndigheten, medan papperstigern vill vara ungdomarna till lags. Deras agerande bestäms således av själva maktrelationen mellan myndighet och ungdomar.

Samtidigt finns en kompetensdimension som präglar dessa två liksom den inkompetente – de utövar inte sina roller särskilt bra, enligt ungdomarna.

Hypotetiskt kan vi ställa oss frågan: Vilken samordnarroll vill ungdomarna ha? I Basic (2009b, e) framställs en samordnartyp som har en chans att få betydelse i de ungas ögon. Den enskilde samordnaren ska välja en aktiv, pådrivande, självständig, personlig och relativt stark rollframställning för att vinna ungdomarnas förtroende.²⁵⁶ Denna samordnarroll kallar jag nu ”ungdomens röst”. Låt oss undersöka spänningen som tycks finnas mellan olika samordnarroller. Å ena sidan kan vi tänka oss rollen som ungdomens röst som kännetecknas av att samordnaren har personlig kontakt med ungdomarna och aktivt kämpar *för* ungdomarna. Å andra sidan kan vi tänka oss den för ungdomarna mindre populära rollen som administrativ samordnare och passiv deltagare (papperstigersamordnare, träkarlsamordnare och inkompetent samordnare).

Enligt Lipsky (1980: 40-53) arbetar närbyråkrater²⁵⁷ ofta inom yrken som har motstridiga eller ambivalenta syften. Syftena med arbetet är ofta vagt formulerade och dessutom idealistiska. MVG-projektet, inom vilket samordnarna är anställda har inte ett exakt mål, som att ungdomarna exempelvis skall avsluta sin skolgång med godkänt i svenska, engelska och matematik. Projektets mål utifrån projektdokumentet är i stället att ”ungdomarna uppnår positiva och bestående förändringar av sin livssituation”, ”stärka familjens och nätverkets möjligheter att fungera”, ”skapa fungerande modeller för samarbete mellan SiS och socialtjänsten”²⁵⁸. Lipsky uppmärksammar också att interaktionen i den organisatoriska kontexten underlättas av att individen förvandlas till ett hanterligt ärende för organisationen – individen omvandlas till klient genom kategoriseringar i språket som används inom organisationen. Med andra ord ersätter *en byråkratisk identitet* den individuella identiteten.²⁵⁹

Hur kan vi nu analysera spänningen mellan samordnarrollerna? Dessa roller kan med Goffmans (1959/2002: 126-148) terminologi kallas för diskrepanta roller, det vill säga roller som ställer motstridiga krav på aktörer. Olika samordnarroller som synliggörs i ungdomarnas beskrivningar kan ses som ett genomgående exempel på de diskrepanta rollerna. I rollen som ungdomens röst förväntades av samordnarna att vara aktiva och hjälpa ungdomarna, ibland genom att kon-

256 Basic (2009b: 84); Basic (2009e: 118).

257 Michael Lipsky (1980) skildrar anställda inom skolväsendet, socialtjänsten, polisen, rättsinstanser och sjukvården som närbyråkrater, det vill säga tjänstemän inom offentlig sektor som har personlig kontakt med medborgarna och stor handlingsfrihet när det gäller utförandet av sina arbetsuppgifter. Med personlig kontakt menas alla former av kontakt människor emellan så som öga mot öga, per telefon, via brevväxling samt under olika sammanträden (Lipsky, 1980: 3). En alternativ översättning av Lipskys begrepp *street-level bureaucracy*, förutom närbyråkrater, är gräsrotsbyråkrater.

258 Statens institutionsstyrelse (2006).

259 Lipsky (1980: 59-60).

trollera övriga myndighetspersoner. De enstaka samordnare som försökte erövra kontrollrollen skapade konflikter med övriga myndighetspersoner och väckte besvikelse hos ungdomarna när de inte lyckades. Då växlade rollframställningen ofta till rollen som papperstigersamordnare, det vill säga den samordnare som exempelvis lovar ungdomarna saker som sedan inte uppfylls eller en samordnare som framställer sig själv som stark men inte fungerar så.

De samordnare som framställs i rollen som passiva deltagare och/eller administrativa samordnare valde, som det verkar, ett enkelt sätt att klara arbetet. Detta gäller särskilt träkarlsamordnare. De undvek konflikter och omskakning av ordningen. De visade upp sig som aktiva för myndighetspubliken när de exempelvis skickade kallelser till möten och satt som mötesordförande. Men de hade inte utkrävt ansvar av och tillskrivit myndighetspersonerna det ansvar som vissa ungdomar förväntade sig. Dessa samordnare har inte ifrågasatt andra myndighetspersoners yrkesidentiteter och därmed inte heller påverkat ungdomarnas tillvaro, inte ens när ungdomen sägs ha blivit misshandlad på institutionen.

Sammanfattande kommentarer

I detta kapitel har jag analyserat de återberättade konflikter i ungdomsvården som gestaltats av ungdomar och föräldrar. Dessa konflikter kan exempelvis handla om att få en förlängd institutionsvistelse, att få närvara på mötet eller att få upprättelse efter att ha fysiskt och psykiskt misshandlats på institutionen.

En utgångspunkt i analysen är Georg Simmels (1902, 1950/1964) och Theodore Caplows (1968) syn på relationerna mellan medlemmar i en triad. I de återberättade konflikter som jag undersöker gestaltas: (1) Olika allianskonstellationer och (2) Olika roller i förändrade konstellationer.

I detta kapitel analyseras tretton framställda allianskonstellationer. Dessa är:

1. Förväntad allians
2. Uppfylld allians
3. Ouppfylld allians
4. Anhöriginkluderande allians
5. Anhöriguteslutande allians
6. Ungdomsinkluderande allians
7. Ungdomsuteslutande allians

8. Samordnarinkluderande allians

9. Samordnaruteslutande allians

10. Konservativ allians

11. Revolutionär allians

12. Skyddande allians

13. Rollväxlande allians

Indelningen ovan är i huvudsak inrättad utifrån fyra premisser, nämligen alliansens tidsmässiga utveckling i triaden (1-3), alliansens inkluderande och uteslutande funktion i triaden (4-9), alliansens påverkan på statusordningen i triaden (10-11) och alliansens effekter i triaden (12-13). I analysen förs roller och allianser samman och här visas att en rollväxling kan ge en alliansväxling.

De *förväntade allianserna* är tidsmässigt avgränsade, antingen uppfylls de och blir *uppfyllda allianser* eller så förblir de *ouppfyllda*. När allianserna framställs synliggörs även medlemmarnas roller. Att samordnaren beskrivs stå på ungdomens sida kan till exempel innebära att socialsekreteraren utesluts. Bilden av den förväntade alliansen ger också insyn i en förväntad samordnarroll, nämligen rollen som ungdomens röst.

En annan allianskonstellation som förmedlats i denna studie är den *anhöriginkluderande alliansen* som gestaltas av en socialsekreterare och en mamma. Mammans och socialsekreterarens relation till samordnaren och institutionspersonalen beskrivs som en *vi- och dom-dikotomi*. En *anhöriguteslutande allians* består av två socialsekreterare som utesluter en mamma. Mammans tidigare konflikter med socialsekreterarna verkar *ackumulerat* fiendskap i relationen mellan henne och de alliansbundna socialsekreterarna.

Den förväntade rollen där samordnaren agerar som ungdomens röst tycks aktualisera en *ungdomsinkluderande allians* mellan samordnare och ungdom. I den alliansen placeras socialsekreteraren utanför sammanhanget genom att socialtjänstens arbetssätt beskrivs som försummande.

En *ungdomsuteslutande allians* placerar ungdomen utanför samordnarens och socialsekreterarens allians. Den samordnare som en pojke utpekar som socialsekreterarens allianspartner är en papperstigersamordnare. Pojken berättar att samordnaren ”i början sa att han ska hjälpa” honom. Med tiden upplevdes samordnaren i fråga som en aktör som stod ”på socialens sida”, inte på pojkens sida. Den ungdomsuteslutande alliansen kan ses som en *konservativ allians* – en sådan som inte påverkar statusordningen i triaden.

En *samordnarinkluderande allians* mellan en samordnare och en ungdom skapas genom tidigare och nuvarande konflikter. Tidigare beskrivna konflikter med

exempelvis institutionspersonal ger upphov till en allians mellan ungdom och samordnare. Denna allianskonstellation kan ses som en *revolutionär allians* av myndighetspersonerna som kan uppfatta alliansen som en interaktion som hotar den aktuella statusordningen i organisationen. Samordnaren riskerar då att uppfattas som en som har tagit över institutionspersonalens plats i behandlingen.

En *samordnaruteslutande allians* mellan socialsekreterare och avdelningsföreståndare framträder genom att en konflikt återberättas av en pojke. Samordnaruteslutande allianser tyder på gömda och dolda intressen hos myndighetspersonerna, som till exempel strävan efter att arbeta under ordnade förhållande, njuta av arbetsstillhet och arbetsro samt arbeta utan förändringar i rutinen.

I en *skyddande allians* prioriteras ungdomens önskemål och i framställningen skapas bilden av en samordnarroll som ungdomens röst, alltså en allianspartner till ungdomen. Samordnaren skyddar ungdomens intresse varvid även mamman utesluts och därmed framställs som ett offer. Med samordnarens rollväxling övergår allianskonstruktionen till en *rollväxlande allians*. Förändringen från att vara ungdomens röst till att anta rollen som administrativ samordnare tycks resultera i att samordnaren utesluts och en allians mellan mamma och ungdom uppstår.

När de involverade beskriver konflikter framställer de olika samordnarroller. I rollen som ungdomens röst konstrueras samordnaren som en som tar plats och aktivt talar för de ungas sak. Den samordnaren bedöms som trevlig, som en bra lyssnare, som insatt, som en som ger praktisk hjälp, som en som kontrollerar de övriga myndighetspersonerna och som en som kan vinnas över i koalitioner. Denna roll lovprisas och är den förväntade av ungdomar och föräldrar.

I rollen som administrativ samordnare konstrueras samordnaren som en som utför ett byråkratiskt arbete utan att ta hänsyn till ungdomens önskemål. Denna samordnare beskrivs som en som schablonmässigt ställer frågor till sin klient och förmedlar dessa frågor vidare till socialsekreteraren, en som skickar kallelser till mötet, är ordförande under mötet och strukturerar mötet. Samordnarens prioritering av administrativa uppgifter medför ofta att ungdomar prioriteras bort.

I rollen som passiv deltagare beskrivs samordnaren som en som inte ringer ungdomarna och föräldrarna, som lovar ungdomarna saker som senare inte uppfylls, som framställs som inkompetent och som inte kan påverka händelseförloppet kring ungdomarna. Rollen som passiv deltagare klassificeras vidare i analysen utifrån rollinnehållet som den *inkompetente samordnaren*, *träkarlsamordnaren* och *papperstigersamordnaren*.

Den inkompetente samordnaren är en hjälplös medlem och framställs som inkompetent av övriga medlemmar. Denna samordnare genomför till exempel felriktade insatser och träffar fel klienter.

Träkarlsamordnaren är uppenbart svag och kan eller vill inte påverka men återges ändå inte som inkompetent. Samordnaren som har antagit rollen av träkarl-

samordnare utstrålar kunskap och beskrivs som aktiva. Träkarlsamordnaren väljer sin myndighetspublik och presenterar sig utifrån detta val. Ofta utgörs publiken av övrig personal på de särskilda ungdomshemmen. Ungdomarna uppfattar ofta en träkarlsamordnares arbete som betydelselöst.

Papperstigersamordnaren framställer sig själv som stark men fungerar inte så, han eller hon lovar exempelvis ungdomarna saker som sedan inte uppfylls. *Papperstigersamordnaren* kan antyda att det finns en allians med ungdomen mot socialsekreteraren. Den allians som samordnaren antytt uppfylls sedan inte och samordnaren visar upp sin svaghet genom att inte påverka händelseförloppet kring ungdomen.

I rollen som ungdomens röst förväntas samordnarna vara aktiva och hjälpa ungdomarna, ibland genom att kontrollera övriga myndighetspersoner. De samordnare som försöker vinna denna status av kontrollör skapar konflikter med övriga myndighetspersoner och besvikelse hos ungdomarna när de inte lyckas. Då växlar beskrivningen av deras roll från ungdomens röst till *papperstigersamordnare*. Samordnare som framställs i rollen som passiv deltagare och administrativ samordnare väljer, som det verkar, ett enkelt sätt att klara arbetet. De undviker konflikter och avstår från att skaka om rådande ordning. De utkräver inget ansvar av och tillskriver inte myndighetspersonerna det ansvar som vissa ungdomar förväntar sig.

Möteskonflikter

”I alla positiva fall av denna typ ((strider som för individer och grupper samman)) är det betecknande, att enheten visserligen kommit till stånd genom striden och för dennas syfte, men består utöver kampen och låter tillgodogöra sig vidare intressen och förenande krafter, vilka inte längre hänger samman med det krigiska syftet. Kampens betydelse är här egentligen bara att sätta i verksamhet den latent relation och enhet som är för handen. Kampen är här den tillfälliga orsaken till ett inre behov av enighet snarare än enighetens syfte. *Inom* det kollektiva stridsintresset finns det förvisso ännu en nyans: om enighet för kamp gäller angrepp och försvar eller bara försvar. Det senare är sannolikt fallet vid flertalet koalitioner mellan redan bestående grupper, speciellt då det rör sig om väldigt många eller mycket olika grupper.”²⁶⁰

Simmel (1908/70: 10-16) menar att konflikter är ett uttryck för sammanhållning och att de har en integrerande funktion mellan aktörer. Han betonar dock att sammanhållning skapas i växlingen mellan konflikter och samförstånd, mellan stridslust och strävan efter lugn och harmoni.²⁶¹ Konflikter kan hålla kämpande parter koncentrerade på en intressepunkt men intressepunkterna kan också skifta inom en och samma konflikt.²⁶²

I detta kapitel analyserar jag konflikter som finns beskrivna i studiens fältanteckningar. Här utspelas konflikter i interaktion – i samband med organiserade möten, ibland inspelade på diktafon (ofta på de möten där bara myndighetspersoner deltog). Dessutom analyseras fältanteckningar från informella samtal under resor, före och efter möten samt telefonsamtal före och efter möten. Kapitlet behandlar alltså i huvudsak inte intervjumaterial, det vill säga det stoff där de återberättade konflikterna träder fram.

Det speciella med dessa konflikter är alltså att de uppstår i samband med möten. Det självklara och någorlunda förenklade sättet att betrakta ett möte är att se det som ett forum där frågor diskuteras och beslut fattas. Detta betraktelsesätt har jag delvis kringgått. Inspirerad av Åkerström (2009) och Schwartzman

260 Simmel (1908/70: 106); se även Coser (1956: 139).

261 Simmel (1908/70: 13-15, 117-118).

262 Ibid: 90, 110-113, 118.

(1989) har jag betraktat dessa sammankomster som nödvändiga för organisationer och grupper som behöver möten för att ”konstituera och presentera sig som en entitet i förhållande till både sig själva och andra”²⁶³. Möten betraktas i detta kapitel som en region utifrån Goffmans (1959/2002: 101-120) begreppsapparat. Mötesdeltagare samlas för att de är tvingade till möten och där på scenen tar de ibland tillfälle i akt och prövar sina egenskaper, sin moraliska karaktär och kompetens. Då blir konflikter synliga.

Jag är också inspirerad av Simmels (1950/1964) analys av dyader och triader, alltså de två- och trepartsgrupper som kan bildas och manifesteras under just möten. I MVG-projektet omfattas möten av myndighetspersonerna och aktörerna kämpar ibland om vem ska styra dem. Åkerström (2009a: 227-242) menar att möten är myndighetspersonernas hemvist och därmed en arena för att utarbeta sin yrkesroll. Utarbetningen av yrkesrollen sker genom den verbala strid och de alliansbildningar som mina kollegor och jag ibland kunde observera.

Min analys kretsar kring följande frågor: (1) Vilka konflikter finns i samband med möten? (2) Vad handlar dessa konflikter om? (3) Vilka allianskonstellationer synliggörs i dessa konflikter?

Simmel intresserar sig bland annat för parrelationer (dyader) och triader som skapas i konflikter²⁶⁴. Ett dyad kan utgöras av två individer, två grupper av individer, två organisationer eller två stater²⁶⁵. Förutsättningen för dyadens överlevnad är aktörernas existens och interaktionen mellan dessa. Om den ena aktören försvinner eller om aktörerna slutar interagera med varandra dör dyaden.²⁶⁶ Relationerna i dyaden präglas av *intimitet* mellan parter, *plikter* och *ansvar* i relationen till varandra och *intensitet* i parternas relation²⁶⁷. Detta gör att denna konstellation ofta är mycket intensiv, sårbar och flyktig och ofta ger upphov till konflikter²⁶⁸.

Vid tillkomsten av en tredje part i relationen öppnas utrymme för andra former av interaktion. Tre individer eller tre grupper av individer och lika många möjliga relationer mellan dessa grupper medför, enligt Simmel, att en av aktörerna i triaden hamnar utanför sammanhanget – en allians mellan två medlemmar kan skapas som en motpol till den tredje.²⁶⁹

Analysen av konflikter i denna studie visar att de kamper som observerats utspelas på två nivåer, den organisatoriska och den interpersonella. Striden på den

263 Åkerström (2009a: 227); se även Schwartzman (1989).

264 Coser (1956: 139-149); Simmel (1908/70: 106).

265 Simmel (1950/1964: 122-125); Simmel (1981: 150).

266 Simmel (1950/1964: 124).

267 Heidegren och Wästerfors (2008: 20-21); Simmel (1908/81: 146-155); Simmel (1950/1964: 122-125).

268 Simmel (1950/1964: 122-125).

269 Simmel (1950/1964: 135-136, 145-169); Simmel (1902: 40-46); Simmel (1908/70: 107).

organisatoriska nivån utspelas vanligtvis mellan två organisationsrepresentanter som under ett möte möts i dyadstriden. Ofta är projektrepresentanter en part i dyaden och medlemmar från socialtjänsten eller Statens institutionsstyrelse den andra parten. På en del möten samlas representanter från projektet, socialtjänsten och Statens institutionsstyrelse och där utspelas striden i en triad.

Striden på den interpersonella nivån upptäcks om vi under analysen fokuserar vår blick på enskilda medlemmar och deras framträdande under mötet. Här kan vi uppmärksamma dels att medlemmarna formeras i mellanmänniskliga allianser, dels att formerandet vanligtvis sker utifrån medlemmarnas organisatoriska tillhörighet. Emellanåt lösgör sig medlemmarna från den kategori eller det team vi kan anta att de tillhör och då blir konflikterna särskild intensiva.

I analysen av de observerade konflikterna i ungdomsvården belyses att:

- (1) konflikter hålls levande av intressepunkter,
- (2) allianser träder fram ur konflikter,
- (3) allianser kan uppfylla en försvars- och anfallsfunktion i striden,
- (4) allianskonstellationer förändras över tid,
- (5) allianser inkluderar och utesluter aktörer i triaden,
- (6) allianser kan påverka aktörernas ställning i triaden,
- (7) allianser söks av aktörer.

Samtliga dessa fynd är på ett eller annat sätt knutna till möten och deras funktion för en given organisation: att konstituera och presentera sig som en entitet. Konflikter och allianser är, ur ett interaktionistiskt och samtalsanalytiskt perspektiv, ett spänningsfyllt tema i denna mötesanalys. De konflikter och allianser som upptäcks i denna studie kan indelas i återberättade och observerade.

Återberättade allianser uppstår exempelvis när en samordnare under ett telefonsamtal beskriver en konflikt och i beskrivningen återger hur en person från projektledningen och en enhetschef från socialtjänsten bildar en allians mot samordnaren.

Observerade allianser iaktogs exempelvis på de möten som jag och andra fältarbetare följde. Här kunde det handla om två samordnare som ingick i en allians för att övertyga de övriga närvarande om fördelarna med projektet. I denna situation kunde "publiken", det vill säga omgivningen, ifrågasätta alliansen vilket gjorde att alliansen omskakades – nya frågor ställdes och situationen omdefinierades.

Både i de återberättade och i de observerade allianserna ingår flera aktörer. Relationerna i allianserna är inte statiska; alliansernas sammanställning förändras i den givna situationen och från en situation till en annan.

Innan jag exemplifierar mitt material vill jag utveckla min syn på hur konflikter och allianser hänger samman med de situationer som observerats. Här aktualiseras en annan utgångspunkt för analysen, nämligen Erving Goffman (1959/2002: 15-21) som i likhet med Simmel intresserar sig för parrelationer i förhållande till den tredje aktören. Goffman fann att individer presenterar sig i olika situationer när de möter andra människor genom att definiera dessa situationer och förmedla ett önskat intryck gällande sig själva. Definitionen av situationen är beroende av aktörers och publikens agerande och varje definition av situationen talar om för oss vad vi bör göra.²⁷⁰

Förutom individens framträdande intresserar sig Goffman även för teamets framträdande. Teammedlemmar brukar stödja varandras framträdande och bilda en gemensam front gentemot publiken. De försöker, likt den enskilda individen, övertyga sin publik, definiera situationen och förmedla definitionen till publiken. Problem kan dock uppstå om partners blir osams i ett team, då kan framträdandet misslyckas och oordning uppstå. Tillfälligheterna i stundens interaktion gör att aktörer i de olika sociala grupperna kan förenas i ett av många tillfälliga team.²⁷¹

Murray Davis (1997) menar att en gemensam nämnare för Simmel och Goffman är att de har analyserat subtila sociala fenomen genom att särskilja deras gränser, analysera gränsöverskridande aktörer och peka ut aktörernas funktioner, med särskilt fokus på aktörer vars ställning förändras. Jag håller med Davis och finner Simmels och Goffmans teorier lämpliga som utgångspunkt för analysen av de konflikter och allianser som uppmärksammas i samband med möten. I denna studie handlar konflikterna ofta om situationer där aktörer inte respekterar de andras organisatoriska gränser (som ibland också är suddiga), där de går (eller uppfattas gå) över gränsen, där strider uppstår och där aktörens (eller organisationens) ställning hotas.

Under projektets gång utspelades hundratals möten. I analysen har jag valt ut en serie möten som illustrerar sinsemellan olika typer av konflikter som utspelats mellan olika parter. De olika typer av konflikter som analyseras i denna studie kan indelas i återberättade och observerade. En del av dessa konflikttyper förekommer i situationer där endast myndighetspersoner deltar, såsom: konflikt om dokument (som används), konflikt om arbetssätt (enskild aktör eller grupp), konflikt om begrepp (som används), konflikt om roller (vem gör vad), konflikt om planering (för en ungdom). En annan del av dessa konflikttyper utspelas i situationer där, förutom myndighetspersoner, även ungdomar eller föräldrar deltar. Här kan vi urskilja: återberättad konflikt om kommunikation (bristande), återberättad konflikt om misshandel och konflikt om placering. Dessutom

270 Heidegren, Wästerfors (2008: 62); Goffman (1959/2002: 21).

271 Goffman (1959/2002: 73-96).

analyseras i detta kapitel femton observerade allianskonstellationer. Åtta av dessa konstellationer kan benämnas som *angreppsallianser*²⁷² och sju som *lojalitetsallianser*²⁷³.

Möte 1: Samordnarna mot sektionscheferna²⁷⁴

Under april månad 2007 följer Joakim Thelander samordnarna på ett informationsmöte med ett antal sektionschefer från de olika stadsdelarna i Cimstad. Samordnarna ska informera om MVG-projektet och om sina uppgifter som samordnare. De ger övergripande information om projektet och samordnaren Arne presenterar bland annat dokumentet *överenskommelsen* som kommer att visa sig vara en intressepunkt (Simmel, 1908/70: 90) som håller en konflikt levande. Samordnaren Thea undrar om någon har någon fråga:

Astrid (sektionschef): "Vad är det för skillnad mellan den behandlingsplan som redan görs och den överenskommelse som ni pratar om? Här ser jag en stor risk för förvirring."

Arne (samordnare): "Jag håller med om att det kan se olika ut på olika ställen, man kan använda överenskommelsen som ett sätt att se till att man fått med allt i planeringen."

Thea (samordnare) tillägger: "Överenskommelsen skiljer sig från till exempel en behandlingsplan på så sätt att den sträcker sig över hela vårdtiden och inte bara över tiden på institutionen."

Astrid (sektionschef) låter sig inte övertygas: "Jag tycker *fortfarande* att det låter förvirrande. På en utredning, till exempel, där ger vi ju i uppdrag att utreda vilka insatser den unge behöver. Det går inte att göra en plan innan detta är klart".

Arne (samordnare): "Visst, jag håller med om det, på akut- och utredningsavdelningar har vi en annorlunda roll". (Joakim FA 2007)

Sektionschefen Astrids ifrågasättande ovan handlar om vilket skriftligt dokument de myndighetspersoner som är delaktiga i ungdomsvården ska använda under sitt arbete. Deras verktyg i arbetet med ungdomar är i betydande utsträckning skriftliga dokument. Socialtjänstpersonalen använder sig av "genomförandeplan" eller "vårdplan", personalen på de särskilda ungdomshemmen arbetar med "behandlingsplan" och projektet har tagit fram "överenskommelse". Åkerström

272 Relaterar till: försvarsallians, anfallsallians, ofokuserat försvarsallians, revolutionär allians, kritikallians, gränsallians, osynlig allians och avstyrningsallians.

273 Relaterar till: förväntad allians, oväntad allians, efterfrågad allians, överensstämmande allians, samstämmande allians, övertygande allians och stödallians.

274 En sektionschef är en chefskategori inom socialtjänsten. Motsvarigheten till avdelningsföreståndare inom sjukvården, ett snäpp högre upp i hierarkin finns det som kallas enhetschefer (Joakim FA 2007).

(2009a: 246-256) uppmärksammar att dessa dokument konkurrerar med varandra i myndighetspersonernas samspel. Bränslet till en konflikt kan urskiljas i de farhågor som Astrid presenterar: att överenskommelsen krockar med befintliga dokument som redan används i arbetet med ungdomarna.

Då Astrid ifrågasätter överenskommelsen samlas samordnarna Arne och Thea i ett team som försvarar sin verklighetsuppfattning. Vi kan anta att utan Astrids ifrågasättande skulle dessa två aktörer inte ha försvarat överenskommelsen. Nu framträder Arne och Thea som en *försvarsallians* som skapats i kampen för projektets idé. Alliansen inkluderar samordnarna Arne och Thea och exkluderar sektionschefen Astrid.

Om vi jämför Arnes och Theas framträdande i sekvensen ovan så ger Arnes framträdande en mjukare roll i förhållande till Astrid ("Visst, jag håller med om det"). Simmel (1950/1964: 145-169) beskriver tre övergripande strategier som den tredje aktören kan tänkas använda sig av i interaktionen. Dessa strategier är: att medla och vara opartisk (*the Non-Partisan* och *the Mediator*); att utnyttja dyadens oenighet och "jubla" över det (*the Tertius Gaudens*) samt att söndra och härska (*Divide et Impera*).²⁷⁵ Simmel (1950/1964: 146-147) skriver om strategin att medla och vara opartisk:

"When the third element functions as a non-partisan, we have a different variety of mediation. The non-partisan either produces the concord of two colliding parties, whereby he withdraws after making the effort of creating direct contact between the unconnected or quarrelling elements; or he functions as an arbiter who balances, as it were, their contradictory claims against one another and eliminates what is incompatible in them."

Samordnaren Arne tycks försöka, genom sina verbala tillägg, mildra de konflikter som sektionschefen Astrid antytt. Mötet fortsätter och en annan sektionschef, Andrea, är ifrågasättande. Konflikten som kan skymtas nedan handlar om att samordnarna "kommer in i ärendena för fort" och att Andrea undrar "vem tar vilken roll?":

Andrea (sektionschef): "Jag hör väl till dem som också är förvirrade. Ni kommer in i ärendena för fort. Det är väldigt mycket att göra vid ett akut omhändertagande, så om ni ringer efter bara ett par dagar så har man inte hunnit tänka till riktigt."

Thea (samordnare): "Vi ska ligga lågt med alla sexor"²⁷⁶, innan de är fastställda."

Embla (samordnare): "Det är ändå viktigt att kontakten tas ganska snart, så att man kan prata om det".

Andrea (sektionschef): "Det här är ett arbete som redan ska göras, det är det som kan bli förvirrande. Vem tar vilken roll?". (Joakim FA 2007)

275 Även i Åkerström (1996: 288-289); Caplow (1968: 20); Simmel (1902: 40-46).

276 Paragraf 6, akut omhändertagande, där beslut fattas i socialnämnden för att senare eventuellt fastställas i länsrätten (Joakim FA 2007).

I denna sekvens ser vi att sektionschefen Astrid får hjälp i sin kritik av projektidén av sektionschefen Andrea ("Jag hör väl till dem som också är förvirrade"). Genom gemensamt klander och den gemensamma förvirringen skapas en *anfallsallians* som inkluderar Astrid och Andrea men utesluter samordnarna. Samordnarna fortsätter med sitt försvar, men i denna situation har försvarsalliansen en annan konstellation av medlemmar. Inledningsvis var det samordnarna Arne och Thea som var alliansmedlemmar, nu är det samordnarna Thea och Embla som ingår i försvarsalliansen. En viktig poäng här är att allianser i enskilda mänskliga relationer inte är statiska utan att de kan förändras med tiden.

Som jag redan nämnt beskriver Simmel (1902: 45-46) relationer i triader som lättföränderliga: "There is no relationship so complete between three that each individual may not, under certain circumstances, be regarded by the other two as an intruder, even if it is only to the extent of sharing in certain moods". Denna lättföränderlighet gör att aktörerna i triaden har en tendens och är angelägna att skapa allianser. Caplow (1968: 2) som i sin analys inspireras av Simmel skriver: "The most significant property of a triad is its tendency to divide into a coalition of two members against the third". Han menar att det skapas ofta en konkurrenssituation i interaktionen mellan aktörer där två ingår i en allians och utesluter den tredje. I likhet med Simmel beskriver Caplow relationerna i triaden som lättföränderliga och instabila. I en triad kan en aktör känna sig som inkräktare men vid förändrade omständigheter kan en eller båda alliansparter känna sig utanför.²⁷⁷ Denna lättföränderlighet gör att två aktörer i en triad tenderar att alliera sig mot den tredje men de specifika allianserna kan variera.²⁷⁸

Det finns något gemensamt i dyad-striden mellan projektets representanter och sektionschefer, den anfallsallians som skapats mellan sektionscheferna Andrea och Astrid, och de försvarsallianser som skapats mellan samordnarna Arne och Thea samt Thea och Embla. Dessa sociala fenomen är skapade inom ramen av de organisatoriska intressen som driver dessa aktörer. Strider som pågår här handlar bland annat om prestige, dels om organisationens prestige, dels om individens prestige som presenterar sig i relation till organisationer. Goffman (1959/2002: 71) skriver:

"En status, en position eller social ställning är inte en materiell sak som man tar i besittning och sedan skyltar med; den är ett mönster av ändamålsenligt uppträdande, sammanhängande, utsmyckat och klart artikulert. Om den rollen utförs med lätthet eller tafatthet, med medvetandet eller inte, svekfullt eller uppriktig, så är den inte desto mindre något som måste ageras och framställas, någonting som måste realiseras."

277 Sellerberg (1973: 87); Caplow (1968: 19).

278 Sellerberg (1973: 87); Caplow (1968: 2).

Goffman menar att aktörer som vill förmedla ett önskat intryck är påverkade av omgivningens intressekonflikter, kontroll och sanktioner. För att leva upp till de förväntningar som finns på exempelvis en yrkeskategori måste normer för uppträdande upprätthållas och handlingar som riskerar att gå emot normerna avstyrras.²⁷⁹ Potter (2007/1996) menar att myndighetspersonernas tal ofta är präglade av intressen som deras organisationer har²⁸⁰. Sektionscheferna Andrea och Astrid talar för socialtjänsten och samordnarna Arne, Thea och Embla för projektet; dessa aktörer talar inte enbart för sig själva, de talar för sin respektive organisation. De har en viss tid tillbaka investerat i sin verksamhet och de tycks försvara sin organisation när en olägenhet uppstår.

Om vi studerar fältanteckningarna ovan får vi en bild av dyadstriden mellan organisatoriska intressen hos socialtjänsten och organisatoriska intressen i MVG-projektet. Anställda i projektet (samordnare) strider under mötet mot anställda inom socialtjänsten.

Mötet fortsätter i samma ifrågasättande och konfliktfyllda anda. Joakim Thelander skriver följande reflektioner i fältanteckningarna: "Vid det här laget har det ställts flera kritiska frågor och ordet "förvirring" har använts flera gånger. Jag uppfattar stämningen vid mötet som tämligen skeptisk eller rentav negativ (det ska senare visa sig när jag pratar med samordnarna att de också tyckte detta, att det blev en "konstig" stämning vid mötet)". Ur fältanteckningar kan olika allianskonstellationer anas samt en kamp mellan de team, vi kan anta att aktörerna tillhör. Allianser tycks skapas utifrån aktörernas organisatoriska tillhörighet. Konflikten som följer handlar om *samordnarnas roll*.

Ylva (sektionschef) tittar upp från sina anteckningar och frågar: "Just det här med rollen tror jag skapar förvirring. Är man föräldrarnas ombud? Eller tillhör samordnaren oss? Och vad händer om socialtjänsten och samordnaren tycker olika?"

Arne (samordnare): "Vi ska fråga, inte tycka, vi har inga formella befogenheter".

Ylva (sektionschef): "Ja, men man märker ju på frågorna om det finns frågetecken mellan samordnaren och socialtjänsten. Och då blir det förvirrande för föräldrarna och den unge som kan undra varför ni är där."

Arne (samordnare): "Ja, men om det blir så har vi inte varit tillräckligt tydliga när vi berättar för dem om vårt uppdrag". (Joakim FA 2007)

Sektionschefen Ylva ger sig in i striden genom att backa upp Andreas resonemang om den förvirrande samordnarrollen, "Vem tar vilken roll /.../ Just det här med rollen tror jag skapar förvirring". Detta skapar en ny anfallsallians. Växlingen sker från konstellationen Andrea – Astrid till konstellationen Andrea – Ylva.

Andreas och Ylvas anfall bemöts av samordnaren Arne som också kan ses som den tredje i den mellanmänniskliga relationen mellan Andrea – Ylva – Arne. När

279 Goffman (1959/2002: 71).

280 Potter (2007/1996: 15, 110-111, 113-117, 122-132, 145-150, 215-216).

Arne säger: "Vi ska fråga, inte tycka, vi har inga formella befogenheter /.../ om det blir så har vi inte varit tillräckligt tydliga" utstrålar han en mjuk och konflikt-dämpande stil, stilen som liknar denna form av interaktion mellan den tredje aktör och alliansen som Simmel benämner att medla och vara opartisk. Arne är själv kritisk och markerar en opartisk hållning. Han tycks försöka lugna stämningen men blir kritiserad av sektionschefen Ylva ("Ja, men man märker ju ..."). Att samordnaren Arne inte lyckas kan bero på att han inte ses som en opartisk medlare av Ylva.

Ylvas kritik tycks bestå av två segment: dels samtycker Ylva med Arnes perspektiv när hon säger "Ja", dels signalerar hon en motsättning genom att använda sig av ordet "men" som tycks innebära i detta fall en invändning eller motsats. I tidigare analyser har jag visat hur ordet *men* på detta sätt kan användas för att särskilja och förena två motsatta verklighetsbeskrivningar²⁸¹. Skillnaden mellan Arnes och Ylvas användning av ordet "men" är att Arne samtidigt använder ordet "om" som kan ses som en omvändningsindikator som tycks mjuka upp stämningen.

I fortsättningen av mötet får sektionschefen Ylva en allianspartner under det pågående anfall. Sektionschefen Astrid gör tillägg som myntar en ny konflikt-intressepunkt, nämligen samordnarnas kontrollfunktion.

Astrid (sektionschef): "Jag kan inte se att det finns behov av en extra person, det som ni pratar om görs ju redan idag. Jag hade förstått mer om det var en form av controlling function". Embla (samordnare) säger något om att samordnarna kan motivera den unge och familjen och förklara för dem vad som händer i processen.

Astrid (sektionschef): "Ja, det är ju bra, men det *gör* ju redan någon". (Joakim FA 2007)

Samordnaren Embla håller sig till Ylvas intressepunkt, nämligen samordnarrollen. Hon försöker klargöra samordnarrollen "samordnarna kan motivera den unge och familjen och förklara för dem vad som händer i processen" och med detta tillägg skapas en ny försvarsallians mellan samordnarna Embla och Arne.

Sektionschefen Astrid kritiserar samordnarnas redogörande av samordnarrollen ("det var en form av controlling function /.../ det *gör* ju redan någon"). Samordnarnas kontroll funktion tycks ge näring till fortsatt strid och den kommer till uttryck i fortsättningen av mötet när samordnaren Thea exempelvis kommenterar Astrids antydningar om samordnarnas kontrollfunktion och när sektionschefer Astrid och Andrea sammanfogas i en efterföljande försvarsallians.

Thea (samordnare) går in i diskussionen, verkar nu en aning irriterad: "I någon mån handlar det om kontroll, det är inget att sticka under stol med, det är en form av kvalitetssäkring så att alla gör vad man ska göra. Och vi vet nog alla att även om det finns många ställen

281 Basic (2009a: 35-37); Basic (2009c: 40-41).

där det fungerar bra så fungerar det inte alltid. Det finns unga som överhuvudtaget inte vet vad som ska hända med dom, ”ska jag hem eller vart ska jag”. Så visst är det även en sorts ’controlling function’.”

Astrid (sektionschef) säger något om att för hennes del ser hon inte något fel med kontroll, om det nu är det man vill göra, men tycker att man i så fall borde vara tydlig med det. Man fortsätter också en stund med att diskutera det här med överenskommelsen.

Andrea (sektionschef) förstår inte riktigt hur man ska kunna planera för hela vårdtiden redan från början. (Joakim FA 2007)

I sekvensen ovan händer någonting intressant: Thea går utanför samordnarnas gränser som försvaras i dyadstriden mot sektionschefer anfall. Hon angriper sektionschefer (”visst är det även en sorts ’controlling function’”) och försöker därmed förhindra ett möjligt och för henne önskat händelseförlopp. Enligt Thelanders fältanteckning är Thea ”en aning irriterad” och hon och även hennes organisation (projektet) tycks känna sig hotade. Strategin som Thea använder sig av heter, med Simmels (1950/1964) terminologi, att söndra och härska. I denna form av interaktion innehar den tredje medlemmen en aktiv roll i sitt försök att avsiktligt åstadkomma en situation fördelaktig för sig själv genom att försöka lägga hinder i vägen för en allians eller bland människor i en kategori som skulle kunna utgöra ett team eller en intressegemenskap. Simmel (1950/1964: 162) skriver:

”Its outline is that initially two elements are united or mutually dependent in regard to a third, and that this third element knows how to put the forces combined against *him* into action against one *another*. The outcome is that the two either keep each other balanced so that he, who is not interfered with by either, can pursue his advantages; or that they so weaken one another that neither of them can stand up against his superiority.”

Med Simmels perspektiv kan samordnaren Theas angrepp ses som ett försök att avvärja hotet från samtrimmade sektionschefer. Det verkar som att hon lyckades någorlunda med sitt försök, att åtminstone försvåra deras samarbete. Sektionscheferna Astrids och Andreas försvarsallians som framträder efter Theas utfall verkar för stunden vara svag och *ofokuserat*. Astrid hoppar från samordnarnas kontroll funktion till överenskommelsen och Andrea återvänder till vårdplaneringen. Det verkar som att dessa två i stunden tappade fokus från de gällande intresspunkter som håller konflikten levande.

Om vi tänker på den organisatoriska tillhörigheten av aktörer som strider under den observerade mötet så kan vi tolka att det sker en dyadkamp mellan medlemmar från socialtjänsten och MVG-projektet. Sektionschefer och samordnarna utmålar i beskrivningarna ovan bilden av en dikotomi där ett *vi*- och *dom*-perspektiv träder fram. Olika inblandade myndighetspersonerna riktar sig till medlemmar i den andra organisationen. Den organisatoriska dikotomin är statiskt

– det handlar om striden mellan socialtjänsten och MVG-projektet men på en individnivå består dikotomier av olika konstellationer: Astrid – Arne, Astrid – Thea, Andrea – Thea, Andrea – Embla, Ylva – Arne och Astrid – Embla. Det verkar som att en makt- och kontrollaspekt på ”vi” och ”dom” synliggörs genom aktörernas framträdande under mötet. Fältanteckningarna tycks producera en bild av sektionschefer som överlägsna i relationen till samordnarna – de anfaller och samordnarna försvarar sig under stor del av mötet. Fältanteckningarna avbildar samordnarna som underordnade men även dynamiska, kompetenta och stridbara. Trots ett visst underläge lyckas de sätta sig till motvärn genom att åtminstone stundvis avvärja hotet från de kritiska sektionscheferna.

Under en efterföljande fika i samordnarnas kontor diskuterar samordnarna den ”konstiga stämningen” under mötet. Samordnarna verkar vara missnöjda med mötet: ”det gick inte så bra, vi måste prata oss samman mera”. (Joakim FA 2007) En samtrimning av framträdande efterfrågas likt den samtrimning som sektionscheferna visade upp och som kunde observeras under mötet.

Konflikter mellan samordnarna och chefer på olika nivåer inom socialtjänsten och Statens institutionsstyrelse levandegörs ofta i mitt material. Vid olika möten formerar sig myndigheternas representanter synligt och konkret. Samordnarna formerar sig som ett team exempelvis när de presenterar projektet och när de försvarar sin version av verkligheten. Denna tendens kan belysas med flera möten där samordnarna presenterar projektet för socialtjänst- och institutionspersonal.

Konflikter som kan urskiljas under möten handlar om projektets idé, närmare bestämt överenskommelsen (samordnarnas skriftliga dokument), samordnarroller och samordnarnas kontrollfunktion. Dessa konfliktintresspunkter tycks vara viktiga för konfliktens innehåll, varaktighet och styrka. Simmel (1908/70) menar att konflikter kan hålla kämpande parter koncentrerade på en intresspunkt. Han skriver:

”Vårt språk erbjuder en utomordentligt träffande formulering för det väsentliga i dessa immanenta förändringar: den kämpande måste ”ta sig samman”, alla hans krafter måste liksom koncentreras till en punkt, så att de i varje ögonblick kan användas i den just då nödvändiga riktningen.”²⁸²

Simmel anser att intresspunkter möjliggör strider mellan kämpande aktörer på samma sätt som bortfall av (eller avsaknad av fokus på) ett stridsobjekt dämpar strider.²⁸³ Intresspunkter som kan urskiljas i fältanteckningar från det ovan analyserade mötet tycks vara viktiga för sektionscheferna och samordnarna. Kampen handlar här om att försvara sig och sin organisation mot den nya kategorins anspråk.

282 Simmel (1908/70: 90).

283 Ibid: 90, 110-113, 118.

Möte 2: Samordnarna mot institutionscheferna

Liknande tendenser som på mötet ovan beskrivs också i fältanteckningarna från en konferens som samlade institutionschefer inom Statens institutionsstyrelse och Cimstadsamordnarna. Denna konferens utspelades cirka en vecka efter mötet med sektionschefer i Cimstad (se Möte 1 ovan). Även här formerade sig samordnarna som ett team, ett team som presenterar projektets idé och som strider i dyaden för sin verklighet mot institutionscheferna som tycks anfalla samordnarnas presentation. Konflikten intresspunkt under konferensen är, som under mötet med sektionschefer i Cimstad, samordnarnas arbetsverktyg ”överenskommelsen”.

I fältanteckningarna finns också en antydning om en återberättad konflikt som banaliseras av två samordnare, som tycks ingå i en, med Caplows (1968: 50) begrepp, ”revolutionär allians” och som därmed förändrar sin ställning.

Fältanteckningarna ger även bilden av en institutionschef som den opartiske i triaden. Han tycks försöka neutralisera rivalitet och stridigheter. Hans mjuka inställning bidrar till att skapa en öppning för den revolutionära alliansen vars framträdande bemöts av en annan institutionschef som anfaller samordnarnas allians och försöker upplösa den.

Även under denna sammankomst presenterar samordnarna projektet och projektidén. Efter presentationen kommer institutionschefernas frågor:

Tommy (institutionschef) frågar samordnarna om det varit några problem med socialtjänsten eller institutionerna hittills: ”Eftersom ni ska vara neutrala så kan ni ju tänkas komma i konflikt med båda parter?”

Arne (samordnare): ”Nej, inte hittills, vi försöker få med socialtjänsten på banan”.

Thea (samordnare): ”Inte direkt konflikter, men oklarheter, ”så här brukar vi göra”, det är där vi kan hamna i diskussionerna ibland. Så där är det ju viktigt att informera om MVG:s syfte, det har väl inte alltid nått ända fram”. (Joakim FA 2007)

I sekvensen ovan talar institutionschefen Tommy och samordnaren Arne om socialtjänsten och därmed synliggörs bilden av en organisatorisk triad bestående av projekt – institution – socialtjänst. Denna triad är problematisk i det avseende att socialtjänsten är en dold part – inte närvarande i situationen. Det är inte en klassisk triad med konkreta aktörer som interagerar med den lätttrörlighet denna triad karaktäriseras av. Socialtjänsten kan i detta fall (som omtalat objekt) inte komma in och agera.

Institutionschefen Tommys framträdande efter samordnarnas projektpresentation påminner om Simmels beskrivning av den opartiske tredjes agerande²⁸⁴. Tommys fråga antyder å ena sidan en möjlig konflikt (”så kan ni ju tänkas kom-

284 Simmel (1950/1964: 146-147).

ma i konflikt”) och å andra sidan Tommys mjuka inställning. Med sin fråga tycks Tommy försöka sätta ljuset på att det finns stridigheter i den organisatoriska triaden projekt – institution – socialtjänst. Hans inlägg kan inte tolkas som en direkt attack, där finns ingen kritik mot det som samordnarna gör. Här skapas istället en öppning för dialog och för samordnarna Arnes och Theas samtrimmade alliansframträdande.

När samordnaren Arne säger: ”vi försöker få med socialtjänsten på banan” synliggör han samordnarnas vikt och kompetens. Att socialtjänsten inte är på banan visar dels behovet av samordnarnas insats, dels den gemensamma position (”banan”) som samordnarna och institutioner har. Att samordnare och institutionspersonal har samma position och att socialtjänsten befinner sig i en annan position ger bilden av triaden där två parter bildar en allians mot en tredje.

Alliansen som förändrar rangordningen i triaden kallar Caplow (1968: 50) för en revolutionär allians, ”revolutionary coalition, which is a winning coalition that dominates the superior member of an organizational triad”. Alliansen mellan samordnare och institutionspersonal kan ses som en interaktion som hotar den aktuella rangordningen, då den utesluter socialtjänsten. I fallet ovan tycks samordnarna ha tagit över socialtjänstens plats i den förväntade samarbetsalliansen mellan socialtjänst och institutioner, någonting som kan försvåra själva projektiden, nämligen den efterfrågade organisatoriska samverkan mellan Statens institutionsstyrelse och socialtjänsten.

Samordnaren Arne tycks spela på de tidigare motsättningar som fanns mellan Statens institutionsstyrelse och socialtjänsten och som levandegjordes flera gånger under samtalen och de observerade interaktionerna i denna studie. Simmel (1908/1970: 41) skriver: ”Två sorters gemenskap kommer i betraktande som grund för en särskild intensiv antagonism: gemensamma egenskaper och gemensamt medlemskap i *ett* socialt sammanhang”. För Simmel är konflikter ett uttryck för stark involvering och konflikterna är intensivare i små grupper. Han menar att ju fler relationer mellan människor desto intensivare konflikter. Det betyder att en motsättning blir djupare och häftigare ju större likheten mellan parterna är.²⁸⁵ Att anställda från socialtjänsten och från institutionen ofta känner varandra eller åtminstone känner till varandra ger ofta upphov till mer intensiva motsättningar än om de hade varit främlingar inför varandra. Det paradoxala, enligt Simmel, är att i själva fientligheten finns samtidigt ett element av gemenskap²⁸⁶.

Med denna bakgrund kan vi tolka samordnaren Arnes inlägg som att han utnyttjar de motsättningar som finns mellan socialtjänsten och institutioner för sin egen fördel. Om vi tänker oss att socialtjänst och institutionerna ibland kan framstå som en dyad för samordnare kan Arne, med Simmels terminologi, sägas an-

285 Simmel (1908/1970: 41-43).

286 Ibid: 20-24.

vända sig av tekniken *att utnyttja dyadens oenighet och jubla*. Simmel (1950/1964: 154) skriver:

"The advantage of the tertius may results from the fact that the remaining two hold each other in check, and he can make a gain which one of the two would otherwise deny him. The discord here only effectuates a paralyzation of forces which, if they only could, would strike against him."

Två parter som konkurrerar med varandra och som strider mot varandra kan utnyttjas av den jublande tredje. Den tredje kan på varierande sätt vara delaktig eller icke delaktig i den stridsfyllda interaktionen mellan dyadparterna, vilket gör att ställningen i triaden förändras till fördel för den "jublande" tredje²⁸⁷.

Denna rangordningsförändring, som även den revolutionära alliansen ovan visar, är kortvarig i stundens interaktion. Rätt så snabbt uppkommer ett ifrågasättande som tycks förändra ordningen. Stridens intressepunkt är återigen samordnarnas dokumentverktyg, överenskommelsen:

Alexander (institutionschef): "Det ni kallar överenskommelse tycker jag redan ingår i behandlingsplanen. När det redan finns den typen av dokument tycker jag inte att man behöver skapa *ännu* ett dokument ovanpå de andra. Det känns som att ni utgår från att det inte skulle finnas några behandlingsplaner, och så är det ju inte."

Arne (samordnare): "Överenskommelsen är mer övergripande och sträcker sig längre än behandlingsplanen, som är mer detaljerad för tiden på institutionen."

Thea (samordnare): "Det är också viktigt att den unge och föräldrarna är med på överenskommelsen."

Alexander (institutionschef) (med visst eftertryck): "Jo, planerna kan ju se lite olika ut, men det finns ju *ingen* institution som inte kommunicerar med den unge och föräldrarna när det gäller planeringen". (Joakim FA 2007)

Ytterligare två dolda parter uppmärksammas ovan av samordnaren Thea och institutionschefen Alexander, nämligen "den unge och föräldrarna". Dessa parter är omtalade men inte närvarande under mötet, de kan inte komma in och lätttröligt agera i interaktionen.

Argumentationen som institutionschefen Alexander använder liknar den argumentation som användes av sektionschefer under mötet på socialtjänsten i Cimstad en vecka tidigare. Även då hänvisade aktörerna till dokument som används under arbetet med ungdomar. Det verkar som att dessa dokumentkonflikter har en upprinnelse i att vissa aktörer inom socialtjänsten och Statens institutionsstyrelse ser den nyttillkomna överenskommelsen som en kritik mot hur man hittills skött planeringen för de unga. Alexander tycks försöka förhindra en önskad ordning genom att i förebyggande syfte kritisera alliansens perspektiv (i detta fall överenskommelsen). Han angriper den revolutionära alliansen, försöker

287 Simmel (1950/1964: 154-162).

att avvärja hotet från samtrimmade samordnare och återställer rangordningen i triaden samordnare – institutioner – socialtjänsten.

Samordnarnas ställning i triaden påverkas negativt genom Alexanders inlägg och ”den gamla” ställningen tycks återställd. Caplow (1968: 51) skriver om: ”conservative coalition, which is a coalition that does not upset the prescribed status order in an organizational triad”. Att försvaga projektets idé i fallet ovan verkar medföra att rangordningen, som den revolutionära alliansen i triaden skapat, försvinner.

Det verkar som att en relation som präglas av att fiendskap i en triad kan öka sammanhållningen i en annan. De två exemplen ovan ger en bild av hur ordningen i triaden förändras när relationerna i den samma förändras. Caplow (1968: 4-5) skriver om triadens katalyserande verkan:

”Each of the pair relationships in a triad may occur alone or in the presence of the third member. His presence, however passive, always modifies the relationship of the other two. The simpler catalytic effects follow sociological principles that we first discover for ourselves in nursery school – the presence of an antagonist increases one’s affection for a friend and the presence of a friend increases one’s hostility toward a common antagonist. /.../ Another type of catalytic effect modifies organizational status. Much of the world’s work is accomplished by hierarchical triads such as leader – lieutenant – follower, master – journeyman – apprentice, or manager – foreman – worker.”

Caplows poäng ovan är att antagonismen i en relation kan skapas och framhävas av aktörer vars mål är att öka solidariteten i en annan relation. Detta kan exempelvis göra att ”statusordningen” hos medlemmar i en triad förändras.²⁸⁸ Samordnarna Arne och Thea framstår som samtrimmade med målet att skapa en allians med de institutionschefer som är närvarande på mötet, en gemenskap som verkar uteslutande mot socialtjänsten. Aleksanders ifrågasättande av överenskomsten torpederar försöket, ”det finns ju *ingen* institution som inte kommunicerar med den unge och föräldrarna när det gäller planeringen”.

Möte 3: Samordnare: med chefer – mot samordnare

Cirka en månad efter konferensen som nämns ovan (under maj 2007) samlas i Libstad en grupp institutionschefer, enhetschefer från socialtjänsten och samordnare till ett möte där man bland annat diskuterar hur samarbetet mellan samordnare och de olika inblandade myndighetspersonerna går till. Bilden som för-

288 Caplow (1968: 4-5).

medlas visar dels på enigheten i den organisatoriska triaden projekt – institution – socialtjänst, dels på konflikter som tycks härröra i en annan samordnargrups frammarsch på fältet. Samordnarna från Cimstad sägs ha ”tagit över socialsekreterarens roll” och skapat konflikter på institutioner som i sin tur försvårat arbetet för samordnarna från Libstad. Samordnarna från Libstad som är med på mötet klandrar tillsammans med närvarande chefer Cimstadsamordnarnas arbetssätt. De på mötet närvarande aktörerna tar avstånd från Cimstadsamordnarnas arbetsätt och framställer dem som uteslutna.

Den övergripande intresspunkten för konflikten under detta möte är Cimstadsamordnarnas arbetssätt. Bilden som producerats på mötet bygger på aktörernas negativa syn på det arbetssätt som Cimstadsamordnarna använt. Det gemensamma klandret skapar dels bilden av att Cimstadsamordnarna gått över andras organisatoriska gränser, dels skapas bilden av Cimstadsamordnarnas utanförskap i kontexten. Dessa bilder presenteras med hjälp av allianser som förändras i sin konstellation, varaktighet och funktion. I analysen benämner jag dessa allianser som: *en överensstämmande allians*, *en övertygande allians*, *en stödallians* och *en kritikallians*.

Samordnaren Catrin berättar om andra aktörers bemötande av Libstadsamordnarna under deras arbete (mötet är inspelat):

Catrin (samordnare): Det är både ros och ris i det här. Många tycker det är toppen, toppen, jättebra, bra och en del upplever bara problem eee och det beror framför allt på att samordnarna arbetar olika, att olika grupper arbetar olika, och det känner jag att jag möter motstånd på institutionerna för att en samordnargrupp arbetar olika.

Berit (institutionschef): Aaa, så upplever vi också.

Tina (enhetschef): Jag förstår inte, kan du konkretisera?

Catrin (samordnare): Vi har ett uppdrag /.../ och att jobba på olika sätt är inte bra. Här ((i Libstad)) till skillnad från Cimstad arbetar vi på ett annat sätt. (Goran FA 0726, inspelat möte)

Här ovan kan vi se en överensstämmande allians mellan samordnaren Catrin och institutionschefen Berit ("Aaa, så upplever vi också"). De är överens om Cimstadsamordnarnas felaktiga sätt att arbeta och de försöker att påverka en tredje medlem i triaden som står utanför, en medlem som "förstår inte" (enhetschefen Tina). Samordnaren Catrin tycks sträva efter att uppnå konsensus och forma en överensstämmande triad mellan samordnaren Catrin, institutionschefen Berit och enhetschefen Tina. I fortsättningen är enhetschefen Tina fortfarande frågande och institutionschefen David kommer med exempel på Cimstadsamordnarnas felaktiga agerande som riktar sig till Tina som ska övertygas:

Tina (enhetschef): MEN hur? Kan du...

David (institutionschef): OM vi tar det från institutionens sida så kan man säga så här. För de eleverna är det viktigt att veta vem är de vuxna personer i närmaste fronten eee... ((Gorans antecknade kommentarer under själva mötet: "Är det krig som pågår här? Vem är fiende? Vem är offer? Vem är profitör?"))

David (institutionschef): ...och då bli det viktig att hur MVG-samordnarna och socialsekreteraren samarbetar, att man inte tar våra roller eller socialsekreteraren. /.../ Jag hört att det finns vissa skillnader i förhållningssätt vad det gäller samordnarna från Cimstad, där man gått in och tagit över mer socialsekreterarens roll.

Tina (enhetschef): DET blir jobbigt, det blir jobbigt ((sagt med ironi och skratt, några andra skrattar)). (Goran FA 0726, inspelat möte)

Institutionschefen Davids inlägg tycks övertyga enhetschefen Tina som nu verkar vara överens med samordnaren Catrin och David. Situationen ovan ger bilden av en förändring av allianskonstellationen, dess varaktighet och funktion. Allianskonstellationen förändras från att ha varit en allians bestående av Catrin – Berit till alliansen Catrin – David. Funktionen förändras också. Från att ha varit en överensstämmande allians mellan Catrin och Berit, blir alliansen mellan Catrin och David en övertygande allians, som övertygar Tina.

Den mening som visar på att enhetschefen Tina är övertygad uttalas med eftertryck, betoning, högre röst samt ironi och skratt (DET blir jobbigt, det blir jobbigt). Enligt Potter (1996/2007) ges extra tyngd åt en argumentation när aktören uttalar en mening (eller vissa ord) på ett sådant sätt. Tinas och publikens efterföljande skratt tycks även lätta på stämningen.

Hochschild (1983) menar att känslor produceras och formas inom givna kontextuella ramar. Hon anser att människor visar upp sina känslor och utför "emotionellt arbete" i förhållande till normer som påverkar vad som är "rätt" känslouttryck i en given situation. En övergripande slutsats som kan dras från Hochschilds analys är att känslor uppfyller en viktig funktion i det sociala spelet. En av funktionerna som Tinas skratt tycks uppfylla ovan är att hon bjuder de andra närvarande på en avslappnad stämning, de andra nappar på inbjudan och på så sätt dämpas situationens allvar, som uppkom genom institutionschefen Davids presentation.

Denna stämningslättning är kortvarig. David fortsätter sin exemplifiering av de felaktigheter som Cimstadsamordnarna har gjort. Denna gång är exemplet mer konkreta, det handlar om verkliga personer som drabbats, nämligen ungdomar och övriga inblandade myndighetspersoner.

David (institutionschef): JA särskild för elever. DE ser bara ytterligare en till vuxen person.

Tina (enhetschef): Det är klart.

David (institutionschef): Det är ett exempel som försvårar ert arbete. Det finns ett tydligt exempel hos oss dels är en samordnare som kom i ett utredningsärende och trotsade personalen som ska arbeta med ärendet. Den samordnaren pratade med föräldrar och den unge innan utredningen startade. "När du kommer hem, hur ska det se hemma". Det är inte säkert att

den unge hamnar hemma igen, de har bråkat och de har skapat förväntningar och problem som gör att det var väldigt svårt sen att komma in, vi fick jobba häcken av oss att komma... Den andra delen är en samordnare som har pratat med avdelningsföreståndare på Svansjö ((institution)), hos oss, som vill komma på ett möte /.../ före den 20:e för att träffa eleven. Det var både socialsekreteraren och avdelningsföreståndaren som sagt, "det är möte 20:e du är välkommen då att träffa eleven", det går inte att ha det här på så vis, men han ger sig inte utan ringer han till mig och vill att jag ska boka där, där socialsekreteraren är förtvivlad och ringer föreståndaren för att prata om hur vi ska stoppa den här människan.
Jennifer (samordnare): Aaa det är inte bra att vi är olika. ((skratt)) (Goran FA 0726, inspelat möte)

Konkretiseringar är, enligt Potter (2007/1997: 162-173), viktiga som retoriska verktyg. Att nämna konkreta detaljer som faktiska rapporter från verkligheten är ett sätt att göra en beskrivning övertygande.²⁸⁹ Att konkretisera innebär ibland att exemplifiera med ett typfall. Wästerfors och Holsanova (2004: 38) skriver: "They ((examples)) may serve as objectifications of an argument, providing a rhetorically powerful quality of "out-there-ness". They may also be used to mobilize associations, display attitudes, or indicate "types" of persons or items." Wästerfors och Holsanova menar att exempel kan användas retoriskt för att sammanfatta och illustrera en vald del av en åsikt i förhållande till något som är vagt, allmänt eller abstrakt.

Institutionschefen David använder sig av två typfall när han exemplifierar Cimstadsamordnarnas felaktiga sätt att arbeta. Stöd i den retoriska striden får David av samordnaren Jennifer. Det skapar, dels en stödallians mellan David och Jennifer, dels ett avståndstagande från Cimstadsamordnarnas arbetssätt.

På Davids fortsatta kritik under mötet reagerar en person från projektledningen. Som ett av projektets överhuvud tycks han vilja försäkra sig om att åtminstone Libstads samordnargrupp arbetar på rätt sätt.

Lens (projektledning): Men den typen av kritik riktas inte till den här gruppen ((Libstadssamordnarna))?

David (institutionschef): Nej, det har jag inte hört.

Ändå ställs Lens till svars som en följd av Cimstadsamordnarnas agerande.

Berit (institutionschef): Har du pratat med dem ((Cimstadsamordnarna)) Lens, eller...

Lens (projektledning): OOO, JA, OOO ja. Det har jag gjort precis.

Berit (institutionschef): Jag, jag menar detta är direkt felaktigt som de gjorde på Svansjö ((institution)).

Lens (projektledning): Ja, ja.

David (institutionschef): JAG tycker att det är fel. (Goran FA 0726, inspelat möte)

289 Även i Thelander (2006: 116).

Med tilläggen ”Men den typen av kritik riktas inte till den här gruppen?” vinklar Lens konfliktens intressepunkter bort från Libstadsamordnarna och tillbaka till Cimstadsamordnarna. Intressepunktens vinkling räddar inte Lens från en kritikallians som skapats av institutionscheferna David och Berit (”Har du pratat med den Lens”; ”JAG tycker att det är fel”). Lens svar (”OOO, JA, OOO ja /.../ Ja, ja”) skapar en överensstämmande triad mellan David, Berit och Lens där alla verkar vara överens om Cimstadsamordnarnas felaktiga agerande.

Enhetschefen Tinas och samordnarnas (Jennifers och Catrins) klander mot Cimstadsamordnarna utökar samstämmighetskonstellationen till en harmonisk sextett. En intressant fråga är: vad händer om den mellanmännsliga triaden får en fjärde, femte eller sjätte medlem? Tidigare har vi sett att övergången från dyad till triad kan förändra förutsättningarna för vilken interaktion som är möjlig i en relation. Simmel (1950/1964: 174) skriver om utökning av triadens medlemmar:

”In the combinations of two and three, the number determined the inner life of the group. But it did so not in its capacity of mere quantum. The dyad and the triad showed their characteristics not because they had these respective sizes as total groups: what we observed, rather, were the determinations of every single element by its interaction with one as over against two other elements.”

Enligt Simmel är förändringen inte lika drastisk om triaden får en fjärde, femte eller sjätte medlem.²⁹⁰ Men det betyder inte att relationer blir statiska i en kvartett, kvintett eller sextett. I denna analys antar jag att det i dessa konstellationer gärna uppstår dyader, triader eller samstämmighet som i exempel ovan där de övriga aktörerna lätt kan hamna utanför.

Under denna mötesstund verkar alla vara överens och den välkomponerade kritiken riktar sig mot Cimstadsamordnarnas felaktiga arbetssätt. Cimstadsamordnarna verkar framställas som utomstående aktörer i kontexten eller med Simmels begreppsapparat: som främlingar. Simmel (1908/81: 139) skriver följande om *främlingskap*:

”Den enhet mellan närhet och avstånd, som finns i varje förhållande människor emellan, har i detta fall bildat en konstellation, som mest kortfattat kan beskrivas på följande sätt: distansen inom förhållandet innebär, att den som är nära är avlägsen, medan draget av främlingskap medför, att den som är avlägsen är nära. Ty främlingskapet är en fullständigt positiv relation, en special form av växelverkan.”

Simmel (1908/81: 139-145) menar att främlingskap kännetecknas av en kombination av distans och närhet respektive nonchalans och inblandning. Främlingen är infogad i gruppen och medlem i denna men främlingens position i gruppen är beroende av måttet av närhet kontra måttet av distans i hela relationen. I vissa

290 Heidegren och Wästerfors (2008: 25); Simmel (1950/1964: 174-177).

fall när momentet av avstånd inför främlingen är mer dominerande än momentet av närhet har vi en speciell relation till främlingen. Den är inte medlem av själva gruppen men den är närvarande.

I situationen ovan har vi en liknande relation. Aktörernas retorik och samtrimmade alliansframträdande producerar bilden av Cimstadsamordnarna som främlingar i gruppen som samlats.

Bilden från mötet utstrålar en stark polarisering grupperna emellan. Å ena sidan har vi gruppen som är närvarande på mötet och på andra sidan Cimstadsamordnarna. Mötesnärvarande tycks vara distanserad från Cimstadsamordnarna och någon närhet mellan grupperna visas inte upp. Det som är intressant är att även Libstadsamordnarna försöker hålla ett avstånd till Cimstadsamordnarna genom att distansera sig från deras felaktiga sätt att arbeta.

Utvecklingen under detta möte gör att aktörerna framställs som delaktiga i två enheter och att det mellan de olika enheterna uppstått konkurrens på en symbolisk nivå. Utvecklingen gör också att mötet blev en arena för olika utspel mellan *vi* och *de*. Man kan säga att konfliktens intressepunkter reproducerar en viss konkurrens eftersom de håller de stridssymboler och gränsdragningar som spelades ut så tydligt under tidigare interaktioner (konflikter) vid liv. Men även denna interaktion hölls kortvarig i stunden. Vid nästa möte, några dagar senare, återgavs inte Cimstadsamordnarna som främlingar – tvärtom presenterades deras arbetssätt som lyckat och eftersträvänsvärt, vilket jag snart ska återkomma till.

Möte 4: Tidigare konflikter slätas över – nya synliggörs

Tio dagar efter mötet i Libstad samlas alla medlemmar i projektledningen och de flesta samordnarna på ett så kallat "samordna samordnarna" möte i Bibstad. På mötet presenterar en person i projektledningen (Lens) de ovan kritiserade Cimstadsamordnarna som särskilt skickliga, till och med som en modell för andra samordnare. Kritiken som diskuterats i Libstad återges av Lens men den slätas över. Under en stor del av mötet fick samordnarna från Cimstad presentera sina positiva och negativa erfarenheter från sitt yrkesutövande samt ge praktiska tips till de övriga samordnarna. Jag är med på mötet och spelar in det som sägs.

Mötet inleds med en cirka 15 minuter lång monolog av Lens. I den kan vi skönja att han, förutom att neutralisera kritiken från det förra mötet, presenterar samordnarna som ett enigt kollektiv. Lens vinklar även samordnarnas arbetsfokus bort från institutionen och rekommenderar dem istället att fokusera sitt arbete

på socialtjänsten. Genom att neutralisera kritiken från det förra mötet och vinkla samordnarnas arbetsfokus mot socialtjänsten förändras konfliktens intressepunkt – från Cimstadsamordnarnas arbetssätt till socialtjänstens arbetssätt. I denna strid skapas ett slags *avstyrringsallians*. Dessutom tycks han dels strida för projektet, dels för Statens institutionsstyrelse. I början av mötet ställer samordnaren Henrik en fråga till Lens:

Henrik (samordnare): Hur tänker (.) Lens kring oss som regioner, är vi väldigt olika eller lika när du pratar med (.) med oss, samordnare? Hur- hur (.) är vi lika eller olika? Vad är det du hör från oss? (3)

Lens (projektledning): LIKA, tycker jag, eee, utan att faktiskt riktig veta... Det är inte så att jag har stenkoll... (2) En del av er ringer mig nån gång, en del ringer mig nästan aldrig (.) °det största delen°. Eee (3) Jag tycker inte att ni gör så mycket olika. Och jag har inte drivit på det här ((mötet)) °Inte som helst° utan behovet att samordna samordnare, det kom inte från mig, det kom från er. Alldeles riktig, det är inte jag som har kallat till dagens möte, det är ni som (.) en grupp, inte alla men många av er har upplevelse att ni jobbar olika. Och det är en aspekt som kan diskuteras, eee (.) Jag tycker att endast antal ärenden är olika. Cimstadgruppen har överbärsen mest av ärenden, dubbelt så många som andra. Detta måste vi beakta nu när vi ska rekrytera folk. (3) Det har vi börjat nu. (3) Eee (.) När det gäller, den, den, eee återkoppling jag för från mina gamla kollegor, institutionscheferna (3) °så är det° (3) ALLRA, allra mesta är bara °positiv°. (.) Eee det är förvånansvärd lite kritik och kritiska frågor jag får. (.) Och det gäller rakt igenom. SEN har vi några ärenden som har tjafsats. (4) Eee (3) utom det som jag hört talas om, utan att det för den skull har varit allvarlig, så är det Cimstadsamordnarna på utflykt på östkusten, om man ska ta det lite grovt ((några mötesdeltagare skrattar)) eee som där jag har hört nånting. Eee och det bli naturligtvis, jävelens stor pyton om det skulle va så att det utvecklas nån sorts (3) delprofil där, där du jobbar alldeles för olika som gruppen. Den °synpunkten är inte bra°. Då blir de yra i mössan uppe på institutionen. (3) (Goran FA 0725, inspelat möte)

Vi kan i Lens presentation utläsa att han är en före detta institutionschef. Lens tycks vilja framställa projektet som lyckat. Projektet återges som lyckat när Lens hänvisar till sina "gamla kollegor, institutionscheferna" som enligt honom tycker "°det° ALLRA, allra mesta °positiv°" om projektet. Den konflikt som framlyfts på mötet i Libstad tio dagar tidigare (om Cimstadsamordnarnas arbetssätt på institutionen) återberättas igen men konflikten tycks tonas ned med hjälp av framställningen av ett lyckat projekt. Det som är viktigt att uppmärksamma är att alla samordnare som varit med på mötet i Libstad (som då lyssnade på Lens berättelse) och som kritiserat Cimstadsamordnarna även nu återfinns i församlingen.

Bergmann (1987/1993: 117) skriver om överdrifter i samtal: "there are valid grounds for saying that for *structural reasons quotations provide a field for exaggerations*"²⁹¹. Han menar att ett sätt att iscensätta tal är att överdriva det som återberättas. Lens överdrivna berättelse ovan har emellertid en humoristisk effekt

291 Även i Thelander (2006: 150).

när han säger: "Cimstadsamordnarna på utflykt på östkusten /.../ jävelens stor pyton /.../ Då blir de yra i mössan uppe på institutionen". Det kan även vara värt att notera att några mötesdeltagare skrattade under Lens berättelse. Simmel (1950/1964: 53) skriver följande om humor i konversationer:

"Hence even the telling of stories, jokes, and anecdotes, though often only a pastime if not a testimonial of intellectual poverty, can show all the subtle tact that reflect the elements of sociability. It keeps the conversation away from individual intimacy and from all purely personal elements that cannot be adapted to sociable requirements."

Sellerberg (1994: 15) som är inspirerad av Simmel (1950/1964) skriver om humoristiska anekdoter: "Humorous interaction, joking descriptions which elicit other joking descriptions, functions as a barrier keeping intimate personal references out".²⁹² En skämthistoria kan användas för att göra en eventuell kritik mer socialt godtagbar. Genom sina humoristiska tillägg verkar Lens uttrycka kritik på ett sätt som inte är kopplat till hans egen person. Lens tycks inte tala i egen sak och verkar på det viset skydda sig själv mot eventuella motargument (som kunde uttryckas exempelvis av de samordnare som varit med på mötet i Libstad och som då kritiserade Cimstadsamordnarna).

Ytterligare ett fenomen som kan vittna om Lens osäkerhet är flertalet pauser som fångades på ljudupptagningen: tjugo varierande långa pauser kan identifieras. Enligt Cameron (2001/2007) kan tystnad under ett samtal ses som ett uttryck för aktörens tvekan eller osäkerhet²⁹³. Lens uppträdande kan tolkas som en osäkerhet inför ett möjligt anfall från de Libstadsamordnare som deltagit på det föregående mötet i Libstad.

Konflikten från Libstadmötet tycks alltså vara närvarande men den är inte öppet uttalad. Lens ställning tycks ge honom möjlighet att tona ned visa konflikter och uppmärksamma andra saker. Ställningen ger även Lens utrymme att ingå i vissa allianser och undvika andra. Persson, Andersson och Lindström (2003: 55) menar att alliansskapande kan göra aktörer med hög position framgångsrika. Lens är en före detta institutionschef och på Libstadmötet ingick han allianser med institutionschefer och Libstadsamordnarna mot Cimstadsamordnarna. På det möte, som pågår nu, verkar han söka en allians med Cimstadsamordnarna ("Cimstadgruppen har överlägset mest av ärenden, dubbelt så många som andra. /.../ När det gäller, den, den, eee återkoppling jag får från mina gamla kollegor, institutionscheferna (3) °så är det° (3) ALLRA, allra mesta är bara °positivt°").

Lens för sin monolog som en huvudroll i situationen och verktygen som han använder och utnyttjar är retoriken och dess kraft. Bergmann (1998: 283-285) menar att samtalen kan bli strategiska, att medlemmar ofta vill uppnå någonting

292 Även i Burcar (2005: 144).

293 Cameron (2001/2007: 29-33, 135-136, 150-152, 186, 188-190).

med det sagda. När människor driver sina moraliska resonemang gör de ofta medvetna val mellan olika handlingar i syftet att övertala de andra.²⁹⁴ Van Praet (2009: 80-99) skriver om mötesdeltagare med hög ”status” som utnyttjar sin ställning för att diktera de normerna som förväntas vara allmänt accepterade. Den dramaturgiska dominansen som dessa aktörer besitter ger dem utrymme att styra mötet i den riktning som passar dem. Van Praet uppmärksammar bland annat flitig användning av humoristisk retorik, någonting som även Lens använder i sin presentation. Förutom att tona ned konflikten från det förra mötet synliggör Lens samordnarnas enighet (”det är inte jag som har kallat till dagens möte, det är ni som (.) en grupp”). Detta kan ses som att den rätta moralen efterfrågas, det vill säga en enig och effektiv grupp som genomför ett gemensamt uppdrag – ett projekt.

I fortsättningen av mötet återger Lens en annan konflikt, en som tycks sammanfoga de eniga samordnarna med Statens institutionsstyrelse – i kontrast till – socialtjänsten. Lens säger vidare:

Lens: SAMTIDIGT är det så, (.) det ska jag passa på och säga en gång till, ”jag tycker” att när vi pratar... Det är naturligt att vi i den fasen pratar hemsk mycket om vad institutionerna ”tycker”, vad institutionerna har, men fokus har vi inte där. Vi har haft den de här månaderna ((för att ungdomarna är placerade där)) men det blir MER och mer att vi går över (.) jag kallar det öppenvården, tiden efter SiS. /.../ Den största oron jag har gäller inte er utan dålig kontakt med Bibstad. /.../ Jag upplever att de tycker inte om nåt vi gör och de vill inte placera inom SiS. Finns det en stad som är kritiskt mot SiS, det är Bibstad, Libstad är kritiskt verbal men de placerar hos oss. (Goran FA 0725, inspelat möte)

Lens framställer här ovan en organisatorisk allians mellan Statens institutionsstyrelse och projektet som *styr över* konfliktfokus från institutionen till socialtjänsten. I denna konflikt återges socialtjänsten som den tredje i relationen, samordnarna ska i sitt arbete fokusera på ”öppenvården” och på ”tiden efter SiS” det vill säga den tid då ungdomen kommer tillbaka till kommunen efter institutionsvistelsen. Dessutom nämndes två storstadskommuner som kritiska mot Statens institutionsstyrelse. En av dem, Bibstad, vill dessutom inte placera ungdomar inom Statens institutionsstyrelse. Det verkar som att neutraliseringen av kritiken från förra mötet och hänvisningen till samordnarna att fokusera sitt arbete på socialtjänsten förändrar konfliktens intressepunkt. På Libstadmötet var intressepunkten Cimstadsamordnarnas arbetssätt, nu är det socialtjänstens arbetssätt.

Efter Lens framträdande tar samordnarna från Cimstad över mötet. Under cirka fyra timmar berättar de om sitt sätt att arbeta. Flera gånger under deras presentation ställs frågor från övriga deltagande och livliga diskussioner utspelas. Utifrån Cimstadsamordnarnas erfarenheter sammanfattas några principer för

294 Även i Thelander (2006: 51).

samordnarnas arbetssätt. (Goran FA 0725, inspelat möte) Nästa möte kommer att visa att den första princip som presenteras (se nedan) innehåller en intresspunkt som enhetscheferna reagerar på.

Möte 5: Samordnare mot enhetschefer

Fem dagar efter ovan nämnda möte samlas enhetscheferna från socialtjänsten och samordnarna från Cimstadsområdet i Cimstad. Under mötet rapporterar samordnaren Thea om ”samordna samordnarna”-mötet i Bibstad. Hon börjar presentationen med att läsa upp den första MVG-principen (ungdomarnas deltagande) och enhetschefen Ida invänder direkt – hon vänder sig mot ordet ”skall”.

Konfliktens intresspunkt under detta möte blir användningen av ordet ”skall” som tycks signalera att den andre styr. Thea inleder sin presentation av MVG-principer:

Thea (samordnare): Ungdom och föräldrar SKALL ((bokstav A och L sagt förlängt)) vara med när planeringen görs för ungdomen (.) eee det framkommer faktiskt ganska ofta idag (.) kan vi säga, eller för ofta (.) ((djupandetag)) att socialtjänsten åker ut och lämnar eee vårdplanen till institutionen och där ska de göra behandlingsplanen (.) och sen är det jätte ((skratt)) svårt ((skratt)) alltså, det blir fel ((sagt kort och med styrka i rösten)) om jag kan säga så.

Okänd person: Mmm.

Ida (enhetschef): Nu får jag säga en sak, du kan inte gå in och fatta beslut om hur andra ska arbeta, det kan finnas övervägande i, man kan ge rekommendationer /.../ men man kan inte gå in med ett skall. (.) Bara så.

Lens (projektledning): SÅ ÄR DET. Alldeles riktigt.

Thea (samordnare): MEN, ”FÖRÄLDRAR och ungdomar skall vara med”. Det är det som du säger till oss hela tiden ((Thea riktar sig till Lens)). (Joakim FA 2007, inspelat möte)

Under det fortsatta mötet instämmer Dessi, en annan närvarande enhetschef, med det Ida sagt. De allianser som kan skönjas i konflikten tycks vara *samstämmiga, förväntade* och *oväntade* av aktörerna.

Ovan ser vi att samordnaren Thea får stöd av en för mig okänd medlem i personalen. Denna person är inte enhetscheferna Ida och Dessi eller samordnaren Thea. Med ett ”Mmm” verkar den okände signalera en samstämmighet med de principer som Thea presenterar.

Enhetschefen Ida attackerar Theas presentation och den samstämmande alliansen mellan Thea och den okände. Hon verkar vilja förhindra ett önskat händelseförlopp genom att i förebyggande syfte kritisera det (”du kan inte gå in och

fatta beslut om hur andra ska arbeta”). Det verkar som att Ida försöker åstadkomma en situation där den egna organisationens beslutsmandat försvaras.

Lens (en person från projektledningen) inlägg efter enhetschefen Idas attack mot samordnaren Thea skapar en överensstämmande allians mellan Lens och Ida (”SÅ ÄR DET. Alldeles riktigt”). Allianser som sträcker sig utanför organisatoriska gränser finns i det empiriska materialet för denna studie men de är inte så vanliga som allianser bestående av medlemmar från samma organisationer. Lens stil verkar vara mjuk, han tycks fokusera på att neutralisera konfliktens intressepunkt – det som Ida reagerade på – ordet ”skall”. Han tycks med Simmels (1950/1964: 145-153) termer försöka agera som den opartiske medlaren. Genom sina verbala inlägg lyckas Lens lugna ner stämningen för stunden men blir anfallen av en högljudd Thea (”MEN, ”FÖRÄLDRAR...””).

Alliansen mellan projektledningens representant Lens och enhetschefen Ida kan av samordnaren Thea ses som oväntad. Det som Thea förväntar sig är en egen allians med Lens. Han tillhör projektledningen för projektet där Thea är anställd och Thea tycks med sin högljuddhet signalera, att det teamframträdande som hon förväntat sig misslyckats²⁹⁵. I denna situation blir den förväntade alliansen ouppfylld. Den oväntade alliansen mellan Lens och Ida och den ouppfyllda förväntade alliansen mellan Lens och Thea tycks ge näring till fortsatt strid.

Thea tycks anfalla Lens och Idas allians med målsättningen att söndra den²⁹⁶. Thea tycks även spela på de motsättningar som finns mellan socialtjänsten och projektet²⁹⁷. Hon lyfter upp en antydning om tidigare samstämmighet mellan hennes och Lens perspektiv (”Det är det som du säger till oss hela tiden”). Denna samstämmighet tycks köra en kil mellan Lens och Idas partnerskap som i sin tur öppnar upp ett tillfälle för enhetschefen Dessi som solidariserar med enhetschefen Ida. Denna allianskonstellation är förväntad (för observatören) och tycks bli *uppfylld*.

Dagen efter ringer Thea och frågar vad Joakim Thelander tyckte om mötet.

Jag ((Joakim Thelander)) svarar lite försiktigt att det var en intressant diskussion. Hon ((Thea)) säger att hon tyckte att mötet var förfärligt. Thea kände sig påhoppad av socialtjänsten, särskilt enhetschefen Ida och tycker att hon inte får något stöd av Lens under mötena. ”Jag skällde på honom i en kvart efter mötet”, säger hon. Hon säger att i Bibstad enades samordnarna kring några principer för hur de ska jobba, och Cimstad framhölls dessutom som ett föredöme för de andra regionerna. ”Och sedan nu vid mötet så backar Lens direkt!” Jag undrar om hon syftar på ”skall” diskussionen och hon bekräftar detta: ”Det står faktiskt ’skall’ i regeringsuppdraget. Lens borde istället säga till kommunerna att ’nu har ni skrivit på avtalet om projektet så nu får ni se till att det fungerar’. Men det gör han inte, han backar inte upp oss, det har varit likadant vid de andra mötena.” (Joakim FA 2007)

295 Goffman (1959/2002: 73-96).

296 Simmel (1950/1964: 162-169).

297 Simmel (1950/1964: 154-162).

I den återberättade konflikten kan vi se en förväntad allians mellan samordnaren Thea och projektledningens representant Lens som blivit ouppfylld. En person från projektledningen som ”backar direkt” från projektets principer och enhetschefen Ida som kritiserat samordnaren Thea återger bilden av en framställd oväntad allians. Denna allianskonstellation tycks utesluta samordnaren Thea från den mellanmännskliga triaden.

Möte 6: Samordnaren mot socialsekreteraren, enhetschefen och avdelningsföreståndaren

I detta avsnitt analyseras ett utspritt komplex av återberättade konflikter som har sin upprinnelse i en konflikt mellan en samordnare, en socialsekreterare och en avdelningsföreståndare. Konflikterna återberättades av olika inblandade aktörer som säger sig ha närvarat på möten där konflikterna utspelats. Konflikterna beskrevs under intervjun med en institutionsplacerad pojke och avdelningsföreståndaren på institutionen. Beskrivningar av de aktuella konflikterna återkommer i flera fältanteckningar under året 2007 och 2008. Nedan analyseras två av dessa fältanteckningar. Den första är från 2007, den andra är från 2008.

Konflikterna utspelas på två nivåer, på *golvnivå* och på *chefsnivå*. Olika inblandade aktörer, på olika nivåer, har olika intresspunkter när de strider. Konflikterna handlar om socialtjänstens och institutionens brister i planeringen för en placerad pojke, samordnarens felaktiga arbetssätt och socialsekreterarens kritik mot samordnaren.

Under april månad 2007 berättar en samordnare under en bilfärd om en konflikt med en socialsekreterare, en enhetschef och en avdelningsföreståndare på institutionen. Konflikten rör sig om socialtjänstens och institutionens brister i planeringen för den placerade pojken.

Mette ((samordnaren)) berättar att det varit en konflikt med enhetschefen Violetta i Kalstad, efter att Mette haft synpunkter på ett fall på Bergdal ((institutionen)): ”Killen har varit sju veckor på akutavdelningen. Nu ska han vidare på behandling och det finns fortfarande ingen långsiktig planering”. Enligt Mette vill varken avdelningsföreståndaren på Bergdal, Ritha eller socialsekreteraren Daniela göra någon långsiktig planering. Hon ((Mette)) är märkbart irriterad över detta. ”Det är för tidigt, vi kan inte planera redan nu” säger dom. När Mette lyfte frågan om att göra en långsiktig planering vid ett möte opponerade man sig starkt mot detta från Bergdal ((avdelningsföreståndaren Ritha)), och sa: ”Men då får vi ju sitta här hela dan!”. (Joakim FA 2007)

Här ovan framställs en enig eller överensstämmande triad bestående av enhetschefen Violetta, socialsekreteraren Daniela och avdelningsföreståndaren Ritha som utesluter samordnaren Mette. Under de fortsatta samtalen förändras konfliktens intressepunkt. Nu är det samordnarens felaktiga arbetssätt som hamnar i fokus. Mette fortsätter:

Sedan har både institutionspersonalen och socialtjänstens handläggaren gått till sina chefer och tyckt att jag hade synpunkter på deras sätt att arbeta. Så enhetschefen Violetta ringer och skäller ut mig: ”du kan inte säga hur vi ska jobba”. Så Mette säger att hon svarade att hon inte kan säga hur de ska jobba i Kalstad, men att det hör till hennes uppdrag att ställa frågor. (Joakim FA 2007)

Även här återges en överensstämmande triad bestående av enhetschefen Violetta och de ospecifierade aktörerna ”institutionspersonalen och socialtjänst” mot samordnaren Mette.

Tiden går och denna konflikt och efterföljande konflikter som har upprinnelse i den återberättas flera gånger av samordnaren Mette. Under mars månad 2008 återges dessa konflikter under två intervjuer som jag genomförde på Bergdal (med avdelningsföreståndaren Ritha och den placerade pojken). Då framkom att samordnaren Mette tagits bort från fallet. Joakim Thelander ringer olika inblandade aktörer och sammanfattar den insamlade informationen:

Mette menar att Daniela ((socialsekreteraren)) kritiserade henne och signalerade att hon inte var kompetent nog att leda mötena. Efter deras meningsutbyte hade Daniela gått till sin chef ((Violetta)), som i sin tur hade kontaktat Janne ((projektledaren)). Han beslutade då i samråd med Violetta att avsluta ärendet vad gäller MVG och att den unge alltså inte längre skulle ha någon samordnare. Detta motiverades enligt Janne med att eftersom Daniela och Mette har en konflikt så bör man bryta innan detta går ut över den unge. /.../ Violetta säger att de haft en del problem med Mette som samordnare, och både Daniela och andra handläggare har enligt Violetta känt det som att de blivit ”mästrade” av Mette. (Joakim FA 2008)

Ovan förändras konfliktens intressepunkt ännu en gång. Den verkar vara knuten till aktören, olika aktörer återger olika stridsanledningar. Samordnaren Mette anger Danielas anfall som stridens intressepunkt (”Daniela kritiserade henne och signalerade att hon inte var kompetent nog att leda mötena”). Projektledaren Janne konstaterar konfliktens existens och anger att han ser det som sin uppgift att rädda pojken – eller förhindra att konfliktens intressepunkt går över till pojken. Enhetschefen Violetta ser konfliktens intressepunkt i samordnarens felaktiga sätt att arbeta (”både Daniela och andra handläggare har /.../ känt det som att de blivit ”mästrade” av Mette”).

Även i detta exempel framställs en överensstämmande triad som utesluter samordnaren. De triadmedlemmar som är överens om Mettes felaktiga arbetssätt

(och faran för ungdomen) är enhetschefen Violetta, socialsekreteraren Daniela och projektledaren Janne.

Möte 7: Mamman mot/med myndighetspersoner

I mitten av maj månad 2007 ringer Joakim Thelander samordnaren Thea om ett fall som han observerat tidigare. Thea berättar att hon ska på ett möte på eftermiddagen hos socialtjänsten i Belstad som han gärna får vara med på. Mötet handlar om flickan Priscilla som blivit utskriven från utredningshemmet Blendius. Thelander möter Thea utanför socialkontoret och hon berättar att hon fått reda på att flickan blivit utskriven tre dagar tidigare än planerat och Thea säger att hon är besviken över att varken institutionen eller socialtjänsten meddelat henne detta. (Joakim FA 2007)

I Theas missnöje kan vi skymta två konfliktintresspunkter, nämligen avvikelser från planeringen (tre dagar) och bristande information mellan myndighetspersoner. På mötet närvarar förutom Thea, Priscilla och Thelander en så kallad hemterapeut, en socialsekreterare och Priscillas mamma Mina. I analysen uppmärksammas en *gränsallians* mellan en myndighetsperson och en aktör utanför organisationen (i detta fall mamman) samt en försvarsallians mellan mamman och hennes dotter. I både allianskonstellationerna är den utomstående aktören en organisationsmedlem. Thelander skriver:

Rose-Marie ((socialsekreterare)) pratar mer i detalj om vad hemterapeuten Britt-Marie ska hjälpa till med förutom att se till att läxorna blir gjorda: vara ett stöd med planeringen hemma när det gäller sådana vardagliga sysslor som att handla mat, tvätt och så vidare och även hjälpa till att planera ekonomin så att denna fungerar.

Mina ((mamma)), ser skeptisk ut, Rose-Marie förtydligar: "För jag har ju fått rapporter om att det inte alltid fungerar hemma, till exempel att Priscilla stannat hemma från skolan för att hon inte hade rena kläder och att hon också sagt någon gång att hon inte ätit för att det inte fanns mat, och därför varit trött i skolan".

Nu blir mamman mycket upprörd: "Jag gör allt jag kan för att sköta hemmet och barnen. Ni ser bara bakåt hela tiden, ser bara problem. Men man sa ju i Blendius att nu skulle vi titta framåt. Alltså, det här är otroligt jobbigt för mig!" Hon riktar sig främst till Rose-Marie, men tittar ibland även på Thea och mig ((Joakim Thelander)) när hon talar. Gråten är nära och hon reser sig hastigt upp och går ut ur rummet, den unga följer med. "Jag går med dem", säger Britt-Marie och går efter dem.

Rose-Marie och Thea tittar på varandra. Thea frågar: "Har mamman varit med på planen?" "Nej, det har hon inte", svarar Rose-Marie. Rose-Marie säger att hon har själv skrivit planen

men hon har följt utredningens rekommendationer. Thea verkar missnöjd, men går inte in i någon ytterligare diskussion kring detta. (Joakim FA 2007)

Konflikten som observeras ovan tycks ha en upprinnelse i den anklagande tonen som socialsekreteraren Rose-Marie riktar mot mamman Mina ("jag har ju fått rapporter om att det inte alltid fungerar hemma"). Försvaret mot anfallet tycks forma en försvarsallians mellan Mina och Priscilla mot socialsekreteraren Rose-Marie.

Det specifika med Mina är att hon inte är medlem i någon organisation. Ändå tycks myndighetspersonerna *söka allianser* med Mina. När Mina går ut från mötet följs hon av dottern Priscilla och hemterapeuten Britt-Marie. Samordnaren Theas fråga till socialsekreteraren Rose-Marie kan ses som en implicit kritik som kretsar kring en ny intressepunkt, nämligen föräldrarnas bristande delaktighet. Om Mina hade varit närvarande skulle hon förmodligen uppskatta Theas fråga och Theas inlägg skulle kunna tolkas som en inbjudan till allians med Mina mot Rose-Marie.

Triadkonstellationer där aktörer finns utanför organisationer har undersökts tidigare. Till exempel har analyser gjorts inom den medicinska sociologin med fokus på interaktionen mellan patienter, de anhöriga och den medicinska personalen. Åkerström (1996: 287-300) har analyserat förändringar i arbetssätt och rehabiliteringsideologi på en sjukhusavdelning och visar att personalen *sökte ingå* allianser med de anhöriga. I fältanteckningen ovan har vi mamman Mina som är en aktör utanför organisationer och hemterapeuten Britt-Marie och samordnaren Thea som tycks söka sig till en allians med Mina. Alliansen mellan organisationsföreträdare och aktörer som står utanför organisationen har analyserats av Caplow (1968: 136) som skriver följande om så kallade gränsallianser:

"In some other types of organization triads involving outsiders are much more conspicuous and important. These may be called boundary triads. From one point of view the sine qua non of an organization – its fundamental and essential characteristic – is that any two of its members interacting with an outsider in the performance of their organizational roles tend to form an automatic coalition of *we* against *you-and-your-associates*."

Gränsallianser är, enligt Caplow, vanliga inom olika serviceyrken där samarbete mellan aktörer eftersträvas för att det ofta ses som fördelaktigt för verksamheten²⁹⁸. En övergripande bild av materialet för denna studie (observationer och intervjuer) visar att myndighetspersonerna i den så kallade ungdomsvården vanligtvis upplever gränsallianser med de utomstående som fördelaktiga för behandlingen. Under det fortsatta mötet framkommer ytterligare myndighetspersoner som söker ingå en allians med Mina.

298 Caplow (1968: 136-142).

Efter ett par minuter kommer den unga och mamman in igen, åtföljda av Britt-Marie. De sätter sig, den unga håller om mammans hand.

Mamman är lugnare, men helt klart fortfarande inte nöjd med vad Rose-Marie sagt. Hon säger att det inte är så illa i hemmet som Rose-Marie vill beskriva det, men att hon känner att hon också vill ha hjälp, att det är jobbigt för henne ibland.

Priscilla menar att det hon sagt om mat och kläder blivit missförstått, det fungerar OK hemma, tycker hon. Det finns också två yngre syskon, och hon har förståelse för att mamman måste ägna mycket tid åt dessa.

”Vad eftersöker du för hjälp?” frågar Thea mamman. Hon vill ha någon att tala med, säger hon, och Rose-Marie säger då att det går att ordna genom CIMI ((kommunal verksamhet)), att både hon och dottern kan få enskilda samtal där utöver familjesamtalen. Mamman verkar nöjd med detta. (Joakim FA 2007)

Förutom myndighetspersonernas sökande att ingå allianser med utomstående aktörer visar fältanteckningen ovan upp flera allianskonstellationer som förändras i varaktighet, den bild som förmedlas och dess styrka. En analys av en mötesinteraktion mellan en läkare, en patient och en anhörig som genomfördes av Coe och Prendergast (1985) visar att varje interaktion kan innehålla fler allianser som varierar i varaktighet, tema och aktörernas mål.

Hemterapeuten Britt-Maries och mamman Minas gemensamma inträde på mötesscenen ger bilden av en gränsallians som utesluter aktörerna som sitter kvar i möteslokalen, det vill säga socialsekreteraren Rose-Marie och samordnaren Thea (samt observatören Joakim Thelander). Att de går in i lokalen tillsammans ter sig som att Britt-Maries eskorterar Mina vilket kan tolkas som en uppvisning av enighet och samstämmighet i gränsalliansen.

Scenen frammanar även bilden av en försvarsallians mellan dottern Priscilla och mamman Mina i kontrast till Rose-Marie (och de övriga myndighetspersonerna). Att Priscilla håller Mina i hand visar på den närhet som finns mellan dem och den kroppsliga beröringen tycks visa den styrka som finns i relationen. Försvarsalliansens ställning i den interaktiva stunden förstärks än mer när Priscilla ger en förklaring till de tveksamheter som uppstått (”det hon sagt om mat och kläder har blivit missförstått...”). På så sätt tycks hon neutralisera det som sagts och eventuella följder av det.

Organisationsmedlemmarnas försök att ingå en gränsallians med mamman Mina kan även ses som ett försök att lugna ner stämningen under mötet. Sellerberg (1973: 94-96) uppmärksammar att ett sätt för att lugna den utomstående aktören är att ta avstånd från sina överordnade. Detta gör hemterapeuten Britt-Marie och samordnaren Thea i fältanteckningarna ovan. När Britt-Marie går ut från mötet med Mina tar hon avstånd från övriga närvarande på mötet och därmed från socialsekreteraren Rose-Marie som i detta sammanhang är den enda aktör som har ett beslutande mandat och som i praktiken är den som anlitat Britt-Marie. När samordnaren Thea ställer följande fråga till Mina: ”Vad eftersö-

ker du för hjälp?” skulle man kunna säga att hon tar avstånd från Rose-Maries agerande. Samordnaren Thea är inte direkt underordnad Rose-Marie men i tidigare analyser har vi sett att det finns ett underläge för samordnarna i relation till socialtjänst- och institutionspersonalen och att frågor och kritik kring varandras arbetssätt kan resultera i att den enskilde samordnaren hamnar i blåsväder (se exempel i avsnittet *Möte 6: Samordnaren mot socialsekreteraren, enhetschefen och avdelningsföreståndaren*).

Möte 8: Allianssökande ungdomar

Allianser söks också av de institutionsplacerade ungdomarna. Två möten, som sker under samma dag, ger exempel på det. Under juni månad 2007 följer Joakim Thelander två olika samordnare som träffar två olika ungdomar på en och samma institution. Konflikterna som återberättas ger oss en inblick i konfliktens intressepunkter som kretsar kring pojkarnas relation till socialsekreterarna, institutionspersonalen och föräldrarna. Under det första mötet träffar samordnaren och Joakim en tillbakadragen pojke och hans kontaktperson som, i pojkens namn, söker en allians med samordnaren mot socialsekreteraren. Under det andra mötet träffar samordnaren en pratsam pojke som själv återger konflikter (med socialsekreterare och institutionspersonal) och därmed söker en allians med samordnaren mot dessa aktörer. I båda fallen blir pojkarnas allianssökande avvisat av samordnarna. I första exemplet handlar det om bristande kommunikation mellan socialsekreteraren och pojken. Thelander skriver:

Jennifer ((samordnaren)) frågar Rikard ((kontaktpersonen)) om hur det går på avdelningen. Det går bra, svarar Rikard, "Mile ((pojken)) är med på alla våra aktiviteter och är också studiemotiverad när det gäller skolan". Rikard fortsätter: "Om det är problem med socialtjänsten, kan han prata med dig då?"

Jennifer: "Nej, då hänvisar jag till henne ((socialsekreteraren)). Om det är problem så måste det lösas med handläggaren på socialtjänsten, så att det inte blir någon 'triangulering'. Men vad är problemet?"

Rikard säger att den unge upplever att det är sisådär med kontakten med socialsekreteraren, att det bara är fokus på det han har gjort: "Man pratar om honom och inte med honom, det är väl så du har känt det?"

Mile nickar. (Joakim FA 2007)

Mile är en institutionsplacerad pojke. Han är inte en del av en byråkratisk organisation som exempelvis Rikard (kontaktpersonen från institutionen) och den

kritiserade socialsekreteraren. Ovan ser vi att Mile söker, med hjälp av sin kontaktperson, en gränsallians med samordnaren mot socialsekreterare ("Om det är problem med socialtjänsten, kan han prata med dig då?"). Samordnaren Jennifer avfärdar den sökta alliansen när hon säger: "Nej, då hänvisar jag till henne ((socialsekreterare))". Jennifer menar att hon inte vill kommunicera "problem" i triaden Mile – socialsekreteraren – Jennifer. I slutet av sekvensen ser vi att Rikard riktar sitt klander mot socialsekreterarens sätt ("Man pratar om honom och inte med honom").

Som tidigare nämnts menar Sellerberg (1973: 94-96) som vidareutvecklar Caplows (1968: 4-5) tankegångar att avståndstagande från en aktör i relation till den andre kan öka solidariteten i alliansen mellan en organisationsmedlem och en aktör utanför organisationen. Att Rikard tillskriver socialsekreteraren dessa problem och tar avstånd från socialsekreterarens agerande kan katalysera och öka solidariteten i hans relation till Mile. På samma sätt kan Jennifers avfärdande av den sökta alliansen innebära en minskad solidaritet i hennes relation med Mile.

Något liknande kan vi uppmärksamma även i fältanteckningarna från det andra mötet som hölls samma dag. De närvarande var samordnaren Catrin, pojken Benjamin och Joakim Thelander. Benjamins kritik riktas fokuserat mot socialsekreteraren och institutionspersonalen. Thelander noterar:

"Hur går det?", frågar Catrin och Benjamin ((pojken)) blir genast pratsam. Han är missnöjd med många saker. Han trivs inte alls med sin handläggare på socialtjänsten, tycker att denne ((en manlig socialsekreterare)) inte alls förstår eller lyssnar på honom. /.../ "Hur ska han kunna bestämma över mig, den snobbhoran, han känner ju inte mig! Och där sitter han och ska bestämma allt om mig!", säger Benjamin och verkar klart upprörd. /.../

"Hur går det på Kludius ((institutionen)) då?", frågar Catrin. "Jag sköter mig", svarar Benjamin, "men det har varit en del konflikter". Benjamin verkar återigen upprörd, fingrar på sina armband och säger att han blivit provocerad, särskilt av en av personalen som slagit honom i bröstet och i ryggen. /.../

Det ska snart vara ett "mittmöte" på Kludius, där Catrin ska vara med, så hon undrar om vad Benjamin vill ska tas upp vid mötet. Han vill inte att hans föräldrar ska komma på mötet, "vill inte att de ska lyssna på när personalen berättar om hur dålig jag är". /.../ Benjamin vill komma bort från Kludius till Libstad, säger han, han vill gå i gymnasiet i Libstad (någon form av mekanikerutbildning). Han undrar vad Catrin kan göra för att hjälpa honom med detta. (Joakim FA 2007)

Benjamin återger flera konflikter i sekvensen ovan. Konflikten handlar om: bristande kommunikation med socialsekreteraren och institutionspersonalen. Benjamin vill också komma bort från institutionen och gå i gymnasiet i Libstad. Här finns upprinnelsen till att försöka ingå en gränsallians med samordnaren Catrin. När Benjamin frågar "vad Catrin kan göra för att hjälpa honom" söker han en allians med henne mot två andra myndighetsutövare. Catrin svarar:

”Vad som händer sedan är svårt att säga, men jag kan hjälpa dig att lyfta vid mötet att du vill komma närmare Libstad.” (Joakim FA 2007)

Under detta möte går inte samordnaren Catrin in i en allians med Benjamin riktad mot någon annan myndighetsperson. Att hon som svar på Benjamins fråga säger ”vad som händer sedan är svårt att säga” visar på en förklarning i Catrins vilja att agera och hennes ovilja att ingå i en *osynlig allians* riktad mot de andra myndighetspersonerna. Catrins ovilja att gå in i en allians med Benjamin diskuteras senare under färden tillbaka till samordnarnas kontor.

I bilen på väg till lokalen säger jag att det verkade som att Benjamin sökte allianser med Catrin mot socialtjänsten och institutionen, och hon håller med om det. Men jag säger också att jag tycker att hon klarade att undvika det. Catrin säger att hon under samtalet mer och mer kände ett visst obehag, att han inte riktigt ville ta ansvar för att han hade gjort något fel, det var bara de andra som hade gjort fel mot honom. (Joakim FA 2007)

Möte 9: Allianssökande samordnare

Under november månad 2007 följde jag med en samordnare under två arbetsdagar. Fältanteckningarna som presenteras nedan kom till i samband med ett telefonsamtal och det efterföljande mötet med en socialsekreterare. Konflikten övergripande intressepunkt i samtalen är en flicka som rymt från ett HVB-hem och som nu diskuteras bland aktörerna. Samordnaren framställer och visar under mötet upp olika allianskonstellationer. I sin berättelse *efterfrågar* han en allians mellan flickans styvpappa och mamma och framställer en försvarsallians mellan mamman och dottern. Genom sitt uppträdande under telefonsamtalen och på mötet visar han upp sig som en allianssökande aktör, han vill ingå en osynlig allians med styvpappan och socialsekreteraren. Nedan följer de fältanteckningar som uppstod i samband med telefonsamtalet mellan samordnaren och styvpappan:

Den 16 november 2007, runt klockan nio ringde samordnaren Marcus upp Viktor som är Hollys man och styvpappa till Maya, den sextonåriga flickan som var på rymmen från ett HVB-hem. /.../ I början av telefonsamtalet berättar Marcus om vad morgondagens möte kommer att handla om: ”Mötet handlar om hur man ska göra en planering så att det funkar”. I den första delen av samtalet var samordnaren Marcus mestadels tyst och han sa ord som: ”Mmm, just det, ja, ja, ok”. Viktor verkade vara pratsam och Marcus var positiv till det som Viktor sa, ”Jag vill att du och Holly säger detta imorgon så att det blir ett tydligt uppdrag”.

Vidare säger Marcus att ”det är viktigt att man lyfter upp idéer om hur man vill att det ska bli när Maya kommer hem så att det blir lite hopp inför framtiden”. Marcus berättade vidare om målet för mötet: ”Att skolan funkar vid hemkomsten, att det finns en sysselsättning för Maya”. Marcus säger vidare: ”Det måste finnas hopp att det ska funka, du och Holly ska diskutera det och skapa tydlighet för oss andra. Det är viktigt att du är med på mötet. Det sägs och beslutas saker som du inte är för”. I slutet av samtalet säger Marcus: ”Då blir det inläsning”. (Goran FA 0701)

Telefonsamtalet mellan samordnaren Marcus och styvpappan Viktor ger en bild av att Marcus vill ingå en osynlig allians med Viktor i kontrast till andra myndighetspersoner inblandade i fallet. Alliansen är osynlig i förhållande till de andra aktörerna som inte vet något om telefonsamtalet.

Att Marcus säger: ”Det sägs och beslutas saker som du inte är för” kan tolkas på flera sätt. För det första kan det ses som ett argument som eventuellt ska övertyga Viktor om fördelarna med den osynliga alliansen med Marcus. För det andra kan det ses som Marcus avståndstagande från de andras (felaktiga) beslut. För det tredje kan det ses som ett avståndstagande gentemot de andra myndighetspersonerna för att öka solidariteten i den osynliga alliansen mellan styvpappan Viktor och samordnaren Marcus.

I sin berättelse under telefonsamtalen, som riktas till styvpappan Viktor, efterfrågar samordnaren Marcus en allians mellan Viktor och Mayas mamma Holly (”du och Holly ska diskutera det och skapa tydlighet för oss andra”). Att ”skapa tydlighet för oss andra” betyder att ”oss andra” hamnar utanför den efterfrågade alliansen, ”oss andra” blir en andre part i dyaden bestående av föräldrar och myndighetspersoner. Efter telefonsamtalet berättar samordnaren Marcus för mig om familjen i fråga:

Holly beskrivs av Marcus som problematisk på grund av ”hon går på sin datters linje, bakom ryggen på institutionen och socialtjänsten”. Exempelvis så vet Holly att ”Maya är i Norrköping hos sin pojkväns familj” och att hon kommer att återvända till institutionen lördagen den 21 november efter en födelsedagsfest. (Goran FA 0701)

Här ovan synliggör samordnaren Marcus en försvarsallians mellan Holly och Maya som han ser som ”problematisk”. Den är försvarande och problematisk i det avseendet att den utesluter inblandade myndighetspersoner (”institutionen och socialtjänsten”) – aktörer som besitter makt i förhållande till Maya.

Dagen efter är Marcus och jag med på mötet med Jusi, socialsekreteraren i det aktuella fallet. Analysen av fältanteckningarna i samband med telefonsamtalet och mötet antyder att Marcus försökte påverka Jusi utifrån det samtal som han

haft med Viktor²⁹⁹. Under konversationen om mötets dagordning säger Marcus följande till Jusi:

”Jag tycker att det är bra om du i en separat punkt, i början av mötet, säger vad det är som gäller i fall Maya inte återvänder till institutionen. Att nästa steg kan bli låst avdelning.”
Jusi säger att detta är ”en bra idé”. (Goran FA 0716)

Om vi jämför fältanteckningarna ovan med anteckningarna från telefonsamtalet kan vi se att det finns en parallell mellan samordnaren Marcus planeringsförslag som presenterats till socialsekreteraren Jusi och det som Marcus lagt fram i slutet av samtalet med styvpappan Viktor, ”Då blir det inlåsning”.

Marcus verkar vilja bygga upp en osynlig allians med Jusi inför det kommande mötet (som börjar om cirka 30 minuter vid det aktuella tillfället) där de andra myndighetspersonerna, Viktor och Holly ska närvara. Varför gör han det? Vilket mål har han? Hedberg, Cederborg och Johanson (2007: 219) menar att allianser mellan myndighetspersoner kan användas som ett övertalningsredskap i relationen till en utomstående aktör (i deras fall handlar det om en allians mellan en socialsekreterare och en sjuksköterska i relation till en patient). Det verkar som att Marcus vill använda den osynliga alliansen för att uppnå målet att övertyga de andra aktörerna om allvaret i situationen – att Maya löper en risk att hamna på en låst avdelning.

Sammanfattande kommentar

I detta kapitel analyserar jag konflikter och allianser som observerades i samband med olika möten i ungdomsvården. Utgångspunkterna i min analys är Georg Simmels (1950/1964) och Erving Goffmans (1959/2004) syn på relationerna mellan aktörer i en triad samt Åkerströms (2009) och Schwartzmans (1989) forskning om möten som nödvändiga när organisationer konstituerar och presenterar sig som entiteter. I analysen av de observerade möteskonflikterna belyses att:

- (1) konflikter hålls levande av intressepunkter,
- (2) allianser träder fram ur konflikter,
- (3) allianser kan uppfylla en försvars- och anfallsfunktion i strider,
- (4) allianskonstellationer förändras över tid,

299 Möjligheten finns också att samordnaren hade kännedom om socialsekreterarens planer redan då han samtalade med Viktor.

- (5) allianser inkluderar och utesluter aktörer i triaden,
- (6) allianser kan påverka aktörernas ställning i triaden,
- (7) allianser söks av aktörer.

De konflikter och allianser som analyseras i denna studie kan indelas i återberättade och observerade. Tio av dessa förekommer i situationer där endast myndighetspersoner deltar.³⁰⁰ De kan grupperas på följande sätt:

- 1. Konflikt om dokument (som används)
- 2. Konflikt om arbetssätt (enskild aktör eller grupp)
- 3. Konflikt om begrepp (som används)
- 4. Konflikt om roller (vem gör vad)
- 5. Konflikt om planering (för en ungdom)

Fyra av de olika konfliktintresspunkterna förekommer i situationer där, förutom myndighetspersoner, även ungdomar eller föräldrar deltar. De kan grupperas så här:

- 1. Återberättad konflikt om kommunikation (bristande)
- 2. Återberättad konflikt om misshandel
- 3. Konflikt om placering

Konfliktintresspunkterna ovan representerar de intressen som står i fokus för olika aktörer i ungdomsvården. Organisationer som är inblandade (socialtjänsten, Statens institutionsstyrelse och MVG-projektet) har sina organisatoriska intressen. Inblandade myndighetspersoner tycks dels strida för sina organisatoriska intressen, dels för sina egna, personliga yrkesintressen. Projektets synligaste representanter och symboler, samordnarna och deras ”överenskommelse”, blir både ämnen för konflikter och aktualiserar redan etablerade konfliktmönster. Samordnarna blir en ny aktör som kan bildas och dras in i allianser på komplexa sätt.

³⁰⁰ Intresspunkterna ett till tio förekommer i situationer där endast myndighetspersoner deltar. Dessa är: 1. Överenskommelsen – samordnarnas arbetsverktyg; 2. Samordnarroller – samordnarnas sätt att agera; 3. Samordnarnas kontrollfunktion; 4. Cimsamordnarnas arbetsätt; 5. Samordnarnas användning av ordet ”skall” – som uppfattas ge signal att samordnarna styr i situationen; 6. Socialtjänstens arbetsätt; 7. Socialtjänstens och institutionens brister i planeringen för en ungdom; 8. Den enskilde samordnarens felaktiga arbetsätt; 9. Socialsekreterarens anfall mot samordnaren; 10. Föräldrarnas bristande delaktighet. Intresspunkterna elva till fjorton förekommer i situationer där, förutom myndighetspersoner, även ungdomar eller föräldrar deltar. Dessa är: 11. Brister i kommunikation mellan en socialsekreterare, institutionspersonal och en ungdom; 12. Socialsekreterarens beslutsmandat; 13. Misshandel på institutionen; 14. Ungdomen på rymmen från institutionen.

Ungdomar och föräldrar strider ofta för beslut som handlar om skolsituation, permissioner, etc. men också för rättvisa efter att de behandlats felaktigt. Dels förkastar de myndighetspersonernas ageranden som moraliskt felaktiga, dels försöker de vända situationen till att bli fördelaktig för dem själva, bland annat genom att söka ingå allianser med myndighetspersoner.

De kamper som observerats tycks utspelas på den interpersonella nivån. Striden upptäcks om vi fokuserar våra blickar på de enskilda aktörerna och dess uppträdande under mötet. Här kan vi lägga märke dels att medlemmarna formeras i mellanmännsliga allianser och triader, dels att formerande sker vanligtvis utifrån medlemmarnas organisatoriska tillhörighet (vilket innebär att nivåerna ibland sammanfaller). Om aktörer lösgör sig från den kategori eller det team vi kan anta att den tillhör då blir konflikter särskild intensiva.

I detta kapitel analyseras femton observerade allianskonstellationer. De kan indelas i två grupper där den första (1-8) berör allianser som skapats i angreppssituationer i den mellanmännsliga triaden och den andra (9-15) berör alliansmedlemmarnas lojalitet i mellanmännsliga triaden:

Angreppsallianser:

1. Försvarsallians
2. Anfallsallians
3. Ofokuserad försvarsallians
4. Revolutionär allians
5. Kritikallians
6. Gränsallians
7. Osynlig allians
8. Avstyrningsallians

Lojalitetsallianser:

9. Förväntad allians
10. Oväntad allians
11. Efterfrågad allians
12. Överensstämmande allians
13. Samstämmande allians
14. Övertygande allians
15. Stödallians

Sammanfattningsvis kan vi säga att alliansbildningarna växlar; att aktörerna går in och ut i interaktiva samarbeten för att markera sina positioner samt sin egen och andras kritik.

Angreppsallianser skapas, likt övriga allianskonstellationer, under mötesstriden. En *försvarsallians* inkluderar två olika aktörer och exkluderar den tredje i relationen (ofta medlem av en konkurrerande organisation). Medlemmar i försvarsalliansen försvarar sig och sin verklighetspresentation mot den tredje anfall. Två aktörers anfall mot den tredje skapar en *anfallsallians* som inkluderar två aktörer som anfaller och utesluter den tredje. Anfallsalliansens medlemskonstellation kan förändras, likt försvarsalliansens, under interaktionen. Ett tydligt exempel har vi i socialtjänstspersonalens och SiS-personalens anfall mot samordnarna och samordnarnas försvar mot anfallen.

En annan allianskonstellation som observerats i denna studie är en *ofokuserad försvarsallians* där aktörer i mötesstridens hetta tappar fokus på de gällande konfliktintressepunkterna. Ett tydligt exempel har vi när en samordnare går utanför samordnarnas gränser som försvaras i dyadstriden mot socialtjänstspersonalens anfall. Denna samordnare angriper socialtjänstens representanter när hon bland annat säger: "visst är det även en sorts 'controlling function'" och efter det tappar socialtjänstspersonalen fokus på konfliktintressepunkterna.

En *revolutionär allians* kan förändra aktörens ställning. Förändringen kan exempelvis vara till samordnarnas fördel och vara en kort stund eftersom alliansen vanligtvis automatiskt anfalls av institutions- och socialtjänstspersonal. Ett exempel på denna allianskonstellation har vi i en samordnares uppmärksammande av att samordnarna och institutioner följer samma "bana", i kontrast till socialtjänsten. Samordnaren såg som sin uppgift att "försök(a) få" socialtjänsten med på samma "bana". På så sätt synliggör samordnaren sin och samordnargruppens vikt och kompetens i kontrast till socialtjänsten som måste ledas till det rätta.

En *kritikallians* skapas när två aktörer ingår en allians för att ställa till svars en aktör som anses vara skyldig för ett visst händelseförlopp. I analysen blir detta fenomen tydligast i fallet då en person från projektledningen ställs till svars av två samkörda institutionschefer för Cimstadsamordnarnas frammarsch på fältet som moraliskt fördöms av alliansmedlemmarna ("Har du pratat med dem").

En *avstyrringsallians* är en allianskonstellation som har observerats under två sekvenser på två möten där en representant från projektledningen framträder i huvudrollen. Den personens ställning tycks ge honom makt att fritt vinkla konflikters intressepunkter. Under ett möte styr han över intressepunkten från Libstadssamordnarna till Cimstadsamordnarna. Under ett annat möte återger han en allians mellan Statens institutionsstyrelse och projektet som styr över konfliktintressepunkt från institutioner till socialtjänsten. I denna konflikt återges socialtjänsten som den tredje i relationen.

I analysen uppmärksammas även en *gränsallians* där alliansen består av en myndighetsperson och en aktör utanför organisationen (ungdom eller föräldrar) mot den tredje aktören i relationen (ofta myndighetsperson).

En del av allianskonstellationerna är *osynliga* för olika deltagare i ungdomsvården. Exempelvis vet, under telefonsamtalen, de övriga aktörerna inte om vilka allianser som skapas och hur skaparen planerar att använda sig av allianser. En samordnare försöker exempelvis övertyga en styvpappa om fördelarna med den osynliga alliansen med samordnaren inför ett möte. Inför det kommande mötet försöker samordnaren även att bygga upp en osynlig allians med socialsekreteraren. Samordnaren tycks vilja använda de osynliga allianserna för att övertyga de andra aktörerna på mötet om allvaret i situationen.

Lojalitetsallianser berör alliansmedlemmarnas solidaritet i relationen till andra medlemmar i triaden. Allianser kan vara endera *förväntade* eller *oväntade* av deltagande aktörer. Dessa allianser signalerar de många olika förväntningar som aktörer har på varandra. Att dessa förväntningar blir *uppfyllda* eller *ouppfyllda* kan ge näring till stridigheter. Ett tydligt exempel har vi i den oväntade alliansen mellan en person från projektledningen och en enhetschef som utesluter en samordnare. Samordnaren har förväntat sig en allians med personen från projektledningen, den alliansen blir ouppfylld vilket ger upphov till särskilt intensiva konflikter.

Allianser där det finns uttalad konsensus mellan medlemmarna kallas en *överensstämmande* och *samstämmande* allians. Exempel på dessa allianser har vi i aktörernas gemensamma klander riktat mot den tredje aktören. Ofta handlar klandret om samordnarnas, socialsekreterarnas eller institutionspersonalens felaktiga arbetssätt. Skillnaden mellan den överensstämmande och den samstämmande alliansen finns i graden av överensstämmelse mellan alliansmedlemmar. Gradens av överensstämmelse är högre i den överensstämmande alliansen än i den samstämmande alliansen. I den överensstämmande alliansen kommer överensstämmelsen till uttryck när aktören säger: "Aaa, så upplever vi också".

En *övertygande allians* uppstår när två aktörer i en allians lyckas övertyga den tredje medlemmen och på så sätt uppnå konsensus. Den övertygande tredje medlemmen visar med sin övertygelse solidaritet med den övertygande alliansen.

Ytterligare en allianskonstellation som synliggörs i analysen är en *stödallians*. I försök att propagera för det nya "rätta" arbetssättet ger myndighetspersonerna stöd till varandra i den retoriska striden. Ett exempel har vi i fallet då en samordnare som kritiserar Cimstadsamordnarnas arbetssätt får stöd av en institutionschef där de två ingår i en stödallians och tillsammans tar avstånd från Cimstadsamordnarnas arbetssätt.

Slutligen har vi en *efterfrågad allians*. En samordnare söker exempelvis ingå gränsallians med en utomstående aktör – en styvpappa. Den alliansen samordnaren *sökte ingå* samt samordnarens rekommendation att styvpappan ingå alliansen med mamman, kan ses som efterfrågade allianser. Det finns också allianser som inte är efterfrågade och rekommenderade. En samordnare möter exempelvis en

ungdom som söker ingå allians med samordnare mot de övriga myndighetspersonerna men ungdomen får avslag av samordnaren.

Förklarande jämförelser av konflikter

Sociala aktörer lämnar ofta, antingen självmant eller på anmodan av andra, någon form av beskrivning av ett givet agerande. Aktörer kan beskriva omständigheter, händelser, situationer och analytiker kan fråga sig hur beskrivningarna används. Aktörer kan särskilt förklara det som avviker eller bryter mot våra förväntningar. Den senaste typen av förklaringar kallas enligt Marvin B. Scott och Stanford M. Lyman (1968) för "accounts"³⁰¹. Till svenska kan de översättas som förklarande redovisningar³⁰².

Adelswärd (1997: 225-228) ser de förklarande redovisningarna dels som svar på uttryckligen framförda ifrågasättanden, beskyllningar och anklagelser, dels som aktörernas svar på implicit kritik eller outtalade frågor som är närvarande eller antas vara närvarande i situationen. Genom sina förklaringar försöker aktören reparera tveksamheter under en interaktion genom att neutralisera något som inträffat eller eventuella följder av det inträffade.³⁰³

Vanligt förekommande i det empiriska materialet för denna studie är förklaringar av medlemmarnas agerande i en konflikt. Detta är ett gemensamt förklaringsstema för ungdomar, föräldrar och myndighetspersoner – förklaringar av ageranden som sticker ut, avviker eller bryter mot deras förväntningar är frekventa i allas beskrivningar, liksom klander av andra.

I detta kapitel analyserar jag dessa förklaringar med en utgångspunkt i temat sociala jämförelser. Det har diskuterats av flera sociologer, till exempel skriver den sociologiske klassikern Georg Simmel (1908/1965: 136-140) om hur fattigdom

301 Scotts och Lymans analys av begreppet "accounts" är influerat av Ervin Goffman och Harold Garfinkel (se Orbuch, 1997: 456; Goffman, 1959/2002; Garfinkel, 1956; Garfinkel, 1967/1984).

302 Jacobsson (2000: 123); Adelswärd (1997: 225-228). Thelander (2006: 51-53) använder istället: redovisande förklaringar.

303 Orbuch (1997); Radley och Billig (1996); Baker (1997/1998: 162-176); Jacobsson (2000: 123-124); Potter (1996/2007: 60-64); Scott och Lyman (1968: 51).

inte är ett absolut och statistiskt fenomen utan att den upplevs i relation till andra – individer jämför sig med andra för att begripliggöra sin och andras fattigdom³⁰⁴. En annan sociologisk klassiker, Max Scheler, skriver att det är vanligt och förmodligen nödvändigt att se sig själv i förhållande till andra. Individens egen identitet utvärderas i relation till hur den brukar vara, borde vara och är. När vi utvärderar oss själva och andra blir de andra en bedömningsgrund: jag är bättre, kompetentare eller sämre än de.³⁰⁵

Genom att föra samman begreppen ”förklarande redovisningar” och ”sociala jämförelser” vill jag dels bidra med en begreppsutveckling, dels visa att de konflikter i ungdomsvården som jag studerat handlar om just förklarande jämförelser. I de konflikter som jag undersöker här gestaltar aktörer följande förklarande jämförelser:

- (1) distinktionsskapande
- (2) identitetsskapande
- (3) moraliskt fördömande

Det jag vill visa med dessa tre teman är att de förklarande redovisningarna synliggör hur aktörernas distinktioner och identiteter skapas, återskapas och bevaras i motsats till *de andra*. Dessutom undersöker jag sambandet mellan aktörernas distinktions- och identitetsarbete och vad de ser som moraliskt ”rätt” handlande. Exempelvis så finns det en tydlig koppling i materialet mellan ungdomarnas gestaltning av offeridentitet och andras (ofta institutionspersonalens) moraliskt felaktiga handlande. I analysen synliggörs också hur de tre formerna av förklarande jämförelser överlappar eller delvis flyter in i varandra.

Innan jag exemplifierar mitt material vill jag utveckla hur ”accounts” hänger samman med situationer och värderingar. Radley och Billig (1996: 224) menar att det mest iögonfallande är de förklaringar som kan ses som aktörernas svar på implicit kritik eller outtalade frågor som figurerar i en situation. Dessa förklaringar kan ses som berättelser som konstruerar en händelse med en viss mening³⁰⁶:

”... accounts are always produced in situations and they gain their meaning from the rhetorical activities of those situations.”³⁰⁷

Thelander (2006: 176) skriver:

”Mycket i det sociala livet är förhandlingsbart. Det är inte säkert att man är överens om när, hur och varför något behöver förklaras eller om det överhuvudtaget behöver förklaras. Man

304 Även i Åkerström (2004: 85).

305 Åkerström (2004: 85); Åkerström och Jacobsson (2009: 54); Scheler (1992: 122-124).

306 Även i Orbuch (1997: 455).

307 Radley och Billig (1996: 224).

kan tänka sig att en särskilt övertygande redovisande förklaring gör att det framstår som att ingenting egentligen behöver förklaras. Det går därför inte att entydigt identifiera en redovisande förklaring genom att den innehåller vissa tydligt kännetecknande drag; man måste i stället försöka tolka hela beskrivningens funktion.”

Det betyder att jag i detta kapitel undersöker hur aktörernas förklaringar produceras i och av situationer, både situationer utanför intervjuer och observationstillfällen (till exempel i ett tidigare stadium av en konflikt) och situationer ”här och nu”, när förklaringen formuleras. Det betyder också att en relativt rymlig syn på begreppet ”account” används: det handlar inte enbart om detaljer i förklaringarna utan om ”hela beskrivningens funktion”³⁰⁸.

Buttny (1993: 168) skriver att aktörer försöker etablera händelseförloppets ”fakta” genom sina förklaringspraktiker, ”persons can be seen to establish the facts of what happened through their accountability practices”. Förklaringar uppfyller flera funktioner: dels omförhandlar förklaringarna det problematiska som ska förklaras, dels konstruerar förklaringar den verklighet som den anser sig beskriva. Här aktualiseras de konstruerande dimensionerna i förklaringen; det som ska förklaras etableras genom själva beskrivningen och därmed kan det ses som en del av själva förklaringen.³⁰⁹ Som analytiker försöker jag lyfta fram dessa dimensioner.

Genom att studera förklaringar kan vi även synliggöra de värderingssystem som åberopas under interaktionen, det vill säga de för samtalet relevanta normerna för rationalitet, handling och moral³¹⁰. Förklaringar av olika konflikter kan enligt detta perspektiv synliggöra de värderingssystem som åberopar det moraliskt rätta och moraliskt felaktiga handlandet. Min studie handlar om att synliggöra olika värderingssystem för exempelvis vardagssysslor på institution, isolering och mötesgenomförande, samt grunden för kritik mot institutionspersonalen.

Exempel 1: Isolering

I det första exemplet uppmärksammar jag konflikter i samband med isoleringsplacering av ungdomar på institutionen. Flertalet ungdomar förklarar sina och andra aktörers handlande under händelser då de efter bråk placerats i observationsceller eller ”vårdats” avskilda från andra ungdomar. I dessa förklaringar tar

308 Thelander (2006: 176).

309 Jacobsson (2000: 124, 152); Thelander (2006: 176); Buttny (1993: 168).

310 Se mer om Buttnys begrepp *folk logic* (Adelswärd, 1997: 227; Jacobsson, 2000: 124, 152; Buttny, 1993: 2-10, 33-38, 49-52, 63-68, 71-72, 76-77, 79-103, 156-171).

ungdomar avstånd från institutionen och personalen och framställer sig själva som offer. I kontrast till intervjuerna med ungdomarna nämndes "isoleringsplacering" sällan under intervjuer med myndighetspersoner.

I det som följer vill jag belysa hur en samordnare och en institutionsplacerad flicka använder förklarande jämförelser. Båda aktörerna (1) tar avstånd från institutionspersonal när de strider för sin verklighetsversion, (2) skapar sin identitet i kontrast till institutionspersonal och (3) ger uttryck åt institutionspersonalens moraliskt felaktiga handlande. Följaktligen återfinns distinktionsskapande, identitetsskapande och moraliskt fördömande jämförelser i deras förklaringar.

Susanna och isoleringen

Under intervjuer med myndighetspersoner i denna studie nämndes ungdomarnas placering på observationscell och "vården" under avskildhet bara två gånger. En samordnare, Susanna, uppehåller sig vid fenomenet "isolering" under en gruppintervju, när hon förklarar att kulturkompetensen hos personalen på de särskilda ungdomshemmen måste förbättras. I denna argumentation förklaras även ungdomarnas agerande under placeringen på isoleringscell och distinktioner mellan samordnare och institutionspersonal synliggörs. På så sätt visar samordnarna sig som kulturkompetent i kontrast till institutionspersonal som gestaltas som kulturinkompetent. Jag frågar om "ungdomar som kommer från andra länder och som placeras på en institution behöver andra former av insatser i jämförelse med svenska ungdomar"?

Ina (samordnare): Personalen måste höja sin kompetens på den delen. Jag tror att de inte kan urskilja vad ett kulturuttryck är. /.../ Sen handlar det om språket, eee ännu högre grad av tydlighet och klargörande kanske. /.../

Susanne (samordnare): Jag tror nu, när vi pratar om det nu, att kulturkompetensen är välldigt viktig... SPRÅKET absolut, de behöver inte kunna flytande arabiska men några ord och sen kanske kännedom om olika grupper och individssamhälle, alltså tankar om det. Hur många killar alltså ställer till så mycket på kvällarna bara för att de ska bli isolerade? Alltså nånstans är det bättre att bli inlåst på isoleringen än att lägga sig i sin egen säng för man ska sova ensam i sitt rum... Där ((i isoleringen)) ska man inte va' själv där kommer personalen och tittar varje kvart liksom, det bli jour, hemma delar de rum med två-tre brorsor tidigare, alltså såna här saker.

Här ovan förklaras ungdomarnas agerande vid placeringen, att de triggar en isolationsplacering för att få sällskap av personalen över natten. Susanna förklarar i allmänna ordalag kulturell okunskap som enligt henne och övriga (under intervjun närvarande) samordnare präglar institutionsvärlden. Retoriken i samtalet präglas av många drabbade offer när Susanna säger: "Hur många killar alltså ställer till

så mycket...”. Loseke (2003/1999) anser att hänvisning till att många individer är drabbade kan ge tyngd åt en argumentation om att ett visst förhållande är problematiskt³¹¹.

En ungdoms placering på isoleringsrum kan förenklat förklaras som personalens gensvar på ungdomens misskötsamhet. Samordnaren aktualiserar dock en alternativ förklaring, att isoleringen kan betyda sällskap över natten för den placerade ungdomen. En sådan förklaring av isoleringen förutsätter att Susanna besitter ”kulturkompetensen” i kontrast till institutionspersonal som ”måste höja sin kompetens på den delen”. Susanna åstadkommer alltså en förklaring och en jämförelse på samma gång: hon förklarar isoleringen och jämför sig med dem som inte är kompetenta.

Att distansera sig från institutionspersonalen förutsätter att Susanna associeras till en mer flexibel relation – det vill säga hon tillskrivs ett aktivt tolkande arbete. Enligt Åkerström och Jacobsson (2009) och Åkerström (2006; 2004) spelar sociala jämförelser en stor roll vid det vardagliga och kontinuerliga utarbetandet av identiteter. Att jämföra sig med andra sociala kategorier är vanligt och ofta nödvändigt för att kunna se sig själv i relation till andra. Vi kan anta att Susanna jämför sig med andra, granskar och utvärderar hur hon själv har det, hur hon upplever sin tillvaro och hur hon beter sig i kontrast till andra. Åkerström och Jacobsson (2009) och Åkerström (2006; 2004) menar att genom sådant kontrastskapande uttrycks dels ett avstånd från de andra, dels definierar vi oss själva lättare om vi visar på det som vi inte är.

Frederica och isoleringen

Hermodsson och Hansson (2005: 68-70) beskriver i sin studie hur separering från andra ungdomar är en stark upplevelse för de ungdomar som varit med om det. Att bli avskild och isolerad från andra väcker starka känslor hos ungdomarna, framförallt att bli inlåst i ett rum där rädslan för att tappa kontrollen och få panik blir påträngande. En intervjuad flicka, Frederica, beskriver flera sådana situationer och samordnarens agerande kring dem.

Efter en bilfärd från Dalius anländer jag tillsammans med en institutionschef och två sjuksköterskor till en annan SiS-institution där jag träffar Frederica. Hon talar svenska med brytning och berättar om samordnarens uteblivna hjälp. Efter intervjun visade Frederica observationsrummet där hon satt placerad och besöksrummet som hon berättar att hon bott i vid två avskildhetstillfällen (sammanlagt cirka 3 veckor). Observationsrummet mäter en och en halv gång två meter,

311 Även i Burcar (2005: 48).

man ser in genom en liten glasruta, väggarna är slitna och det finns inga möbler, bara en madrass. Flickan berättar att institutionspersonalen tog bort madrassen från cellen efter att hon ställt den mot glasrutan. På min fråga varför hon gjort det svarade hon: ”jag ville inte bli iakttagen”. Besöksrummet är lite större, kanske två och en halv gånger två meter med ett ljusbrunt runt bord, tre blå fåtöljer och en tvåsitssoffa. Frederica berättar att hon inte hade någon TV under placeringen i detta rum. Hon hade en dator och tidningar. Hon fick sova på soffan och klagade på att hon hela tiden hade ont i nacken. (FA 0811)³¹²

Frederica berättar under intervjun om konflikter som uppstår när vardagsysslor på en institution utförs (se även avsnittet *Exempel 3: Vardagsysslor på institutionen*). Hennes konfliktbeskrivning upptas av en intresspunkt – nämligen ”isolering”. (Intresspunkter möjliggör strider mellan kämpande parter på samma sätt som avsaknad av fokus eller bortfall av stridsobjekt dämpar strider, anser Simmel, 1908/70: 90, 110-113, 118. Dessa intresspunkter användas även i återberättade verbala strider – nämligen som ett retoriskt verktyg.)

Tillbaka till Frederica: hon beskriver sitt och andras agerande kring några isoleringsplaceringar på institutionen. Jag är lika intresserad av hennes beskrivning som hon själv verkar vara och vårt gemensamma fokus på isoleringen styr därmed intervjutemat. Snart talar vi bara om ”isoleringen”:

Goran: Har du varit i isoleringen nån gång?

Frederica: Ja.

Goran: Varför? Vad hade hänt?

Frederica: För att jag var våldsam, och ibland sitter jag där för ingenting. (.) Ibland så tycker de att jag, jag och en tjej, vi ville inte gå in på våra rum en gång. Det var idrott och vi ville inte vara med på idrott, och vill man inte vara med på det så måste man sitta på sitt rum och då ville vi inte det, vi ville få titta på. Och då drog de mig till isoleringen för att jag gjorde våldsamt motstånd, tyckte de. (3)

Goran: Du ville inte ha idrott och du ville titta på när de andra spelade?

Frederica: Ja, men jag fick inte för de tycker att vi stör. Alltså om vi tittar på de här människorna som håller på och tränar, de blir störda då, ”säger de”.

Enligt Ibarra och Kitsuse (1993/2005: 29-38) har retorik två syften, nämligen att bevara övertygelsen hos de redan övertygade och att övertyga och väcka sym-

312 Frederica säger att hon varit placerad på utredningsavdelningen i fem månader. Under intervjun sitter vi på ett kontor. /.../ Tidigare när vi planerade för hur och var intervjun skulle genomföras talade institutionschefen Kaj om för mig att besöksrummet var upptaget, jag upptäckte att detta inte var sant då flickan visade mig rummet. Kanske ville Kaj inte aktualisera eller levandegöra berättelsen som flickan gav? (FA 0811) Min undran är en produkt av det sammanhanget som jag kunde observera. Intervjuer med flera ungdomar genomfördes i den administrativa delen av den institutionen: vid flera tillfällen var besöksrum lediga. Min poäng här är att Kaj kanske resonerade att besöksrummet skulle påminna Frederica om isoleringen.

pati hos resterande³¹³. Potter (1996/2007: 107-108, 121, 166) menar att retorik kan försvara en speciell beskrivning mot alternativa tolkningar³¹⁴. Individens som presenterar sig väljer, enligt Potter, en viss version där det "rätta" handlandet synliggörs.³¹⁵ Institutionspersonalen klandras i den ovanstående berättelsen och deras handlingar framställs som moraliskt felaktiga. De "drog" Frederica till isoleringscellen och retoriskt så målas deras perspektiv upp som felaktigt när Frederica indikerar detta genom att säga: "tyckte de /.../ °säger de°". Utan dessa tillägg hade personalens perspektiv inte relativiserats, det vill säga framstått som blott en sida av saken. Under den fortsatta intervjun frågade jag hur länge Frederica satt isolerad:

Frederica: Alltså ibland sitter man där JÄTTE-länge utan att nån kommer och tittar förbi. (.) Alltså jag kanske har suttit där från klockan två till klockan tio, när alla går och lägger sig. Efter det så bestämmer de ibland att jag ska ha vård i enskildhet. Ibland får jag sitta uppe och typ i besöksrummet och då får jag bo där typ i två veckor eller °en vecka°.

Goran: Har det hänt?

Frederica: Ja, två gångr har det hänt att jag har fått bo här uppe. (3)

Goran: Och du menar att du bor ensam?

Frederica: Ja, jag får sitta i soffan där.

Goran: Ok. Och du sover där också?

Frederica: Ja. /.../

Goran: Under tiden du var där uppe fanns det personal som var i närheten?

Frederica: Nä, jag var ju inlåst här och den dörren är ju stängd och personalen är på den sidan, men de brukade komma upp med mat till mig.

Goran: Okej, men om du till exempel får andningssvårigheter...

Frederica: Nä, jag satt där uppe för mig själv. /.../ Jag frågade ju själv varför jag satt där uppe, "Behöver man sitta här uppe så länge för man har hållit vid någon?" och när de bar upp mig så höll de ett hårt grepp, fast jag inte gjorde nånting på hela vägen upp. Jag bara "men då kan ni ju släppa mig!" typ, jag kan gå upp själv. Men de lät mig inte, de bara "Nä, vi bär upp dig" typ.

Frederica levandegör konflikten i beskrivningen. Hon citerar sig själv när hon återberättar hur transporten till isoleringscellen gick till, "behöver man sitta här uppe så länge för man har hållit vid någon?". Fredericas retoriska framställning utstrålar flera avståndstaganden, där personalens förklaringar av isoleringen underkänns. Som Frederica skildrar det finns det ingen legitim "account" för personalens agerande. Med Scott och Lymans (1968) ord kan man säga att hon inte "hedrar" deras förklaringsförsök, att hon inte betecknar dem som godtagbara. Samtidigt är hennes beskrivning en förklaring i sig, om än en förklaring av hur isoleringen gick till snarare än en godtagbar förklaring av personalens motiv.

313 Även i Jacobsson (2000: 102).

314 Även i Höglund (2001: 157-158) och Goffman (1959/2002: 21).

315 Potter (1996/2007: 128-129).

Snow och Anderson (1987: 1349-1354) menar att identitetsskapande bland annat sker genom ett avståndstagande (distinktion) från de andra. Inspirerade av Erving Goffman urskiljer författarna flera sätt att distansera sig och på så sätt bedriva sitt identitetsarbete. Ett sätt är att ta avstånd från en kategori och visa att man inte tillhör den, till exempel genom det arbete som man innehar, eller genom att ta avstånd från roller och institutioner. Liknande avståndstagande görs av Frederica i citaten ovan. För det första tar hon implicit avstånd från kategorin "isoleringsplacerad" (hon tillhör inte de legitimt placerade), för det andra från den status som tilldelats henne, nämligen status som institutionsplacerad och slutligen från institutionen som helhet. Förutom detta tar Frederica avstånd från institutionspersonalens agerande som konstrueras som moraliskt förkastlig och oförsvarbart ("när de bar upp mig så höll de ett hårt grepp /.../ "Nä, vi bär upp dig"").

Förutom Frederica, som är en engagerad berättare, är jag också aktiv. Jag är den som ska övertygas med hjälp av Fredericas retorik och jag blir övertygad. Jag blir orolig för Fredericas upplevelse av ensamhet och de risker som fanns om någonting hade hänt henne under tiden hon var ensam ("andningssvårigheter"). Berättelsen om institutionspersonalens moraliskt felaktiga handlande påverkar också mig och jag börjar undra hur Frederica räddats från situationen. Jag fortsatte med att ställa frågan: "Har du berättat om detta för någon, har du berättat för din socialsekreterare?"

Frederica: Ja, de får ju veckobrev varje vecka vad som händer med mig och så, men när jag satt där uppe fick jag inte tag på min soc, hon hade inte ringt mig på en månad då. Men till sist ringde hon mig och frågade vad som hade hänt, de hade fått veckobrev. MVG-samordnaren har också ringt mig, hon visste inte om det, sen pratade vi lite och sen sa hon bara "JA du får väl sköta dig så kommer du ner ((till avdelningen)) nån gång", så jag blev sur "där också"...

Goran: Kom det inte på tal att hon skulle ringa institutionschefen och prata om det?

Frederica: "Nej". Hon ((samordnaren Kristina)) ringde efter att hon ((socialsekreteraren)) hade pratat med mig, hon visste inte att jag satt där uppe så jag berättade för henne att jag satt där uppe, så hon bara "Jaha, då får du väl sköta dig så du kommer ner", jag bara "Vad menar du? Du borde upp och ringa och säga vad du tycker och sånt." För jag satt ju där ganska länge också, en vecka är ju länge att sitta där utan nånting.

Frederica förklarar genom sin berättelse hur hon upplevde placeringen i observationscell och "vården" under avskildhet. När hon berättar om händelsen i efterhand, skapar hon ett möjligt hjälpscenario som hon tycker samordnaren borde ha presterat i kontakten med de andra inblandade aktörerna under den aktuella händelsen. Fredericas resonemang går ut på att hon fick ett för hårt straff och att samordnaren borde ha tagit en aktivare roll i skeendet.

Det som efterfrågas kan ses som en föreställning om moraliskt rätt och fel handlande. Dels omförhandlar Fredericas konfliktförklaring det problematiska som ska förklaras ("isoleringsplacering"), dels konstrueras moraliskt "rätt" verklighet. Det verktyg som Frederica använder i striden för sin verklighetsuppfattning är hennes retorik som styr intervjutemat och vår gemensamma fokus på isoleringen. Hon framställer sig själv som offer för institutionen, hon menar att hon isolationsplacerats på felaktiga grunder och att den "bråkstake-stämpel" som hon bär är felaktig. Fokus på isoleringen används av Frederica på ett strategiskt sätt – det används retoriskt för att förklara myndighetspersonernas agerande och ger därmed uttryck åt myndighetspersonernas moraliskt felaktiga handlande.

*

Fredericas berättelse är ett exempel på distinktionsskapande, identitetsskapande och moraliskt fördömande förklaringar. För det första attackerar hon institutionspersonalens agerande när hon placerats på isoleringsrum och institutionspersonalens förklaring av sitt agerande. Fredericas återberättade "account" från personalens sida är "Och då drog de mig till isoleringen för att jag gjorde våldsamt motstånd, tyckte de". Alltså: personalen förklarar isoleringen med våldsamt motstånd (och även med att Frederica inte fick titta på under idrotten för att det störde). Frederica lägger till "tyckte de" för att ta avstånd från denna förklaring.

För det andra kan Fredericas hela berättelse som sagt ses som en förklaring, fastän en förklaring av ett förödmjukat själv. Hon jämför sig genom att implicit ta avstånd från kategorin "isoleringsplacerad", den tilldelade statusen som institutionsplacerad och från institutionen som helhet. Frederica menar att hon isolationsplacerats på felaktiga grunder och hon gestaltar sig själv som offer för institutionen. I denna gestaltning tar Frederica avstånd från institutionspersonalens agerande som konstrueras som moraliskt felaktigt. Goffman (1961/1983: 20-58) uppmärksammade i sin analys av totala institutioner det förödmjukade självet, det vill säga den växling i en intagens moraliska karriär som en vistelse på en sluten institution³¹⁶ åstadkommer (genom till exempel särskilda inträdesprocedurer och personalens kränkningar och misstroende). Även de interaktionsmönster som förekommer på särskilda ungdomshem kan sägas producera ett särskilt sorts själv, kännetecknat av moralisk upplösning och utmattning. De förklarande jämförelser som gestaltas av Frederica underförstår ett sådant förödmjukat själv, vilket jag snart ska återkomma till.

316 En total institution är, enligt Goffman, en plats att bo och arbeta på där ett stort antal människor i en likartad situation lever ett instängt och formellt administrerat liv tillsammans under en längre tid (Goffman, 1961: 9).

Exempel 2: Möten

I det andra exemplet vill jag uppmärksamma konflikter i samband med möten. Det förväntades av samordnarna att de ibland skulle agera mötesordförande³¹⁷. Deras försök att erövra status som mötesordförande kunde ibland skapa konflikter med övriga myndighetspersoner. I detta avsnitt ska jag visa att en pojke och en avdelningsföreståndare som beskriver samma konflikt som uppstått under ett möte på institutionen jämför aktörernas agerande och tar avstånd från dessa i sina förklaringar. Avståndet synliggörs genom att berättarens handlande under konflikten tonas ned i kontrast till den andras handlande som å sin sida förstärks.

Safet och mötet

Scott och Lyman (1968: 58) menar att förutsättningen för uppkomsten av förklaringar alltid beror på den interaktion mellan individer där innebörden av det som uttalas blir identitetsförknippat med de inblandade aktörerna, det vill säga den som uttalar sig, den som yttrandet riktas till och den som man pratar om. I det följande exemplet förklarar en institutionsplacerad pojke en konflikt som uppstått under ett möte:

Safet: De ((avdelningsföreståndaren Freja och socialsekreteraren Conny)) har sagt till Carita ((samordnaren)) ”varför alltså, ÄR det du som håller i mötet”, /.../ ”du bestämmer inte nånting eller så, du är bara med eller?”, Carita sa ”ja, för det mesta är jag bara med, jag skriver upp och sånt” sen så sa hon ((Freja)) ”du fattar inga beslut” så DET blev lite så, du vet. Dom- dom- DOM ville att dom ska bestämma.

Goran: Okej, KAN du komma på någonting annat som Carita och socialen (.) diskuterade förutom detta, ((suckar)) om vem som ska hålla i mötet? (.) Typ permissionsfrågor eller någonting sånt?

Safet: ”Inte” vad jag kommer på så. ”Inte riktigt”.

Scott och Lyman (1968: 58) menar också att förklaringar förekommer särskilt ofta mellan diskrepanta roller – roller som ställer motstridiga krav – där aktörernas informationsinnehav, funktion och plats inte stämmer överens.³¹⁸ Ett genomgående exempel på diskrepanta roller i denna studie är de olika roller som samordnarna antar och agerar. Diskrepansen i samordnarnas agerande blir synlig i de fall där samordnarna försöker uppnå status som mötesordförande och när de andra aktörerna reagerar negativt på detta försök.

317 Statens institutionsstyrelse (2006).

318 Även i Goffman (1959/2002: 126-148).

Avdelningsföreståndaren Freja och socialsekreteraren Conny tycks inte förvänta sig en samordnare som ska ta över ordförandeklubban. Statusen mötesordförande (som förordades av projektet) verkar vara svåruppnådd för samordnaren Carita och hennes försök att erövra denna status skapar konflikter. Detta förklaras av Safet längre fram ("DOM ville att dom ska bestämma"). Själva förklaringen består av beskrivningen av konfliktsituationen som uppstått med samordnarens försök att hålla ordet under mötet. Det som Safet förklarar är en statuskamp mellan aktörer under ett möte.

Här ovan kan vi se att ordningen i situationen utmålas som omkullkastad ("varför alltså, ÄR det du som håller i mötet") och att aktörernas yrkesidentiteter tycks vara ifrågasatta. Safet finner anledning att förklara situationen och detta gör han med hjälp av en förklarande jämförelse. För det första gör han en distinktion mellan å ena sidan avdelningsföreståndarens och socialsekreterarens agerande ("Dom- dom- DOM") och å andra sidan samordnaren Caritas agerande. Freja och Conny framställs gå till attack mot Carita ("du fattar inga beslut"). För det andra tar Safet avstånd från alla de professionellas handlingar som enligt hans perspektiv inte utför det arbete som han förväntar sig att de ska göra. Safets konfliktförklaring betonar inte aktörernas agerande kring de praktiska frågorna rörande hans vistelse på institutionen (jag föreslår "permissionsfrågor"), i stället läggs fokus på aktörernas agerande i frågan om vem som skulle hålla i mötet och Safet tycks beklaga detta fokus (jag ska återkomma till Caritas agerande i avsnittet *Safet och matlagningen*).

Freja och mötet

Samma konflikt som Safet talade om återges av avdelningsföreståndaren Freja. Under berättandet är Freja upprörd, hon höjer rösten och tappar ord flera gånger när hon beskriver samordnaren Caritas handlingar. Först berättar Freja om samordnaren Tomas som hon träffat före Carita. Freja uppskattar den struktur som Tomas frambringade på mötet och de PowerPoint-presentationer som han gjorde. Hon ger också beröm för att han lyckades stimulera eleven "att sitta stilla" under mötets två och en halv timmar och engagera sig i samtalets innehåll. (FA 0809) I intervjusekvensen som följer beskriver Freja Caritas agerande vid det första mötet med Safet. Samordnarens dominans ges stor betydelse: "Det är för mig ofattbart vilken kraft denna kvinna ((samordnaren Carita)) har":

EFTER DETTA möte så var vi (.) ((djup andetag)) fullständig nerplattade i skorna. Vi såg ut som jävla gulfiskar, vi bara satt och gapade, "VAD ÄR DETTA?". ((djup andetag)) JAG har aldrig blivit så kränt tror jag i min yrkesroll och, eee, (3) och det var hemskt, ALLTSA

det var hemskt... Vi har pratat jättemycket om det, när jag ser att vi sitter fem stycken som jag tycker har massor med erfarenheter: två socialsekreterare, två föreståndare och en behandlingsassistent som har massor med erfarenheter, att vi blir totalt tillplattade, vi är inte värda någonting och (.) ingen av OSS säger nånting... Jag förstår inte att den kvinnan ((samordnaren Carita)) kan komma IN och få fem stycken erfarna människor att känna sig som skit. Det är för mig ofattbart vilken kraft denna kvinna har. Jag... jag blev så förbannad, när jag tänker på det, att vi satt där ((hörs slag)), så här och ingen av oss säger nånting. (.) Hon bara kör.

Wibeck (2002) menar att samtalsdeltagare kan använda sig av distinktioner för att begripliggöra fenomen.³¹⁹ I detta fall inför Freja distinktioner eller jämförelser mellan olika samordnare. Freja talar uppskattande om samordnaren Tomas som hon träffade före Carita men hennes förväntningar på Carita verkar inte stämma med hur Caritas agerande beskrivs. Det verkar som att Frejas förväntningar på Carita ställs mot de erfarenheter hon fått och det verkar som att det häri finns en upprinnelse för Frejas avståndstagande från samordnarens handlingar.

Här ovan förklarar Freja samordnarens agerande ("Hon bara kör") samt sin egen och de övrigas brist på agerande ("ingen av OSS säger nånting"). I citaten återges ett avståndstagande från samordnaren Caritas handlingar. Det som Carita gjorde under mötet förkastas av Freja som talar för de övriga myndighetspersonerna som tog illa vid sig ("vi blir totalt tillplattade, vi är inte värda någonting"). Intervjun fortsätter med fokus på det praktiska som hände under mötet. Freja uppmärksammar Caritas agerande och i framställningen skapas bilden av Frejas (och socialsekreterarnas) fördömande av samordnarens handlingar:

Mamman och Safet är med på mötet, så kommer hon ((samordnaren Carita)) in och presenterar sig och säger så här: "här ska ni göra genomförandeplan och vi ska ha målsättning, vi ska ha mål, och målet är att Safet ska flytta hem till mamma ((Freja talar fort och härmar samordnarens röst))". (3) Aaaha "ja, det har vi som mål ((Freja talar fort och härmar samordnarens röst))", "då gör socialsekreteraren" "vauuu", den här mamman har sex barn där och alla har varit placerade innan. "Men herre gud" säger socialsekreteraren "oläser ni i MVG handlingar och bakgrunden?". "NEJ, det gör jag aldrig", (3) "nehej". "JA, NU ska vi göra genomförandeplan och målet är att Safet flyttar hem och nu ska vi se hur lång tid detta tar? ((Freja talar fort och härmar samordnarens röst))" Det blev SÅ frustrerande, så vi ville ju liksom (3) avsluta detta så snabbt som möjligt, eee, med Carita och på nåt sätt tygla det lite, jag tror att alla kände så, allihopa "nu måste vi ha väck Carita" så att jag kan beskriva vad Ganius ((avdelningens namn)) är, vad det är Safet behöver, eee, hur ser vårdplanen ut, att vi går igenom i lugn och ro, så som vi alltid brukar göra.

Efter det ovan beskrivna mötet utspelades ytterligare några möten och enligt avdelningsföreståndaren Freja "klankade" Carita ofta på myndighetspersoner om "hur fel de gjorde". I sin berättelse ger Freja en bild av den konflikt som hon

319 Wibeck (2002: 79, 233-235, Bilaga 5).

själv och socialsekreteraren i fråga hade med samordnaren Carita och som spred sig vidare till chefsnivå³²⁰ och som resulterade i att cheferna beslutade att ta bort Carita från fallet. (FA 0809)

I den underliggande förklaringen av sin egen upprördhet visar Freja hur en professionells agerande jämförs med en annans som svartmålas. Hon tycks gestalta flera förklarande jämförelser ovan, nämligen distinktionsskapande, identitetsskapande och moraliskt fördömande. Freja tycks identifiera sig med socialsekreteraren och tar avstånd från Caritas agerande. Wibeck (2002: 82-83) menar att distinktioner kan komma i cykler då en kategorisering ofta inbjuder till invändningar som innebär att det diskuterade fenomenet avviker eller inte stämmer med en viss kategori. Freja synliggör flera distinktioner eller avståndstaganden när hon klandrar samordnaren Carita. Under intervjun återkommer fördömandet flera gånger (se även avsnittet *Freja och institutionens oroliga vardag*) och detta tycks vara en produkt av diskrepansen i de förväntningar som fanns på Caritas agerande och den avvikelse som Freja kunde observera under mötet.

Frågan som vi kan ställa oss nu är: Hur blir samordnaren Caritas handlingar så framträdande i Frejas förklarande jämförelser? Avståndstagandet från Caritas handlingar tycks synliggöras genom att Frejas handlande under konflikten tonas ned i kontrast till Caritas och socialsekreterarens handlande som förstärks. Detta kan ses som en teknik som syftar till att skydda Freja mot eventuella angrepp. Frejas handlingar blir allt mindre synliga i beskrivningen – hon vill mest göra ”så som vi alltid brukar göra” – och fokus riktas i stället mot Caritas och socialsekreterarens ageranden. Carita återges som en aktör som ”bara kör” över andra, hon är aktiv och styr Safets behandlingsplan (”målet är att Safet ska flytta hem till mamma”). Socialsekreteraren reagerar, enligt Freja, mot planen och tar strid mot den (”läser ni i MVG handlingar och bakgrunden?”). Genom att Freja gör sitt eget agerande osynlig riktas fokus mot samordnaren Carita vars handlingar framställs som moraliskt felaktiga medan socialsekreterarens handlingar framställs som moraliskt rätta (”vauuu, den här mamman har sex barn där och alla har varit placerade innan. ”Men herre gud” säger socialsekreteraren”).

*

Genom förklarande jämförelser framvisas de olika mötenas omkullkastade ordning samt aktörers avståndstagande från de andras handlingar när dessa anses oförväntade. I dessa förklaringar tycks aktörernas yrkesidentiteter vara ifrågasatta och situationen som uppstår får sin förklaring i senare berättelser. Men det är inte bara aktörernas agerande som förklaras utan även deras brist på agerande. I båda dessa typer av förklaringar framhålls distinktioner av samt förkastande

320 Kommunens socialtjänstchef, institutionschefen från det särskilda ungdomshemmet och MVG:s projektledare.

och avståndstagande från den andres ageranden. I dessa jämförelser synliggörs diskrepansen mellan de förväntningar som finns på en aktörs agerande och det beskrivna agerandet. Berättarens eget handlande tonas oftast ned i förklaringen medan de andras agerande uppmärksammas och förstärks.

Exempel 3: Vardagssysslor på institutionen

”... konflikthantering i ungdomsvård inte går att skilja från övriga sociala interaktioner. Institutionens mikropolitik gentemot konflikter och dess framförhandlade ordning, institutionens rutiner och inarbetade angelägenheter /.../ institutionsmedlemmarnas sätt att behärska sig och undvika bråk, deras sätt att förklara och tilldela mening till bråk samt förekomsten av låtsasbråk och andra lekdefinitioner – sådana fenomen utspelar sig i och konstitueras av en myriad av vardagliga samspel.”³²¹

I det tredje exemplet uppmärksammar jag de konflikter som uppstår under vardagssysslor på institutionen. Förklaringar av aktörernas agerande vid olika konfliktsituationer under ungdomarnas vistelse på institutionen förekommer frekvent under intervjuerna med ungdomarna. Dessa förklaringar handlar exempelvis om aktörernas agerande under konflikter som uppstått vid måltider, samtal, lektioner, fritidsaktiviteter och vid isoleringsplacering.

Det ter sig som att vardagen på institutionen är fylld av konflikter och de olika aktörernas agerande under dessa konflikter förklaras i efterhand. Under detta avsnitt ska jag visa hur två institutionsplacerade ungdomar, pojken Adam och flickan Rana, genom sina förklaringar visar upp var sitt förödmjukat själv när de tar avstånd från institutionspersonalens handlingar. De framställer sig själva som offer i relation till institutionspersonalen. Även den tredje ungdomen som kommer till tals i detta avsnitt, den redan nämnda Safet, visar upp sitt förödmjukade själv när han distanserar sig från institutionspersonalens handlingar som han ansåg använde sig av hans etniska bakgrund när de nedvärderade honom. Samma situation som Safet beskriver förklaras senare även av avdelningsföreståndaren Freja. I hennes beskrivning framställs samordnarens handlingar som moraliskt förkastliga. Förutom detta tar en samordnare under en gruppintervju avstånd från institutionspersonalen som nedvärderat en pojke under en lunch på institutionen. Pojkens offerskap i förklaringen tycks bygga upp det rätta och felaktiga moraliska handlandet.

321 Wästerfors (2009: 7-8).

I det som följer vill jag belysa att förklaringar av aktörernas agerande vid konflikter under vardagssysslor på institutionen: (1) gestaltar ungdomarnas offeridentitet, (2) ger uttryck åt moraliskt förkastliga handlanden och (3) ger uttryck för det som implicit och explicit anses vara det moraliskt rätta handlandet. I dessa förklaringar synliggörs ett avståndstagande från de andras felaktiga handlingar och moralens rätta utformning återges. Dessutom synliggörs en möjlig förbindelse mellan en pojkes avståndstagande från institutionspersonalen och institutionspersonalens uppmärksammande av pojkens etniska bakgrund.³²²

Ranas offerskap

Ett exempel på de konflikter som uppstår under vardagssysslor på institutionen där ungdomar visar upp förödmjukade själv finns i Ranas berättelser. Jag ställer frågan under intervjun: "Har du några spontana tankar, nånting som du vill berätta om dina tidigare upplevelser på andra hem?"

Rana: Personalen var för jävliga. De (3) sket i en totalt. De säger hela tiden "det är vi som bestämmer över dig"...

Goran: Är det nån specifik institution som du kan påpeka eller att det händer i alla institutioner?

Rana: Det är alla faktiskt. (3)

I det fortsatta samtalet ber jag Rana att försöka ge något exempel som skulle kunna belysa på vilket sätt personalen varit "för jävliga" och att "de sket i en totalt". Den förklaring som följer handlar om ett oförklarat bidragsavdrag och ett förbud från institutionen som hindrar ungdomarna använda särskiljande detaljer. I Ranas fall handlade förbudet om att bära egna kläder:

Rana: Till exempel på Dupan ((en avdelning)) förklarar de ((institutionspersonalen)) inte varför jag fick avdrag rettio kronor (.) man fick inte ha vanliga kläder på sig (3) utan deras egna, du vet, de har sina (.) djupa byxor, deras egna och sen en tröja, lång tröja /.../ Jag var arg då men jag kunde inte ändra nånting.

Under vistelsen på institutionen får ungdomarna ett ekonomiskt bidrag som kan reduceras eller dras av om personalen bedömer att ungdomen misskött sig på något sätt. I praktiken kan detta betyda att en ungdom som vaknar en kvart för sent

322 Ungdomar som kommer till tals i denna avhandling har mestadels en annan etnisk bakgrund än svensk. Det är bara en pojke (Adam) som har svensk etnisk bakgrund. När jag valde sekvenser för denna analys tänkte jag inte på aktörernas etnicitet utan jag plockade upp sekvenser som berör konflikter. Förts under analysens gång lade jag märke till att konflikterna i mitt material oftast återges av aktörer med en annan etnisk bakgrund än den svenska.

eller inte bäddar sin säng efter uppstigningen på morgonen kan beläggas med ett avdrag på exempelvis tjugo kronor. I det ovanstående citatet klandrar Rana institutionspersonalen för att de inte förklarade anledningen till avdraget.

Rana är dessutom kritisk mot att hon berövades den rekvisita som – med Goffmans (1961/1983: 20-58) termer – bar upp hennes själv i det vanliga livet. Genom att hon tvingades använda institutionens kläder förbjöds Rana markera en egen identitet, vilket de egna klädernas särskiljande detaljer bidrar till. Hon framställer här ovan sitt förödmjukade själv och sin offeridentitet genom att ta avstånd från institutionspersonalens agerande och den situation som förklaras. Rana visar upp sin nya (förändrade) moraliska karriär som en produkt av vistelsen på institutionen och som skapas och återskapas i kontrast till andra aktörer. Hon uppmärksammar särskilt betydelsen av personalen i den process där hennes nya själv, som kännetecknas av ett slags moralisk upplösning och utmattning, träder fram ("jag kunde inte ändra nånting"). Avståndstagandet från personalens agerande i fallet ovan tycks vara en utgångspunkt för uppbyggnaden av Ranas offeridentitet.

Adams offerskap

Ett annat exempel har vi i pojken Adams förklaring av institutionspersonalens agerande och hans avståndstagande från dessa agerande. Det framkom under två intervjuer med Adam att det har förekommit fysisk och psykisk misshandel på ett av de särskilda ungdomshemmen (en liknande berättelse gav Adams mamma Elina, se kapitlet *Ungdomarnas och föräldrarnas beskrivningar av konflikter*). Under min första intervju var Adam placerad på det särskilda ungdomshemmet Luttby. Under den första intervjun var Adams ton negativ när han talade om institutionspersonalen och han menade att personalen gärna demonstrerade sin makt (FA 0731). Adam säger följande när jag frågar "hur upplever du de andra inblandade i ditt fall, socialtjänsten, institutionspersonalen?"

Adam: Jag tycker inte om den här personalen som jobbar här ((på Luttby)). De är (5) "hur ska jag beskriva det" ((Adam talar för det mesta tyst under intervju men nu pratar han ännu tystare)). (3) De gillar att ha makt.

Goran: Mmm.

Adam: Så typ om, det är kvällsmat och vi ska äta så får de äta fem minuter tidigare än oss och så. Det är såna idéer, typ. För nån dag sen tog tre personal, bara för jag inte vill gå in i mitt rum, så tog han grepp på mig, eee, tog mig i isoleringen och så. Så sa alla att jag har gjort motstånd och grejer fast jag inte har gjort det. /.../ Sen, typ kalla en dum i HUVUDET och så ibland, såna idéer. /.../

Goran: Det är inte bra. Men hur går detta till när de äter innan? När de äter före er? Ser ni dom när de äter?

Adam: Ja, alltså först när klockan är fem minuter i nio så ska vi gå in och äta, vi ungdomar så "ni får inte äta, ni äter nio" så går de själv och sätter sig och äter de och sånt. (7)

De konfliktförklaringar som Adam återger ovan kan sorteras i två typer, nämligen *konflikter under vardagssysslor* och *konfliktfrämjande tillmälen*. Konflikter som uppstår under vardagssysslor på institutionen har uppmärksammats i tidigare studier. I Wästerfors (2007) analyseras hur den påtvingade intimitet som präglar ett modernt fängelse och dagliga aktiviteter som del av de påtvingade relationerna mellan intagna och personalen skapar säregna mönster av både stridslust och behärskning. I Wästerfors (2009: 63-79, 113-114) visas hur den påtvingade relationen mellan ungdomar och personalen på särskilda ungdomshem, under "vardagliga göromål och sysslor", kan relateras till mellanmänniska konflikter. I analysen dras måltider, möten, samtal, lektioner, fritidsaktiviteter och liknande in som betydelsefulla för konflikters förlopp. I Basic (2010) analyseras motsättningar kring konfliktskapande mat (matpreferenser och tabubelagd mat)³²³ samt konflikter under institutionella vardagssysslor där aktörernas etnicitet används³²⁴. Till skillnad från dessa tidigare studier handlar exemplet med Adam om att konflikter om vardagssysslor förklaras i termer av makt.

I sina konfliktförklaringar lägger Adam vikt vid personalens sätt att visa den makt som de besitter på institutionen. Den makten visas upp i Adams förklaringar av personalens agerande när de äter sin mat före ungdomarna och att personalen orättfärdigt placerat Adam i en isoleringscell. I dessa förklaringar kan vi skimra Adams förödmjukade själv och offeridentitet som förstärks än mer när han nämner ett konfliktfrämjande tillmäle, nämligen att personalen ibland ger ungdomarna nedvärderande namn såsom "dum i HUVUDET". I Basic (2010: 64-68) analyseras ungdomarnas beskrivningar där institutionspersonalen sägs nedvärdera ungdomar genom att ge dem namn. Dessa ungdomar säger att institutionspersonalen vid konflikter ger dem namn som "blatte", "jävla kanakas" och "jävla svartskalle". I dessa fall handlar det om ungdomar som har en annan etnisk bakgrund än den svenska. Adam är å andra sidan etnisk svensk men den upplevda nedvärderingsdynamiken, när en myndighetsperson använder sig av kränkande ord, är densamma.

Efter tio månader gjorde jag en uppföljningsintervju med Adam och han beskriver personalen på Luttby med termen "maktmisbrukare". Han berättade följande om förhållandet på ungdomshemmet: "personalen misshandlar elever, jag menar de slår elever i huvudet". (FA 0817) Diskussionen om personalen på det särskilda ungdomshemmet fortsatte:

323 Basic (2010: 54-56, 74).

324 Ibid: 49-70.

Adam: Om du sitter fel på stolen slår personalen dig i bakhuvudet.

Goran: Har ni klagat hos institutionschefen?

Adam: Nej, vi sa ingenting. Ingen vågar säga nånting.

Goran: Har du berättat för Sandra ((samordnaren)) att personalen slår elever?

Adam: Nej, vad skulle hon göra?

Den beskrivning som ges om samordnaren Sandra och institutionschefens brist på agerande utmålar en bild av Adams upplevda offerskap. Institutionschefen framställs som ovetande om den misshandel som Adam säger pågår. Sandra beskrivs som någon som inte finns där för Adams skull. Hon framställs som otydlig för Adam, som någon som inte kan påverka sammanhanget. Adams svar på frågan om han skulle vilja ha kontakt med samordnaren Sandra i framtiden är: "Det spelar ingen roll för mig, hon är inte viktig för mig".

Adam utstrålar en offeridentitet som tycks vara en produkt av upplevda nedvärderingsritualer på institutionen. Att han upplever sin tid på institutionen som en nedvärderingskedja skapar bilden av att hans identitet förvandlats under institutionsvistelsen. Det som förmodligen inverkar på Adams hopplöshet är det faktum att han saknar någon annan myndighetsperson som han skulle kunna klaga hos, om samordnaren Sandra säger han nämligen ("vad skulle hon göra?") och institutionschefen är ovetande.

Adams (och för den del Fredericas och Ranas) offerberättelser riktar blicken mot ungdomarnas förhållningssätt till personalens eventuella förklaringar. Deras skildringar tycks handla mest om att personalens framtoning som elak eller jävlig uppnås genom att ungdomen uppmärksammar och ibland skildrar en frånvaro av godtagbara förklaringar. Beteendet ovan är *inte* en moraliskt godtagbar redogörelse, utifrån ungdomarnas perspektiv.

I ovan förklarande jämförelser synliggörs två moraliska aspekter. Den första är det *moraliskt rätta* handlandet som konstrueras som kontrast till det *moraliskt felaktiga*. Den andra aspekten handlar om vem som tillskrivs skuld och ansvar i detta moralarbete, något som återger den ouppfyllda förväntan som Adam kunde ha haft på exempelvis institutionschefen eller samordnaren Sandra. Det moraliskt felaktiga handlande exemplifieras med institutionspersonalens och samordnarens agerande. Det moraliskt rätta handlandet kan här ses som en abstrakt konstruerad och ouppfylld förväntan. Vi kan ställa oss frågan: Hur borde institutionschefen och samordnaren Sandra ha handlat? Adams implicita förväntan är att de borde ha haft kontinuerlig kontakt med honom och aktivt agerat. I detta agerande ingår också att kräva ansvar av och tillskriva de övriga myndighetspersonerna ansvar – inte minst institutionspersonalen som sägs ha fysiskt och psykiskt misshandlat Adam. Det är Adams förklarande jämförelse som möjliggör dessa tankebanor; hans sätt att berätta öppnar för både frågor och reflektioner över alternativa handlingsätt.

Safet, matlagningen och etnisk nedvärdering

Ovan har vi sett att ungdomar visar upp sitt förödmjukade själv när de distanse-
rar sig från institutionspersonalens agerande. På ett liknande sätt gör Safet (som
kommit till tals tidigare, se *Exempel 2: Möte*) som visar upp sitt förödmjukade
själv när han tar avstånd från institutionspersonalen som sägs använda sig av hans
etniska bakgrund då de nedvärderar honom. Samma situation som Safet beskri-
ver förklaras senare av avdelningsföreståndaren Freja. I hennes förklaring är det
samordnarens agerande som förkastas.

Det som jag finner intressant under detta avsnitt är att se hur och när etnici-
teten aktualiseras av Safet i hans konfliktförklaringar samt vad Safet kan tänkas
uppnå med detta. Safets konfliktförklaringar har en *förförklaring* – en förklaring
av en tidigare konflikt där aktualiseringen av etniciteten tycks ha sin upprinnelse.
I förförklaringen kan vi se att samordnaren Carita tillskrivs en ny betydelse om vi
jämför med förklaringarna avseende möteskonflikterna i exempel 2. Där berät-
tade Safet om de konflikter som uppstod, i Caritas relation med de andra inblan-
dade aktörerna, när Carita försökte att ta över under mötena. Det som är viktigt
nu är att Safet beskriver Carita som en aktör som praktiskt hjälper Safet. Safet ger
följande förklaring av Caritas agerande vid ett bråk på den aktuella institutionen
och han tar avstånd från personalens agerande:

Safet: Alltså, alltså hon, (.) HON ((samordnaren Carita)) har hjälpt mig innan med en sak
till exempel. Jag polisanmälde en av personalen här för eee kränkning och misshandel, sen (.)
förklarade hon, du vet, för mig, reglerna som finns på "institutionen". DU vet, de höll, höll
inte reglerna. Så förklarade hon reglerna för mig och sånt och hjälpte mig med det här. De
ville att jag skulle flyttas till en annan avdelning sen sa Carita till mig "om det händer en sån
sak då är det personalen som ska flyttas inte eleven" (3) som ska flyttas.

Wibeck (2002: 79-81) menar att en analogi är uppbyggd av två spår i det förda
samtalet, ett sakspår och ett jämförelsespår. Sakspåret är det man huvudsakligen
talar om och jämförelsespåret det man liknar detta vid. I tidigare analyser kan
samordnarna ses som sakspåret och det som aktörerna relaterar deras roll till som
jämförelsespåret. Ett typexempel är när samordnarna jämförs med strukturerare
eller stresskapare³²⁵. Analogier kan även ses som verklighetsbeskrivningar som
ställs mot andra verklighetsbeskrivningar och att dessa olika beskrivningar kan
jämföras och/eller jämföras – så att de liknar varandra.³²⁶ Ett annat typexempel

325 Basic (2009g: 190-191); Basic (2009c: 3, 54); Basic och Åkerström (2009: 206); Basic (2009a: 3, 27).

326 Wibeck (2002: 79-81). Wibeck menar att analogi kan uttryckas både explicit och implicit. I den explicita analogin inleds jämförelsespåret med ett uttryck av typen "det liknar", "det är som" eller "det påminner om". I den implicita analogin är det samtalets innehåll som tydliggör att det handlar om en analogi. (Wibeck, 2002: 79-81)

på analogier i min studie är jämförelserna mellan två samordnare eller två samordnarroller – den ena samordnaren beskrivs som behandlingsinriktad och den andre som mer administrativ. Enligt Wibeck kommer sådana jämförelser ibland i cykler – jämförelserna upprepas³²⁷.

Innan Safet förklarade Caritas agerande under konflikten ovan verkade det som att Safet såg på Carita som en aktör som under sitt yrkesutövande endast fokuserade på sådana administrativa frågor som vem som skulle vara ordförande på mötena (se exempel 2). Nu visas ett annat spår under samtalet, att Carita förknippas med ett aktivt agerande, som en aktör som hjälper Safet praktiskt ("sen (.) förklarade hon, du vet, för mig, reglerna som finns på 'institutionen'"). Detta nya spår utmanar den tidigare samordnarbilden av en aktör som stridit för att hålla i möten. Caritas handlande betonas när Safet med enfaset säger: "hon, (.) HON". Carita framställs nu som en aktör som i praktiken hjälper Safet och hjälpen specificeras också – Safet får en rättslig hjälp av Carita. Dessutom tar Carita avstånd från institutionspersonalens handlingar vilket Safet förklarar: "om det händer en sån sak då är det personalen som ska flyttas inte eleven". Intervjun fortsätter och jag frågar "så vad hände, kan du beskriva själva händelsen"? I svaren som följer antyds en verbal ravin mellan Safet och institutionspersonalen:

Safet: Alltså, det var en personal SOM SA TILL MIG: "jag ska hugga en kniv i röven på dig".

Goran: Vad sa han till dig?

Safet: "Jag ska hugga en kniv i röven på dig". Du vet vi lagade mat.

Goran: Ja.

Safet: Så jag var precis i toa och jag tvättade mig inne i toan. Sen så satt jag och skalade potatisen och han började skrika på mig sånt: "ÄR du dum i huvet, är du idiotisk och hur kan du tvätta dig så" så sa jag "vadå jag har tvättat mig där inne plus vi kommer ändå att skala de sen så det spelar ingen roll". Han började skrika och sånt så jag satte ner kniven och sa "du kan laga mat själv" så gick jag ut. Då sa han att han ska stoppa kniven i röven på mig och då sa jag, "du ((en person på institutionen)) kan gå och ringa polisen för mig", och du vet de kan inte blockera myndighetssamtal, jag har rätt att ringa polisen.

Goran: Mmm.

Safet: Så säger han till mig "ja men, nej då, först får du laga mat, sen får du ringa polisen" och klockan var redan typ sex och alla vet att polisen stänger, att man inte kan ringa 112 ((SOS Alarm)) då, så jag sa "jag vill ringa socialen" han sa "nej du ska laga maten först, punkt slut"...

I förförklaringen av konflikten ser vi ovan att Safet gestaltar sitt förödmjukade själv när han tar avstånd från institutionspersonalens agerande. Hans förklaring av institutionspersonalens agerande liknar Adams. Konflikten inträffar under vardagssysslor på institutionen och personalen använder konfliktfrämjande tillmälen när de nedvärderar Safet ("ÄR du dum i huvet, är du idiotisk"). Safet säger också

327 Wibeck (2002: 82-83).

(två gånger) att han tvättade sig efter sitt toalettbesök, som för att ta udden av den förklaring som personalen antyds ha, nämligen att personalen blev upprörd eftersom han återgick till matlagningen utan att tvätta sig. På så sätt lyckas Safet underminera den "account" som personalen annars kunde ha tillerkänts. Det liknar fenomenet "att ställa till bråk" eller om att "jävlas" som Wästerfors (2007: 56-70) synliggör i sin analys av fängelsebråk, nämligen att ge en svåravvislig inbjudan till bråk. Poängen här är att Safets skildring av personalen blir sådan att personalen framstår som om den vill "jävlas". Efter konfliktens förförklaring och Safets avståndstagande från personalens handlingar synliggör Safet sin etniska tillhörighet (eller sitt utanförskap):

Safet: ..."nej du ska laga maten först, punkt slut", så jag blev förbannat på honom och skriker på arabiska på honom. Han tar mig så, du vet, han tar mig så, jag snubblar över den och slår mot väggen och han skriker "snacka svenska här, snacka inte nåt annat språk här" och såna grejer. (3) Så på så sätt gick det till, så jag polisanmälde honom sen nästa dag för kränkning och misshandel. /.../

Goran: Kan du berätta hur det kändes då när han sa till dig att du ska prata svenska och inte arabiska?

Safet: Alltså det kändes kränkande så, du vet... Alltså det står i reglerna att du inte får att snacka andra språk. Det står att vi ska bara snacka svenska och bla, bla, bla. Så jag tycker att det är kränkande av honom att säga detta på så sätt.

Jag har träffat några ungdomar med en annan etnisk bakgrund än den svenska som uppger att det råder förbud att tala andra språk än svenska på institutionen där de är placerade. Sådana beskrivningar aktualiseras ofta när ungdomar berättar om konflikter på institutionen, exempelvis när ungdomar under ett bråk börjar skrika och svära på sitt hemspråk. Förbudet framställs som en kränkning och kritiserar av ungdomarna.³²⁸

Scott och Lyman (1968) menar att identiteterna som förmedlas genom förklaringar inte alltid är lika väsentliga och relevanta. De kan aktualiseras, markeras och formas – de används på skilda sätt i olika situationer. Ibland kan identiteterna vara oklart definierade och förklaringarna kan då ses som ett sätt för aktören att förhandla fram identiteter inom ett särskilt sammanhang.³²⁹

I förklaringen ovan kan vi urskilja att "arabiska" språk sätts i relation till "svenska". Både en bestämmelse på institutionen och sättet att framföra den konstrueras som viktiga av Safet. Förbudet att tala andra språk (än svenska) framställs av Safet som en banal regel. I beskrivningen säger han "bla, bla, bla" vilket är en

328 Basic (2010: 58). Under ett seminarium som organiserades av Forsknings- och utvecklingsenheten vid Statens institutionsstyrelse diskuterades resultaten ovan och det framkom att de centralt placerade myndighetspersonerna inte sanktionerat regeln om förbud att tala andra språk än svenska på institutionen.

329 Även i Säwe (1999: 29-30); Buttny (1993) och Adelswärd (1997).

antydning om att han inte tycker att bestämmelsen är värd att upprepas i sin helhet. Ändå betonar han att personalen under konflikten framförde bestämmelsen på ett kränkande sätt, genom att skrika: ”snacka svenska här, snacka inte nåt annat språk här”. Safets retoriska användande av sin etniska bakgrund avslutas inte här. I fortsättningen av intervjun förklarar han en nedvärderande kommentar från en anställd på institutionen:

Safet: Jag sa en gång (.) till exempel ”jag pallar inte va här ((på institutionen)) på detta stället” så sa en personal till mig ”det är bättre då att du åker hem ju, till ditt hemland”. Du vet? Så det tyckte jag var kränkande.

Safet verkar använda sig av sin etnicitet för att implicit framställa sig som offer i relation till institutionspersonalen. Hans resonemang är att han anklagas för någonting obetydligt och banalt (”jag har tvättat mig där inne plus vi kommer ändå att skala de”) och att institutionspersonalen nedvärderar honom orättfärdigt. Det verkar som om Safet vill visa att han stämplats som ”bråkstake” och att denna stämpel är felaktig. I förklaringen visar Safet upp en strategiskt etnifierad offeridentitet som en kontrast till institutionspersonalen.

Förklaringarna ovan (där användandet av etnicitet ingår) manifesterar också moralen. Att Safet använder etniciteten som en förklaring till den nedvärdering han utsatts för på institutionen innebär en etnifiering av ett moraliskt felaktigt handlande som konstrueras genom det klander som Safet riktar mot institutionspersonalen. I detta klander läggs tyngden på Safets etniska bakgrund. I kontrast till det etnifierade moraliskt felaktiga handlandet konstrueras ett moraliskt rätt handlande där betydelsen av Safets etnicitet förväntas tonas ned eller helt suddas bort från kontexten.

Freja och institutionens oroliga vardag

Samma konflikt som Safet förklarade ovan förklaras senare av avdelningsföreståndaren Freja som säger att hon var närvarande när konflikten utspelades. I hennes förklaring tonas betydelse av Safets etniskt bakgrund ned och den specifika aktiviteten på institutionen (matlagningen) förklaras inte som en konflikt utan som ett inslag i institutionens oroliga vardag. Konflikten sägs dessutom bero på samordnaren Caritas agerande. Caritas moraliska handlingar förkastas:

Carita gick även över sina befogenheter TYCKER jag. /.../ HON uppmanade Sada ((Safets mamma)) att klaga på oss, eee att anmäla oss och så. Mycket så. Hon körde in en kil liksom ”känner jag”. ((djupt andetag)) EEE så i alla fall så ringde hon ((Carita)) hit en kväll ((utandning)) NÄR Safet (.) höll ett jäkla liv här, så vi var tvungna att avskilja Safet. ((djup andetag))

MITT i detta kaos ringer hon då (4) och UNDER avskiljningen vill Safet ringa till polisen och polisanmäla oss (.) och det får man gärna göra men inte i en avskiljningssituation. JAG sa "jag vill att du funderar på vad du ska säga till polisen, tänka igenom det, vem du ska anmäla sen kan du göra det". (3) Och det sa vi också till Carita "det är klart att han får lov att ringa till polisen när han lugnat när sig" för jag trodde att polisen inte kommer att ta honom på allvar om han ringer i den situationen. Carita ringer då hem till mamman som polisanmäler det, så "polisen ringer hit" och frågar "vad ni gjort".

I pausen, efter intervjun med Safet och innan intervjun med Freja, frågade Freja mig om vad Safet tyckte om Carita. Jag svarade att jag inte får lov att berätta detta på grund av utlovad anonymitet. (FA 0809) Vi kan fråga oss om Freja redan då antog att Safet under intervjun beskrivit aktörernas agerande under de konflikter han upplevt och bevittnat. I så fall kan åtminstone en del av Frejas förklaringar ses som *bemötandeförklaringar* riktade till eller mot Safets förklaringar. Med anledning av detta kan det bli intressant att analysera hur dessa två förklaringsspår kan relateras till och mot varandra.

Frejas ovanstående förklaring tycks i relation till Safets förklaring av samma konflikt uppfylla flera funktioner. För det första behandlar förklaringen det problematiska som tidigare förklaras av Safet på ett nytt sätt. I denna omförhandling osynliggörs det praktiska skeendet på institutionen, matlagningen och personalens etniska nedvärdering av Safet tonas ned och fokus läggs dels på Safets misskötsamhet ("Safet (.) höll ett jäkla liv här, så vi var tvungna att avskilja Safet"), dels på samordnaren Caritas agerande ("Carita gick även över sina befogenheter TYCKER jag", "HON uppmanade Sada ((Safets mamma)) att klaga på oss", "Hon körde in en kil liksom 'känner jag'"). För det andra konstruerar Freja i sin förklaring den verklighet som hon vill förklara. Här presenteras också de jämförande dimensionerna i förklaringen, att samordnarens agerande förkastas och utmålas som felaktigt i kontrast till Frejas som framställer sig själv som kompetent (JAG sa "jag vill att du funderar på vad du ska säga till polisen, tänka igenom det, vem du ska anmäla sen kan du göra det").

Frejas förklaringar tycks även gestalta de värderingssystem som hon åberopar, nämligen det moraliskt rätta och moraliskt felaktiga handlandet. Ett moraliskt rätt handlande produceras genom förevisningen av Frejas handlande i kontrast till Caritas agerande. Intressant här är att Freja räknar den splittring som Carita anses ha åstadkommit som en grund för att betrakta hennes handlande som felaktigt. Freja talar om att Carita kör in "en kil", det vill säga åstadkommer splittring i personalkollektivet, genom att inte ställa sig på institutionspersonalens sida. Det verkar som att Freja i detta fall lägger en stor vikt vid att myndighetspersoner framstår som eniga i kontrast till Safet.

Implicit och explicit moraliskt rätt handlande

Liknande moralarbete presenteras av samordnarna under en gruppintervju. Även i denna situation handlar det om mat, rättare sagt om matintag på institutionen som verkar kunna orsaka konflikter. En samordnare tar under en gruppintervju avstånd från institutionspersonalen som sägs ha nedvärderat en pojke under en lunch på institutionen. Samordnaren säger sig varit närvarande vid situationen och förklarar sitt och institutionspersonalens agerande:

Emilia: Där, där kände jag (.) sen också jargongen liksom (.) hur man pratade med ungdomarna (3) °det tyckte jag° var märkligt. Jag har pratat både med min chef och med mina kollegor om vad vi ska göra åt DET. /.../ På lunchtid då när jag kom då satt jag med dem och åt också så det var nog fjorton personer, ungdomar som jag har kontakt med, sen så institutionschefen, tre personal som satt med (.) stora killar.

Goran: Biffiga?

Emilia: Aaa och så började man en diskussion om cigaretter (3) och hur vidare det påverkar barnen om föräldern röker själv. /.../ Då pratar vi om det och SÅ kommer en ungdom med ett paket cigaretter och så visar han det som står på paketet att det är farlig att röka.

Eva: Att rökningen dödar ((skratt)).

Emilia: Då börjar man liksom nonchalera det här och kommer in på en annan diskussion (.) och sen säger ungdomen ”ja men det är inte bara farligt utan det påverkar impotensen också”. (.) DÅR liksom spårade konversationen ur. Man började liksom raljera om det här och skratta åt ungdomen. Där var alltså institutionschefen tvungen att gå in och sätta stopp för sin personal, ”lägg av”. För att de gör på detta sättet, så ”LÄGG av nu”.

Emilia tar avstånd från personalens agerande i den situationen som hon sägs observerat. Hon förklarar sitt och andras agerande och klandrar personalen som nedvärderat en pojke genom att ”nonchalera” och ”raljera” kring pojkens kommentarer om faran med rökningen. Det avståndstagande från personalens agerande som genomsyrar samtalet med Emilia verkar ha en moralisk innebörd (”Jag har pratat både med min chef och med mina kollegor om vad vi ska göra åt DET”). Emilia tycks vilja återge den rätta moralen och det gör hon genom att tala kring teman som verkar vara viktiga för henne. De övriga aktörerna i detta avsnitt tycks göra på ett liknande sätt, de väljer ett tema som de finner som väsentlig att förklara samtidigt som de förkastar andras agerande. Randall Collins (2004: 12) skriver följande om moral:

”Again the thrust of the argument, and the logic of the evidence, is comparative: moralities vary with the organization of the group; change in group structure changes moralities. /.../ In fact, a whole range of moralities has emerged as different kinds of ritual practices have been discerned for different groups and historical periods. /.../ New social connections can be established by extending rituals to new participants; and those excluded by rituals from group structures can tight their way into membership /.../ This will lead us into the sociol-

ogy of emotions capable of explaining the passions of righteousness, retribution, and rebellion, a sociology encompassing both anger and love.”

I sin analys vidareutvecklar Randall Collins (2004) Émile Durkheims (1897/1983) syn på det sociala livet med hjälp av Goffmans teori om situationens betydelse.³³⁰ Émile Durkheim (1897/1983: 203-214) menar att den moraliska ordningen i ett samhälle har ett fundamentalt värde eftersom individer är både integrerade i och reglerade av samhället. Integration såg Durkheim som ett sätt att knyta individen till samhället genom sammanhållning, solidaritet och ritualer. Reglering såg han som en tvingande kraft som binder individen till normer genom lag och sanktioner. Goffman (1959/2002: 15-16) menade att individer definierar olika situationer för att veta hur de ska agera när de möter andra människor. Varje definition av situationen har en moralisk karaktär – den talar om för oss det vi bör göra. Definitionen av situationen är även beroende av aktörernas agerande – här avses både deltagarnas och publikens agerande.³³¹

Det avståndstagande som framträder under samtalen med aktörerna i detta avsnitt har, enligt perspektivet ovan, en moralisk innebörd. Emilia vill, genom sin förklaring, återge den rätta moralen och det gör hon dels genom att tala kring teman som tycks vara viktiga för henne (jargongen på institutionen, diskussionen om cigaretter och samordnarens skyddsansvar för ungdomen), dels genom att uppmärksamma de andras felaktiga handlingar (”Man började liksom raljera om det här och skratta åt ungdomen”). Safet skapar sin rätta moral när han tar avstånd från institutionspersonalens agerande i samband med matlagningskonflikten. På liknande sätt gör Freja som verkar bemöta Safets förklaringar och skapa en motförklaring som står i kontrast till Safets.

Aktörernas moraliska ifrågasättande ovan förutsätter en redan existerande moral, denna som ifrågasätts. På så sätt synliggör förklaringar det redan existerande och framtida värdesystem eller moral³³². Enligt Collins (2004: 12) uppstår moralen inte parallellt med gruppen eller samhället, den utgör en grundläggande del av det sociala livet. Kärfe (2010) menar att moraliskt handlande bör förstås som en inlärd och ritualbaserad social praxis. Moral uppstår i interaktionen mellan människor – särskild i mötet med grupper som avviker från den egna moralkoden. I enlighet med detta kan det inte finnas en del av samhället som saknar moral och moralen som finns måste ageras av konkreta personer – den kan förändras, omdefinieras, omkonstrueras och nyproduceras.

I förklaringarna ovan kan vi även uppmärksamma att aktörerna ofta är berörda, de talar högljutt (”LÄGG av nu”), tystare (”polisen ringer hit” och frågar

330 Collins (2004: 34).

331 Heidegren, Wästerfors (2008: 62); Goffman (1959/2002: 21).

332 Thelander (2006: 176); Buttny (1993: 168).

”vad ni gjort””) och citerar sig själv och andra (”nej du ska laga maten först, punkt slut”). Våra moraliska konstruktioner tycks produceras med hjälp av dessa förstärkningar. Här framställer aktörerna ofta de andras handlingar som moraliskt felaktiga och sina egna handlingar som moraliskt rätta. Det moraliskt rätta handlandet kan vi vidare klassificera som *implicita och explicita* rätta handlingar.

Det implicit moraliskt rätta handlandet är det handlande som inte specificeras. Aktörerna kommer inte med något specifikt förslag på hur de andra borde handla för att det skulle betraktas som moraliskt rätt. De andras agerande beskrivs i allmänna termer utan att ge förslag på det som är rätt, ”det tyckte jag var kränkande”. Det explicit rätta moraliska handlandet är specificerat. Ett exempel får vi när Emilia tydligt uttrycker det som hon finner vara moraliskt rätt (”LÄGG av nu”).

Sammanfattande kommentarer

I detta kapitel analyserar jag förklaringar av aktörernas agerande i de konflikter som återberättas av ungdomar och myndighetspersoner. Genom att föra samman begreppen ”förklarande redovisningar” och ”sociala jämförelser” gör jag en begreppsutveckling som jag finner användbar som verktyg för analysarbete. Det visar sig nämligen att de beskrivningar av konflikter som jag studerat kretsar kring förklarande jämförelser. I de förklaringar som jag undersöker gestaltas: (1) distinktionsskapande, (2) identitetsskapande och (3) moraliska fördömanden. Dessa tre former av förklarande jämförelser överlappar eller flyter delvis in i varandra empiriskt men kan särskiljas analytiskt.

I de empiriska exempel som analyserats synliggörs aktörernas identiteter som skapas, återskapas och bevaras i motsats till *de andra*. Dessutom visas att bilden av det moraliskt ”rätta” handlandet skapas och återskapas i aktörernas identitetsarbete. Det finns i materialet en tydlig koppling mellan exempelvis ungdomarnas gestaltning av offeridentitet och de andras moraliskt felaktiga handlande.

Förklarande jämförelser i samband med återberättande erfarenheter visar på distinktionsskapande, identitetsskapande och moraliskt fördömande förklaringar. Dessa har illustrerats i berättelserna om ungdomarnas placering i isoleringscell, i berättelser om formella möten och i skildringar av vardagliga aktivitet på institutionen. Här framställs exempelvis kulturkompetens och brist på sådan. I vissa jämförelser blir myndighetspersonernas yrkesidentiteter ifrågasatta. Det är dock inte bara aktörernas agerande som förklaras utan även bristen på agerande.

Ungdomarnas gestaltning av offeridentitet presenterar deras förödmjukade själv genom avståndstaganden från institutionspersonalen. Ungdomarnas nya (förändrade) moraliska karriär presenteras som en produkt av vistelsen på institutionen, där de betonar betydelsen av institutionspersonalen i den process där deras nya själv, som kännetecknas av moralisk upplösning och utmattning, träder fram. Deras förödmjukade själv tar tydligt gestalt i konfliktförklaringar och denna identitet förstärks än mer när de uppmärksammar olika förbud på institutionen och att personalen kan ge ungdomarna nedvärderande namn. Under identitetsskapandet använder vissa ungdomar retoriskt sin etniska bakgrund när de förklarar konflikter i vardagen på institutionen.

Moralen som skapas i samtalen är en produkt av aktörernas agerande. Den kan förändras, omdefinieras, omkonstrueras och nyproduceras. I de förklarande jämförelser som jag analyserat produceras talarens moraliskt rätta handlande i kontrast till de andras moraliskt felaktiga. Moraliska konstruktioner verkar bli till med hjälp av förstärkningar eller skiftningar i beskrivningarna, som exempelvis att prata högljutt, tystare eller citera sig själv och andra. Genom att medlemmar uppvisar förstärkningar uppvisar de även ett implicit och ett explicit rätt moraliskt handlande.

Avslutande diskussion

Att samordna myndigheter och organisationer i särskilda projekt är ett återkommande fenomen i dagens samhälle, både i Sverige och internationellt. Tendensen har uppmärksamats i studier om socialt arbete med ungdomar och familjer, missbruk, arbetslöshet, rehabilitering av funktionshindrade, hälso- och sjukvård, äldreomsorg samt brottsbekämpning³³³. Redan 1999 antyder Danermark och Kullberg (1999: 164-168) början på en omfattande samverkanskultur samt lyfter fram att samverkan i Sverige kallats för ”välfärdsstatens nya arbetsform”. Hultberg, Glendinning, Allebeck och Lönnroth (2005: 540) menar, med underlag i empiriska exempel hämtade både från England och Sverige, att hälso- och sjukvårdens insatser samt socialt arbete tydligt präglas av en ”samverkansdiskurs”³³⁴.

Projektet ”Motverka våld och gäng” är ett sådant samverkansprojekt som implementerades i ett omfattande socialpolitiskt och administrativt landskap, den så kallade ”ungdomsvården”. Projektet hade som mål att förbättra samverkan mellan socialtjänsten och Statens institutionsstyrelse för att kunna effektivisera insatserna för samhällsomhändertagna ungdomar och deras familjer. Idén var att samordnare dels skulle koordinera myndighetspersonernas insatser kring dessa ungdomar och se till att myndighetspersoner fullföljde sina åtagande, dels fungera som något av en extra, statligt anställd ”förälder”. Ett exempel på åtagande som samordnarna skulle bevaka var att skolgång och fritidsaktiviteter anordnats för ungdomen efter vistelse på anstalten.

Med projektets början startar åtskilliga sociala processer som komplicerar bilden av enkla lösningar. Istället för förbättrat samarbete visar min analys att projektet manifesterade och medförde mellanorganisatoriska kamper mellan socialtjänsten, Statens institutionsstyrelse och de projektanställda samt interpersonella konflikter mellan inblandade aktörer (olika professionella yrkeskategorier, ungdomar och föräldrar). I den följande avslutande diskussionen vill jag reflektera över tre resultat i avhandlingen, nämligen att:

333 Danermark (2005: 14); Axelsson och Bihari Axelsson (2007: 12); Lindberg (2009: 6); Johansson (2011: 71).

334 Även i Johansson (2011: 71).

- (1) ... samverkan blir till kamp,
- (2) ... samordnare är passiva i relation till ungdomarna,
- (3) ... interpersonella allianskonstellationer skiftar.

Dessa resultat kan relateras till tidigare forskning om samverkan. För det första visar tidigare samverkansforskning att det är vanligt med konflikter mellan organisationer och myndigheter som förväntas samarbeta samt mellan samverkande aktörer men forskningen visar inte alltid exakt hur detta sker³³⁵. För det andra visar denna forskning att de professionella förfogar över stor handlingsfrihet när de agerar i sina yrkesroller men dessa yrkesroller analyseras inte i detalj³³⁶. För det tredje fokuserar tidigare samverkansforskning på en bestämd dyads relation till en tredje part. Samverkansstudier kan till exempel utgå från parterna skola och socialtjänst där man sedan undersöker dessas relation till elever, polismyndighet, föräldrar eller en annan tredje part. Det framgår emellertid sällan i dessa studier att interpersonella allianskonstellationer kan skifta under ett interaktionstillfälle eller under det Collins (2004) kallar en interaktionskedja.³³⁷

Studiens empiriska grund är inspelade samtalsintervjuer med 147 projektdeltagare (institutionsplacerade ungdomar, deras föräldrar och olika yrkeskategorier inom socialtjänsten, Statens institutionsstyrelse och projektet) samt observationer av organiserade möten, under mer informella träffar före och efter intervjuer eller möten, samt vid besök på institutioner, socialtjänstkontor, Statens institutionsstyrelses huvudkontor och MVG-kontor.

Det omfattande empiriska materialet som samlats in under fältarbetet i denna studie ger prov på fragment av den sociala verkligheten i ungdomsvården. Dessa fragment analyserades vidare med sociologiska glasögon, lånade bland annat av Georg Simmel (1950/1964), Theodore Caplow (1968) och Erving Goffman (1959/2004). Jag hävdar inte att analysen ger en heltäckande bild av fenomenet. Konflikter som återberättats och observerats i denna studie kan förstås varit anorlunda eller uteblivit helt på andra socialtjänstkontor och institutioner än de

335 Bolin (2011: 110, 130, 156, 172-177); Johansson (2011: 209, 217-220); Germundsson (2011: 128, 131, 136-139); Anell och Mattisson (2009: 93-95); Lindberg (2009: 59, 98); Axelsson och Bihari Axelsson (2007: 19-21); Willumsen (2007: 191-192); Seemann (2007: 287-288, 294-299); Eriksson, Lindencrona, Olsson och Puskeppeleit (2007: 114-115); Hjortsjö (2006: 176-177, 190, 194); Huxham och Vangen (2005: 61, 156-157); Bergmark och Lundström (2005).

336 Bolin (2011: 215, 218-220, 223); Johansson (2011: 163-186, 214); Anell och Mattisson (2009: 94); Hjortsjö (2006: 186-188).

337 Bolin (2011); Johansson (2011); Anell och Mattisson (2009: 94-95); Lindberg (2009: 64); Dacin, Reid och Ring Smith (2008); Axelsson och Bihari Axelsson (2007: 25); Willumsen (2007); Seemann (2007); Eriksson, Lindencrona, Olsson och Puskeppeleit (2007: 94); Hjortsjö (2006); Huxham och Vangen (2005: 4-11, 15-17, 26-28, 60-79); Bergmark och Lundström (2005).

som jag besökt. Samtidigt pekar min studie åtminstone ut några allmänna tendenser som kan tas i beaktande vid analyser av mellanorganisatorisk samverkan (och kamp) samt interpersonella samarbeten (och konflikter) inom och utanför ungdomsvårdens gränser. Fangen (2004/2005: 276-277) menar att en kvalitativ studie kan bedömas efter dess förmåga att analysera fenomen och tendenser genom att applicera den på andra och liknande fält, som inte inkluderats i den aktuella studien. Poängen här är att läsaren bör bedöma studien efter dess *överförbarhet* (snarare än traditionell generaliserbarhet) genom att testa analysens hållbarhet vid nästkommande analyser. Jag menar att min studie ger prov på sådan överförbarhet. I den efterföljande texten formuleras även några frågor som jag finner intressanta för vidare forskning.

Samverkan blir kamp

Mellanorganisatorisk samverkan framställs vanligtvis som fördelaktig för de organisationer som ska samverka och samverkan genomförs trots osäkerhet om vad den leder till, konstaterar Lindberg (2009: 45-51, 99). På olika sätt har forskare visat att samarbete innefattar problem och konflikter. Till exempel nämner Danermark och Kullberg (1999: 160), Bergmark och Lundström (2005), Hjortsjö (2006: 194) och Axelsson och Bihari Axelsson (2007: 23) att samverkan mellan organisationer emellanåt tar mycket tid i anspråk vilket kan gå ut över arbetet med klienterna. I tidigare forskning beskrivs samverkan som något som äger rum mellan organisationerna, och inte som något klienten direkt involveras i, trots att klientens bästa retoriskt placeras i centrum när en verksamhet startas. Anell och Mattisson (2009: 78-81, 85-87) hävdar att forskning om samverkan visar att samverkan är svår att åstadkomma, och att forskningsresultaten präglas av osäkerhet avseende effekterna för klienten i människovårdande organisationer samt att aktörer som förväntas samverka snarast "inte medverkar".

Även i min studies empiriska material framträder myndighetspersoner som tycks strida för sina organisatoriska intressen och för sina egna, personliga yrkesintressen. I samtalen om samverkan mellan socialtjänsten och Statens institutionsstyrelse gestaltas sällan gemensamma mellanorganisatoriska samverkansidentiteter. Medlemmar tillhörande en organisation presenterar sig vanligtvis som samarbetsvilliga i kontrast till dem som tillhör en annan organisation. Det vanliga är att medlemmar från den andra organisationen deklarerar sig som samarbetsförsvårare. Ett relativt vanligt drag i materialet är att socialtjänstens anställda berättar att

samordnare stöter på svårigheter i samarbetet med institutionspersonalen och att institutionspersonalen berättar att samordnare stöter på svårigheter i samarbetet med socialsekreterarna. Simmel (1908/70: 10-15, 117-118) ser relationer mellan aktörer som en växling mellan konflikter och samförstånd, mellan stridslust och strävan efter lugn och harmoni. Med utgångspunkt i Simmels resonemang kan vi ställa oss frågan: när och hur uttalas berömmet för medlemmar i den andra organisationen i min studie?

Berömmande berättelser om andra organisationsföreträdare är få i mitt material. Berömmet är i de flesta fall riktat mot berättaren själv – de kritiska rösterna om den andre är alltså dominerande. Den framförda kritiken, eller försvar mot kritiken, är vanligtvis intensiv. Historierna levandegörs och trovärdiggörs av berättarna som om de hade utspelats dagen före. Berättarna detaljbekräftar, betonar vissa begrepp, talar högre eller tystare samt citerar sig själva och andra (Potter 1996/2007). Genom att hävda insyn och detaljkunskap samt visa emotionell laddning i beskrivningarna visar berättarna dels effektivitet i användningen av retoriska vapen i den verbala kampen, dels en form av strategi i sina framträdanden. Poängen här är att framträdandena används strategiskt, för att övertala publiken. Tidigare forskning om samverkan har varit mycket sparsam med att studera konflikter på sådana sätt. Konflikterna konstateras mer än analyseras.³³⁸

338 Vad är skillnad mellan min och andra samverkansstudie som har utgångspunkt i den svenska kontexten (Hjortsjö 2006; Germundsson 2011; Johansson 2011; Bolin 2011)? Den empiriska utgångspunkten för Hjortsjös (2006: 70-80) studie är familjecentralens skriftliga dokument, 33 semistrukturerade intervjuer med 17 anställda vid familjecentralen samt observationer och egna fotografier. Materialet används i analysen som en illustration av forskarens övergripande slutsatser. Analysens analytiska utgångspunkt är organisationsteori som representeras bland andra av Paul DiMaggio och Walter Powell samt grupppsykologisk teori som representeras av William Schutz (Hjortsjös 2006: 7-8). Sociologiska klassiker såsom Georg Simmel förekommer mer sällan eller aldrig i dessa studier. Germundssons (2011: 73-85) empiriska material består av enkätsvar från 103 lärare och 97 socialsekreterare som varit delaktiga i 87 projekt kring "barn som far illa eller riskerar att fara illa". Dessa respondenter ombads att, via en webbaserad enkät, ange maximalt fem associationer om respektive kategorier: "barn", "lärare" och "socialsekreterare". Enkätsvaren analyserades med utgångspunkt i Serge Moscovices "teorin om sociala presentationer" (Germundsson 2011: 63-72). Denna så kallade "associationsstudie" som Germundsson genomför är enligt min mening en ytlig analys av fenomenet samverkan, och som Germundsson (2011: 74) själv poängterar, kan fria associationer utifrån en enkät ses som ett sätt "att närma sig fenomenet" snarare än ett sätt att studera det i detalj. Det primära empiriska materialet i Johansson (2011: 83-104) är semistrukturerade intervjuer med 22 professionella anställda på barnhusen, observationer av samrådsmöten samt 105 enkätsvar från myndighetsrepresentanter i de skilda samverkansgrupperna. Det empiriska materialet används för att belysa forskarens övergripande slutsatser. Den empiriska grunden för Bolins (2011: 62-81) studie är tolv semistrukturerade intervjuer med lärare respektive socialarbetare, två telefonintervjuer med två initiativtagare till resursskolan samt observationer under resursskolans verksamhet samt vid personal- och samarbetsmöten. Med utgångspunkt i materialet formuleras teman som underbygger forskarens övergripande slutsatser.

Min undersökning bekräftar Hjortsjös (2006), Germundssons (2011), Johannsons (2011) och Bolins (2011) konfliktfynd i olika svenska nutida samverkansprojekt. Jag utvecklar sedan dessa konfliktresonemang utifrån analyser av mina egna empiriska exempel. I jämförelse med forskarna ovan använder jag andra analytiska glasögon samt analyserar min empiri mer i detalj. På ett sådant sätt visar min analys, bland annat, hur konflikter tar form och omtalas i interaktionen.

Det är ett brett spektrum av konfliktteman som upptäcks och analyseras i min studie. De två mest framträdande av dessa är konflikter om olika samordnarroller (samordnarnas sätt att agera) och konflikter om "överenskommelsen" (samordnarnas skriftliga dokument). Konflikter kan hålla kämpande parter koncentrerade på en intressepunkt, menar Simmel (1908/70) och konfliktens innehåll, styrka och varaktighet tycks vara beroende av dessa intressepunkter. Konflikter om samordnarroller och "överenskommelsen" var särskilt intensiva. Ett målande exempel på en intensiv framställning är en behandlingsassistentens berättelse där han bjuder på sina känslor och ger rollfiguren "samordnare" liv genom att citera honom och dunka knytnäven i bordet. Behandlingsassistenten berättar i detta sammanhang om samordnarens mötesövertagande med hjälp av dokumentet "överenskommelsen".

Konflikter om samordnarroller och "överenskommelsen" har aktualiserats med projektets tillkomst. Samordnarna och deras "överenskommelse" kan ses som projektets synligaste representanter och symboler, som under projektets gång blir både ämnen för konflikter och aktualiserar redan etablerade konfliktmönster. Sådana dubbla lager av konflikter har inte uppmärksamats av till exempel Hjortsjö (2006), Germundsson (2011), Johannson (2011) och Bolin (2011). Här bidrar min studie till en mer nyanserad bild av konfliktens verbala och paralingvistiska dynamik.

Dessa två konfliktintressepunkter, samordnarroller och "överenskommelsen", kan relateras till subventionen av kostnaden för placeringar av ungdomarna på särskilda ungdomshem. Även subventionen är en projektidé som genererar konflikter men dessa konflikter är inte så intensiva som konflikter om samordnarnas sätt att agera i sina roller och kring dokumentet "överenskommelsen".

Varför är ekonomikonflikter mindre intensiva i mitt empiriska material än konflikter om samordnarroller och dokumentet "överenskommelsen"? Statens institutionsstyrelse och socialtjänsten kan med Lomis, Negros och Fontis (2008: 322-324) begreppsapparat ses som lågstatusorganisationer som har begränsade ekonomiska resurser och som kontrolleras av externa aktörer. Socialtjänsten placerar ungdomar på glid på särskilda ungdomshem som styrs av Statens institutionsstyrelse och för varje dag på institutionen betalas i dagens läge mellan 3600 och 10750 kronor. På marknaden finns även privata aktörer – så kallade HVB-

hem – och dessa erbjuder i de flesta fall billigare placeringsplatser än Statens institutionsstyrelse. Mot denna bakgrund skulle konkurrensen om ekonomiska resurser som finns kring dessa ungdomar kunna vara särskilt minerad.

Det faktum att ekonomikonflikter inte är så intensiva i min studie aktualiserar ytterligare frågor från min sida. Kan det vara så att de flesta professionella som jag talade med ändå är rätt nöjda med subventionen? Med projektets tillkomst fick socialtjänsten billiga placeringar och de särskilda ungdomshemmen kunde fyllas med ungdomar. Subventionen har inneburit att institutionsplaceringen av ungdomar har ökat med cirka 40 procent³³⁹. Mitt material kan inte ge ett generellt svar på frågorna ovan men analysen visar tydligt att de intervjuade socialtjänst- och institutionsanställda retoriskt strider om ekonomiska resurser som uppkommit med projektet. I den bemärkelsen är de ekonomiska förutsättningarna indragna i kamperna men inte främst i form av bristande resurser utan snarare i form av projektets relativt generösa resurser.

Flera forskare har även uppmärksammat att samverkan mellan organisationer och myndigheter emellanåt kan ta mycket tid i anspråk vilket kan gå ut över arbetet med klienterna³⁴⁰. I tidigare forskning beskrivs samverkan som något som äger rum mellan organisationerna, och inte som något klienten direkt involveras i, trots att klientens bästa retoriskt placeras i centrum. Liknande tendenser kan urskiljas i det empiriska materialet för min studie. Ungdomar som var föremål för MVG-projektet ingick i en påtvingad relation med myndighetspersoner som förväntades samarbeta för ungdomens och familjens bästa. Dessa myndighetspersoner återgav en negativ bild av sina samverkansparter. Hur detta kunde påverka den så kallade behandlingen kan någorlunda tydliggöras med resultaten av effektutvärderingen av MVG-projektet. Lundström, Sallnäs och Andersson Vogel (2012: 64) drar en samlad slutsats: att projektet och samordnarnas insatser inte har fått effekt för de ungdomar som tagit del av projektet. Min analys visar att när ett nytt samverkansprojekt lanseras och när organisationer förs närmare varandra kan samarbete istället bli till en kamp samt att varken mellanorganisatoriska eller interpersonella strider tycks verka främjande för klienter. Jag har med andra ord bidragit med att förklara varför projektets tilltänkta effekter lyste med sin frånvaro.

Om vi sammanfogar resultat från ovanstående forskare med min studie kan vi poängtera att klienten i människovårdande organisationer löper en betydande risk att hamna utanför nya samarbeten. De myndighetspersoner som upplever ett bra samarbete drar ofta sina slutsatser utifrån interaktionen med andra professio-

339 Lundström, Sallnäs och Andersson Vogel (2012: 5, 10-11, 67); Statens institutionsstyrelse (2009: 18); Andersson, Lundström och Sallnäs (2009: 31).

340 Danermark och Kullberg (1999: 160); Bergmark och Lundström (2005); Axelsson och Bihari Axelsson (2007: 23); Johansson (2011: 77).

nella, till exempel under telefonsamtal, i bil eller under tågfärden och före, under eller efter möten men det upplevda samarbetet behöver inte bli någon garanti för framgångsrik behandling av klienten.

En intressant fråga som inte besvaras inom ramen för denna studie är: Hur påverkar konflikter och mellanorganisatoriska kamper mer specifikt tillvaron för de ungdomar som omhändertas av socialtjänsten? I tillvaron ingår här även ”behandling” som sägs levereras till ungdomar på anstalter drivna av Statens institutionsstyrelse. Denna myndighet marknadsför sig på Internet som prestigefylld vad gäller lyckosam behandling av ungdomar. Samtidigt finns det ingen presentation av utarbetade strategier för att hantera eventuella samarbetsbrister i relationen institution – socialtjänst (och övriga parter) eller för att skydda ungdomar från att drabbas av dessa samarbetsbrister. När nya samverkansprojekt lanseras finns stor sannolikhet för att samarbete blir kamp.

Samordnarnas passiva agerande

Enligt Johansson (2011: 219-220) utgör samverkan en ”rationaliserad myt” för att det finns en diskrepans mellan samverkan som idé och samverkan som praktik. Hon uppmärksammar att samverkan som idé fungerar gynnsamt inte minst som en retoriskt knep – den betraktas som effektiv och kvalitetshöjande – och ”idén fortsätter därmed att spridas”. Johansson menar att i praktiken kan samverkan leda till ”rollförvirring” och ”förskjutning av logiker”. I kontrast till Johanssons kritiska perspektiv finns det forskning om samverkan som fokuserar på att uppmärksamma faktorer som kan främja samverkan. Till exempel skriver Hibbert, Huxham och Smith Ring (2008: 400-402) och Lindberg (2009: 55-59, 64) att aktörernas förtroende för varandra, tydliga organisatoriska och verksamhetsmål, tydliga roller i organisationer och gemensamma visioner är viktiga för framgångsrik samverkan. De menar även att det är vanligt att ingå allianser i administrativa organisationer och att alliansbildningar inte behöver bli någonting negativt för samverkan. Willumsen (2007: 192-197) som studerat samverkan kring ungdomar i norsk motsvarighet till svensk ungdomsvård menar att delaktighet av ungdomar och deras föräldrar är centrala aspekter för lyckad samverkan. Hon lägger stor vikt vid att de professionella betraktar ungdomar och familjen som en helhet, även om behandling primärt praktiseras på ungdomen.³⁴¹

341 Även i Johansson (2011: 77).

En intressant form av samverkan som kan utläsas i Bolin (2011) och Hjortsjö (2006) är de interaktioner där samverkande myndighetspersoner är lokaliserade under ett och samma tak. Man kan förvänta sig att aktörer som dagligen "samverkar" kring klienter och där interaktionen utspelas i en kontext som är avgränsade av fysiska hinder i form av väggar, fönster och dörrar blir mer påverkade av den sociala kontrollen i situationen. Med den sociala kontrollen menar jag interaktioner där myndighetspersoner övervakar varandras agerande och handlingar i praktiken.

Hjortsjös (2006: 193-195) studie visar på ett "ytligt" samarbete mellan olika yrkeskategorier trots samlokaliseringen. Myndighetspersoner som framträder i studien verkar skydda sina organisatoriska revir, sin egen kompetens och yrkesidentitet och på detta sätt visar de aktning för de egna "moderorganisationerna". Öppningar för samarbete uppstår när det finns arbetsuppgifter som alla, oavsett yrke, kan utföra, när de anställda blir känslomässigt berörda eller personliga (såsom i lunchrummet) samt när ett problem uppstått (Hjortsjö 2006: 189-196).

Bolins (2011: 126-152) analys visar att lärarna och socialsekreterarna i resurskolan är tvungna att samarbeta för att behålla sina arbetsplatser. Det finns exempel i studien där dessa yrkeskategorier samarbetar ömsesidigt och systematiskt genom att dela upp arbetsuppgifter och på så sätt bibehåller de och utvecklar sina professionsspecifika identiteter samt gemensamma samverkansidentiteter (Bolin 2011: 211-235; Lotia och Hardy 2008: 379).

Nu kan vi ställa oss frågan: hur agerade samordnarna? Lärarna och socialsekreterarna i Bolins (2011: 126-152) studie kunde inte utan konsekvenser undvika att närvara på ett möte eller ringa ett samtal som förväntades. De arbetade i ett och samma hus och hade därmed en klar ömsesidig social kontroll. De samordnare jag studerade hade emellertid denna handlingsfrihet. Deras arbete var inte knutet till samma geografiska plats och till samma personer.

Som närbyråkrater, om vi lånar Lipskys (1980) begrepp, hade samordnarna stor handlingsfrihet när de utförde sina arbetsuppgifter. Liknande handlingsfrihet som myndighetspersoner förfogar när de agerar sina yrkesroller uppmärksammas även i Bolin (2011: 215, 218-220, 223), Johannson (2011: 163-186, 214), Anell och Mattisson (2009: 94) och Hjortsjö (2006: 186-188).

Några få samordnare fokuserade på att praktiskt och konkret hjälpa ungdomar, och fungerade som något av en statligt anställd förälder som skulle se till ungdomens bästa (särskilt i början av projektet). Dessa samordnare framträdde i rollen som "ungdomens röst", det vill säga som pådrivande, aktiva och självständiga när de agerade för att hjälpa ungdomarna. Dessa samordnare beskrevs, av en del professionella, som ett störningsmoment i deras arbete och som stresskapare – att samordnarna engagerade sig "för mycket" uppskattades inte alltid.

Emellanåt förväntade sig också ungdomarna att samordnarna skulle kontrollera övriga myndighetspersoner och samordnarnas försök att uppnå kontrollantställning skapade konflikter med övriga myndighetspersoner.

Analys av konfliktsekvenser i denna studie visar att samordnarnas relation till ungdomar och föräldrar mestadels präglas av passivitet och lamhet. Detta framträder tydligt i analysen av en administrativ och/eller passiv samordnarroll.

Att myndighetspersoner har frihet att tolka innebörden i sin yrkesroll är inte ett okänt samhällsfenomen. Till exempel har Bangura Arvidsson (2000) studerat hur kontaktpersoner, vars insatser är ett villkor för att en umgängesberättigad förälder ska få umgås med sitt barn (beslutet fattas av domstol), beskriver sin roll i förhållande till barn, mödrar och fäder. Dessa kontaktpersoner beskriver variationen i sitt rollagerande genom att redogöra för det de *inte* ska göra:

”de *inte* är samtalsterapeuter åt föräldrarna, *inte* är där för mammans eller pappans skull, att de *inte* ska bilda någon nära relation till föräldrarna, *inte* ge sig in i familjesituationen och *inte* umgås med föräldern eller barnet /.../ de bara är där för att närvara vid umgänget eller bistå med lämning och hämtning, *inte* att leka med barnen eller ha djupa samtal med föräldrarna”. (Bangura Arvidsson 2000: 13)

Kontaktpersonerna ovan framställs med andra ord som passiva och inte agerande. I deras arbetsuppgift tycks ingå att göra så lite som möjligt – en yrkesroll som nästan enbart kräver individens fysiska närvaro vid umgänget, lämning och hämtning.

Liknande tendenser kan urskiljas i materialet för min studie i samordnarnas förhållande till ungdomar och föräldrar. En samordnare som prioriterar administrativa uppgifter (skickar kallelser till möten, är ordförande under möten och strukturerar möten) utan att ta hänsyn till ungdomens önskemål är ett exempel på en samordnare som agerar i en administrativ samordnarroll. Prioriteringen av administrativa uppgifter medför ofta att ungdomar och föräldrar prioriteras bort.

En samordnare som inte ringer ungdomarna och föräldrarna, som lovar ungdomarna saker som senare inte uppfylls, som framställs som inkompetent och som inte kan påverka händelseförloppet kring ungdomarna är ett exempel på en samordnare som agerar i en passiv samordnarroll. Utifrån rollinnehållet klassificerar jag vidare rollen som passiv deltagare som *inkompetent samordnare*, *träkarlsamordnare* eller *papperstigersamordnare*.

Den inkompetente samordnaren framställs som förvirrad och lam i sitt agerande. Ett exempel är samordnarna som återges ha träffat fel klient, genomfört felriktade insatser och som beskrivs som fränkopplade aktörer som får kännedom om viktig information av en slump.

En träkarlsamordnare återges som okunnig eller ovillig att påverka ungdomarnas tillvaro, men han eller hon beskrivs ändå inte som helt inkompetent. Dessa

samordnare utstrålar kunskap och beskrivs som aktiva och social kompetenta. De väljer sin myndighetspublik och presenterar sig utifrån detta val. Ett exempel är samordnarna som återges ha suttit på möten under ungdomens placering på institutionen men inte efter ungdomens vistelse på institutionen (när hon eller han återvänt hem). I dessa framställningar förmedlas bilden av att samordnaren närvarar vid mötena när myndighetspersoner från de särskilda ungdomshemmen är närvarande. Statens institutionsstyrelse administrerade MVG-projektet och samordnarna var anställda av SiS, det vill säga samordnarna hade samma arbetsgivare som de övriga anställda på de särskilda ungdomshemmen. Med andra ord närvarar dessa samordnare på möten med den myndighetspublik de själv valt.

En papperstigersamordnare lovar ungdomarna saker som sedan inte uppfylls – han eller hon framställer sig själv som stark men fungerar i praktiken inte så. När det som samordnarna lovat inte uppfylls blir ungdomarna ofta besvikna. Ett exempel är samordnarna som antytt eller utlovat en allians med ungdomen mot socialsekreteraren. Denna allians uppfylls sedan inte och ungdomen signalerar missnöje.

Ovan kan vi se att när de involverade i denna studie beskriver konflikter framställer de olika samordnarroller. I dessa framställningar är även olika allianskonstellationer synliga. När samordnarroller förändras i beskrivningen, förändras även allianskonstellationer. Exempelvis kan en växlad roll för samordnaren från att vara ungdomens röst till att anta rollen som administrativ samordnare resultera i nya allianskonstellationer – att alliansen mellan mamman och ungdomen uppstår och att samordnaren utesluts.

En annan intressant aspekt som kan undersökas närmare i framtiden är hur samordnarnas intresse bevarades i praktisk handling. Många av samordnarna verkar ha valt ett enkelt sätt att klara arbetet. De undvek att bryta ordningen. För myndighetspubliken visade de upp sig som aktiva när de exempelvis skickade kallelser till möten och satt som mötesordförande. Men samtidigt så varken ifrågasatte de andra myndighetspersoners yrkesidentiteter eller utkrävde ansvar av dessa myndighetspersoner såsom vissa ungdomar eller deras föräldrar förväntande sig. Ageranden i samordnarroller som beskrevs ovan visar att dessa samordnare riktade sina arbetsuppgifter bort från ungdomarna. Ett tydligt exempel har vi i fallet där en samordnargrupp skrev en rapport under projektets sista halvår, om hur man samordnar, trots att projektledningen under ett referensgruppsmöte uttalade sin tveksamhet kring detta sätt att använda sin arbetstid³⁴². En sådan arbetsallokering ter sig som en flykt undan sina klienter.

Mina fynd kring samordnarnas agerande i rollen, såsom att en förändrad roll för samordnaren hänger samman med nya allianskonstellationer, är ett resultat av en detaljerad analys av mellanmänsklig interaktion. Denna detaljgranskning är

342 Abdali; Ask; Björkgren; Petersson; Tenglin; Undenell (2008).

något som skiljer min analys från Bolins (2011), Johannsons (2011), Anells och Mattissons (2009), Hjortsjös (2006) samt Bangura Arvidssons (2000). Detta sätt att analysera empiriskt material möjliggjorde exempelvis urskiljandet av åtskilliga återgivna och observerade allianskonstellationer (se följande avsnitt).

Skiftande allianser

Betydelsen av relationen med den tredje parten genomsyrar en del av tidigare samverkansforskning³⁴³. Alliansformer som analyserats i min studie kan något förenklat indelas i *mellanorganisatoriska allianser*, som exempelvis alliansen mellan stat (i form av regering) och Statens institutionsstyrelse, (som ofta kritiserats av socialtjänstanställda), och *interpersonella allianser*, det vill säga allianser mellan myndighetspersoner, ungdomar och föräldrar. Båda dessa typer av allianser tenderade att utesluta andra eller vissa parter.

Regering (staten) och Statens institutionsstyrelse var de drivande två parterna i projektet. Socialtjänstpersonal upplevde dessa som alliansparter. Tidigare forskning visar att parterna uppfattas som mer eniga och samverkande av omgivningen än de själva uppfattar sig. Till exempel menar Dacin, Reid och Ring Smith (2008: 90-117) att två organisationer som genomför "gemensamma insatser" eller samverkar kan upplevas av omgivningen som allianspartners. Denna mellanorganisatoriska allianskonstellation är statisk – den skiftar inte enligt mina empiriska fynd, men här uppträder staten inte heller som en aktör skild från Statens institutionsstyrelse.

Det som är särskilt intressant är att interpersonella allianskonstellationer kan skifta under "interaktionshetta". Coe och Prendergast (1985) samt Hedberg, Cederborg och Johanson (2007) visar att interpersonella allianser kan skifta under en interaktionssituation och att varje interaktion kan innehålla fler allianser som varierar i tema, varaktighet och aktörernas mål. Detta presenteras även i Flisbäck (2009: 43-52) där forskare undersöker alliansbildningar under brottsmålsrättegångar mellan deltagande aktörer. Studien visar att "tillfälliga allianser" kan skifta under interaktionen och att dessa vanligtvis blir "kortvariga" (Flisbäck 2009: 47). Caplow (1968) och övriga alliansanalytiker jag berört i detta avsnitt

343 Bolin (2011); Johansson (2011); Anell och Mattisson (2009: 94-95); Lindberg (2009: 64); Dacin, Reid och Ring Smith (2008); Axelsson och Bihari Axelsson (2007: 25); Willumsen (2007); Seemann (2007); Eriksson, Lindencrona, Olsson och Puskepeleit (2007: 94); Hjortsjö (2006); Huxham och Vangen (2005: 4-11, 15-17, 26-28, 60-79); Bergmark och Lundström (2005).

menar att just denna alliansbildning kan uppstå i kampsituationer och att stridsaktörer därmed kan handla strategiskt. I min studie är i dessa alliansväxlande situationer emellanåt ungdomar och föräldrar inblandade – en allians mellan en myndighetsperson och en aktör utanför organisationen kan genereras.

Ungdomarna och föräldrarna i denna studie strider vanligtvis om en intresspunkt så som beslut om placering på institutionen. De förkastar ibland myndighetspersonernas ageranden som moraliskt felaktiga, gestaltar sin offeridentitet samt försöker vända situationen till att bli fördelaktig för dem själva. Att söka ingå allianser med myndighetspersoner är en vanlig strategi för att försöka vända situationen till sin fördel. Vi har sett att det inte var självklart för ungdomar att ingå i en allians med samordnarna. I dessa interaktioner med föräldrar och ungdomar synliggjordes olika alliansskiftningar.

Ett exempel har vi i situationen där en samordnare spelar upp en scen inför ungdomarna och en annan inför tjänstemännen. Med andra ord presenterar sig samordnaren olika beroende på den publik som följer dess framträdande. I kontakten med ungdomar vill samordnaren inte ingå i allians med socialsekreteraren utan väljer ungdomen, men när samordnaren framträder inför en publik som består av tjänstemän (under ett möte) visar den upp en gemensam front med socialsekreteraren mot en samling kritiska enhetschefer.

Ett annat exempel har vi i det återgivna fallet där en mamma under en intervju synliggör en allians mellan sin dotter och samordnaren där samordnaren skyddar sin allianspartner, dottern, från mamman. Vid det andra intervjutillfället, cirka ett år senare, framställs en allians mellan mamma och dotter i kontrast till samordnaren som nu kritiseras för att ha prioriterat administrativa uppgifter istället för dottern.

Empiriska fynd där ungdomar och föräldrar framträder som huvudroller och som analyseras i detalj är enligt min mening ett av avhandlingens viktiga bidrag. Detta fokus finns inte i Bolins (2011), Johannsons (2011), Germundssons (2011) och Hjortsjös (2006) samverkansstudier som i stället fokuserar på de verksamma professionella aktörerna. Något tillspetsat kan man säga att deras ansats riskerar att reproducera den distansering till klienterna som samverkansprojekten ofta innebär eftersom deras studier inte heller uppmärksammar klienter som aktörer, deras ageranden eller röster.

En fråga som inte kunde besvaras inom ramen för min studie är: Är det allianser som skapar konflikter eller är det konflikter som skapar allianser? Det ena verkar inte utesluta det andra; konflikter tycks kunna utlösa allianser på samma sätt som allianser verkar kunna utlösa konflikter. Dessa konflikter och alliansbildningar kan också, som jag nämnde tidigare, missgynna klienten. Därför efterfrågar jag fortsatt sociologisk forskning om allianskonstellationer som består av en myndighetsperson och en aktör utanför organisationen. Dessa allianser söks ofta

av klienten och detta indikerar bland annat klientens vilja till fortsatt kamp – mot den situation i vilken klienten befinner sig. Om vi kopplar detta allianssökande till klientperspektivet i människovårdande organisationer är det mycket möjligt att klientens vilja till fortsatt kamp kan ses som en faktor som kan förbättra insatserna. Mitt perspektiv på ”klientens kamp” skiljer sig här från mitt övergripande perspektiv, att ”samverkan blir kamp”, på det sättet att klientens kamp snarare uppmärksammar den enskildes stridsvilja för en förbättrad livssituation – och jag menar att detta kan ses som något produktivt snarare än problematiskt.

Appendix

I detta tillägg vill jag mer i detalj beskriva de olika grupper som intervjuats och observerats samt en del praktiska svårigheter under själva fältarbetet och analysen. Denna avhandling baseras på 147 inspelade samtalsintervjuer och 119 fältobservationer. Materialet har insamlats mestadels av mig och Joakim Thelander. Nedan följer en uppställning av de olika grupper som intervjuats:

Ungdomar: 41 personer (tretton ungdomar intervjuades två gånger).

Föräldrar: 10 personer (fyra föräldrar intervjuades två gånger).

Socialtjänsten: 37 personer.

Institutionspersonal: 26 personer.

MVG-projektets anställda (ledningen och samordnarna): 31 personer (sex samordnare intervjuades två gånger).

Personal HVB-hem (institutioner i privat regi, inte styrda av Statens institutionsstyrelse): 2 personer.

Nedan presenteras först de intervjupersoner som jag träffat, platserna för intervjuernas genomförande samt antalet resor som jag gjort i denna studie. Därefter presenteras de olika grupper som intervjuats av Joakim Thelander. Efter detta redovisas vilka grupper som observerats under fältarbetet. Slutligen redogörs även för en del praktiska svårigheter under fältarbetet och analysen.

Goran Basics intervjuer

I tabellen nedan visas en specificering av de olika grupper som intervjuades av mig:

	2007	2008	Kön/etnicitet	Uppföljning (antal, tid)
Ungdomar	26	14	22 pojkar, 18 flickor 17 svenska, 23 annan bakgrund	13 (av 40) Efter ca 3-12 månader
Föräldrar	4	4	8 kvinnor 4 svenska, 4 annan bakgrund	4 (av 8) Efter ca 1 år
Socialtjänst	4 ss 4 ec	11 ss 3 ec	19 kvinnor, 3 män 21 svenska, 1 annan bakgrund	
SiS-personal	8 ba 5 us 3 af	4 ba 1 us 1 af 1 fd vik	14 män, 9 kvinnor 19 svenska, 4 annan bakgrund	
MVG/HVB	5 sam 2 prl 1 hvb	7 sam 1 prl	11 kvinnor, 5 män 14 svenska, 2 annan bakgrund	3 samordnare (av 12) Efter ca 1 år
Totalt	62	47		

Förkortningar:

ss – socialsekreterare

us – utredningssekreterare

sam – samordnare

ec – enhetschef

af – avdelningsföreståndare

prl – projektledning

ba – behandlingsassistent

fd vik – före detta vikarie

hvb – hem för vård eller boende

39 ungdomar som jag träffade på Statens institutionsstyrelses särskilda ungdomshem och en som jag träffade efter placering på institutionen intervjuades. Av de 39 ungdomar som jag träffade på institutionen var trettio placerade på behandlingsavdelningar, åtta på utredningsavdelningar och en på akutavdelningen. Av de intervjuade var 22 pojkar och 18 flickor och alla var mellan 15³⁴⁴ och 20 år gamla. 17 av dem var etniska svenskar och 23 hade annan etnisk bakgrund³⁴⁵. Under 2007 intervjuades 26 ungdomar och under 2008 intervjuades 14. 13 av dessa ungdomar uppföljningsintervjuades efter cirka tre till tolv månader.

³⁴⁴ Två ungdomar var under femton år när de intervjuades, de var båda 14 år och 8 månader gamla.

³⁴⁵ Enligt mina fältanteckningar (se avsnittet *Fältobservationer*). Bakomliggande fakta, som kön och etnicitet hos de intervjuade, baseras på mina fältanteckningar före, under och efter intervjuerna. Jag nedtecknade information om intervjupersonernas utseende, deras berättelse, deras namn och deras uttal (se avsnittet *Överskottsinformation*).

Åtta mammor³⁴⁶ vars barn varit placerade på särskilda ungdomshem intervjuades. Fyra av dem var etniska svenskar och fyra hade en annan bakgrund. Under 2007 intervjuades fyra föräldrar och under 2008 intervjuades fyra. Fyra av dessa mammor uppföljningsintervjuades efter cirka ett år.

22 socialtjänstanställda intervjuades. Av de intervjuade var sju enhetschefer och femton socialsekreterare. Alla var mellan 25 och 65 år gamla, och 19 av dem var kvinnor och tre män. Tjugoen av de intervjuade var etniska svenskar och en hade en annan bakgrund. Majoriteten av de intervjuade från socialtjänsten kom från någon av de större städerna det vill säga Malmö, Göteborg eller Stockholm (se nedan om den geografiska placeringen av de intervjuade). Under 2007 intervjuades fyra socialsekreterare och fyra enhetschefer och under 2008 elva socialsekreterare och tre enhetschefer.

23 anställda på de särskilda ungdomshemmen intervjuades. Av de intervjuade var 12 behandlingsassistenter, sex utredningssekreterare, fyra avdelningsföreståndare och en före detta vikarie. Alla var mellan 25 och 65 år gamla, och 14 av dem var män och nio kvinnor. 19 av de intervjuade på de särskilda ungdomshemmen var etniska svenskar och fyra hade en annan bakgrund. Under 2007 intervjuades åtta behandlingsassistenter, fem utredningssekreterare och tre avdelningsföreståndare, och under 2008 fyra behandlingsassistenter, en utredningssekreterare, en avdelningsföreståndare och en före detta vikarie.

Utöver de fyra presenterade intervjukategorierna intervjuades femton anställda i projektet, det vill säga samordnarna och projektledningen, samt en anställd på ett HVB-hem (hem för vård eller boende). Dessa var mellan 25 och 65 år gamla, och 11 av dem var kvinnor och fem var män. 14 av de intervjuade var etniska svenskar och två hade en annan bakgrund. Under 2007 intervjuades fem samordnare, två medlemmar av projektledningen och en HVB-personal och under 2008 intervjuades sju samordnare och en från projektledningen. Tre samordnare uppföljningsintervjuades efter cirka ett år.

Var genomfördes intervjuerna?

I följande tabell presenteras de intervjuade ungdomarnas och föräldrarnas hemkommuner. Här presenteras också var de intervjuade och observerade myndighetspersonerna kontor var belägna.

346 "Föräldrar" blir i mina intervjuer i stort liktydigt med mödrar, eftersom alla föräldrar som intervjuats av mig är kvinnor, det vill säga mammor. I Joakims intervjuer finns en intervju med en pappa. Under några av mötena är emellertid pappor och en styvpappa närvarande.

	Skåne	Göteborgsområdet	Stockholmsområdet	Uppföljning
Ungdomars hemkommun	22	8	10	Skåne 7 Göteborg 3 Stockholm 3
Föräldrars hemkommun	4	2	2	Skåne 3 Stockholm 1
Socialtjänst-kontor	2	3	9	
Socialtjänst IP	4	5	13	
SiS-institution	3	5	7	
SiS-personal IP	5	8	10	
MVG-kontor och SiS huvudkontor	1	1	2	Stockholm 3
MVG/HVB IP	0	5	11	
Totalt Kontor och institutioner	6	9	18	
Intervjuperson	35	28	46	

Tjugotva av de intervjuade ungdomarna kommer från Skåne, åtta från Göteborg och tio från Stockholm³⁴⁷. Av de uppföljningsintervjuade kommer sju från Skåne, tre från Göteborg och tre från Stockholm.

Fyra av de intervjuade föräldrarna kommer från Skåne, två från Göteborg och två från Stockholm. Uppföljande intervjuer gjordes med tre föräldrar från Skåne och en från Stockholm.

För att genomföra fältarbetet och intervjuer besökte jag fjorton olika socialtjänstkontor sammanlagt nitton gånger. I Skåne besökte jag två kontor, i Göteborgsområdet tre och i Stockholmsområdet nio. Fyra av de intervjuade socialtjänstanställda kommer från Skåne, fem från Göteborg och tretton från Stockholm.

Jag besökte femton av de särskilda ungdomshemmen (SiS-institutioner). I Skåne besökte jag tre institutioner, i Göteborgsområdet fem och i Stockholmsområdet sju. Fem av de intervjuade anställda på SiS-institutioner kommer från Skåne, åtta från Göteborgsområdet och tio från Stockholmsområdet.³⁴⁸

347 Här innefattas också kommunerna Borlänge, Gävle och Falun.

348 För att genomföra intervjuerna med ungdomar och institutionspersonal besökte jag femton av de särskilda ungdomshemmen. (Det handlar om 15 administrativa enheter, men rent geografiskt besökte jag 18 institutioner placerade på olika orter.) 23 olika avdelningar besöktes. Inom en och samma institution besöktes ibland flera avdelningar. Jag besökte behandlingsavdelningar vid femton tillfällen, utredningsavdelningar vid sju tillfällen och en akutavdelning vid ett tillfälle. Under 2007 besökte jag behandlingsavdelningar 11 gånger, utredningsavdelningar fyra gånger och en akutavdelning en gång. Under 2008 besökte jag fyra behandlingsavdelningar och tre utredningsavdelningar.

Jag besökte samordnarnas tre kontor och Statens institutionsstyrelses huvudkontor vid sammanlagt 17 tillfällen. I Skåne besökte jag samordnarnas kontor vid två tillfällen, i Göteborg vid ett tillfälle och i Stockholm besökte jag samordnarnas kontor och Statens institutionsstyrelses huvudkontor vid 14 tillfällen. I Stockholm intervjuade jag tre från projektets ledning och åtta samordnare. Tre av dessa samordnare intervjuades två gånger. I Göteborg intervjuade jag fyra samordnare och en anställd på ett HVB-hem.

Intressant är, som kan ses i tabellen ovan, att majoriteten av de besökta institutionerna finns i Göteborgs- och Stockholmsområdet och att majoriteten av de intervjuade ungdomarna kommer från Skåne. I dessa fall kan man se att socialtjänsten och Statens institutionsstyrelse vid placeringar ibland bortser från principen närhemplacering. Ungdomarna i denna studie valdes slumpmässigt, det var inte så att jag frågade efter ungdomar från Skåne när jag besökte institutionerna. (Hur ungdomarna valdes ut för intervjuerna beskrivs i avsnittet *Att träffa intervjupersoner – via portvakter*.) Det var snarare vanligt att jag på en Skåneinstitution slumpmässigt träffade ungdomar från Göteborg och Stockholm, och på en Stockholmsinstitution ungdomar från Skåne och Göteborg.

Mitt fältarbete genomfördes från april 2007 till oktober 2008. De första intervjuerna genomfördes från och med april 2007 till och med september 2008. Intervjuerna var mellan 20 och 120 minuter långa. Uppföljningsintervjuer genomfördes tre till tolv månader efter första intervjun. Två ungdomar som fortfarande befann sig på SiS-institution intervjuades återigen mellan september 2007 och december 2007. Resterande uppföljningsintervjuade intervjuades mellan augusti 2008 och oktober 2008. De uppföljningsintervjuer där jag och intervjupersonen träffades personligen varade mellan 30 och 180 minuter.

Resor

Under fältarbetet har jag befunnit mig på många platser och mött många olika aktörer i ungdomsvården. Samordnare har till exempel rest runt och träffat andra aktörer i ungdomsvården – inte minst ungdomar som placerats på olika ställen, ibland en bra bit från hemkommunen. Jag har i min tur följt efter samordnarna, besökt ungdomarna och träffat andra involverade. Jag har varit närvarande på fältet vid många tillfällen och fältet har varit ett vittförgrenat sådant. Vid mina resor brukade jag använda tåg. I tabellen nedan visas en specificering av de olika resorna utifrån mina fältanteckningar och Tur&Retur, ett webbaserat resehanteringssystem vid Lunds universitet.

	2007	2008	Totalt
Skåne	18	8	26
Göteborgsregionen	8	4	12
Stockholmsregionen	13	12	25
Totalt	39	24	63

Sammanlagt reste jag 63 gånger, 39 gånger under 2007 och 24 under 2008. I Skåne reste jag sammanlagt 26 gånger, 18 gånger under 2007 och åtta gånger under 2008. Vid dessa resor använde jag förutom tåg även buss. Till Göteborgsregionen reste jag sammanlagt 12 gånger, åtta gånger under 2007 och fyra gånger under 2008. Till Stockholmsregionen reste jag sammanlagt 25 gånger, 13 gånger under 2007 och 12 gånger under 2008. Dessa resor kombinerades ibland med vidare anslutningar med tåg och/eller buss. En del av besöken gjordes inte i själva Stockholmsområdet utan i de närliggande kommunerna Falun, Borlänge och Gävle. Särskilt intensiva och påfrestande var några veckor under 2007 och 2008 då jag reste flera gånger i veckan.

Mina fältanteckningar ger också information om när resan började, när den avslutades och hur tillbringade jag tiden under resan. Detta kan utläsas exempelvis i följande fältanteckning:

Resan till Stockholm börjar med tåget klockan 5:33 från Helsingborg till Hässleholm och fortsätter sen med X2000 från Hässleholm till Stockholm. Jag använder tiden på tåget till att läsa Joakim Thelanders fältanteckningar och mitt eget utkast från en intervju med två socialsekreterare. /.../ Jag sitter i ett café på T-centralen i Stockholm och väntar på tåget. Klockan är 16.50. Under tiden antecknar jag stödord som jag ska utveckla vidare på tåget när jag renskriver fältanteckningen på dator. På tåget skriver jag den här anteckningen och fortsätter att läsa intervjuutkastet med två socialsekreterarna. Hemma är jag igen kl 22.30. (FA 0808)

Fördelen med tågresandet var att jag kunde använda tiden på tåget till att arbeta. På tåget brukade jag skriva mina fältanteckningar, transkribera intervjuer, läsa intervjuer och fältanteckningar eller analysera material. Detta sätt att arbeta gav mig ett tidsmässigt tillskott, varje resa medförde två till åtta timmar ”extra” arbetstid som i längden visade sig vara fördelaktig för mig – jag fick mer tid för analys.

En förutsättning för att få tillgång till detta tidsmässiga tillskott var att jag höll mig frisk under fältarbetet. Jag reflekterade över detta första gången jag blev sjuk under en resa. Fältanteckningarna från denna dag ger en bild av en krasslig forskare:

Under tågfärden renskriver jag fältanteckningar från den 20 juli. /.../ Under arbetet börjar jag känna svaghet i kroppen som med tiden övergår till huvudvärk och svettningar. Jag sätter alarmet till kl. 12.10 ((ankomsttid till Tranås)) och somnar. /.../ Intervjun med Clara ((en-

hetschef)) är bokad till kl. 13.00. Jag fryser fortfarande och har huvudvärk. /.../ I Tranås, på väg till kommunhuset, ser jag ett apotek. /.../ Efter intervjun köper jag ett paket Ipren på apoteket. Fortfarande fryser jag och har huvudvärk. I en mataffär köper jag en smörgås som substitut för lunch. Jag har 40 min på mig att äta upp den innan nästa intervju. Jag tar Ipren i samband med lunchen. (FA 0715)

Joakim Thelanders intervjuer

Förutom mitt material analyseras i studien en del av det material som samlats in av Joakim Thelander och Malin Åkerström. Under materialinsamlingen var Thelander den som i huvudsak följde samordnarnas arbete genom fältobservationer och intervjuer. Under hans arbete intervjuades 38 projektdeltagare. I tabellen nedan visas en specificering av de olika grupper som Thelander intervjuat:

	2007	2008	Uppföljning (antal, tid)
Ungdomar		1	
Föräldrar		2	
Socialtjänst	9 ss 2 ec	4 ss	
SiS-personal	2 af 1 ft 1 hvb		
HVB			
MVG	13 sam	3 sam	3 sam (av 16) Efter ca 1,5 år
Totalt	28	10	

16 samordnare intervjuades. Tretton av dessa intervjuades under 2007 och tre intervjuades under 2008. Uppföljningsintervjuer genomfördes med tre av dessa efter cirka ett och halv år.

15 socialtjänstanställda intervjuades. Intervjugruppen utgjordes av två enhetschefer och tretton socialsekreterare. Nio socialsekreterare och två enhetschefer intervjuades under 2007 och fyra socialsekreterare under 2008.

Tre personer som arbetade på de särskilda ungdomshemmen intervjuades. Av dessa var två avdelningsföreståndare och en familjterapeut. Förutom dessa intervjuades en anställd på ett HVB-hem. Dessa intervjuades under 2007.

Utöver de presenterade intervjukategorierna intervjuades en ungdom och två föräldrar, en mamma och en pappa, vars barn varit placerade på särskilda ungdomshem. Dessa intervjuades under 2008.

Vem observerades?

Det utförda arbetet har varit beroende av våra tidsmässiga och ekonomiska möjligheter. De samordnare som varit placerade i Skåne har följts mer intensivt, dels för att forskargruppen har sitt säte vid Lunds universitet, dels för att majoriteten av de intervjuade ungdomarna kommer från Skåne.

Antal observationstillfällen, fältanteckningar i samband med intervjuerna inkluderade, har varit 119.³⁴⁹ Samordnarnas arbete observerades 70 gånger. Här låg fokus på samordnarnas interaktion (under mötet och i vardagen) med andra aktörer i vårdkedjan, det vill säga socialsekreterarna, behandlingsassistenterna och avdelningsföreståndarna från institutionen, ungdomarna, föräldrarna, skolrepresentanterna och familjterapeuterna. Referens- och arbetsgruppsmöten observerades (och bandades³⁵⁰) 10 gånger och här fokuserades på mötesinteraktionen mellan mötesdeltagarna, representanter från projektledningen, samordnarna, enhetschefer inom socialtjänsten och institutionschefer från Statens institutionsstyrelse. Vid referens- och arbetsgruppsmöten närvarade, vid några enstaka tillfällen, även socialsekreterare och avdelningsföreståndare.

Metodologiska omständigheter och problem

I detta avsnitt redogörs för praktiska svårigheter under fältarbetet och analysen. Här noteras svårigheten att boka in vissa personer till intervjuer, missförhållanden på särskilda ungdomshem och mitt eget känsloarbeta.

Svårigheter inför kontakten med informanter

I denna studie fanns, som jag tidigare nämnt, ett formellt tillträde till fältet, ett allmängiltigt godkännande av fältarbetet från projektledningens sida. De flesta intervjupersoner på golvnivå fick jag kontakt med utan några svårigheter men vid några tillfällen fanns svårigheter på vägen. Svårigheterna kunde handla om att få

349 Sammanlagt genomförde jag 57 observationstillfällen. Av dessa var 39 i samband med intervjuer och 18 i samband med arbetsgruppsmöten och observationer av samordnarnas arbete. Under 2007 observerade jag vid 36 tillfällen, under 2008 observerade jag vid 21 tillfällen.

350 Jag frågade först de medverkande om de godtog detta.

tillgång till alla intervjukategorier och speciellt gällde detta kategorin ungdomar. Det kunde handla om en avdelningsföreståndare som inte tillät mig att besöka en pojke med motiveringen ”det händer så mycket kring honom (pojken) nu” eller socialsekreterare som hänvisade till sekretessen när de inte ville ge mig ungdomars mobilnummer. Det kunde också handla om ungdomar eller föräldrar som inte dyker upp till en uppföljningsintervju.

Mina svårigheter kan något schematiskt indelas i *extern- och internbetingade svårigheter*. De externbetingade svårigheterna aktualiseras utifrån, ett typexempel är myndighetspersoner som på olika sätt försvårar mitt möte med ungdomar eller föräldrar. De internbetingade svårigheterna aktualiseras då en aktör själv försvårar mitt försök att intervjua honom eller henne. Ett typexempel på interna svårigheter är en ungdom eller mamma som inte dyker upp på en inbokad intervju eller myndighetspersoner som inte besvarar mina meddelanden på deras telefonsvarare eller till deras e-post.

Externbetingade svårigheter

Claes Levin (1998: 101-103), vars doktorsavhandling utgår från ett fältarbete på en ungdomsinstitution, beskriver det tidsödande förlopp som utspelade sig innan han fick tillträde till fältet. Under cirka åtta månaders tid bollades han mellan olika myndighetspersoner och därmed försenades Levins möte med placerade ungdomar. Han stötte på flera svårigheter under denna tid och det gemensamma för svårigheterna var att dessa aktualiserades externt – utifrån. Dessa svårigheter kommer till uttryck i avhandlingen:

”Mötet ställdes in och sköts upp till två veckor senare. /.../ Jag /.../ ombads komma igen efter semestrarna när mer personal var på plats. /.../ Vi uppfattade bemötandet som ett avvisande och vår reaktion var mest besvikelse och irritation. /.../ Vid min första träff med personalen blev mötet inställt under hänvisning till olika slags hinder och missuppfattningar.³⁵¹/.../ De hade emellertid båda två blivit sjuka ((föreståndarna på institutionen)) så mötet blev inställt. Den tredje föreståndaren meddelade mig dessutom att tillståndet inte var riktigt klart och kanske det krävdes beslut av socialnämnden först.³⁵² /.../ samma dag ringde personalen och meddelade att föreståndaren var sjuk och vi fick bestämma ny tid till nästa vecka igen. Nu började jag tolka händelserna som ren rädsla hos de inblandade.³⁵³ /.../ Jag fick mitt tillstånd, men jag blev uppmanad att hålla kontakt med avdelningschefen under hela den tid forskningsarbetet pågick. Det började mer och mer kännas som om jag skulle övervakas under ett arbete i någon hemlig försvarsanläggning. Nästa dag träffade jag personalgruppen och möttes av viss välvilja. Jag kunde dock inte inleda forskningen nästa vecka för då skulle föreståndaren ha semester!”³⁵⁴

351 Levin (1998: 102).

352 Ibid: 102-103.

353 Ibid: 103.

354 Ibid.

Ett intressant exempel på de externbetingade svårigheterna kunde urskiljas i mitt material sex gånger vid olika tidsmässiga intervaller under projektens gång. Under maj månad 2007 träffade jag tre samordnare och berättade om mina planer att träffa och intervjua ungdomar. Samordnaren Nathalie var särskild kritisk till min idé att träffa ungdomar och tala med dem. Fältanteckningen från den dagen ger inblick i Nathalies ifrågasättande perspektiv:

I början av möte ifrågasatte Nathalie behov att prata med ungdomarna överhuvudtaget. Hon undrade om det inte "räcker med enkäten som skickas till Stockholm" och då förklarade jag skillnaden mellan processutvärderingen som forskningsgruppen från Lund universitet gör och effektutvärderingen som Socialhögskolan i Stockholm gör. /.../ Vidare undrade Nathalie om vad som händer när ungdomarna inte har någonting att säga om sin samordnare. "Vi skapar ingen relation med dem" påpekade de övriga närvarande. (FA 0712)

På denna mötet tog samordnarna på sig rollen som portvakter. Vi kom överens att alla i den samordnargruppen, som bestådd av fyra samordnare (en samordnare närvarade inte vid det mötet), skulle tillfråga två ungdomar och två föräldrar om de vill ställa upp för en intervju. På så sätt skulle jag få kontakt med åtta ungdomar och åtta föräldrar.

Efter cirka två veckor under en mötespaus sa samordnaren Nathalie till mig: "jag har tänkt efter och jag ska inte ge dig kontaktuppgifter för dessa två ungdomar som vi kom överens om innan". Hon sa också att hon "eventuellt kan tänka sig att återkomma med den informationen under hösten 2007". (FA 0725)

Med övriga tre samordnare i den samordnargruppen gick arbete långsamt och efter en och halv månad hade de tillfrågat fyra ungdomar och fyra föräldrar som alla har tackat ja att bli intervjuade. I samråd med Malin Åkerström och Joakim Thelander satsade jag i fortsättningen på att träffa ungdomar och föräldrar genom institutionschefer och socialsekreterare som jag beskrev i kapitel två.

Att direkt kontakta institutionen och på så sätt komma i kontakt med ungdomarna uppskattades inte av Kajsa, en samordnare från samma samordnaregrupp som Nathalie. Samordnaren Kajsa ringde mig cirka fem månader efter mötena ovan. Hon kräver att jag i fortsättningen, i första hand, kontaktar ungdomar genom samordnarna och i andra hand, om jag får kontakt med ungdomar genom institutionschefer, att jag informerar samordnarna om vilka ungdomar jag talade med (FA 0703).

Jag avvisade kraven ovan med en motivering som kan sammanfattas i tre synpunkter. Den första synpunkten var *den vetenskapliga*. Samordnarna ingick i projektet och de var en yrkeskategori som skulle utvärderas. Resultatet av studien kunde påverkas om jag enbart intervjuade ungdomar som samordnarna valt eller om samordnarna fick veta vilka ungdomar jag intervjuade. Den andra synpunkten var *den etiska*. Att informera samordnarna om vilka ungdomar jag talade med

var moraliskt problematiskt med tanke på den anonymitet som jag utlovat ungdomarna. Den tredje synpunkten var *den tidsmässiga*. Kontakten med de första åtta ungdomar som skulle intervjuas förmedlades genom samordnarna. Detta arbete tog lång tid och samordnarna hann bara med att tillfråga fyra ungdomar. Den tidsmässiga synpunkten utvidgas här, dels medförde försöket ovan en tidsmässig försening för planerad insamling av det empiriska materialet för denna studie, dels ville jag inte att samordnarna använde sin arbetstid för att tillfråga ungdomar om att delta i studien – enligt min mening hade samordnarna en annan arbetsuppgift att prioritera, nämligen att hjälpa dessa ungdomar. (FA 0703)

Samordnaren Kajsa var inte nöjd med motiveringen ovan. Hon upprepade flera gånger att det underlättar samordnarnas arbete och minskar frustrationen bland ungdomar om jag träffar ungdomar *genom* samordnarna. Själva telefonsamtalet utspelades i lugn och sansad ton. Jag hade emellertid svårt att förstå att yrkeskategorin som utvärderas själva vill välja intervjupersonerna som ska berätta om dem, samt att en samordnare kräver av mig att strunta i anonymitet som jag lovat till ungdomarna. Telefonsamtalet avslutades med en implicit hotfull fråga till mig: "Goran är du säker på att du vill göra på detta sätt?" Mitt svar var: "Ja". Då sa Kajsa: "Då är jag tvungen att gå vidare med frågan". (FA 0703)

Två timmar efter telefonsamtalet ovan får Malin Åkerström e-post från en person i projektledningen (Mikael) med följande innehåll:

Malin, Vi har vad jag vet just haft vårt första lilla meningsutbyte. Det är MVG-samordnaren Kajsa och Goran som talats vid. Så vitt jag kan förstå har Goran tagit kontakt med en placerad elev utan att först kontakta samordnaren. Olyckligtvis var Goran i detta fall så snabb att Kajsa och ingen annan SiSare heller hade informerat ungdomen om MVG. Detta innebar naturligtvis strul. Det olyckliga är att Goran och Kajsa inte rätt upp situationen inför framtiden. Jag önskar nu att du instruerar Goran och Joakim att ta elevkontakter först efter samråd med aktuell MVG-samordnare.

Malin Åkerström ringde Mikael och förklarade hur jag skulle göra när jag träffade ungdomarna samt argumenterade för detta med samma skäl: de vetenskapliga, etiska och tidsmässiga. Mikael berättade att han informerats av samordnaren Kajsa att jag besöker ungdomar på institutionen utan att först kontakta institutionen, att jag bara dyker upp på institutionen och frågar efter ungdomar som är med i projektet. (Malin FA 2007) Resultatet blev att Mikael gav sitt stöd till mitt tillvägagångssätt: att i första hand kontakta institutionsledningen.

Efter cirka en månad framförde, under ett möte med en annan samordnargrupp, samordnaren Tomas önskemål om att jag informerade samordnarna innan jag "går in och träffar ungdomar". Återigen fick jag gå igenom de vetenskapliga, etiska och tidsmässiga synpunkterna. Det verkade sedan som att samordnarna i

denna grupp accepterat mitt sätt, det kom ingen e-post från projektledningen efter detta möte. (FA 0718)

Efter den sista argumentationsrundan fortsatte mitt fältarbete utan större störningar. Efter cirka ett år, under de sista månaderna av projektet kontaktade jag flera av de särskilda ungdomshemmen för att försöka få information om vissa av de ungdomar som jag intervjuat för att göra uppföljningsintervjuer. Mina fältanteckningar från denna tid ger exempel på en ny externbetingad svårighet som verkar ha sin upprinnelse från maj 2007:

Den 30 augusti kontaktade jag även utredaren Kerstin från Kalsis ((SiS utredningshem)) som jag intervjuade under 2007 och frågade om kontaktuppgifter för flickan Stina. Utredningssekreteraren berättade att efter mitt senaste besök till institutionen "ifrågasatte man om jag hade rätt att komma och intervjua personal och ungdomar". Utredningssekreteraren sa vidare att jag ska "kontakta samordnaren Nathalie eller projektledningen" och att de har information om Stina. Jag förklarade att anledningen till att jag ringt upp den institutionspersonal som jag tidigare talat med, för information om en viss ungdom, var att jag ville begränsa antalet människor som visste att jag pratat med en viss ungdom. (FA 0819)

De externbetingade svårigheterna som beskrivs ovan kan tolkas som en uttryck för en "viktighetskultur" (Jacobsson, personlig kommunikation) som kan utläsas i Jacobssons (2000: 227-300) avhandling om dövvärlden. Jacobsson skriver om känsliga ämnen som hon berört med sina intervjupersoner och den emotionella laddningen som framvisats under en del intervjuer samt moraliska innebörder av dessa. Intervjuade personer med yrkesmässiga positioner i Jacobssons studie tycks bevaka sina klienter och detta bevakande förklaras av dessa med exempelvis känslighet i fallet, eftersträvad tillit och försök att skapa och behålla relationer. De gör sig "viktiga" genom att framställa sig som beskyddare av sina klienter. Vissa myndighetspersoner som jag kontaktade i mina försök att komma i kontakt med ungdomar uppvisade liknande revirbevakning.

Förutom samordnarna ovan fanns det exempelvis fall då avdelningsföreståndarna inte tillät mig att besöka en pojke på institutionen trots att institutionschefen godkänt det. Dessutom finns det socialsekreterare som hänvisar till sekretessen och inte vill förmedla information om ungdomarna. Å andra sidan finns det socialsekreterare som inte hänvisar till sekretessen och som förmedlar ungdomens mobilnummer direkt. När jag sen talade med dessa ungdomar visade det sig att de ofta var kritiska till samordnarens och institutionspersonalens insatser och nöjda med socialsekreterarens insats.

Det finns sannolikt en "viktighetskultur", men också andra skäl till att man inte ge forskare tillgång till sina klienter. Lee (1993: 6-7) beskriver olika typer av hot som forskaren kan utgöra beroende på vilka frågeställningar och grupper som avses studeras. Ett av dessa hot är att forskarens närvaro kan innebära en risk att

aktörernas ”avvikande” aktiviteter ska observeras och avslöjas, som till exempel vid granskning av myndighetsarbete.³⁵⁵

En möjlig förklaring till myndighetspersonernas beskrivna handlande ovan kan vara deras eventuella rädsla för sanktioner, ifall ungdomarna skulle rapportera om någon avvikande om deras arbete, dels som ett sorts revirbevakande av ungdomarnas rättigheter där ungdomarna *skyddas* av de andra (i detta fall av mig).

Internbetingade svårigheter

Internbetingade svårigheter kan exemplifieras av de fall där jag lämnade meddelande på aktörernas telefonsvarare och skickade e-post till aktörer och efter detta hände ingenting, all respons uteblev. I likhet med detta inräknas här de fall då ungdomar eller mammor inte dykte upp på en bokad intervju.

Samtliga från socialtjänsten, som tillfrågats att samtala om projektet, var villiga att ställa upp för en intervju. Det som var svårt ibland var att få kontakt med de berörda och få deras samtycke för intervjuer. Detta gällde särskilt kontakten med några av enhetscheferna. Mina fältanteckningar ger en bild av detta:

Efter intervjun med Rosmari ((enhetschef)) satsade jag på att kontakta ”de direkt inblandade cheferna” som hade en praktisk inblick i samordnarnas arbete /.../. Flera gånger lämnade jag meddelanden på deras telefonsvarare och till receptionisten som lovade att mejla till dem men även här fick jag ingen respons. (FA 0728)

Att få kontakt med ungdomarna för uppföljningsintervjuer då de lämnat institutionen var inte så lätt om vi jämför med tiden då de var placerade på institution. Mina svårigheter att få träffa en del av dem var påtagliga. Fältanteckningen nedan ger inblick i dessa interna svårigheter:

Först kontaktade jag Telis ((SiS institution)) och pratade med behandlingsassistenten Karl angående pojken Ivan. Under samtalet fick jag det mobilnummer som behandlingsassistenten nyligen fått av Ivan via e-post. Fram till den 30 augusti ringde jag Ivans telefonnummer flera gånger, även på helgen men jag fick inget svar. Efter sex dagar ringde jag även Ivans kontaktman på frivården i den aktuella kommunen och frågade om Ivans telefonnummer. Han uppgav samma telefonnummer som Ivans behandlingsassistent på SiS institutionen. (FA 0819) Flera dagar senare svarar Ivan och vi bokar tid för en intervju. Han var pratsam och verkade vara glad att höra av mig. På intervjudagen dyker Ivan inte upp på den plats som vi kommit överens om. Jag ringer honom på mobilen och skickar meddelande men han svarar inte. Jag ringde Ivan flera gånger den kvällen och dagarna efter men han svarade inte. (FA 0820)

355 Se även Jacobsson (2000: 228-229).

Informanter och intervjupersoner som inte dyker upp på inbokade möten omskrivs i tidigare studier. Davies (1989: 57-61) påpekar att hon fick ändra avhandlingens urvalsgrupp för intervjuer på grund av svårigheterna att hitta villiga intervjupersoner och Klockars (1974: 216-217) beskrev en nyckelinformant som inte kom på mötet utan istället skickade sin bror som spanare. Ett allmänt tips då det gäller att minska risken för att intervjupersoner inte dyker upp till intervju är att på morgonen samma dag eller kvällen innan skicka ett sms för att påminna (Veronika Burcar, personlig kommunikation).

Även fältanteckningarna i samband med intervjuer med föräldrar ger ibland en inblick i de internbetingade svårigheterna. Ibland lyckades jag trots dåliga odds. Nedan beskrevs fallet med en mamma som inte kom på tre inbokade intervjuer. Veckan därpå skriver jag:

Jag försökte ringa Ann flera gånger samma dag men fick inget svar på telefonen. Dagen efter fick jag tag på henne. Så fort jag presenterade mig i telefon sa Ann: "ooo har jag missat, har jag missat det?". Hon verkade vara ledsen och berättade att hennes yngre son "också missbrukar" och att hon känner "en enorm påfrestning" på grund av alla möten där hon måste närvara ((mötena på socialtjänsten och institutionen)). Exempelvis sa hon: "nu på torsdag och fredag har jag två möten på förmiddagen, ett på eftermiddagen, båda dagarna". I samband med det ovan nämnda samtalet bokade vi tid för intervju veckan därpå på kaféet Yvon. Ann bad mig ringa henne dagen före intervjun och påminna om intervjun. Dagen före intervjun ringde jag och påminde Ann om vårt planerade möte. Hon tackade för att jag ringde och sa att hon skulle komma på den utsatta tiden. I dag kl. 9. 55 träffades vi utanför kaféet Yvon. (FA 0704)

En genomgående förklaring från de vuxnas sida har varit tidspress, som i fallet med Ann i fältanteckningen ovan där hon framställer sin tillvaro som överbokad av olika möten. Även myndighetspersoner gestaltar tidspressen i sin tillvaro. Min plan under fältarbetet var att fånga de verksamma i flykten, småprata lite när man träffades i olika sammanhang. Ibland var detta emellertid inte någon lyckad metod, eftersom de redan var uppbokade.

En situation som avspeglar svårtillgängligheten utanför kalendrarnas inbokade tider utspelades efter ett referensgruppsmöte, då jag frågade en person i projektledningen om han kunde tänka sig att bli intervjuad. Han var villig och skulle bara göra ett kort ärende för att sedan återkomma till möteslokalen där jag väntade. Han kom dock tillbaka och meddelade att han nog var lite förhastad, att han hade andra möten så intervjun fick vänta till en annan gång. (FA 0729) Intervjun ägde rum vid ett senare tillfälle, efter elva månader och tjugoåtta dagar.

Dilemman under fältarbetet

Under mitt fältarbete aktualiserades många nya teman som fångat mitt intresse. Dessa teman försökte jag följa upp och formulera nya frågeställningar. En del av de nya temana skapade dilemman. Några gånger ställde jag mig själv frågan: Ska jag rapportera denna händelse till de ansvariga fast jag utlovat anonymitet? Två teman som kunde skapa dilemman var: *regelbrytande yrkesutövande* och *forskarens möte med eventuella missförhållanden*. De dilemman som skapades här karaktäriseras av att vilket val jag än gör så får det någon form av negativ konsekvens.

De regelbrytande yrkesutövandena är exempel på *externa relationer* såsom myndighetspersoners avvikelser från det förväntade sättet att arbeta. Övergripande exempel är samordnarna som inte har kontaktat eller träffat sina ungdomar på institutionen under flera månaders tid. Samordnarna skulle ha gjort detta enligt projektbeskrivningen och en del har avvikit från det regelrätta.

De iakttagna missförhållandena är moraliska tvivelaktigheter på särskilda ungdomshem (SiS-institutioner) så som porr tidningar som jag av en slump hittade på personaltoaletten och visitationen av en femtonårig flicka utförd av en manlig avdelningsföreståndare. Det genererade ofta nya frågor till aktörer. Samordnarna och projektledaren tillfrågades vid intervjun om bristande kontakter med ungdomarna och den aktuella institutionschefen tillfrågades om regelverken för visitationen.

Regelbrytande yrkesutövande

Exemplen på de ”avvikande” (i betydelsen regelbrott) yrkesutövande är många i denna studie. En av de tydligaste är somliga samordnares bristande kontakt med ungdomarna. Exempelvis var det tre ungdomar på en institution som träffade sina samordnare första gången efter åtta till elva månader. Av dessa ungdomar var två svenskar och en hade en annan bakgrund, alla tre var flickor och de var placerade på behandlingsavdelningar.

Det kan finnas många möjliga förklaringar till varför samordnarna inte tidigare träffat dessa ungdomar. En samordnare sa att denna institution inte tillåter ”täta kontakter” mellan ungdomen och samordnaren under placeringen på institutionen.

Ett annat exempel var fem ungdomar som i samband med mina besök till institutioner fick information om att de skulle vara med i projektet och att de skulle få en samordnare. Informationen framfördes ofta av institutionspersonalen inför mina besök. De berörda ungdomarna berättade för mig att de inte haft någon kännedom om projektet och samordnarna. Av dessa ungdomar var en svensk och

fyra hade en annan bakgrund, fyra är pojkar och en flicka, tre av dem var placerade på utredningsavdelningar och två på behandlingsavdelningar.

I två fall märks att jag varit tidigt ute och att samordnarna kanske inte hunnit ringa eller möta ungdomen i fråga. Den förklaringen kan dock inte vara aktuell i fråga om de tre återstående ungdomarna som varit placerade i allt från nio veckor till cirka ett år på de särskilda ungdomshemmen som jag besökte.

Även samordnaren Martin berättade under en intervju att personal från en SiS-institution kontaktat honom efter att jag intervjuat en ungdom och informerat Martin att den ungdomen är med i projektet men att han inte träffat sin samordnare. Martin berättar att projektledningen glömt att informera samordnargruppen om pojken och att pojken varit utan samordnare ”i en månad” (FA 0821). I mitt empiriska material ser jag att på den aktuella institutionen intervjuade jag en pojke som var med i projektet elva månader och som fick kännedom om detta först i samband med mitt besök (FA 0733).

Forskarens möte med eventuella missförhållanden

De iakttagna missförhållandena eller moraliskt tvivelaktiga handlingar från institutionslivet kan utläsas i mina fältanteckningar, till exempel i fallet då jag hittade porrbladningar (Hustler) på personaltoaletten på SiS institutionen Luttby (FA 0731). Ett annat exempel är en pojke som fotograferas efter en konflikt med personalen på en annan institution:

På institutionen ((Lanius)) kommer utredningssekreterare och jag in i ett kontor och därifrån ser man genom ett plexiglas avdelningen. På avdelningen observerar jag två kraftiga och ljushåriga män och en mager svarthårig pojke. En av männen tar en bild med kamera på pojken. Han riktar kamera från halvmeters avstånd och fotograferar pojkens vänstra sida av huvud nacke och axeln. Först siktar tjänstemannen med digital kamera på pojken som tittar på honom, sen knuffar tjänstemannen pojkens huvud åt höger, med en styrka i knuffen så att pojkens huvud rör sig livlöst åt höger och stannar där. Denna huvudställning är fryst en stund och tjänstemannen verkar i den stunden ta foto. (FA 0812)

Efter cirka halvtimme intervjuar jag denna pojke. Han heter Samir och berättar att han brottades ner av personalen dagen innan, fick en skada på halsen och axeln, som han visade mig och att han ville polisanmäla de inblandade. En dag efter händelse har han inte fått lov att polisanmäla, han säger att personalen pratar ihop sig och samlar bevis innan de låter honom ringa till polisen. Ytterligare ett annat exempel är fallet från Dalius (institution) där en femtonårig flicka visiteras av en manlig avdelningsföreståndare efter intervjun med mig.

Efter intervjun hojtar Magdalena ((flickan)) från dörren nedför korridoren efter Bertil ((avdelningsföreståndaren)) och berättar för mig att hon blev tillsagd att göra så för att hon

måste visiteras efter intervju. Jag ser att Bertil visar sig i slutet av korridoren och viftar med handen. Efter det går Magdalena i riktning till Bertils kontor. Korridoren är cirka femton meter lång. Jag ser Magdalena genom ingången ((dörren är öppen)) och glasrutan i Bertils kontor, hon tar ut detta som hon har i fickorna och lägger framför sig, förmodligen på ett bord som jag inte kan se. Sen tar hon av sin T-tröja. Jag vänder bort blicken. (FA 0806)

Efter några dagar sitter jag i bilen med institutionschefen på den institutionen där Magdalena intervjuades. Färden pågår cirka en och halv timme och förutom institutionschefen och mig är två sjuksköterskor med i bilen. Under färden är jag intresserad av hur visitationen vanligtvis genomförs på Dalius. Min plan var att ge dem en möjlighet att resonera kring frågan utan att jag själv varit uttalat ifrågasättande (vilket annars kunnat leda till att de slöt sig helt):

Jag frågar sjuksköterskan Louise om hur och när visitationer vanligtvis görs. Louise säger: "Det vanligaste, ytlig kroppsbesiktning, kan beordras av all personal och det händer ofta vid bråk eller efter besök." Jag frågar: "Vad gör man då?". Louise svarar att "personalen ska va två", att eleverna "tar av sina kläder helt" och "att personal har rätt att visitera överallt förutom i hålen", "man tittar lätt genom kroppen". Vidare frågar jag "Finns det nån betydelse i frågan vem som visiterar vem, får män visitera tjejer?". Louise svarar: "Det är ofta kvinnor som visiterar tjejer men män kan också göra det eller hur Kaj ((institutionschefen))?". /.../ Kaj svarar: "jaa, manlig personal kan också visitera tjejer, visitationen är könsneutral". Detta att "visitationen är könsneutral" upprepar Kaj flera gånger. Vidare berättar jag om min förvåning när jag uppmärksammade att Bertil visiterade flickan jag samtalade med fast flera kvinnliga behandlingsassistenter arbetade på denna avdelning den dagen. Jag gjorde anknytning till rutiner i Kriminalvården och berättade att det inte finns någon laglig begränsning att en man skyddsvisiterar en kvinna, det vill säga att gå genom kläder som är på kroppen, och tvärtom, men att man ska i högsta möjliga grad undvika det. I praktiken ser man till att en kvinnlig intagen visiteras av en kvinnlig vårdare och att en manlig intagen visiteras av en manlig vårdare. /.../ Sen sa jag också att om man tar bort kläderna helt från en intagen får personalen tillåtelse att visitera kläderna men inte att titta på kroppen. Varje form av kroppsbesiktning på Kriminalvården görs av en sjuksköterska eller läkare och kriminalvårdsinspektören måste beordra detta. Alla närvarande verkade lyssna när jag berättade om Kriminalvårdens rutiner vad det gäller visitationen. Kaj sa någonting till Gun ((den andra sjuksköterskan)) men han pratade tyst och jag hör bara orden: "könsneutral", "teori", "praktik". (FA 0811)

Dilemmat ovan har att göra med en krock mellan den utlovade anonymiteten till informanter och min medborgerliga plikt att anmäla missförhållanden. Å ena sidan har jag med den utlovade anonymiteten fått förtroende och tillgång till fäلتet, och å andra sidan har jag en medborgerlig plikt att anmäla missförhållanden.

Enligt Patton (1980/1990: 212-213) ska en forskare vara mer fokuserad att främja kunskap än efter att bidra till att någon bestraffas.³⁵⁶ I kontrast till det har olika yrkesgrupper (och därmed även forskarna) sina egna etiska kommittéer

356 Se även Fangen (2005: 213).

som ger riktlinjer för hur ska man förhålla sig till sådana moraliska dilemman. Vetenskapsrådets etiska kommitté skriver tydligt att en forskare ska anmäla olagligheter om dessa strider mot svensk lag (som exempelvis barnmisshandel och pedofilbrott)³⁵⁷.

Fangen (2005: 213) poängterar utifrån riktlinjer från norsk motsvarighet till det svenska Vetenskapsrådet att en forskare inte kan vara både rapportör och forskare, men att det kan uppstå situationer där forskningen måste läggas åt sidan. Fangen exemplifierar med de fall då forskare får kunskap om övergrepp mot barn. Enligt norska riktlinjer har forskaren en juridisk plikt att anmäla olagligheter samtidigt som det finns en rad undantag som gör att en anmälan är inte självklar.

Levin (1998: 103), som citeras inledningsvis i avsnittet *Externbetingade svårigheter*, beskriver en situation där en myndighetsperson, som hade mandat att ge Levin tillstånd för att bedriva forskning på en ungdomsinstitution, hade som "önskemål" att Levin skulle rapportera till honom om han såg några oegentligheter under sitt fältarbete såsom sovande nattpersonal eller övergrepp mot ungdomarna.

Förfrågningar om mina iakttagelser och aktörernas namn framfördes under två seminarier där medlemmar av Forsknings- och utvecklingsenheten vid Statens institutionsstyrelse deltog och de empiriska exemplen ovan diskuterades. Forskarna från SiS var angelägna om att få information om de rätta namnen på de inblandade myndighetspersonerna, särskilt namnen på avdelningsföreståndaren Bertil och institutionschefen Kaj. När jag vägrade att uppge de rätta namnen och hänvisade till anonymitet som jag lovat informanter försökte seminariedeltagarna få *sekundärinformationen* och på så sätt lista ut vad de berörda personerna heter. De undrade på vilken institution (eller avdelning) porrtidningar hittades och på vilken institution visitationen och fotografering utspelades. Även projektledaren undrade i samband med en intervju vilka samordnare det var som besökte sina ungdomar första gången efter åtta månader. Dessa frågor förblev obesvarade.

Lipsky (1980) beskriver tjänstemän inom offentlig sektor, som har personlig kontakt med medborgarna och stor handlingsfrihet när det gäller utförandet av arbetsuppgifter. Exempelvis har Granér (2004: 149-154, 273-276), som observerat och intervjuat patrullerande poliser, beskrivit hur vissa poliser tänjer och bryter polisens regelverk under sitt yrkesutövande. De kan exempelvis använda trafiklagstiftningen och lagar om husrannsakan i brottsbekämpande syfte trots att detta inte är tillåtet. Dessa handlingar uppfattas som legitima av en del poliser i denna studie trots att de går utöver eller står i motsättning till polisens officiella samhällsmandat. Granér uppmärksammar även att dessa regelverkbrytande poliser beskyddar varandra "via en tystnadskod"³⁵⁸.

357 Vetenskapsrådet (2007: 4); Sveriges universitets- och högskoleförbund (2006).

358 Granér (2004: 273).

Kaj, Bertil och övriga myndighetspersonerna som beskrivits ovan har som närbyråkrater tillräckligt manöverutrymme för att i vardagliga situationer kunna agera på ett sätt som de själva anser är försvarligt, lämpligt och nödvändigt och därmed inte felaktigt i enlighet med deras eget perspektiv. Detta handlingsutrymme innebär att de också kan agera på ett sätt som deras centrala ledning eller en vidare publik (allmänheten) uppfattar som omoraliskt, men som inom den lokala kulturen uppfattas som legitimt: ”könsneutral”, ”teori” och ”praktik”.

Varför antecknade jag?

Varför valde jag då att anteckna det som jag rapporterat i ovanstående fältanteckningar? Premissen här är att andra forskare kanske inte skulle ha nedtecknat en del av det som jag gjort. Det finns två möjliga förklaringar: tidigare insamlat material genererade nya frågeställningar hos mig; mina tidigare yrkeserfarenheter inom Kriminalvården påverkade mig.

Som jag tidigare berättat så har jag varit närvarande ute på fältet vid många tillfällen och mött olika aktörer. En stor del av materialet handlar om placerade ungdomar, dels är det ungdomarna själva som under intervjuerna berättat, dels är det deras föräldrar och involverade myndighetspersoner som berättat om ungdomarna och övriga inblandade. Även under mina observationer handlade det ofta om ungdomar, det var de som diskuterades före, under och efter mötena. Nedan följer några av de empiriska fynd som tycks ha påverkat mig till att observera, anteckna och fråga om.

Ett exempel är en flicka som är mitt i en pågående utredning som hon antar är betydelsefull. Hon berättar att personalen på utredningshemmet inte gör sitt jobb, ”de sitter bara framför datorn” och tittar på Internet, till exempel ”möbler på IKEA”, och det gör att hon är orolig för utredningsresultatet som egentligen ska grunda sig på de iakttagelser som personalen gör. (FA 0724) Detta och liknande exempel ger en bild av att institutionspersonalen också observeras, i detta fall av ungdomarna själva som senare använder observationen för att rikta kritik mot personalen.

Ett annat exempel är några ungdomar med en annan etnisk bakgrund än den svenska som ser sig som diskriminerade på institutionen. Dessa ungdomar jämför sig med de svenska ungdomarna och i den jämförelsen upplever de att det förekommer diskriminering på institutionen. Jämförelserna handlar ofta om hur institutionspersonalen bemöter deras önskemål och andra praktiska dagliga aktiviteter på institutionen. Ungdomarna framställer institutionspersonalen som partisk, alltså att de svenska ungdomarna i högre grad får sina önskemål uppfyllda av

institutionspersonalen. Ungdomarna beskriver sig själva explicit och implicit som offer för diskriminering.³⁵⁹

En sydslavisk pojke som är placerad på en institution jämför sig exempelvis med en svensk pojke på samma institution. Han menar att personalen på utredningshemmet där vi träffas inte låter honom gå ut för att få frisk luft. Han säger att han inte varit ute de senaste "femton-sexton dagarna" i jämförelse med den svenske pojken som fått alla sina önskemål uppfyllda av personalen efter bara några dagar (han fick gå ut, fick besök av flickvännen med mera). (FA 0709)

Exempel: utredningar på de särskilda ungdomshemmen

Andra exempel liknande de två ovanstående väckte mitt intresse för personalen på de särskilda ungdomshemmen. Man kan i dessa exempel skönja tre spår: ett handlar om personal som använder sin arbetstid för att utföra privata ärenden, detta är något som även varit vanligt på mina tidigare arbetsplatser inom Kriminalvården; det andra handlar om en påtaglig risk för felaktiga utredningsresultat på grund av bristfälligt yrkesutövande; det tredje pekar på en diskriminering på institutionerna. Jag ställde i detta sammanhang två hypotetiska frågor till mig själv: (1) Hur påverkas utredningens resultat om ungdomen upplever sig diskriminerad, är arg, eller kanske inte vill delta i utredningsarbetet? (2) Hur påverkas utredningens resultat om institutionspersonalen använder sin arbetstid för privata ärenden vilket tar bort fokus från ungdomarna och därmed lämnar eventuellt felaktiga upplysningar till psykologer?

Vid vissa tillfällen råkte jag själv se situationer där några av personalen på de särskilda ungdomshemmen använde sin arbetstid för privata ärenden. En fältanteckning från en skola på en av institutionerna belyser detta:

Eleverna i skolan sköter sig själva, de läser för det mesta tidningar. En ur personalen på skolan sitter vid en dator och tittar på en internetsida, Hemtorget, han tittar på ett hus som är till salu i trakten. (FA 0705)

Ett annat exempel som fått mig att undra handlar om ett ifrågasatt utredningsresultat. I samband med ett möte, angående en flicka som efter sin vistelse på ett särskilt ungdomshem placerades på ett HVB-hem, (och som själv inte närvarade under mötet) diskuterades flickans skolgång.

Kontaktpersonen från ett HVB-hem berättar att flickan är "duktig i skolan" och att skolgången är mycket fokuserad på inläring av det svenska språket. Socialsekreteraren nämner att en utredning tidigare gjorts på en SiS-institution och att den visade att flickan är underbegåvad. Kontaktpersonen motsätter sig denna formulering och säger: "Vi har gjort ett ental

359 Basic (2010: 63-70).

tester och vi hittade ingen brist i begåvningsnivå. Det gamla resultatet kan bero på brister i språket.” (FA 0716)

Jag fortsatte diskutera utredningarna som görs på SiS särskilda ungdomshem med en del informanter. Under dessa samtal fick jag ta del av en hel del kritiska synpunkter om de utredningar som görs på de särskilda ungdomshemmen. En del socialsekreterare kritiserade till exempel sättet som utredningarna görs på och de poängterade att olika tester kan ge olika resultat avseende en och samma ungdom. En del ungdomar säger också att de vid utredningen vägrade att delta i testerna vilket i sin tur orsakade felaktiga resultat. Även under mötena där ungdomar diskuterades kritiserades utredningarna som genomfördes på de särskilda ungdomshemmen. Joakim Thelanders fältanteckningar ger oss ett exempel. Även här uppmärksammades ungdomarnas bristande vilja att medverka vid dessa tester:

”Felicia ((en familjehemsplacerad flicka)) har kommit in i gruppen snabbt”, säger Mimmi ((läraren)), ”och här tycker jag inte att hon visat några tecken på dåligt självförtroende. Hon fungerar utmärkt i ämnena och är på väg mot VG i både svenska och engelska. Jag kan inte se några inlärnings svårigheter hos henne”. Här talar Mimmi alltså mot den ”låga begåvning” som utredningen på Glenius ((SiS utredningshem)) sägs ha visat och som även Ulf från Jasius ((ett HVB-hem)) hänvisade till när han ville att Felicia skulle ha särskilt stöd beträffande undervisningen och inte borde gå på IV-gymnasiet. Jag pratar senare, i bilen på väg hem, med samordnaren Stefan om detta och då menar han att de där testerna inte alltid går att lita på. ”Det är kvantitativa test med ett antal frågor som ungdomarna får besvara och är de inte motiverade så kan resultatet bli fel”, säger han. Stefan berättar om en annan ungdom som också sades vara lågt begåvad, men där han menar att detta berodde på att den unge inte brukade allvar vid testet. (Joakim FA 2008)

Egen moral och känslöarbete

Hur ska jag förklara den selektiva process jag tillämpade avseende mina fältanteckningar? Svaret på den frågan kan fås om vi tittar lite närmare på delar av de renskrivna fältanteckningar som uppkommit i samband med mina besök på de tre institutioner som nämndes inledningsvis: Luttby, Lanius och Dalius. Nedan följer utdrag från de fältanteckningar som producerades vid dessa besök vilka kanske kan belysa stämningarna på dessa institutioner. Först kommer en anteckning från Luttby där jag fann pornografiska tidningar på personaltoaletten:

Vid ankomsten till avdelningen möts jag av en man som är vältränad, ca två meter lång med tatuerade armar och en annan som är ca 190 cm lång och kraftig. /.../ Intervjuerna genomförs i ett mötesrum /.../ som befinner sig i den delen av huset /.../ som är avgränsat med ett genomsynligt glas från den avdelning där ungdomarna vistas. /.../ Efter intervjun med Claes träffar jag pojken Ado. Han har en negativ syn på institutionspersonalen som ”bara jävlas med ungdomarna”, ”sitter vid datorn” och ”gör ingenting”. /.../ Han säger också att personalen på institutionen ”spelar snälla” bara för att jag är på besök. Nästa pojke som jag

träffar är Adam /.../ Han berättar om personalen på institutionen med en negativ ton och han menar att personalen gärna demonstrerar sin makt. Han ger ett exempel där personalen alltid äter fem minuter före eleverna. Adam säger att eleverna får vänta under tiden och först när personalen är klar ges eleverna tillåtelse att äta. /.../ När jag går ut så aktiveras den starka utomhusbelysningen. Taxin hämtar mig efter cirka tre minuter och jag känner en lättnad när jag lämnar området. (FA 0731)

Sedan har vi Lanius där pojken Samir fotograferades av personalen efter ett bråk:

Annett ((utredningssekreteraren)) visar mig rummet där jag ska sitta och prata med pojken och hon informerar att det råder ett totalt rökförbud på Lanius "så om Samir frågar efter cigaretter ge honom inga". Jag säger att "jag röker inte" och att jag inte har några cigaretter. /.../ Samir visar sig vara den pojke som fotograferades vid min ankomst till avdelningen. Han berättar att han slängt ett tomt ciggpaket på golvet för att skoja med personalen och att personalen placerade honom i isoleringsrum för detta. Vidare berättar han att under insatsen blev det tumult och personalen skadade honom och nu vill han polisanmäla dem. Samir visar mig sin vänstra axel och den är rispad, där finns ett blått och rött märke på 5 x 5 cm. Han visar också upp blåmärken på halsen. Samir berättar att personalen på avdelningen nu, på grund av hans planerade anmälan, dels är arga på honom och att de dels vill förmå honom att inte göra anmälan genom att berätta att det var en olyckshändelse, att personalen "ramlade på honom". En dag efter händelse har han inte fått lov att polisanmäla, han säger att personalen pratar ihop sig och samlar bevis innan de låter honom ringa till polisen. /.../ En kraftig man, ca 190 cm lång kommer från avdelningen och går in i personalens del av huset. Han tittar på mig, obehagligt länge, han ler, jag följer hans beteende och gör samma sak, jag tittar på honom och ler. Till slut säger han "hej", jag säger "hej" och vi skakar hand. Hans handgrepp är fast (hårt). Efter en stund ser jag Samir som tittar på mig från avdelningen och vinkar till mig genom glaset. Jag vinkar honom tillbaka. Jag undrar *om* och i så fall *vad* Samir berättat för den kraftiga mannen? (FA 0812)

Slutligen en iakttagelse från Dalius där Magdalena visiterades av Bertil:

Avdelningsdörren öppnas av en cirka två meter lång, kraftig, blond man. Han presenterar sig som Bertil ((avdelningsföreståndaren)) och ber mig vänta i en fåtölj "under tiden ungdomarna äter". /.../ Efter detta väntar jag i min fåtölj i cirka 30 minuter till och då kommer Bertil och visar mig till ett rum där jag ska träffa ungdomarna, "en efter en", och han säger att personalen ska hämta dem. Jag frågar hur många det är tänkt att jag ska träffa, Bertil svarar "vi har fem ungdomar som är i MVG-projektet". /.../ Bertil och Anna-Stina ((behandlingsassistenten)) kommer in i "intervjorummet" och Anna-Stina säger att de två ungdomar som talat med mig tyckte att det var jätteintressant men att de tre övriga inte vill prata med mig. /.../ Bertil har inte sagt så mycket under hela dagen. Jag försökte mjuka upp honom när vi samtalade men han säger inte så mycket ändå. Ofta gav han korta svar och korta konkreta hänvisningar till mig. (Kommentar: För det första undrar jag varför eleverna visiterades efter samtalen med mig? Misstänker personalen att jag skulle smuggla in någonting på institutionen eller är detta en vanlig åtgärd när en forskare kommer på besök? För det andra undrar jag hur Bertils visitering av de två flickorna som jag intervjuade påverkade de återstående tre som sedan tackade nej till att bli intervjuade? Inledningsvis hade de varit villiga att tala med mig. För det tredje upplevde jag personalens bemötande (och hela stämningen) under min

vistelse på Dalius som avvikande i jämförelse med mina tidigare besök på andra SiS institutioner. Situationen var märkvärdig, personalen verkade dels vara oförberedda på mitt besök, dels upplevde jag att de ville begränsa både min rörelsefrihet på institutionen och kontakten med ungdomarna.) (FA 0806)

Detta som jag nedtecknat i mina fältanteckningar verkar vara influerat av tidigare insamlat material och mina tidigare yrkeserfarenheter. Jag hade inte släppt mitt fokus på samordnarna och projektet men de andra sidospåren som jag följde på verkades av denna nya massa information som strömmade in och mina tidigare upplevelser. Exemplet med de upphittade porrtidningarna på Luttbj nedtecknade jag förmodligen i fältanteckningarna på grund av mina tidigare yrkeserfarenheter inom Kriminalvården. På de avdelningar där jag tidigare arbetat inom Kriminalvården kunde man ofta hitta pornografiska tidningar på personaltoaletter och övriga personalutrymmen. En del anställda hade känt sig besvärade av detta och vid några tillfällen diskuterade personalen och cheferna denna porrtidningsproblematik. Slutsatsen av dessa diskussionen blev att porrtidningar i personalens händer som lästes eller tittades i var moraliskt felaktiga men att dessa inte kunde förbjudas enligt lagen. Varken innehav av porrtidningar eller läsande under personalens rast belades med förbud.

En annan intressant fråga är hur jag personligen hanterade mig själv och mina känslor under fältarbetet. Under en period drömde jag mardrömmar om att min familj och jag blivit placerade på en institution. Hade det som jag har sett och hört påverkat mig känslomässigt eller till och med skrämt mig? Jag tror själv inte att jag är en lättskrämd människa. Före kriget i Jugoslavien tävlade jag i kickboxning och var jugoslavisk mästare samt tillhörde landslaget. Min idrottskarriär på elitnivå gav mig också arbete, jag arbetade som ordningsvakt på en kasinobar. Jag har dessutom upplevt två krig på nära håll, det i Kroatien och i Bosnien-Hercegovina. Som forskare har jag sedan utfört fältarbeten i Bosnien där jag skrivit om det uppkomna efterkrigssamhället och forskat om koncentrationsläggar och försoning efter kriget. Jag hade långt innan MVG-projektet sett, hört och upplevt mänskligt lidande.

Hur ska jag då förklara mina fältanteckningar? Jag skulle tro att det är min egen moral som träder fram i mina fältanteckningar – den reproduceras influerad av klimatet på institutionerna, mina tidigare yrkeserfarenheter och mina känslor.

Summary

When collaboration becomes a struggle. A sociological analysis of a project in the Swedish juvenile care

Collaboration and coordination are generally portrayed as being beneficial to authorities and organizations. However, what happens when different actors in the collaboration meet in practice?

In this dissertation, a collaborative project within Swedish youth care is analysed. The aim of the project was to enhance coordination between the Social Services and the Swedish National Board of Institutional Care (*Statens Institutionsstyrelse* or SiS) in order to make the efforts when dealing with young people and their families in societal care more efficient. The project also employed a number of coordinators.

The overall purpose of this dissertation is to analyse conflicts, alliances and comparisons which can be identified in interviews and observations. In order to achieve this aim I approach my empirical material from three different positions. Firstly, I describe and map out *how* and *when* the actors within youth care portray the project and the role of the coordinators via categorizations that emerge from conflicts. Secondly, I pay attention to how and when these categorizations are marked, formed and used by actors and how their own identities are shaped and maintained by such marking. Thirdly, I analyse different discursive and interactive patterns involved in the construction of the coordinator role and the project as well as distinguish how the morality of the actors emerges in these patterns. My questions are: (1) How and when is the project and its coordinating role presented by the actors involved? (2) How and when are conflicts, alliances and comparisons actualized in the presentation of the coordinator role and the project? Finally, the analytic findings are put into an overall “collaboration context” represented by earlier research conducted on the social phenomenon of “collaboration”. In this way the dissertation tries to contribute to a sociological understanding of a contemporary widespread phenomenon. (See: *Concluding remarks*.)

The empirical material is comprised of recorded conversational interviews with 147 project participants (institutionalised youngsters, their parents and

various professional groups within the Social Services, the National Board of Institutional Care and the project itself)³⁶⁰ as well as observations of organized meetings, informal get-togethers before and after organized meetings and visits to institutions, social service offices, the head office of the Swedish National Board of Institutional Care and MVG offices³⁶¹. MVG in Swedish is short for “Motverka Våld och Gång” (“Counteract Violence and Gangs”), which was the formal name of the collaboration project. I have analysed this material with the help of insights from Georg Simmel (1950/1964), Theodore Caplow (1968) and Erving Goffman (1959/2004).

The analysis is divided into four chapters: (1) Conflicts between organizations, (2) Juveniles’ and parents’ description of conflicts, (3) Meeting conflicts, and (4) Accounting for conflicts through comparison. Below, I recapitulate these chapters one by one.

Conflicts between organizations

One of the aims of the “Counteract Violence and Gangs” project was to enhance the coordination between the Swedish National Board of Institutional Care and the Social Services in order to improve the support given to children in social custody and to their parents. Paradoxically, the most salient result of the interviews was that tensions between these two organizations came to the surface.

360 The different groups interviewed were:

Juveniles: 41 individuals (thirteen juveniles were interviewed twice).

Parents: 10 individuals (four parents were interviewed twice).

Social Services staff members: 37 individuals.

Institutional staff members: 26 individuals.

MVG-project employees (managers and coordinators): 31 individuals (six MVG coordinators were interviewed twice).

HVB staff members (HVB = home for care and housing i.e. institutions under private management, not managed by SiS): 2 individuals.

361 The number of observations and field notes, including those from interviews, was 119. The coordinators were observed on 70 occasions. I focused on the interaction of coordinators (during the meeting and on a daily basis) with other actors, namely, the social secretaries, treatment assistants and unit managers at the institutions, youngsters, parents, school representatives and family therapists. Official meetings where only professionals participated were observed and recorded (I always asked the participants if they agreed to this). In such cases I focused on the interaction between the participants of the meeting: representatives from the project management, the coordinators, unit managers from the Social Services and institution managers from SiS.

In this chapter I analyse the categories of “coordinator”, “project”, “meeting”, “agreement” and “subvention” emerging in described and observed conflicts. These categories are used as struggle requisites when actors emphasize the competence of their own organization and when they defend their organizational turf.

These presentations and situations portray conflicts regarding the relations between the dyad of “Social Services” and “state”. The alliance between the “state” and the Swedish National Board of Institutional Care is often presented as the superior party in the relationship with the Social Services. In the latter being an municipality organization, whose representatives describe themselves as an inferior party. However, interactively, the actors are portrayed as collaborating parties implementing a joint effort – the project.

Alliance constellations described in this chapter concern such *inter-organizational alliances*, for example the alliance between the State and the Swedish National Board of Institutional Care, and alliances between officials, for example *occasional alliances* and *contested alliances*.

Conflicts between different officials are sometimes portrayed with intensity and the reason for the engaged critics may be the size of the national youth care; this world is rather small and limited. Simmel (1908/1970) maintains that conflicts are relationship-related, integral and intense in small groups; the more connections among people the more intense are the conflicts. The officials in this study often know each other or at least have heard about each other. This knowledge may cause more intense antagonism than if they had been complete strangers. In the material there are few commendatory stories except when praise is directed towards the storyteller himself.

The criticized coordinators are sometimes portrayed as fighting actors who are trying to take control over the meeting and far too strongly push the use of their own work-tool “the agreement” during the meetings. The interactive struggle over the organizational territory, the meeting and various documents used during the same (the care plan, treatment plan and “the agreement”), make these categories particularly important. In these stories the actors present themselves and through these presentations they seem to be guarding the particular competences of their own organizations.

Displaying a conflict is a form of social interaction aiming to convince those present about the veracity of the produced reality. The tools used for this purpose are versatile and rhetorically powerful. When for instance a treatment assistant recounts how a coordinator took over a meeting using a written agreement he does it with great commitment. He shares his feelings generously and animates the role of “coordinator” by quoting him and banging his fist on the table. By this display he is showing his identity as a care-giving practitioner.

The members' creation of mutual points of interest, i.e. cooperation, economic funds, meetings and documents produces, on the one hand, an inter-organizational competition regarding these points of interest and, on the other hand, certain morals which guide members and organizations when guarding these interests. This vigilance may concern the struggle for economic funds, meetings or documents or the maintenance of borders when trying to keep out the coordinators. One important point in this is that the members' depictions concern goals that are important to the organizations. Members' descriptions seem to be influenced by various inter-organizational conflicts of interest and, through their descriptions they aim to uphold the normative and correct moral order. In other words, members are partly influenced by organizational morals, and partly take part in the reproduction of these morals.

For example, the category of "cooperation" is charged with meaning. Two nuances can be distinguished – difficulties in cooperation and successful cooperation. In the descriptions of situations in which the coordinators are said to have succeeded in creating good forms of cooperation the coordinator is portrayed as an alliance partner. These alliance situations show different images of the coordinator depending on the receiving audience – youngsters or officials. These descriptions highlight the officials' organizational professional identities on an individual and collective basis. For instance, it is very common that members from the same professional category portray themselves as being open for cooperation in contrast to members of other categories. Other professional categories often get pointed out as being responsible for making the cooperation difficult.

Now we can ask ourselves whether the identity-creating work of administrative officials is a paradoxical phenomenon. Their professional identity is created both through distinctions from the others and through interaction with the others. They distance themselves from categories upon which they depend and to which they are linked in different ways.

Lotia and Hardy (2008) maintain that the production of inter-organizational collaboration identities is a prerequisite for the building of successful cooperation. In this study, collaboration identities between organizations seldom appear within the dyad Social Services and the Swedish National Board of Institutional Care.

Juveniles' and parents' description of conflicts

In this chapter I analyse the recounted conflicts in youth care that were portrayed by youngsters and parents. For example, the conflicts may be about being granted a prolonged stay at the institution, being able to attend a meeting or being able to obtain redress after being physically and mentally abused at the institution. In the recounted conflicts that I investigate there are portrayals of: (1) Different alliance-constellations and (2) Different roles in changed constellations. In this chapter I analyse thirteen portrayed alliance-constellations. These are:

1. Expected alliance
2. Fulfilled alliance
3. Unfulfilled alliance

4. Relative-including alliance
5. Relative-excluding alliance
6. Youth-including alliance
7. Youth-excluding alliance
8. Coordinator-including alliance
9. Coordinator-excluding alliance

10. Conservative alliance
11. Revolutionary alliance

12. Protective alliance
13. Role-changing alliance

The classification above is mainly instituted according to four premises, namely the temporal development of the alliances in the triad (1-3), the including and excluding function of the alliance in the triad (4-9), the impact of the alliance on the hierarchy in the triad (10-11) and the effect of the alliances in the triad (12-13). In the analysis, roles and alliances are brought together, and it is shown here that a change of roles may bring about a change in alliances.

The *expected alliances* are temporally demarcated; either they are fulfilled and become *fulfilled alliances* or they remain *unfulfilled*. When the alliances are presented the members' roles become visible. When the coordinator is described as taking the youngsters' side this could, for example, denote that the social worker is excluded. A portrayal of the expected alliance also gives us an insight into the expected role of a coordinator, namely the role as the youngsters' voice.

Another alliance constellation shown in this study is the *relative-including alliance* consisting, for instance the case of a coordinator and a mother. The mother and social-worker's relationship with the coordinator and the institutional staff members is described as an "*us and them*" *dichotomy*. Further, we find an example of a *relative-excluding alliance* consisting of two social-workers who exclude a mother. It seems that the mother's former conflicts with the social workers had led to *accumulated* hostility which is present in the relationship between her and the alliance-bound social workers.

The expected role in which the coordinator acts as the youngsters' voice seems to actualize a *youth-including alliance* between a coordinator and a youngster. In this alliance the social worker is ostracized from the context by describing the work of the Social Services as being neglectful.

A *youth-excluding alliance* places the youngster outside the alliance made up by the coordinator and social worker. The coordinator whom a boy points out as the social worker's alliance partner could be called a paper tiger coordinator. The boy stated that the coordinator "...told me in the beginning that he was going to help me". Over time the coordinator was seen as an actor who took the side of the Social Services, not of the boys. The youth-excluding alliance can be seen as a *conservative alliance* – one which does not affect the hierarchy in the triad.

A *coordinator-including alliance* between a coordinator and a youngster is created through earlier and present conflicts. Earlier conflicts with, for example, members of staff from the institution, cause an alliance between youngster and coordinator. This alliance constellation can be seen as a *revolutionary alliance* by officials who could view this alliance as an interaction which threatens the current hierarchy in the organization. Here the coordinator risks being perceived as someone who has taken over the role, in the treatment chain, of the staff members of the institution.

A *coordinator-excluding alliance* between a social worker and a department director becomes evident when a boy tells of a conflict. Coordinator-excluding alliances suggest the officials have hidden interests, for example striving to work in an orderly fashion, enjoying peace and quiet at work as well as working without having to change any routines.

In the *protective alliance* the youngster's wishes are prioritized and the image depicted is one of the coordinator as the youngster's voice; in other words, a youngster's alliance partner. The coordinator protects the youngster's interests implying that even the mother gets excluded and is thus portrayed as a victim. Through the coordinator's role-change the alliance turns to a *role-changing alliance*. The transformation from being the youngsters' voice to assuming the role as an administrative coordinator seems to result in the exclusion of the coordinator, and an alliance between the mother and child occurs.

Portrayal of various coordinator roles

When conflicts are described by the involved parties they portray different coordinator-roles. When the coordinator is described as the youth's voice he or she is portrayed as someone who is active and champions the youngster's cause. This coordinator is perceived as being pleasant, a good listener, and well-informed; he or she gives practical help and is seen as someone who has control over other officials as well as being someone who can be "won over" in coalitions. This coordinator-role is praised and expected by both youngsters and parents.

The role of the administrative coordinator generates the picture of someone who carries out bureaucratic work without any regards to the youngsters' wishes. This coordinator is described as someone who asks clients standardized questions and then passes these questions on to the social secretary, as someone who sends summons to meetings, someone who is chairman at the meeting and who gives it its structure. The coordinators' prioritization of administrative tasks often leads to youngsters being put aside.

When taking the role of a passive participant the coordinator is described as someone who does not phone the youngster or parent, who promises things which are not fulfilled, who is portrayed as incompetent and who is not able to change the course of events concerning the youngsters. Later in the analysis I classify the role of a passive participant based on its content: the *incompetent coordinator*, the *dummy coordinator* and the *paper tiger coordinator*.

The *incompetent coordinator* is a helpless member who is portrayed as incompetent by other members. For example, this coordinator conducts misguided efforts and meets with the wrong clients. The *dummy coordinator* is obviously weak and cannot or does not want to make an impact but is still not portrayed as incompetent. Coordinators who have taken on the role of dummy coordinator radiate knowledge and are described as active. The dummy coordinator chooses his audience of officials and presents himself in accordance with this choice. Often the audience consists of employees of the special juvenile homes. Youngsters often perceive a dummy coordinator's work effort as meaningless.

The *paper tiger coordinator* presents him or herself as being powerful but does not function accordingly. For example he or she makes promises to the youngsters which are not fulfilled. A paper tiger coordinator may imply that there exists an alliance between him/her and the youngster against the social secretary. However, the implied alliance is not met and the coordinator shows his weakness by not affecting the course of events around the youngster.

When taking on the role as the youngster's voice the coordinators are expected to be active and helpful towards the youngsters, sometimes by controlling other officials. The coordinators who try gaining this "controller" status create conflicts

with other officials and disappointment among the youngsters when they do not succeed. When described, these coordinators shift from being the youngsters' voice to becoming paper tiger coordinators. Coordinators who are portrayed as passive participants and administrative coordinators seem to choose a simple way of coping with their work. They avoid conflicts and refrain from stirring up the current order of things. They do not demand accountability nor do they ascribe the responsibility to the officials expected of them by certain youngsters.

Meeting conflicts

In this chapter I analyse the conflicts and alliances observed while attending various meetings during the course of the project. In the analysis of the observed meeting conflicts, the following are highlighted:

- (1) Points of interest keep conflicts alive
- (2) Alliances emerge from conflicts
- (3) Alliances can have defensive and offensive functions in struggles
- (4) Alliance constellations vary over time
- (5) Alliances include and exclude actors in the triad
- (6) Alliances may affect the actors' positions in the triad
- (7) Alliances are sought by actors

The conflicts and alliances analysed in this study can be divided into recounted and observed. Ten of these are present in situations in which only officials participate.³⁶² They can be grouped as follows:

1. Conflict about documents (in use)
2. Conflict about work-methods (single actor or group)

³⁶² First ten points of interest occur in situations where only officials participate. These are: 1. The agreement – coordinators work tool; 2. Coordinator roles – coordinators way of acting; 3. Coordinators control function; 4. Cimstad-coordinators work method; 5. Coordinators use of the word "shall" – perceived as a signal showing that the coordinators are in control of the situation; 6. Social Services' work method; 7. Social Services' and institution's deficiencies in their planning for a youngster; 8. Individual coordinators incorrect work method; 9. Social secretary's attack against coordinator; 10. Parents with lacking participation. Points of interest eleven through fourteen occur in situations where also, besides officials, youngsters or parents participate. These are: 11. Communication deficiencies between social secretaries, institution staff members and youngsters; 12. Social secretaries' decision mandate; 13. Assault at institution; 14. Youngster on the run from institution.

3. Conflict about concepts (in use)
4. Conflict about roles (about who does what)
5. Conflict about planning (for a youngster)

Four of the different conflict points of interest appear in situations where, juveniles and parents participate alongside the officials. They can be grouped as follows:

1. Recounted conflicts concerning communication (insufficient)
2. Recounted conflicts concerning assault
3. Conflicts concerning placement

The conflict points of interest listed above represent the interests that different actors in the youth care focus upon. The organizations involved in the project (the Social Services, the Swedish National Board of Institutional Care, and the youth project) have their own organizational interests. The participating officials seem to fight, not only for their organizational interests but also for their personal interests (by defending their organization and themselves against the claims of the new category that emerged through the project). The most visible representatives and symbols of the project, the coordinators and their document “the agreement”, become both food for conflicts as well as actualizing established conflict-patterns. The coordinators become new participants who can form and get drawn into alliances in complex ways.

Youngsters and parents often struggle for justice after being mistreated. On the one hand they denounce the actions of the officials as being morally wrong and, on the other hand, they try turning the situation into something more favourable for themselves, for instance by trying to enter into alliances with officials.

The observed struggles seem to be set at two levels, the organizational and the inter-personal. The struggle is discovered if we focus on the individual actors and their behaviour during the meeting. Here we discover that members partly form into interpersonal alliances and triads, and that this formation is partly based upon the members’ organizational background (which sometimes results in coinciding levels). When actors release themselves from the category or team they belong to the conflicts become particularly intense.

In this chapter fifteen observed alliance constellations are analysed. They can be divided into two groups where the first group (1-8) concerns alliances forged in assault situations within the inter-personal triad. The second group (9-15) concerns the loyalty of the alliance members in the inter-personal triad.

Assault alliances:

1. Defense alliance
2. Attacking alliance
3. Unfocused defense alliance
4. Revolutionary alliance
5. Criticizing alliance
6. Border alliance
7. Invisible alliance
8. Divisive alliance

Loyalty alliances:

9. Expected alliance
10. Unexpected alliance
11. Requested alliance
12. Conforming alliance
13. Coherent alliance
14. Persuasive alliance
15. Support alliance

To sum up we can say that alliance constellations change; the participants enter and exit the interactive forms of cooperation in order to mark their positions as well as their own and others' criticism.

Assault alliances are created, like other alliance constellations, during the meeting conflicts. A *defence alliance* includes two different participants and excludes the third party in the relationship (often the member of a competitive organization). Members of the defence alliance defend themselves and their perception of reality against the third party's attacks. The attack of two actors against a third creates an *attacking alliance* which includes two attacking actors thus excluding the third. The members of the attacking alliance may alter, as in the defense alliance, during interaction. A clear example is found when the staff members of the Social Services and the institution attack the coordinators and the coordinators defend themselves against the attacks.

Yet another alliance constellation observed in this study is the *unfocused defense alliance* in which the participants, in the heat of battle, lose focus on current conflict issues. A clear example of this is when a coordinator goes outside the coordinators' boundaries which are defended in the dyad-struggle against the attacks of the Social Services staff. The coordinator attacks the staff of the Social Services when she among other things says: "of course it is also a sort of controlling function" and after this the Social Services staff members lose focus on the conflict issues.

A *revolutionary alliance* may change a participant's position in the situation. The change could, for example, be to the coordinators advantage and last for a while since the alliance usually gets attacked automatically by the institution or Social Services staff members. We find an example of this alliance when a coordinator draws attention to the same "track" that the coordinators and institutions share in contrast to the Social Services. The coordinators saw it as their task to "try to get" the Social Services on the same "track". In this way the coordinator makes his, and the coordinator group's, weight and competence visible.

A *criticism alliance* is created when two actors enter into an alliance in order to bring to account an actor who is considered guilty of a certain sequence of events. In the analysis this phenomenon is made most evident in the case when someone from the project management is held accountable by two institution managers, who play well together, about the field-advance by the Cimstad-coordinators, which is morally condemned by the alliance members ("Have you spoken with them?").

A *divisive alliance* is an alliance constellation which has been observed during two sequences at two meetings in which someone from the project management takes the leading role. This person's position seems to grant him the power to freely give a certain slant to the points of interest in a conflict. During one meeting he redirects the focus from the Libstad coordinators to the Cimstad coordinators. During another meeting he describes an alliance between the Swedish National Board of Institutional Care and the project, which redirects the conflict issues from institutions to the Social Services. In this conflict the Social Service is portrayed as the third party in the relationship.

Also noticed in the analysis is a *border alliance* consisting of an official and an actor outside the organization (youngster or parent) set against the third actor (often an official).

Some of the alliance constellations are *invisible* to different participants in the juvenile care. During telephone conversations, for example, other participants do not know which alliances are formed and how the creator is planning to use the alliances. For example a coordinator tries to convince a step-dad about the benefits of the invisible alliance with the coordinator before a meeting. Before the forthcoming meeting the coordinator also tries to build an invisible alliance with the social secretary. It seems the coordinator wants to use the invisible alliances to convince the other participants at the meeting of the seriousness of the situation.

Loyalty alliances concern the alliance member's solidarity in relation to other members of the triad. These alliances may either be *expected* or *unexpected* by the participating actors. These alliances signal the many different expectations which the participants have of each other. When these expectations become *fulfilled* or *unfulfilled* they can provide fuel for fighting. An obvious example is found in the

unexpected alliance between someone from the project management and a unit manager which excludes a coordinator. The coordinator had expected an alliance with the project management; when this alliance is unfulfilled it causes particularly intense conflicts.

Alliances with expressed consensus between the members are called *conforming* and *coherent* alliances. Examples of these alliances are found when actors mutually blame the third party. The blame often involves drawing attention to the wrongful working practices of the coordinators, social secretaries or institution staff members. The difference between a conforming and a coherent alliance is found in the degree of conformity among the members of the alliance. The degree of conformity is higher in the conforming alliance than in the coherent alliance. In the conforming alliance the conformity is verbalized when an actor says: "Yes, we experience the same thing".

A *persuasive alliance* emerges when two actors in an alliance succeed in persuading the third participant in the given situation thus achieving consensus. The convinced third participant shows through his conviction solidarity with the persuasive alliance.

Another alliance made visible in the study is a *support alliance*. When trying to propagate for the new "right" way of working the officials give each other support in the rhetorical struggle. One example appears in the case where a coordinator criticizes the way in which the Cimstad coordinators work and gets support in this from an institution manager where the two enter into a support alliance and together renounce the way the coordinators work in Cimstad.

Finally, there is the *requested alliance*. A coordinator seeks, for example, to enter into a border alliance with an outsider – a step-father. This alliance which the coordinator *aimed to* enter, as well as with the recommendation that the step-father should enter an alliance with the mother, could be seen as requested alliances. There are also alliances that are not requested nor recommended. One coordinator, for example, meets a youngster who seeks to enter an alliance with the coordinator against the other officials but gets rejected by the coordinator.

Accounting for conflicts through comparison

In this chapter I analyse how different actors' actions are accounted for in re-told conflicts by both the youngsters and the officials. By merging the terms

“accounts” (Scott & Lyman 1968) and “social comparisons”³⁶³ I develop an analytical perspective which I find useful in analytical work. The accounts of conflicts which I have studied namely revolve around accounting through comparison (accounting comparisons – narrative comparisons). The accounts that I examine show: (1) distinction creation, (2) identity production and (3) moral condemnation. These three types of accounts overlap or interflow empirically but they can be separated analytically.

In the empirical examples analysed, the identities of the actors are created, recreated and contained in contrast to *that of the others*. Furthermore, it is evident that the idea of morally “correct” action is created and recreated through the actors’ identity-creating work. In the material there is a clear connection between, for example, when the youngsters manifest a victim identity and the portrayal of the morally incorrect behaviour of the others.

Narrative comparisons in conjunction with recounted experiences reveal the existence of distinction-creating, identity-creating and morally judgemental accounts. These were illustrated in the stories about youngsters being placed in solitary confinement, in stories about formal meetings and in depictions of everyday activities at the institution. Here, both cultural competence and a lack of the same are discursively illustrated. In some of the comparisons the professional identities of officials are questioned by both other professionals and/or youngsters. However, it is not only the actors’ conduct that is being explained or criticized but also the lack of it.

Youngsters’ manifestation of a victim identity exposes their humiliated selves in their distancing from the institution staff. Their new (changed) moral character is presented as a result of the stay at the institution. Here they emphasize the importance of the institution’s staff members’ consideration of the process in which, characterized by moral disintegration and exhaustion, their new self emerges. Their humiliated self is clearly manifested when they explain conflict situations; this identity is strengthened even more when they draw attention to different prohibitions in the institution and to the fact that staff members give them demeaning names. During this identity-creation some of the youngsters use their ethnicity rhetorically when explaining everyday conflicts taking place in the institution.

The morals created in the conversations are a product of the participants’ actions. The morals can change, be redefined, re-constructed and produced anew. In the narrative comparisons which I have analysed the narrator’s morally correct behaviour is produced in contrast to the morally incorrect behaviour of the others. Moral constructions seem to come to life through amplifications or variations

363 Åkerström (2004: 85); Åkerström & Jacobsson (2009: 54); Scheler (1992: 122-124); Simmel (1908/1965: 136-140).

in the descriptions, for example by speaking louder, quieter or by quoting oneself or others. By using amplifications members also demonstrate implicit and explicit morally correct behaviour.

Concluding remarks

The youth project's aim was to enhance collaboration between the Social Services and the Swedish National Board of Institutional Care in order to make the efforts more efficient when dealing with young people, and their families, in the care of society. The idea was that a new professional category – coordinators – would, on the one hand, coordinate the officials' care measures concerning youngsters ensuring that officials carried out their commitments and, on the other hand, act as a kind of extra, state-employed, parent. One example of a commitment the coordinators were supposed to supervise was to ensure that schooling and leisure activities were arranged for after the youngster's stay at the institution.

With the start of the project several social processes were initiated, processes that complicate the image of simple solutions. Instead of enhancing the collaboration my analysis shows that the project manifested, and led to, struggles between organizations involving representatives from the Social Services, the National Board of Institutional Care and the project, as well as several interpersonal conflicts between representatives from the various professional categories involved, the youngsters and their parents. In the following, concluding discussion, I wish to reflect upon three results from this dissertation, namely the fact that:

- (1) ... collaboration becomes struggle,
- (2) ... coordinators are passive in relations with youngsters,
- (3) ... interpersonal alliance constellations shift.

These results can be related to earlier research on collaboration. Firstly, earlier collaboration research shows that conflicts are common between organizations and authorities that are supposed to cooperate as well as between collaborating actors, but the research does not always show precisely how this happens³⁶⁴. Secondly,

364 Bolin (2011: 110, 130, 156, 172-177); Johansson (2011: 209, 217-220); Germundsson (2011: 128, 131, 136-139); Anell & Mattisson (2009: 93-95); Lindberg (2009: 59, 98); Axelsson & Bihari Axelsson (2007: 19-21); Willumsen (2007: 191-192); Seemann (2007: 287-288, 294-299); Eriksson, Lindencrona, Olsson & Puskeppeleit (2007: 114-115); Hjortsjö (2006: 176-177, 190, 194); Huxham & Vangen (2005: 61, 156-157); Bergmark & Lundström (2005).

the research shows that the professionals possess a great amount of freedom of action when acting in their professional roles but these roles are not analysed in detail³⁶⁵. Thirdly, earlier collaboration research focuses on the relation of a specific dyad with a third party. Some examples of collaboration research are based on the parties' of schools and Social Services; the research then focuses on those parties' relations with pupils, the police, parents or a third party. However, these studies seldom show that interpersonal alliance constellations can shift during an interaction or, what Collins (2004) calls, an interactive chain.³⁶⁶

My research draws attention to some general tendencies which could be taken into consideration when analysing collaboration (and struggle) between organizations as well as interpersonal cooperation (and conflict) within and outside the boundaries of juvenile care. Fangen (2004/2005: 276-277) claims that a qualitative study can be judged by its ability to analyse phenomena and tendencies through applying it to other and similar fields, fields that are not included in the present study. The point is that the reader should assess the study based on its *transferability* (rather than traditional generalization) by trying out the sustainability of the analysis by applying it to coming analyses. I am of the opinion that this study shows such transferability. In the following text some questions are formulated that I find interesting for future research.

When collaboration becomes a struggle

Inter-organizational collaboration is usually presented as beneficial to organizations that are supposed to collaborate and the collaboration is carried out despite uncertainty about the results. This is concluded by Lindberg (2009: 45-51, 99). Researchers have shown in, different ways, that cooperation implies problems and conflicts. Danermark and Kullber (1999:160), Bergmark and Lundström (2005), Hjortsjö (2006: 194) and Axelsson and Bihari Axelsson (2007: 23) all mention that collaboration between organizations can sometimes be very time-consuming which can be at the expense of work with the clients. Previous research describes collaboration as something that takes place between the organizations. It is not seen as something clients are directly involved in despite the fact that the client's best interest is placed, rhetorically, at the heart of the activity when it is initiated.

365 Bolin (2011: 175-177, 215, 218-220, 223); Johannsson (2011: 163-186, 214); Anell & Mattisson (2009: 94); Hjortsjö (2006: 186-188).

366 Bolin (2011); Johannsson (2011); Anell & Mattisson (2009: 94-95); Lindberg (2009: 64); Dacin, Reid & Ring Smith (2008); Axelsson & Bihari Axelsson (2007: 25); Willumsen (2007); Seemann (2007); Eriksson, Lindencrona, Olsson & Puskeppeleit (2007: 94); Hjortsjö (2006); Huxham & Vangen (2005: 4-11, 15-17, 26-28, 60-79); Bergmark & Lundström (2005).

Anell and Mattisson (2009: 78-81, 85-87) claim that research on collaboration shows that collaboration is difficult to achieve, and that the research results are characterized by uncertainty regarding the effects for clients in care-giving organizations; they also claim that actors who are expected to collaborate actually "don't participate".

Also, in my study's empirical material there are officials appearing who seem to fight for their organizational interests and their own, personal professional interests. In the conversations on collaboration between the Social Services and the Swedish National Board of Institutional Care, mutual inter-organizational collaboration identities seldom appear. Members of one organization usually present themselves as being open for cooperation in contrast to members of other organizations. It is common that members from the other organizations are said to obstruct cooperation.

Simmel (1908/70: 10-15, 117-118) sees relations among actors as an alternation between conflict and consensus, between belligerence and striving for calm and harmony. With Simmel's reasoning as a starting point we can ask this question: when and how is praise uttered to members of other organizations in my study?

Stories of the praise of representatives of other organizations are scarce in my material. Praise is, in most cases, directed towards the narrator himself – critical voices about the others thus dominate. The stated criticism, or defence against criticism, is usually rather intense. The stories are animated and made credible by the narrators, as if they happened a day ago. The narrators describe details, they emphasize some concepts, they raise or lower their voices and they quote themselves and others (Potter 1996/2007). By asserting insight and knowledge of detail as well as showing emotional charge the narrators partly show efficiency in using rhetorical weapons in the verbal struggle and partly a form of strategy in their appearances. The point here is that appearances are used strategically in order to persuade the audience. Earlier research on collaboration has been very frugal with the study of conflicts in such ways. Conflicts are noted, rather than analysed.

However, what difference is there between mine and other studies on collaboration based on a Swedish context (Hjortsjö 2006; Germundsson 2011; Johansson 2011; Bolin 2011)? My research confirms conflict findings in different contemporary Swedish collaboration projects by Hjortsjö (2006), Germundsson (2011), Johansson (2011) and Bolin (2011). It then elaborates on the reasoning behind these conflicts based on analyses of my own empirical examples. Compared with the mentioned researchers I use other analytical glasses and I analyse my empirical material in greater detail. In this way my analysis shows, among other things, how conflicts take shape, and how they are mentioned in the interaction.

A wide spectre of conflict themes is discovered and analysed in this study. The two most prominent are conflicts regarding different coordinator roles (coordinators' ways of acting) and conflicts about the "agreement" (coordinators' written document). According to Simmel (1908/70), conflicts can keep fighting parties concentrated on a point of interest and the conflicts content, strength and duration seem to be dependent on these points of interest. Conflicts about coordinator roles and the "agreement" were particularly intense. An illustrative example of an intense presentation is a story, given by a treatment assistant, during which he expresses his emotions and animates the "coordinator" character by quoting him and banging his fist on the table. On this occasion the treatment assistant spoke of the coordinator taking over the meeting using the "agreement" document.

Conflicts about coordinator roles and the "agreement" arose in connection with the project's inception. The coordinators and their "agreement" were seen as the projects visible representatives and symbol. During the project they became both fuel for conflict and raised already established conflict patterns. Double conflict layers like these were not noticed by for example Hjortsjö (2006), Germundsson (2011), Johansson (2011) and Bolin (2011). My study's contribution is that it gives a more nuanced picture of the verbal and paralinguistic dynamics of conflicts.

These conflict points of interest, the coordinator role and the "agreement" can be related to the subvention of the cost for placing youngsters in special juvenile homes. The subvention itself is a project idea generating conflicts but these conflicts are not as intense as conflicts concerning coordinators' ways of acting in their roles and the "agreement" document.

Why are conflicts over economy less intense in my empirical material than conflicts over coordinators' roles and the "agreement" document? The Swedish National Board of Institutional Care and the Social Services could, with Loomis, Negro & Fontis' (2008: 322-324) conceptual apparatus, be seen as low status organizations having limited economic resources and being controlled by external actors. The Social Service places troubled youngsters in special juvenile homes run by the Swedish National Board of Institutional Care or, since there are private actors on the market, in so-called "HVB-homes³⁶⁷". Private actors often offer cheaper placements than the Swedish National Board of Institutional Care. My point is that, in this light, competition over financial resources for the benefit of the youth could be particularly explosive.

The fact that financial conflicts are less intense in this study raises more questions for me. Could it be that the majority of professionals I spoke with are rather content with the subvention? The project's inception gave the Social Services cheap placements and the special juvenile homes could be filled with youngsters.

367 Home for care and housing i.e. institutions under private management, not managed by SiS.

The subvention has resulted in an approximately 40 per cent increase of institutionalized youngsters³⁶⁸. This material can not give a general answer to the questions above but the analysis clearly shows that interviewed social service employees and institution staff members fight rhetorically over the financial resources the project entailed. In that sense financial resources are involved in the struggle, but not primarily in the form of lacking resources, rather in the form of the project's relatively generous resources.

Several researchers have also noticed that collaboration between organizations and authorities sometime takes a lot of time at the expense of working with clients³⁶⁹. Earlier research describes collaboration as taking place between organizations, not directly involving clients, despite rhetorically placing the client's best interest at heart. Similar tendencies appear in the empirical material of this study. Juveniles who were subject to the youth project took part in a forced relation with officials who were expected to collaborate with the best interest of the youngsters and their parents' at heart. These officials presented a negative image of their collaboration partners. What impact this had on the treatment of the young is somewhat clarified by the result of the effect evaluation of the youth project. Lundström, Sallnäs och Andersson Vogel (2012: 64) draw an overall conclusion: the project's and coordinator's efforts did not have an effect for youngsters participating in the project. My analysis shows that when a new collaboration project is launched, and organizations are brought together, collaboration tends to become a struggle and neither inter-organizational nor inter-personal struggle is beneficial for the clients. In other words my contribution is an explanation to why the projects expected effects did not occur.

If we merge results from the mentioned researchers and my study we find that clients in care-giving organizations face a significant risk of being left outside new collaborations. Officials who experience a good collaboration often draw conclusions based on the interaction with other professionals; during telephone conversations, when travelling together by car or train, during or after meetings. However, collaboration that officials describe as good or beneficial does not guarantee a successful treatment for the client.

An interesting question, not answered within the framework of this study, is: How do conflicts and inter-organizational struggles more specifically affect the everyday lives of youngsters who are in the care of Social Services? The "treatment" is a part of everyday life said to be offered to youngsters in institutions run by the Swedish National Board of Institutional Care. This authority markets itself

368 Lundström, Sallnäs och Andersson Vogel (2012: 5, 10-11, 67); Statens institutionsstyrelse (2009: 18); Andersson, Lundström och Sallnäs (2009: 31).

369 Danermark & Kullberg (1999: 160); Bergmark & Lundström (2005); Axelsson & Bihari Axelsson (2007: 23).

on the internet as prestigious regarding the successful treatment of youth. At the same time there is no presentation of strategies developed for dealing with potential collaboration flaws in the relation between the institution and the Social Services (and other parties), nor to protect the youngsters from being affected by these collaboration flaws. When new collaboration projects are launched there is a high probability that cooperation becomes struggle.

Coordinators' passive behaviour

If we use Lipsky's (1980) term the coordinators were representatives of street level bureaucracy and as such had a rather large degree of freedom, so called discretion, in performing their tasks. A similar freedom for officials, when they act professionally, is also found by Bolin (2011: 215, 218-220, 223), Johansson (2011: 163-186, 214), Anell & Mattisson (2009: 94) and Hjortsjö (2006: 186-188).

A few coordinators focused their duties on giving practical and concrete help to youngsters; they acted as government-employed extra parents with the task of ensuring the best interests of the youth (especially at the beginning of the project). These coordinators played the part of the "youngster's voice", i.e. they were a driving force, active and independent when they were acting to help the young. Some of the other professionals described these coordinators as distracting and stressful to their work – it was not always appreciated when coordinators committed themselves too much.

Occasionally the youth also expected the coordinators to control other officials; when coordinators tried to achieve this controlling position it created conflicts with other officials.

When analysing conflict sequences I found that the coordinator's relation with youngsters and parent, was mainly characterized by passivity and lameness. This is most evident in the analysis of the administrative and/or passive coordinator role.

The freedom for officials to interpret the meaning of their professional role is not an unknown social phenomenon. As an example we have Bangura Arvidsson (2000) who studied how contact persons, whose input is a prerequisite for parents with visiting rights to spend time with their children (the decision is made in court), describe their role in relation to children, mothers and fathers. These contact persons describe the variation in their behaviour by referring to actions they are *not* supposed to take (Bangura Arvidsson 2000: 13). Their professional role was sometimes described as passive and non-acting; only demanding the physical presence during visits, dropping off and collecting the children.

Similar tendencies, in the coordinator's relations with youngsters and parents, can be identified in the study's material. A coordinator who prioritizes administrative tasks (sends invitations to meetings, acts as a meeting chairman and structures the meetings) without paying attention to the youngster's wishes is an example of a coordinator who is playing the administrative coordinator role. Prioritizing administrative tasks often leads to a loss of priority for youth and parents.

A coordinator who does not phone the youngster and parents, who promises things which are not fulfilled, who is portrayed as incompetent and has no impact on the course of events around the young person is an example of a coordinator who has taken on a passive coordinator role. Based on the role content, I then classify this passive participant as follows: *incompetent coordinator*, *dummy coordinator* or *paper tiger coordinator*. (See above in *Juveniles' and parents' description of conflicts*.)

What we see above is how those involved present different coordinator roles when describing conflicts. In these presentations different alliance constellations also become visible. When coordinator roles are changed in the description, alliance constellations change too. As an example, the coordinator's altered role, going from being the youngster's voice to becoming an administrative coordinator, may result in new alliance constellations – an alliance between the mother and youngster arises and the coordinator is excluded.

Another interesting aspect, to be studied in the future, is how the coordinators' interest was maintained through practical action. Many coordinators seem to have chosen the easy way of coping with the tasks. They avoided violating the order. In front of the audience consisting of officials they displayed themselves as active by, for example, sending out meeting invitations and by sitting as chairmen of the meeting. At the same time they neither disputed the professional identities of other officials nor did they demand responsibility from or attribute responsibility to officials, which was expected by some youngsters or their parents. Some of the behaviour in the coordinator roles described above shows that coordinators directed their work efforts away from youngsters. An obvious example is the case in which a group of coordinators wrote a report about coordination during the last six months of the project despite the fact that the project management during a reference meeting expressed their doubts about using one's working hours in this way³⁷⁰. Allocating work time in this way appears to be equivalent to fleeing from clients.

My findings on the coordinators' acting in the role, such as the fact that an altered role for the coordinator is linked to new alliance constellations, is the result of a detailed analysis of interpersonal interaction. This detailed review is

370 Abdali; Ask; Björkgren; Petersson; Tenglin & Udenell (2008).

what distinguishes my analysis from Bolin (2011), Johansson (2011), Anell and Mattisson (2009), Hjortsjö (2006) and Bangura Arvidsson (2000). This method of analysing empirical material enabled the identification of several mentioned and observed alliance constellations (see the next section).

Shifting alliances

The importance of the relation with the third party permeates some early collaboration studies³⁷¹. The different types of alliances analysed in this study could, somewhat simplified, be divided into inter-organizational alliances; for example the alliance between the State and the Swedish National Board of Institutional Care which is often criticized by social service employees, and interpersonal alliances, i.e. alliances between officials, youngsters and parents. Both of these types of alliances tended to exclude others or certain parties.

The State and the Swedish National Board of Institutional Care were the main driving forces of the project. The Social Services staff members perceived them as alliance parties. Earlier studies show that parties are perceived as more united and collaborative by the surroundings than by themselves. Dacin, Reid and Smith (2008: 90-117) maintain that two organizations which carry out “joint operations” or collaborate can be perceived as alliance partners by the surroundings. This inter-organizational alliance constellation is static – according to my empirical findings it does not change, but in this case the State actually does not act separately from the Swedish National Board of Institutional Care.

It is particularly interesting that interpersonal alliance constellations may change during “interactive heat”. Coe and Pendergrast (1985) accompanied by Hedberg, Cederborg and Johanson (2007) show that interpersonal alliances may change during an interactive situation and every interaction may contain several alliances which vary in theme, duration and aims of the actors.

This is also presented in Flisbäck (2009: 43-52) where researchers examine alliance constellations between participating actors during criminal proceedings. The study shows that “temporary alliances” may shift during the interaction and that they are usually “transient” (Flisbäck 2009: 47). Caplow (1968) and other analysts I have mentioned in this part mean that it is precisely this type of alliance forming that may occur in struggle situations and that the struggling parties thus

371 Bolin (2011); Johansson (2011); Anell & Mattisson (2009: 94-95); Lindberg (2009: 64); Dacin, Reid & Ring Smith (2008); Axelsson & Bihari Axelsson (2007: 25); Willumsen (2007); Seemann (2007); Eriksson, Lindencrona, Olsson & Puskeppeleit (2007: 94); Hjortsjö (2006); Huxham & Vangen (2005: 4-11, 15-17, 26-28, 60-79); Bergmark & Lundström (2005).

may take strategic action. In my study the juveniles and parents are sometimes involved in these alliance shifting situations – an alliance may be generated between an official and an actor “outside the organization”.

Youngsters and parents involved in this study usually fight for certain points of interest, for example for decisions concerning placement in an institution. Now and then they reject officials’ actions as being morally wrong, they manifest their victim identity and try to turn the situation into becoming favourable for themselves. Trying to seek alliances with officials is a common strategy in order to turn the situation to one’s advantage. These interactions with parents and youngsters exposed different shifting alliances.

An example of this is a situation where a coordinator performs one scene in front of the youngsters and another in front of officials. In other words the coordinator presents himself according to the audience following his performance. When meeting with the youngster the coordinator does not wish to form an alliance with the social secretary, he chooses the youngster, but when the coordinator performs in front of an audience consisting of officials (during a meeting) he joins a common front with the social secretary against a group of critical unit managers.

We find another example in the recounted case where a mother, during an interview, reveals an alliance between her daughter and the coordinator, the coordinator then protects his alliance partner, being the daughter, from the mother. At the second interview, approximately one year later, an alliance between the daughter and mother is displayed in contrast to the coordinator who at this time is criticized for having prioritized administrative tasks rather than the daughter.

Empirical findings in which youngsters and parents appear as leading characters being analysed in detail are, as I see it, one of this dissertation’s most important contributions. This focus is missing in the Bolin (2011), Johansson (2011), Germundsson (2011) and Hjortsjö (2006) studies of collaboration; instead they focus their analyses on the professional actors. Somewhat pointedly one could say that their approach may risk reproducing the situation of distance-making towards clients, which is common in collaboration projects, because their studies do not draw attention to the clients as actors who act and have their own voices.

One question which could not be answered within the frame of my research is: Do alliances create conflicts or do conflicts create alliances? One does not seem to exclude the other: conflicts seem to trigger alliances in the same way as alliances seem to trigger conflicts. These conflicts and alliances can also, as I mentioned earlier, be unfavourable to the client. Therefore, I suggest further sociological research on alliance constellations in collaborative contexts. Clients often seek alliances with professionals in the Social Service sector and this indicates, among other things, that the client is willing to continue fighting against a situation in

which he or she is caught. If we connect this seeking of alliances to the client perspective in care-giving organizations it could possibly show that the clients' will to continue fighting is a social force which could enhance the measures taken. My perspective on "client's struggles" differs from my general perspective of "collaboration becomes a fight" in the sense that the client's struggles rather point out the individual's will to fight for a better situation – and I believe that this can be seen as something productive rather than problematic.

Referenser

- Abdali, Sori, Reif, Ask, Sofi; Björkgren, Fredrik; Petersson, Jonas; Tenglin, Anna; Udenell, Carina (2008) *MVG Göteborg. Erfarenheter – Reflektioner – Visioner*. Stockholm: Statens institutionsstyrelse.
- Adelswärd, Viveka (1997) Berättelser från älgpassen. Om metoder för att analysera jaktberättelsers struktur, poäng och sensmoral. I Hydén, Lars-Christer och Hydén, Margareta (Red.). *Att studera berättelser: samhällsvetenskapliga och medicinska perspektiv* (s. 198-235). Stockholm: Liber.
- Andersson, Gunvor (1995) *Barn i samhällsvård*. Lund: Studentlitteratur.
- Andersson, Maria; Lundström, Tommy och Sallnäs, Marie (2009) *Utvärdering av förstärkt vårdkedja för ungdomar som vårdats vid SiS-institution*. Delrapport 1. Stockholm: Stockholms universitet, Institutionen för socialt arbete.
- Andreassen, Tore (2003) *Institutionsbehandling av ungdomar. Vad säger forskningen?* Stockholm: Förlagshuset Gothia.
- Anell, Anders och Mattisson, Ola (2009) *Samverkan i kommuner och landsting – en kunskapsöversikt*. Lund: Studentlitteratur.
- Armeliuss, Bengt-Åke; Bengtson, Sara; Per-Anders Rydelius; Sarnecki, Jerzy; Söderholm Carpelan, Kerstin (red) (1996) *Vård av ungdomar med sociala problem – en forskningsöversikt*. Stockholm: Statens institutionsstyrelse och Liber Utbildning.
- Arneng, Malin (2006) *Årsrapport ADAD 05. Ungdomar som skrivits in på särskilda ungdomshem under år 2005*. Tabeller. Stockholm: Statens institutionsstyrelse, Allmän SiS-rapport 2006:4.
- Aronsson, Håkan (2005) *Samverkan inom Ungdomsvården. Om psykiatriska vårdinsatser för ungdomar vid särskilda ungdomshem*. Stockholm: Statens institutionsstyrelse och Sveriges Kommuner och Lansting.
- Asplund, Johan (1970) *Om undran inför samhället*. Lund: Agros.
- Axelsson, Runo och Bihari Axelsson, Susanna (Red.) (2007) *Folkhälsa i samverkan mellan professioner, organisationer och samhällssektorer*. Lund: Studentlitteratur.
- Axelsson, Runo och Bihari Axelsson, Susanna (2007) Samverkan och folkhälsa – begrepp, teorier och praktisk tillämpning. I Axelsson, Runo och Bihari Axelsson, Susanna (Red.). *Folkhälsa i samverkan mellan professioner, organisationer och samhällssektorer* (s. 11-32). Lund: Studentlitteratur.
- Baker, Carolyn (1997/1998) Membership Categorization and Interview Accounts. I Silverman David (Red.). *Qualitative Research. Theory, Method and Practice* (s. 162-176). London: Thousand Oaks, New Delhi: Sage.
- Bakhtin, Mikhail M. (2000/1981) *The Dialogic Imagination. Four Essays by Mikhail M. Bakhtin*. Austin: University of Texas Press.
- Bangura Arvidsson, Maria (2009) Aktiv passivitet. Om kontaktpersoners roll och förhållningssätt till pappor, mammor och barn i umgängestvistelse. *Socialvetenskaplig tidskrift*. Nr. 1, s. 3-19.

- Bangura Arvidsson, Maria och Åkerström, Malin (2000) *När anhöriga involveras. Personalens beskrivning av anhöriga på särskilda ungdomshem*. Stockholm: Statens institutionsstyrelse, Forskningsrapport 2000:2.
- Basic, Goran (2010) *Etnicitet i ungdomsvården. Yrkesverksammas och ungdomarnas muntliga framställningar*. Stockholm: Statens Institutionsstyrelse, SiS följer upp och utvecklar 2010:1.
- Basic, Goran; Thelander, Joakim och Åkerström, Malin (Red.) (2009) *Vårdkedja för ungdomar eller professionella? En processutvärdering av projektet "Motverka våld och gäng"*. Stockholm: Statens Institutionsstyrelse, Forskningsrapport 2009:5.
- Basic, Goran (2009g) Projektet utifrån institutionspersonalens perspektiv. I Basic, Goran; Thelander, Joakim och Åkerström, Malin (Red.). *Vårdkedja för ungdomar eller professionella? En processutvärdering av projektet "Motverka våld och gäng"* (s. 155-191). Stockholm: Statens Institutionsstyrelse, Forskningsrapport 2009:5.
- Basic, Goran (2009f) Mödrars röster om samordnare i ungdomsvården. I Basic, Goran; Thelander, Joakim och Åkerström, Malin (Red.). *Vårdkedja för ungdomar eller professionella? En processutvärdering av projektet "Motverka våld och gäng"* (s. 119-153). Stockholm: Statens Institutionsstyrelse, Forskningsrapport 2009:5.
- Basic, Goran (2009e) Ungdomarnas beskrivningar – uppskattning, kritik och förväntningar. I Basic, Goran; Thelander, Joakim och Åkerström, Malin (Red.). *Vårdkedja för ungdomar eller professionella? En processutvärdering av projektet "Motverka våld och gäng"* (s. 49-118). Stockholm: Statens Institutionsstyrelse, Forskningsrapport 2009:5.
- Basic, Goran (2009d) *Engagerad fixare eller ytterligare en person som "bara pratar"? Mödrars röster om samordnare i ungdomsvården*. Lund: Network for Research in Criminology and Deviant Behavior 2009:4.
- Basic, Goran (2009c) *Uppskattning, kritik och jämförelse. Projektet utifrån institutionspersonalens perspektiv*. Lund: Network for Research in Criminology and Deviant Behavior 2009:3.
- Basic, Goran (2009b) *Uppskattning, kritik och förväntan – i ungdomars berättelser om ett samarbetsprojekt i ungdomsvården*. Lund: Network for Research in Criminology and Deviant Behavior 2009:2.
- Basic, Goran (2009a) *Vi är fortfarande kompetenta! Röster från socialtjänsten om ett samarbetsprojekt i ungdomsvården*. Lund: Network for Research in Criminology and Deviant Behavior 2009:1.
- Basic, Goran och Åkerström, Malin (2009) Röster från socialtjänsten. I Basic, Goran; Thelander, Joakim och Åkerström, Malin (Red.). *Vårdkedja för ungdomar eller professionella? En processutvärdering av projektet "Motverka våld och gäng"* (s. 193-223). Stockholm: Statens Institutionsstyrelse, Forskningsrapport 2009:5.
- Basic, Goran (2007) *Skulle jag grilla lamm med dig? Försoning och oförsonlighet i före detta lägerfångars berättelser*. Lund: Network for Research in Criminology and Deviant Behavior 2007:2.
- Basic, Goran (2005) *Krig och brott. Definitioner av kriminalitet i ett bosniskt efterkrigssamhället*. Lund: Network for Research in Criminology and Deviant Behavior 2005:2.
- Becker, Howard S. (1998/2008) *Tricks of the Trade: Yrkesknep för samhällsvetare*. Malmö: Liber.
- Berger, Peter L. och Luckmann, Thomas (1966/2007) *Kunskaps sociologi. Hur individen uppfattar och formar sin sociala verklighet*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Berglund, Mats och Larsson Kronberg, Marianne (2004) *E S S. Eftervård i SiS södra region. Delrapport september 2003 – februari 2004*. Stockholm: Statens Institutionsstyrelse, Mobilisering mot narkotika (Narkotikapolitisk samordning), Lunds universitet och Länsstyrelsen i Skånelän.
- Bergmann, Jörg R. (1998) Introduction: Morality in Discourse. *Research on Language and Social Interaction*. Vol. 31, nr. 3-4, s. 279-295.
- Bergmann, Jörg R. (1987/1993) *Discreet Indiscretions. The Social Organization of Gossip*. New York: Aldine de Gruyter.

- Bergmark, Åke & Lundström, Tommy (2011) Guided or independent? Social workers and evidence-based practice. *European Journal of Social Work*. Vol. 14, nr. 3, s. 323-337.
- Bergmark, Åke & Lundström, Tommy (2007) Unitarian ideals and professional diversity in social work practice – the case of Sweden. *European Journal of Social Work*. Vol. 10, nr. 1, s. 55-72.
- Bergmark, Åke och Lundström, Tommy (2005) Med förenade krafter? Om individ- och familjeomsorgens samverkan med andra myndigheter. *Socionomen*. Forskningssupplement 17. Vol. 19, nr. 1, s. 2-12.
- Bilmes, Jack (1994) Constituting silence: Life in the world of total meaning. *Semiotica*. Vol. 98, nr. 1-2, s. 73-88.
- Björk, Stina och Mörner, Sofie (2009) *Årsrapport ADAD 08. Ungdomar som skrivits in på särskilda ungdomshem under år 2008. Tabeller*. Stockholm: Statens institutionsstyrelse, Allmän SiS-rapport 2009:7.
- Björkman, Tommy (2000) *Case Management for Individuals with Severe Mental Illness. A Process-outcome Study of Ten Pilot Services in Sweden*. Lund: Lunds universitet.
- Blumer, Herbert (1969/1986) *Symbolic Interactionism. Perspective and Method*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press.
- Bolin, Anette (2011) *Shifting Subordination. Co-located interprofessional collaboration between teachers and social workers*. Göteborg: Göteborgs universitet, Institutionen för Socialt Arbete.
- Brottsförebyggande rådet, Statens institutionsstyrelse och Socialstyrelsen (2002) *Sluten ungdomsvård – En uppföljning*. Stockholm.
- Burcar, Veronika (2005) *Gestaltningar av offererfarenheter. Samtal med unga män som utsatts för brott*. Lund: Lunds universitet, Sociologiska institution.
- Buttny, Richard (1993) *Social Accountability in Communication*. London, Newbury Park & New Delhi: SAGE Publications.
- Börjesson, Mats (2003/2007) *Diskurser och konstruktioner. En sorts metodbok*. Lund: Studentlitteratur.
- Cameron, Deborah (2001/2007) *Working with Spoken Discourse*. London: Sage Publications.
- Caplow, Theodore (1968) *Two against one. Coalitions in triads*. New Jersey: Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs.
- Carpiano, Richard M. (2009) Come take a walk with me: The "Go-Along" interview as a novel metod for studying the implications of place for health and Well-being. *Health & Place*. Vol. 15, nr. 1, s. 263-272.
- Carlin, Andrew P. (2003) On "Owning" Silence: Talk, Texts and the "Semiotics" of Bibliographies. *Semiotica*. Nr. 146, s. 117-138.
- Charon, Joel M. (2001) *Symbolic Interactionism*. New Jersey: Prentice Hall.
- Chase, Susan E. (1995) *Ambiguous Empowerment. The Work Narratives of Women School Superintendents*. Amherst: University of Massachusetts Press.
- Coe, Rodney M. & Prendergast, Christine G. (1985) The formation of coalitions: interaction strategies in triads. *Sociology of Health & Illness*. Vol. 7, nr. 2, s. 236-247.
- Collins, Randall (2004) *Interaction Ritual Chains*. Princeton & Oxford: Princeton University Press.
- Coser, A. Lewis (1956) *The Functions of Social Conflict*. London: Routledge & Kegan Paul Ltd.
- Dacin, Tina; Reid, Douglas & Ring Smith, Peter (2008) Alliances and Joint Ventures. The Role of Partner Selection from an Embeddedness Perspective. I Cropper, Steve; Ebers, Mark; Huxham, Chris & Smith Ring, Peter (Red.). *The Oxford Handbook of Inter-organizational Relations* (s. 90-117). New York: Oxford University Press Inc.
- Dahlström, Anna och Krüger, Jessica (2007) *Årsrapport ADAD 06. Ungdomar som skrivits in på särskilda ungdomshem under år 2006. Tabeller*. Stockholm: Statens institutionsstyrelse, Allmän SiS-rapport 2007:5.
- Danermark, Berth (2005) *Samverkan – himmel eller helvete?* Malmö: Gleerups Utbildning AB.

- Danermark, Berth och Kullberg, Christian (1999) *Samverkan. Velfärdsstatens nya arbetsform*. Lund: Studentlitteratur.
- Davies, Karen (1999) Närhet och gränsdragning – att nå andra sorters kunskaper genom deltagande observation. I Sjöberg, Katarina (Red.). *Mer än kalla fakta: kvalitativ forskning i praktiken* (s. 128-145). Lund: Studentlitteratur.
- Davies, Karen (1989) *Women and Time. Weaving the Strands of Everyday Life*. Lund: Lunds universitet, Sociologiska institutionen.
- Davis, Murray S. (1997) Georg Simmel and Erving Goffman: Legitimators of the Sociological Investigation of Human Experience. *Qualitative Sociology*. Vol. 20, nr. 3, s. 369-388.
- Devillaz, Michel och Martinsson, Emma (2005) *Ny Kontakt. Ett samarbetsprojekt mellan Riksförbundet Frivilliga Samhällsarbetare och Statens Institutionsstyrelse*. Stockholm: Statens institutionsstyrelse, Allmän SiS-rapport 2005:3.
- Dodge, Kenneth A.; Dishion, Thomas J. & Lansford Jennifer E. (2006) *Deviant Peer Influences in Programs for Youth*. New York: The Guilford Press.
- Drew, Paul & Holt, Elizabeth (1988) Complainable Matters: The Use of Idiomatic Expressions in Making Complaints. *Social Problems*. Vol. 35, Nr. 4, s. 398-417.
- Durkheim, Émile (1897/1983) *Självmordet*. Lund: Argos.
- Edebalk, Per Gunnar (2008) Socialförsäkringar – ett alternativt växer fram. I Swärd, Hans och Egerö, Marie-Anne (Red.). *Villkorandets politik. Fattigdomens premisser och samhällets åtgärder – då och nu* (s. 51-60). Malmö: Egalité förlag.
- Egerö, Marie-Anne (2008) Röster från professionen. I Swärd, Hans och Egerö, Marie-Anne (Red.). *Villkorandets politik. Fattigdomens premisser och samhällets åtgärder – då och nu* (s. 321-333). Malmö: Egalité förlag.
- Emerson, Robert M.; Fretz, Rachel I. & Shaw, Linda L. (1995) *Writing Ethnographic Fieldnotes*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Eriksson, Andrea; Lindencrona, Fredrik; Olsson, Ingela och Puskeppeleit, Monika (2007) Intersektoriell samverkan i utvecklingsprojekt – en jämförande analys. I Axelsson, Runo och Bihari Axelsson, Susanna (Red.). *Folkhälsa i samverkan mellan professioner, organisationer och samhällssektorer* (s. 87-121). Lund: Studentlitteratur.
- Fangen, Katrine (2005) *Deltagande observation*. Malmö: Liber.
- Flisbäck, Marita (2009) Att urskilja allianser för att hantera osäkerhet. *Socialvetenskaplig tidskrift*. Nr. 1, s. 38-55.
- Forkby, Torbjörn (2007) *Socialt arbete i polisens värld. Samverkans villkor och organisering*. Göteborg: FoU i Väst/GR.
- Forkby, Torbjörn (2006) *Socialt nätverksarbete. Alliansbildning, makt och retorik*. Göteborg: FoU i Väst/GR.
- Forkby, Torbjörn (2005) *Ungdomsvård på hemmaplan. Idéerna, framväxten, praktiken*. Göteborg: Göteborgs universitet, Institutionen för socialt arbete.
- Fäldt, Johannes; Storbjörk, Jessica; Palm, Jessica; Oscarsson, Lars och Stenius, Kerstin (Red.) (2007) *Vårdkedjeprojektet. Tre utvärderingsperspektiv*. Stockholm: Statens institutionsstyrelse, Forskningsrapport 2007:2.
- Fäldt, Johannes (2007) Implementeringen av dokumentationssystem och behandlingsmetoder. I Fäldt, Johannes; Storbjörk, Jessica; Palm, Jessica; Oscarsson, Lars och Stenius, Kerstin (Red.). *Vårdkedjeprojektet. Tre utvärderingsperspektiv* (s. 19-51). Stockholm: Statens institutionsstyrelse, Forskningsrapport 2007:2.
- Garfinkel, Harold (2002) *Ethnomethodology's Program. Working Out Durkheim's Aphorism*. Introduced by Anne Warfield Rawls. London: Rowman & Littlefield.
- Garfinkel, Harold (1967/1984) *Studies in Ethnomethodology*. New York: Prentice Hall.
- Garfinkel, Harold (1956) Conditions of successful degradation ceremonies. *American Journal of Sociology*. Vol. 61, nr. 5, s. 420-424.

- Germundsson, Per (2011) *Lärare, socialsekreterare och barn som far illa. Om sociala representationer och interpersonal samverkan*. Örebro: Örebro universitet, Swedish Institute for Disability Research.
- Goffman, Erving (1967/1982) *Interaction Ritual. Essays on face-to-face behavior*. New York: Pantheon.
- Goffman, Erving (1961/1983) *Totala institutioner. Fyra essäer om anstaltslivets sociala villkor*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Goffman, Erving (1959/2002) *Jaget och maskerna. En studie i vardagslivets dramatik*. Stockholm: Prisma.
- Goldstein, Arnold; Glick, Barry; Carthan, Wilma & Blancero, Douglas A. (1994) *The Prosocial Gang: Implementing Aggression Replacement Training*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Granér, Rolf (2004) *Patrullerande polisens yrkeskultur*. Lund: Lunds universitet, Socialhögskola.
- Gubrium, Jaber F. & Holstein, James A. (1997) *The New Language of Qualitative Method*. New York: Oxford University Press.
- Gullestad, Marianne (1984) *Kitchen-table society. A case study of the family life and of young working-class mothers in urban Norway*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Habberstad, Trine och Repstad, Pål (1998) Forskerroller og forskersamarbeid - noen metodeerfaringer. I Pål Repstad (Red.). *Den lokale velferdsblanding. Når offentlige og frivillige skal samarbeide* (s. 240-252). Oslo: Universitetsforlaget.
- Hajighasemi, Ali (2008) *Ett kontrakt för livet. Utvärdering av en särskild satsning på missbruksvården*. Stockholm: Statens institutionsstyrelse, SiS följer upp och utvecklar 2008:3.
- Hammersley, Martyn & Atkinson, Paul (1991/1983) *Ethnography: Principles in Practice*. London, New York: Routledge.
- Hardy, Cynthia; Lawrence, Thomas B. & Grant, David (2005) Discourse and Collaboration: The Role of Conversations and Collective Identity. *The Academy of Management review*. Vol. 30, nr. 1, s. 58-77.
- Hedberg Berith, Cederborg Ann-Christin & Johanson Marita (2007) Care-planning meetings with stroke survivors: nurses as moderators of the communication. *Journal of Nursing Management*. Vol. 15, nr. 2, s. 214-221.
- Heidegren, Carl-Göran och Wästerfors, David (2008) *Den interagerande människan*. Malmö: Gleerups Utbildning.
- Hermodsson Anne och Hansson Cecilia (2005) "Demokrati i det lilla?" *Ungdomarnas delaktighet i sin behandling*. Stockholm: Statens institutionsstyrelse, Forskningsrapport 2005:2 .
- Hibbert, Paul; Huxham, Chris & Smith Ring, Peter (2008) Managing Collaborative Inter-organizational Relations. I Cropper, Steve, Ebers, Mark, Huxham, Chris & Smith Ring, Peter (Red.). *The Oxford Handbook of Inter-organizational Relations* (s. 390-416). New York: Oxford University Press Inc.
- Hill, Teci (2005) *Allians under tvång. Behandlingssamarbete mellan elever och personal på särskilda ungdomshem*. Linköping: Linköpings universitet, Institutionen för beteendevetenskap.
- Hilte, Mats (1990) *Droger och disciplin: en fallstudie av narkomanvård i Malmö*. Lund: Arkiv.
- Hjortsjö, Maria (2006) *Med samarbete i sikte. Om samordnade insatser och samlokaliserade familjecentraler*. Lund: Lunds universitet, Socialhögskola.
- Hochschild, Arlie, Russell (1983/2003) *The managed heart: Commercialization of human feeling*. Berkely: University of California Press.
- Holmqvist, Kenneth och Holsanova, Jana (1996) "Jag längtar efter svensk kvalité och tänkande..." Hur vi använder kategoriseringar i samtalet. *Lund University Cognitive Studies*. Vol. 49.
- Holstein, James A. (1993) *Court-Order Insanity: Interpretive Practice and Involuntary Commitments*. New York: Aldine de Gruyter.
- Holstein, James A. & Gubrium, Jaber F. (1997/1998) Active Interviewing. I Silverman, David (Red.). *Qualitative Research. Theory, Method and Practice* (s. 140-161). London: Thousand Oaks, New Delhi: Sage.

- Holstein, James A. & Gubrium, Jaber F. (1995) *The active interview*. Qualitative Research, Method Series 37. Newbury Park, London, New Delhi: Sage.
- Hultberg, Eva-Lisa; Glendinning, Caroline; Allebeck, Peter & Lönnroth, Knut (2005) Using pooled budgets to integrate health and welfare services: a comparison of experiments in England and Sweden. *Health and Social Care in the Community*. Vol. 13, nr. 6, s. 531-541.
- Huxham, Chris & Beech, Nic (2008) Inter-organizational Power. I Cropper, Steve; Ebers, Mark; Huxham, Chris & Smith Ring, Peter (Red.). *The Oxford Handbook of Inter-organizational Relations* (s. 555-579). New York: Oxford University Press Inc.
- Huxham, Chris och Vangen, Siv (2005) *Managing to collaborate. The theory and practice of collaborative advantage*. New York: Routledge.
- Höglund, Brigitta (2001) *Ute och inne. Kritisk dialog mellan personalkollektivet inom psykiatrien*. Lund: Lunds universitet, Sociologiska institutionen.
- Ibarra, Peter R & Kitsuse, John I. (1993) Vernacular Constituents of Moral Discourse: An Interactionist Proposal for the Study of Social Problems. I Miller, Gale & Holstein, James A. (Red.). *Constructionist Controversies: Issues in Social Problems Theory* (s. 21-54). New Brunswick, New Jersey: Transaction Publisher.
- Jacobsson, Katarina (2000) *Retoriska strider. Konkurrerande sanningar i dövvärlden*. Lund: Palmkrons Förlag.
- Jefferson, Gail (1985) An exercise in the Transcription and Analysis of Laughter. I Teun van Dijk (Red.). *Handbook of Discourse Analysis. Volume 3. Discourse and Dialogue* (s. 25-34). London: Academic Press.
- Johansson, Susanna (2011) *Rätt, makt och institutionell förändring. En kritisk analys av myndigheternas samverkan i barnhus*. Lund: Lunds universitet, Rättssociologiska enheten.
- Katz, Jack (2001) Analytic Induction. I Smelser, Neil J. & Baltes, Paul B. (Red.). *International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences* (s. 480-484). Amsterdam: Elsevier.
- Katz, Jack (1999) *How Emotions Work*. Chicago, London: The University of Chicago Press.
- Kindel, Cathrin och Kultti, Tomas (1995) *Att arbeta med familjer. Rapport från ett utvecklingsprojekt vid Högantorp*. Stockholm: Statens institutionsstyrelse, Allmän SiS-rapport 1995:3.
- Klockars, Carl, B. (1974) *The Professional Fence*. London: Tavistock Publications.
- Kolb, Derborah M. & Bartunek, Jean M. (Red.) (1992) *Hidden Conflict in Organizations. Uncovering Behind – the – Scenes Disputer*. Newbury Park, London, New Delhi: SAGE Publications.
- Kolb, Derborah M. & Putnam, Linda L. (1992) Introduction: The Dialectics of Disputing. I Kolb, Derborah M. och Bartunek, Jean M. (Red.) (1992) *Hidden Conflict in Organizations. Uncovering Behind – the – Scenes Disputer* (s. 1-31). Newbury Park, London, New Delhi: SAGE Publications.
- Kusenbach, Margarethe (2003) Street Phenomenology: The Go-Along as Ethnographic Research Tool. *Ethnography*. Vol. 4, nr. 3, s. 455-485.
- Kvale, Steinar (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Kärfve, Eva (2010) *Det moraliska spelet*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.
- Lee, Raymond M. (1993) *Doing Research on Sensitive Topics*. London: Sage Publications.
- Levin, Claes (2008) Det sociala arbetets moraliska bas. I Swärd, Hans och Egerö, Marie-Anne (Red.). *Villkorandets politik. Fattigdomens premisser och samhällets åtgärder – då och nu* (s. 89-98). Malmö: Egalité förlag.
- Levin, Claes (1998) *Uppfostringsanstalten. Om tvång i föräldrars ställe*. Lund: Arkiv förlag.
- Lindberg, Kajsa (2009) *Samverkan*. Malmö: Liber.
- Lipsky, Michael (1980) *Street-Level Bureaucracy. Dilemmas of the Individual in Public Services*. New York: Russell Sage Foundation.
- Lomi, Alessandro; Negro, Giacomo & Fonti, Fabio (2008) Evolutionary Perspectives on Inter-organizational Relations. I Cropper, Steve; Ebers, Mark; Huxham, Chris & Smith Ring,

- Peter (Red.). *The Oxford Handbook of Inter-organizational Relations* (s. 313-338). New York: Oxford University Press Inc.
- Loseke, Donileen R. (2003/1999) *Thinking About Social Problems. An Introduction to Constructionist Perspectives*. New York: Aldine de Gruyter.
- Lotia, Nuzhat & Hardy, Cynthia (2008) Critical Perspectives on Collaboration. I Cropper, Steve; Ebers, Mark; Huxham, Chris & Smith Ring, Peter (Red.). *The Oxford Handbook of Inter-organizational Relations* (s. 366-389). New York: Oxford University Press Inc.
- Lukács, Judit; Mossler, Karin och Reitan, Therese C. (2010) *Vårdkedja med framgång*. Stockholm: Statens Institutionsstyrelse och Sveriges Kommuner och Landsting.
- Lundström, Tommy; Sallnäs, Marie och Andersson Vogel, Maria (2012) *Utvärdering av en förstärkt vårdkedja för ungdomar som vårdats vid SiS-institution. Slutrapport*. Stockholm: Statens Institutionsstyrelse, Institutionsvård i fokus 2012: 2.
- Mannerö, Peter (2005) *Ny vårdkedja för omhändertagandet av Strokepatienter*. Göteborg: Sahlgrenska universitetssjukhus.
- Mathiesen, Thomas (1965) *The Defences of the Weak. A Sociological Study of a Norwegian Correctional Institution*. London: Tavistock.
- May, Tim (2001/1997) *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.
- Mushin, Ilana & Gardner, Rod (2009) Silence is talk: Conversational silence in Australian Aboriginal talk-in-interaction. *Journal of Pragmatics*. Vol. 41, nr. 10, s. 2033-2052.
- Ochs, Elinor (1979) Transcription as Theory. I Ochs, Elinor & Schieffelin, Bambi B. (Red.). *Developmental Pragmatics* (s. 43-72). New York, San Francisco, London: Academic Press.
- O'Connell, Daniel C. & Kowal, Sabine (2009) Transcription Systems for Spoken Discourse. I D'hondt, Sigurd; Östman, Jan-Ola, & Verschueren, Jef (Red.). *The Pragmatics of Interaction. Handbook of Pragmatics Highlights* (s. 240-254). Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- O'Connor, Patricia E. (2000) *Speaking of Crime. Narratives of Prisoners*. Lincoln: University of Nebraska Press.
- Orbuch, Terri L. (1997) People's Accounts: The Sociology of Accounts. *Annual Review of Sociology*. Vol. 23, nr. 1, s. 455-478.
- Oscarsson, Lars och Stenius, Karin (2007) VKP-projektet – Några avslutande reflektioner. I Fäldt, Johannes; Storbjörk, Jessica; Palm, Jessica; Oscarsson, Lars och Stenius, Kerstin (Red.). *Vårdkedjeprojektet. Tre utvärderingsperspektiv* (s. 261-266). Stockholm: Statens institutionsstyrelse, Forskningsrapport 2007:2.
- Palm, Jessica (2007) Implementeringsstudien. I Fäldt, Johannes; Storbjörk, Jessica; Palm, Jessica; Oscarsson, Lars och Stenius, Kerstin (Red.). *Vårdkedjeprojektet. Tre utvärderingsperspektiv* (s. 161-260). Stockholm: Statens institutionsstyrelse, Forskningsrapport 2007:2.
- Patton, Michael Quinn (1980/1990) *Qualitative Evaluation and Research Methods*. London: Sage.
- Persson, Anders; Andersson, Gunnar och Lindström, Nilsson Margareta (2003) Framgångsrika skollärare i spänningsfält och allianser. I Persson, Anders (Red.). *Skolkulturer* (s. 33-56). Lund: Studentlitteratur.
- Potter, Jonathan (1996/2007) *Representing Reality. Discourse, Rhetoric and Social Construction*. London: Sage Publications.
- Pomerantz, Anita M. (1986) Extreme case formulations: a new way of legitimating claims. *Human Studies*. Vol. 9, nr. 2-3, s. 219-229.
- Qvarsell, Roger (2008) De fattigas vård i 1910-talets Sverige. I Swärd, Hans och Egerö, Marie-Anne (Red.). *Villkorandets politik. Fattigdomens premisser och samhällets åtgärder – då och nu* (s. 71-79). Malmö: Egalité förlag.
- Radley, Alan & Billig, Michael (1996) Accounts of health and illness: Dilemmas and representations. *Sociology of Health & Illness*. Vol. 18, nr. 2, s. 220-240.
- Rasmussen, Bodil (2009) *Analys, bedömning och beslut i utredningar enligt BBIC*. Stockholm: Socialstyrelsen.

- Riessman, Catherina, Kohler (1993) *Narrative Analysis*. Qualitative Research, Method Series 30. Newbury Park, London, New Delhi: Sage.
- Reitan, Therese C. (1998) Theories of Interorganizational Relations in the Human Services. *Social Service Review*. Vol. 72, nr. 3, s. 285-310.
- Reitan, Therese C. (1997) *Municipal Checks and County Balances. The referral process for substance abusers in Vest-Agder*. Universitetet i Bergen, Institutt for administrasjon og organisasjonsvitenskap.
- Regeringskansliet, Socialdepartementet (2006) *Uppdrag att utveckla och prova en förstärkt vårdkedja inom ungdomsvården*. Regeringsbeslut 2006-06-29, nr 2. Stockholm.
- Ryen, Anne (2004) *Kvalitativ intervju: från vetenskapsteori till fältstudier*. Malmö: Liber ekonomi.
- Sacks, Harvey (1992) *Lectures on Conversation. Volume I & II*. Edited by Jefferson, Gail. Introduction by Schegloff, Emanuel A. Oxford UK & Cambridge USA: Blackwell.
- Sacks, Harvey; Schegloff, Emanuel A. & Jefferson, Gail (1974) A Simplest Systematics for the Organization of Turn-Taking for Conversation. *Language*. Vol. 50, nr. 4, del 1, s. 696-735.
- Sahlin, Ingrid (1996) Vad är ett projekt? I Ingrid Sahlin (Red.). *Projektets paradoxer* (s. 238-264). Lund: Studentlitteratur.
- Sallnäs, Marie; Vinnerljung, Bo & Westermarck, Pia Kyhle (2004) Breakdown of teenage placements in Swedish foster and residential care. *Child & Family Social Work*. Vol. 9, nr. 2, s. 141-152.
- Scheler, Max (1992) *On Feeling, Knowing and Valuing*. Editor and introduced by Bershad, Harold. Chicago: University of Chicago Press.
- Schruijer, Sandra G. L. (2008) The Social Psychology of Inter-organizational Relations. I Cropper, Steve; Ebers, Mark; Huxham, Chris & Smith Ring, Peter (Red.). *The Oxford Handbook of Inter-organizational Relations* (s. 417-440). New York: Oxford University Press Inc.
- Schwartzman, Helene B. (1989) *The Meeting: Gatherings in Organizations and Communities*. New York: Plenum.
- Scott Marvin B. & Lyman Stanford M. (1968) Accounts. *American Sociological Review*. Vol. 33, No. 1, 46-62.
- Seemann, Janne (2007) Samspel och konflikter i organisatoriska gränssnitt – analys av ett demensnätverk. I Axelsson, Runo och Bihari Axelsson, Susanna (Red.). *Folkhälsa i samverkan mellan professioner, organisationer och samhällssektorer* (s. 285-302). Lund: Studentlitteratur.
- Sellerberg, Ann-Mari (1994) *Blend of Contradictions. Georg Simmel in Theory and Practice*. New Brunswick, London: Transaction Publishers.
- Sellerberg, Ann-Mari (1993) *Handikapp och organisering – en sociologisk tolkning*. Research Program in Medical Sociology (1993:7). Lund: Lunds universitet, Sociologiska institutionen.
- Sellerberg, Ann-Mari (1973) *Kvinnorna på den svenska arbetsmarknaden under 1900-talet. En sociologisk analys av kvinnornas underordnade position i arbetslivet*. Lund: CWK Gleerup Bokförlag AB.
- Silverman, David (1993/2006) *Interpreting Qualitative Data. Methods for Analyzing Talk, Text and Interaction*. London: Thousand Oaks, New Delhi: Sage.
- Silverman, David (1998) *Harvey Sacks. Social Science and Conversation Analysis*. New York: Oxford University Press.
- Silverman, David (1997) *Discourses of Counselling. HIV Counselling as Social Interaction*. London: SAGE.
- Simmel, George (1950/1964) *The Sociology of George Simmel*. Translate, editor and introduced by Kurt H. Wolff. New York: Glencoe Press.
- Simmel, Georg (1908/81) Främlingen. I Simmel, Georg. *Hur är samhället möjligt? – och andra essäer* (s. 139-145). Göteborg: Korpen.
- Simmel, Georg (1908/81) Ensamhet och tvåsamhet. I Simmel, Georg. *Hur är samhället möjligt? – och andra essäer* (s. 146-155). Göteborg: Bokförlaget Korpen.

- Simmel, Georg (1908/70) *Kamp!* Uppsala: Argos.
- Simmel, Georg (1908/1965) The Poor. *Social Problems*. Vol. 13, nr. 2, s. 118-140.
- Simmel, George (1902) The Number of Members as Determining the Sociological Forum of the Grupp. *American journal of Sociology*. Vol. 8, nr. 1, s. 1-46.
- Simpson, Richard L. (1955) Simmel. The Web of Group Affiliations (Book Review). *Social Forces*. Vol. 34, nr. 1, s. 183-184.
- Snow, David A. & Anderson, Leon (1987) Identity Work among the Homeless: The Verbal Construction and Avowal of Personal Identities. *American Journal of Sociology*. Vol. 92, nr. 6, s. 1336-1371.
- Socialstyrelse (2005) *Personligt ombud 2000–2004*. Stockholm: Socialstyrelse.
- Statens offentliga utredningar, SOU (2006:100) *Ambition och ansvar: Nationell strategi för utveckling av samhällets insatser till personer med psykiska sjukdomar och funktionshinder*. Slutbetänkande av Nationell psykiatrisamordning. Stockholm: Fritzes.
- Starrin, Bengt; Wettergren, Åsa och Lindgren, Gerd (2008) Känsloernas återkomst i socialvetenskaperna. I Wettergren, Åsa; Starrin, Bengt och Lindgren, Gerd (Red.). *Det sociala livets emotionella grunder* (s. 11-28). Malmö: Liber.
- Statens institutionsstyrelse (2009) *MVG – En förstärkt vårdkedja inom ungdomsvården*. Stockholm.
- Statens institutionsstyrelse (2008) Inger gör så att allting flyter. *SiS i FOKUS* (2008:1). Stockholm.
- Statens Institutions Styrelse (2007b) *Viktig information till dig om MVG. Motverka våld och gäng*. Informationsbroschyren för klienter om MVG-projektet. Stockholm.
- Statens institutionsstyrelse (2007a) MVG-samordnare stöttar stressade socialsekreterare. *SiStone* (2007:1). Stockholm.
- Statens institutionsstyrelse (2006) *Samordnarrollen inom Vårdkedjeprojekt ungdom – MVG*. Stockholm.
- Stockholms läns landsting och Landstingsstyrelsen (2004) *Vårdkedjor med vårdgivaravtal, förslag till ny modell för beställning av mödravård – förlossning – eftervård samt vård vid bröstcancer*. Tjänsteutlåtande 2004-02-27. Stockholm: Stockholms läns landsting, Landstingsstyrelsen, Beställarkontor Vård.
- Storbjörk, Jessica (2007) I gränslandet mellan delaktighet och tvång: klienten i projektet. I Fäldt, Johannes; Storbjörk, Jessica; Palm, Jessica; Oscarsson, Lars och Stenius, Kerstin (Red.). *Vårdkedjeprojektet. Tre utvärderingsperspektiv* (s. 53-159). Stockholm: Statens institutionsstyrelse, Forskningsrapport 2007:2.
- Sveriges universitets- och högskoleförbund (2006) *Övergripande principer för offentlighet och sekretess i integritetskänslig forskning*. PM. 2006-05-22 från SUHF:s arbetsgrupp för integritetskänslig forskning. Stockholm.
- Swärd, Hans och Egerö, Marie-Anne (Red.) (2008) *Villkorandets politik. Fattigdomens premisser och samhällets åtgärder – då och nu*. Malmö: Egalité förlag.
- Swärd, Hans (2008) Att bekämpa fattigdom med lagar för fattiga – en möjlig ekvation? I Swärd, Hans och Egerö, Marie-Anne (Red.). *Villkorandets politik. Fattigdomens premisser och samhällets åtgärder – då och nu* (s. 17-39). Malmö: Egalité förlag.
- Säwe, Filippa (1999) *Om samförstånd och konflikt. Samtal mellan föräldrar och skolledning på en specialskola*. Lund: Lunds universitet, Sociologiska institution.
- Söderholm, Carpelan, Kerstin och Hermodsson, Anne (2004) ADAD och utvecklingen av ett dokumentationssystem för ungdomar. *Nordisk socialt arbeid*. Vol. 24, nr. 2, s. 110-123.
- Thelander, Joakim (2009) Samordnarna erfarenheter av MVG-projektet. I Basic, Goran; Thelander, Joakim och Åkerström, Malin (Red.). *Vårdkedja för ungdomar eller professionella? En processutvärdering av projektet "Motverka våld och gäng"* (s. 17-47). Stockholm: Statens Institutionsstyrelse, Forskningsrapport 2009:5.
- Thelander, Joakim (2006) *Mutor i det godas tjänst? Biståndsarbetare i samtal om vardaglig korruption*. Lund: Lunds universitet, Sociologiska institution.

- Van Praet, Ellen (2009) Staging a Team Performance. A Linguistic Ethnographic Analysis of Weekly Meeting at a British Embassy. *Journal of Business Communication*. Vol. 46, nr. 1, s. 80-99.
- Vedung, Evert (1998) *Utvärdering i politik och förvaltning*. Lund: Studentlitteratur.
- Vetenskapsrådet (2007) *Hantering av integritetskänsligt forskningsmaterial*. Stockholm.
- Watts, Jay & Priebe, Stefan (2002) A phenomenological account of users' experiences of assertive community treatment. *Bioethics*, Vol. 16, nr. 5, s. 439-454.
- Wetherell, Margaret & Potter, Jonathan (1992) *Mapping the Language of Racism: Discourse and the Legitimation of Exploitation*. Hertfordshire: Harvesters Wheatsheaf.
- Whyte, William Foote (1943/1981) *Street Corner Society. The Social Structure of an Italian Slum*. Chicago: University of Chicago Press.
- Wibeck, Victoria (2002) *Genmat i fokus. Analyser av fokusgruppsamtal om genförändrade livsmedel*. Linköping: Linköpings universitet, Tema Kommunikation.
- Willumsen, Elisabeth (2007) Interprofessionell samverkan och brukarmedverkan kring utsatta barn. I Axelsson, Runo och Bihari Axelsson, Susanna (Red.). *Folkhälsa i samverkan mellan professioner, organisationer och samhällssektorer* (s. 183-202). Lund: Studentlitteratur.
- Wilson, Thomas P. & Zimmerman, Dan H. (1986) The structure of silence between turns in two-party conversation. *Discourse Processes*. Vol. 9, nr. 4, s. 375-390.
- Wärmegård, Ell-Marie (2005) *Del av ett sammanhang. Att arbeta med klienters nätverk under och efter LVM*. Stockholm: Statens institutionsstyrelse, Allmän SiS-rapport 2005:6.
- Wästerfors, David (2009) *Konflikthantering i ungdomsvård ur ett sociologiskt perspektiv*. Stockholm: Statens Institutionsstyrelse, Forskningsrapport 2009:3.
- Wästerfors, David (2008) Analytiska knep. I Sjöberg, Katarina och Wästerfors, David (Red.). *Uppdrag: Forskning. Konsten att genomföra kvalitativa studier* (s. 66-84). Malmö: Liber.
- Wästerfors, David (2007) *Fängelsebråk. Analyser av konflikter på anstalt*. Lund: Studentlitteratur.
- Wästerfors, David & Holsanova, Jana (2004) *Could You Be More Specific? Examples as Crucial Arguments in Discourse on 'Others'*. Working paper, Series no. 26. Lund: Centre for European Studies at Lund University.
- Wästerfors, David (2004) *Berättelser om mutor. Det korruptas betydelse bland svenska affärsmän i Öst- och Centraleuropa*. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.
- Åkerström, Malin (2011) Möteskultur i ungdomsvården. *Socialvetenskaplig tidskrift*. Vol. 18, nr. 3, s. 186-205.
- Åkerström, Malin (2009b) Säkras vårdkedjan? Noteringar om samspel, planering och uppföljning under möten. I Basic, Goran; Thelander, Joakim och Åkerström, Malin (Red.). *Vårdkedja för ungdomar eller professionella? En processutvärdering av projektet "Motverka våld och gäng"* (s. 267-293). Stockholm: Statens Institutionsstyrelse, Forskningsrapport 2009:5.
- Åkerström, Malin (2009a) Den administrativa hållningen. I Basic, Goran; Thelander, Joakim och Åkerström, Malin (Red.). *Vårdkedja för ungdomar eller professionella? En processutvärdering av projektet "Motverka våld och gäng"* (s. 225-266). Stockholm: Statens Institutionsstyrelse, Forskningsrapport 2009:
- Åkerström, Malin & Jacobsson, Katarina (2009) Expressing and Examining Morality in Everyday Life: Social Comparisons among Swedish Parents of Deaf Children. *Qualitative Sociology Review*. Vol. 5, nr. 2, s. 54-69.
- Åkerström, Malin (2006) Doing Ambivalence: Embracing Innovation – at Arm's Length. *Social Problems*. Vol. 53, nr. 1, s. 57-74.
- Åkerström, Malin (2004) *Föräldraskap och expertis – motsättningar kring handikappade barn*. Stockholm: Liber.
- Åkerström, Malin (1996) Triader och typifieringar. Anhöriga som sociala verktyg, kunskapskällor, medbehandlare och "extra-patienter" i en vårdkontext. *Socialvetenskaplig tidskrift*. Nr. 4, s. 287-300.

Internet:

<http://www.stat-inst.se/zino.aspx?articleID=5843>.
<http://www.stat-inst.se/zino.aspx?articleID=8216>.
<http://www.stat-inst.se/zino.aspx?articleID=7888>.
<http://www.stat-inst.se/zino.aspx?articleID=6918>.
<http://www.stat-inst.se/zino.aspx?articleID=7978>.
<http://www.stat-inst.se/zino.aspx?articleID=8317>.

Samverkan framställs oftast som fördelaktigt för myndigheter och organisationer. Men vad händer när olika samverkansaktörer möts i praktiken?

I denna bok analyseras ett samverkansprojekt i den så kallade ungdomsvården i Sverige. Projektet hade som mål att förbättra samordningen mellan socialtjänsten och Statens institutionsstyrelse för att kunna effektivisera insatserna för samhällsomhändertagna barn och deras familjer.

Men analysen av ett omfattande empiriskt material visar att projektet inte enbart innefattade samarbete. Det medförde också mellanorganisatoriska kamper mellan socialtjänsten, Statens institutionsstyrelse och projektanställda samt en rad interpersonella konflikter mellan representanter för olika professionella yrkeskategorier, ungdomar och föräldrar.

Hur tog dessa konflikter form? Vad handlade de om? Hur formas mellanorganisatoriska och interpersonella allianser i en konfliktpräglad tillvaro? Och vad händer med ungdomarna i dessa strider?

Dessa och liknande frågor analyseras och åskådliggörs i boken, som är författarens avhandling i sociologi.

Lund Dissertations in Sociology 102

LUNDS
UNIVERSITET

ISBN 91-7267-346-X

ISSN 1102-4712

Media-Tryck, Lunds universitet, Lund, Sverige 2012